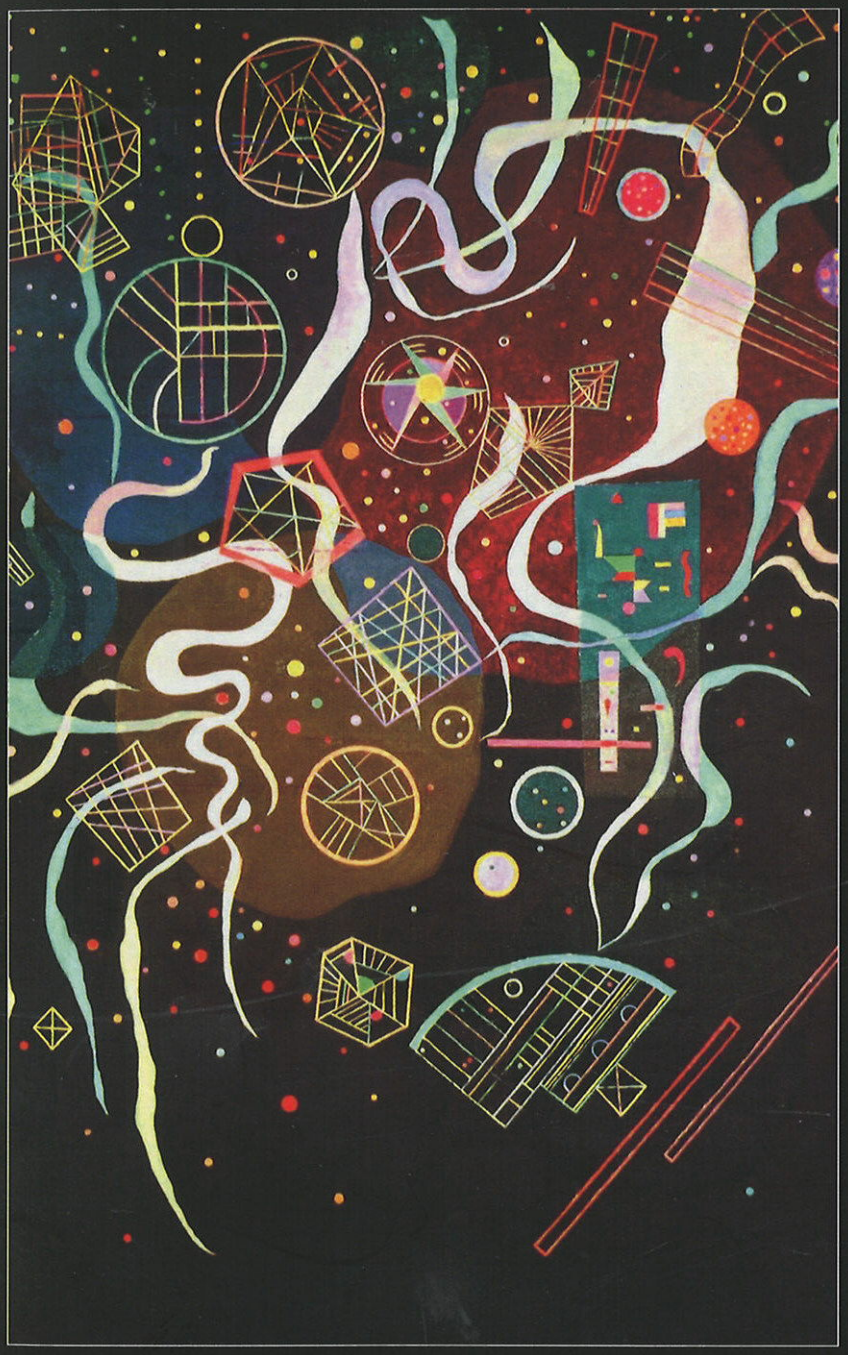
İKİ AYLIK SOSYALİST SİYASİ KÜLTÜR DERGİSİ. FİYATI: 5 TL.

KIZILCIK

2012 MAYIS–HAZİRAN SAYI: 48

Krizi izlerken
E. Ahmet Tonak

Dört artı dört: Eğitimde "yine" popülizm
Sema Erder

Rosenbergler ölmeli mi?
Haluk Gerger

Soğuk savaş McCartizminde dolaşanlar
Yalçın Yusufoğlu

TC ve gayri müslim azınlıklar
Tektaş Ağaoğlu

4+4+4 Kaç eder?
Cemal Candaş

Salınım
Hüseyin Hasançebi

Sendikalar ve Toplu iş Sözleşmesi Yasa Tasarısı
Mustafa Şimşek

103 yılda 112 gazeteci ve yazar öldürüldü
Necati Abay

AB, ABD, Arap Camiası ve Türkiye kıskacında; Suriye!
Bereket Kar

Dünya edebiyatı bağlamında Suç ve Ceza
Klaus Stadke

Tuhaf Bir Kadın'daki kimlik sorunsalı
Arzu Kalender

Vasili Vasiliyeviç Kandisky
Refik Zerengil

TAN ORAL

İSTANBUL
21.03.2012
Bahar'a
el uzatın
Printemps
Nevruz
Spring
Primavera
Άνοιξη
Frühling
春
Весна
Άνοιξη
Пролет

Bu sayıda

Kapak ve iç sayfalarda:
Vasili Vasiliyeviç Kandisky

Takriri sükun 3
Despot sanatçı 4
Hayat Ağacı 6
Krizi izlerken 10
E. Ahmet Tonak
Dört artı dört: Eğitimde "yine" popülizm 15
Sema Erder
4+4+4 Kaç eder? 18
Cemal Candaş
TC ve gayri müslim azınlıklar 21
Tektaş Ağaoğlu
Soykırımın tazmini 23
Salınım 24
Hüseyin Hasançebi
12 Eylül'le hesaplaşmak 28
Acele kamulaştırma mı, ... 33
acele mülksüzleştirme mi?
İş kazaları değil, iş cinayetleri 37
Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi 39
Yasa Tasarısı (Mustafa Şimşek)
103 yılda 112 gazeteci ve yazar öldürüldü 42
Necati Abay
77'kanlı 1 Mayıs'ı ve sorumluluk 45
İleri demokrasinin adliyesi ve emniyeti 51
Ahmet Şık'ın: Avrupa Parlamentosu konuşması 55
Suçlu Aziz Nesin mi? 58
Suriye Kürtleri ne istiyor? 60
AB, ABD, Arap Camiası ve Türkiye 64
kıskacında; Suriye!
Bereket Kar
Rosenbergler ölmeli mi? 66
Haluk Gerger
Soğuk savaş McCartizminde dolaşanlar 68
Yalçın Yusufoğlu
Nükleer çağı ABD başlattı 72
Dünya edebiyatı bağlamında Suç ve Ceza 78
Klaus Stadke
Tuhaf Bir Kadın'daki kimlik sorunsalı 91
Arzu Kalender
Vasili Vasiliyeviç Kandisky 93
Refik Zerengil
Bir muhalif müdahilin ardından 96
Kadri Çoban

YAYIN KURULU: Hüseyin Hasançebi, Kaan Toker, Özcan Çağlar, Tektaş Ağaoğlu, Turabi Yerli, Yalçın Yusufoğlu, Yeşim Özakınsel, Zekiye Arıkel

Sahibi ve Sorumlu Yazışleri Müdürü: Bülent Güner. İrtibat adresi: K. Karabekir Cad. 7/33 Ercnköy-İST. Tel: 0 (216) 418 92 82 Fax: 0 (212) 245 48 13 Posta Çeki Hesap No: 1052647-Züleyha Nur. Kızılcık e-posta: kizilcik2004@yahoo.com Yayın türü: Yaygın, Süreli, Türkçe İki Aylık Ulusal. Basım: Alioğlu Matbaacılık Basım Yayın ve Kağ. San. Tic. Ltd. Şti. Orta Mh. Fatin Rüştü Sok. No: 1-3A Bayrampaşa/İstanbul

Dünya

Türkiye suç işliyor

Türkiye Suriye politikası: "Esad gitsin, 'muhalefet' gelsin!" Türkiye'nin muhalefet dediği, para ve silah vererek kullandığı bu muhalefet Suriye ölçeğine göre mahalle çeteleri gibi bir şey. Türkiye bunlarla iş çevirmeye çalışıyor ve düşmanca bir siyaset güderek Suriye'nin içişlerine karışıyor. ABD'nin bile ciddiye almadığı ama zararına da görmediği için karşı çıkmadığı bu sorumsuz politika uluslararası hukukla bağdaşmıyor. Öyle ki, Suriye bu noktada Türkiye'ye savaş ilan etse, tüm dünyada bu savaş ilanı meşru kabul edilecek.

Bir de vaktiyle Suriye'den Irak'a gidip ABD işgaline karşı direniş saflarında gönüllü savaşan ve geri dönen, şimdi saf değiştirip Katar ve Suudi parasıyla Esad'a karşı savaşan profesyonel silahlı gruplar var. ABD ve NATO, bu muhalefetle, bir işgal ya da 'insani yardım koridoru! gerekçesi üretilemeyeceğini görüyor.

Peki, Suriye Baas diktatörlüğüne mahkum mu? Değil. En azından bunun potansiyel güçleri Suriye'de var. Dışarıdan ve NATO gözlüğü ile bakınca görünmüyor ama bizzat Baas Partisi bile bu güçlerin içindedir. Aptalca bakmayalım. Suriye Baas'ı dendiği zaman vaktiyle SSCB'de ve sosyalist ülkelerde eğitim görmüş, siyaset öğrenmiş onbinlerce doktor, mühendis, avukat, teknisyen vb. bir entelektüel orduyu anlamak gerek. Diğerleri de var: Suriye Ulusal Demokratik İnsiyatifi. Suriye Değişim ve Kurtuluş Cephesi. Kürt Demokratik Platformu. Baas ve iki komünist partinin oluşturduğu İlerici Vatan Cephesi. Arap Sosyalist gruplar, Nasırcılar...vb. 'Suriye halkı' işte budur.

AKP hükümeti Ortadoğu'da rejim ve harita değiştirmeyi Sultanbeyli'de imar değişikliği yapmakla karıştıyor. Maliki'nin dediği gibi bütün Arap dünyasını kendine düşman edecek.

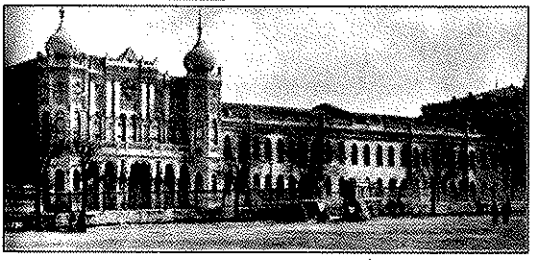

Davutoğlu sözü alıyor:
"Suriye halkı silahlandırılmalı!"
Egemen Bağış gerisini getiriyor:
"Çözüm olmazsa KKTC Türkiye Cumhuriyeti'ne dahil edilebilir."
AKP'li kendini bilmez önde giderlerin artık iyice işin suyunu kaçırmakta olduklarının alametleri...

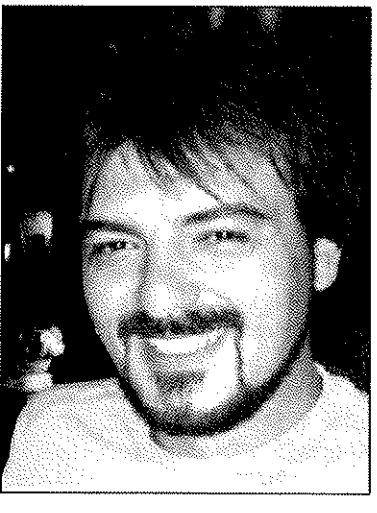
DİKKAT!

İdris Naim Şahin çıkabilir...

Taksim çılgınlığı

Yıkın, gözünüzün değdiği her bir şeyi yıkın. Nerde sahiden güzel, korunmaya değer bir şey varsa, önce onu yıkın! Yenileyeceğiniz Taksim Kışlası denilen militarist ucubeyi de, AKM'yi yıktıktan sonra, onun yerine kondurun. Nerden baksanız daha yakışık alır.
Yıkın her şeyi. Taksim'i de, İstanbul'u ve tarihi de kendinizden başlatın! Kendinize muhafazakar diyorsunuz ya, ne halt yeseniz sevabınıza yazılır!

Günümüz Dr. Frankeştayn'larına dikkat!

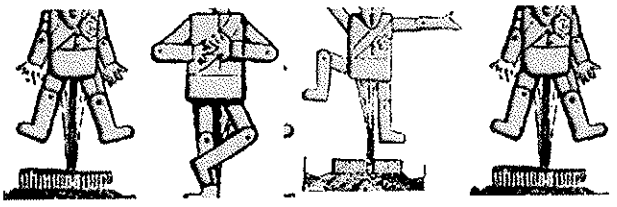
Capacanlı Şevket Çavdar'ı,
"Seni de iki kollu,
iki bacaklı
tam adam yapalım,
koçum!" diye diye
kanına girdiler,
öldürdüler.
"Dünyada bir ilk ve Türk bir ilk!" uğruna...

KIZILCIK

Bu Böyle Devam Edemez

İşin tadı kaçmadı mı artık?
İkide bir, İstanbul'da, Hakkari'de, Diyarı Bekirde, tazyikli sulu, zehirli gazlı , coplu, dişlerine kadar silahlı, boylarınca kalkanlı polisler ve yerlerde sürüklenen, zorla polis arabalarına sokuşturulan insanlar...Kurunu vusta'dan savaş sahneleri!
Ne oluyoruz?
Bir yanda bu ülkenin işçisi, eğitim emekçisi, HES karşıtı köylüsü, yarı aç yarı tok emeklisi, en olmayacak bahanelerle hapse atılıp orda en az koca bir yıl tutuklu kalan gençler, Kürt özgürlük hareketini yıldırma ve bölme operasyonları...Öbür yanda giderek sertleşen çatışmaları, çarpışmaları sanki olağan bir şeymiş gibi seyreden her yaştan ve baştan milyonlarca yurtdaş. Acaba ne düşünüyor?
AKP hükümeti ve onun kolluk kuvvetleri de (AKP'nin mi, yoksa TC devletinin mi kolluk kuvvetleri olduğu artık hiç farketmiyor) söylenecek sözü, dile getirilecek talepleri, haykıracak öfkesi olan herkese, her yurtdaşa haddini bildirmeyi gitgide artan bir heves ve şevkle, kimi zaman hiç de gözlerden kaçmayan bir acayıp kinle iş edinmiş görünüyor. Döverek, bayıltarak tazyikli su ile sersemletip sert kış koşullarında perişan edip yerlerde sürükleyerek, tekmeleyerek, elini kolunu kırarak, hasta mıdır, sağlıklı mıdır demeden genzine, ciğerlerine zehirli gaz doldurarak ... Arkalarında, her makul insanın önce hayret, sonra tepki ile karşıladığı, gaipten kopmuş gelmişe benzeyen ucube bir içişleri bakanı var.
Halkın oylarıyla seçilmiş ona yakın milletvekili TBMM'de söz ve oy hakları gaspedilmiş olarak Cemaat savcıları ve yargıçlarınca inadım inat hapislerde tutulurken, eğitim reformu adı altında ülke çocuklarının ve gençlerinin emek gücünü ve geleceğini dünya kapitalizminin ipoteği altına almayı amaçlayan bir yasayı çıkarmak için Meclis'te komisyon basmak, muhalefet milletvekillerinin söz ve oy hakkını göz göre göre iptal etmek AKP milletvekillerine serbest, eğitim emekçilerinin "eğitim reformu" denilen dayatmayı meydanlarda eleştirmeleri ve protesto etmeleri YASAK!
AKP'nin başı Başbakan nerde bir kürsü görse üzerine çıkıyor, sanki bir meydan muharebesi kazanmış da ülkeyi işgal altına almış muzaffer kumandan edasıyla konuşuyor, herkesi uluorta edebe ve itaate çağırıyor.
Nereye gidiyoruz?
Bu böyle sürgit devem edemez. Etmez.
Ya en temel hak ve özgürlüklerinin alenen gaspına itirazlarının hiç bir demokrasi ve hukuk anlayışıyla bağdaşmaz aşırı bir şiddetle muttasıl bastırılması karşısında ülke insanları pes edecek ve ondan sonra, bilinmeyen bir tarihe kadar, başlarındaki yöneticelere hamdü sena eden, hadlerini bilen edepli uslu, dini bütün, itaatkar nesiller olarak yaşayacaklar, ya da başlarına musallat yöneticiler bir gün, bir yerde, bir şekilde ipin uçunu kaçırıp başlarını duvara çarpacaklar.
Birinden biri.
Siz bilirsiniz...

Takriri sükun

Son iki üç ay içerisinde medyada birçok işinin ehli tanınmış yazar resmen tasfiyeye uğradı. Mehmet Altan, Ece Temelkuran, Nuray Mert, TV ekranlarından uzaklaştırılan Ruşen Çakır, vb... AKP'nin ve Başbakan Tayyip Erdoğan'ın bazı hallerini, tasarruflarını ve kelâmını eleştirmekten başka ne yapmışlardı? Eleştirinin nereye kadar varmasına icazet var?

Tam bir temizlik harekâtı. 28 Şubat günlerinin Andıç uygulamalarıyla paralellik çok açık. Andıçı ve alelumum 28 Şubat olayını yerin dibine batıran kalemler gözlerinin önünde olup bitene hiç değinmiyorlar. Bunu demokrasinin bir icabıymış, nerdiyse rejimin normalleşmesiymiş gibi görüp gösterenler bile var.

Medyada temizlik –şimdilik olduğu kadarıyla– hükümet tarafından sözkonusu yazarlara ya da onların patronlarına tebliğ edilmiş olmasa gerek. Şöyle ya da böyle medya sahiplerinin gözü korkutulmuştur. Yani sorun, aslında, birkaç tanınmış yazarın akıbeti üzerinden, çok daha geniş kapsamlı bir alanda siyasi irade operasyonudur. Hatta, daha da ileri gidilerek, 12 Haziran seçim sonucu üzerinden anayasal yetkileri ve hukuk devleti normlarını aşan bir iktidar gaspının sözkonusu olduğu söylenebilir. İktidar gaspı, işini, medya sahipliği ile büyük enerji ve her türlü tele komünikasyon yatırımları sahipliğinin iç içe geçtiği bir alanda ortaya saldığı ürkütücü havayla ve her türden devlet işgüzarlığına karşı savunma içgüdülerini harekete geçirmekle görüyor.

Burda bir çeşit takriri sükun'a doğru gidişten söz etmek birkaç yazarın başına geleni çok mu abartmak ya da buna yakın bir teşhisi çok mu erkene almak olur? Uzun perspektifli vizyon sahibi olduğu söylenen bir iktidarın yürütücülerine arız hassasiyetleri, on yıldır süren, üstüste seçim başarılarıyla taçlanan nerdiyse mutlak bir iktidar olgusunun doğurduğu ruh hallerini de hesaba katmakta fayda var. Bu kadar çok kere ve bu kadar çok oyla seçim kazanan ("milletin teveccühüne mazhar olan") bir iktidarın sahiplerinin kendi iradeleri ile seçmen iradesini eşleştirmeleri ("seçmen iradesine dayalı parlamanter demokrasi"nin temel zaafı ve aczi) giderek bu yoldan milletin her türlü isteğinin ve beklentisinin, tasavvurunun ve umudunun kendi iradelerinde tecelli ettiğini düşünür hale gelmeleri, Başbakan Erdoğan'ın kimi söylemlerinden de anlaşıldığı üzere, hiç olmayacak şey değildir. AKP sözcülerinin, muttasıl, CHP'nin 950'den bu yana hiç bir seçimde iktidar olamadığını ve bundan sonra da asla olamayacağını söyleye söyleye mangalda kül bırakmadıklarını bi hatırlayın!

Bu yol yeni bir post-modern vesayete değil, post-modern bir diktaya giden yoldur.

Reformcu ve hatta devrimci etiketi çok yakıştırıldı şimdiye kadar olur olmaz kişilerce AKP'ye ve onun liderine. Medyada gittikçe büyüyen ve sesini yükselten belli bir kesim (yandaş ya da yalaka diye nitelendirilenlerin de dışında bir kesim) her dediğinde keramet görüyor, her yaptığını göklere çıkarıyor, yapması gerekip de yapmadıklarını da "statüko" dedikleri gizli ya da açık gulyabanimsi bir gücün direnişine bağlıyor. O kadar ki, Başbakan'a yöneltilen kimi müstereddit, kimi de bayağı kelle koltukta cür'etkar eleştiriler bile hep bu eksende temelleniyor.

Büyük rantlar doğuracak olan çılgın projelerle yol almayı, böylece Türkiye'yi adeta yeni baştan yaratmayı, dünyada Düveli Muazzama ile hemayar bir statüye kavuşturmayı (neydi 1930' larda, 40'larda Kemalizmin en önde gelen sloganı? Yurdu "muasır medeniyet seviyesinin ÜSTÜNE çıkarmak!" değil miydi?) misyon edinmiş görünen ve her yaptığının ya da yapmadan bıraktığının dört yılda bir oy sandığında sağladığı başarılarla toplum ve millet nezdinde onaylandığına inanan bir siyasi hareketin bu yolda önüne çıkacak engelleri aşmak için yapmayacağı –kendini bunun için millet ve Allah tarafından görevlendirilmiş saymayacağı– hiç bir şey kalmaz. Eğitim reformu dedikleri yasa teklifini bakanlar kurulunu dahi devre dışı bırakarak bir tür parlamento içi "darbe" yoluyla hiç bir resmi kayda kuyda, tüzük hükümlerine uymaya gerek görmeden Meclis komisyonundan geçirmek için başvurdukları "usul" ve "tarz" bunun bariz bir örneği olmuştur. Böylesi bir davranışa cür'et etmek hiç bir demokraside rastlanılacak bir şey değildir.

AKP iktidarının, kafasındaki geleceğe dair çılgın projeleri ve gittikçe kendini ele veren yönetim anlayışıyla ülke halkını taze rüzgârlara açık temiz havalı bir demokraside yaşatmak yerine, herkesi ve o arada kendini de zehirli havasını soluya soluya bitap düşürecek yapay bir "demokrasi cenneti"ne doğru götürmeyi marifet sandığı bir evreden geçmekte olduğumuz muhakkaktır.

Kısacası, medyada olanları halen ülke çapında vak'a i adiye vasfında olanların –birbirini izleyen askeri ve yargısal operasyonlar, gazeteci ve aydın tutuklamaları, sayısı 6 bini çoktan aşmış olan KCK tutuklamaları ve ucu görünmeye başlayan mahkûmiyetler, muhalefet partilerini ve her türlü eleştiriyi en olmayacak aşağılamalarla püskürtme telaşı, mahalle karakollarından ekranlara saçılan dayak ve işkence görüntüleri, sokak polisinin tek bir "Dur!" ihtarına bile kalmadan sırtından vurulup öldürülen yurtdaşlar, vb..., vb...– yanına katıp ileride daha neler olabileceğinin habercisi olarak okumakta yarar var.

Despot sanatçı!

İBB Şehir Tiyatroları'nın Belediyeye bağlı bir daire haline getirilmesine ve başına bir belediye bürokratının atanmasına ilişkin yeni yönetmelik sadece İBB'nin marifeti değil, uygulamanın merkezden geldiği açık.

Yeni yönetmelik AKP'nin zihniyetini ve tepeden inmeci yöntemini Şehir Tiyatroları'na egemen kılmak amacını taşıyor.

Hemen söyleyelim ki Darülbedayi'nin kurulmasından bu yana geçen 98 yıl içinde bu kurum epeyi siyasi varta atlatmıştır, bugüne değin sanat özgürlüğünün gerektirdiği pek çok koşul sağlanmamıştır, ama kurum onca siyasi baskı ve manipülasyonlara rağmen kimliğini koruyabilmiştir.

Her kurumu ele geçirmek, kendi iktidarına ve zihniyetine uygun olarak biçimlendirmek isteyen AKP şimdi bu kuruma da el atmış durumda: Onun sanat faaliyetini siyasetin emrine sokmak, estetiği politikaya kurban etmek istiyor. Fakat sanatı kontrol altına alamayacağını bildiği için kurumdan kurtulmak, tiyatroyu özelleştirme adı altında onun mal varlıklarını satıp birilerine rant sağlamak, menfaat yaratmak peşinde.

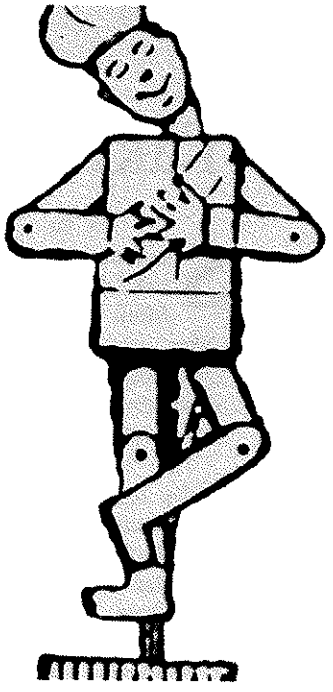
Yeni yönetmelikte, kurumun başına getirilecek bürokrat müdürün görevi "Toplumda sanatı ve estetik duyguları geliştirmek, tiyatronun kuruluş gayesinden sapmadan günümüz insanına vereceği sanat hizmetinde toplumun genel etik değerlerine özen gösterilmesini sağlamak" diye tanımlanmış. Önceki yönetmelikte yer almayan "etik değerler" AKP'nin ve ideolojisinin kabulleri, dayatmaları, yasaklarıdır.

İkinci önemli husus sanat konusunda Genel Sanat Yönetmeni sorumluyken, şimdi Genel Sanat Yönetmeni işlevsiz kılınmakta. Tiyatro yaşamı için önem taşıyan dramaturjide oyunların seçilmesini Repertuar Kurulu öneriyor, nihai kararı Genel Sanat Yönetmeninin başkanlık ettiği sanatçılardan oluşan Yönetim Kurulu veriyordu. Şimdi ise belediye bürokratlarından ibaret bir Repertuar Kurulu oyunları seçecek.

Emir merkezden

Tayyip Erdoğan partisinin Ankara Gençlik Kolları kongresindeki konuşmasında İBB'nin kararını sahiplendi:

"Despot aydınların bize nasıl akıl vermeye kalktığını görüyor ve kusura bakmasınlar, belki biraz ağır olacak bu ifade ama, o zavallılara acıyoruz. İstanbul'da Şehir Tiyatroları meselesinde o despot anlayış, o kibirli tavır bir kez daha tezahür etti. Şehir Tiyatroları'nda yapılan bir yönetmelik değişikliği üzerinden hem bizi hem tüm muhafazakârları aşağılamaya, küçümsemeye başladılar. Soruyorum, yahu siz kimsiniz? Bu ülkede tiyatro sizin tekelinizde mi? Bu ülkede sanat sizin tekelinizde mi? Sanat konusunda söz söyleme ehliyetine sahip olan sadece sizler misiniz? Geçti o günler. Artık despot aydın tavrıyla parmağınızı sallayarak bu milleti küçümseme, bu milleti azarlama dönemi geride kalmıştır. Bu ülkede pırıl pırıl bir nesil yetişti. Bu ülkede kendi tarihini bilen, mazisini iyi tanıyan, bu toprakların birikimini tanıyan, Batı'yı diğer medeniyetleri de bilen, tanıyan, öğrenen bir nesil var."

Sanattan, edebiyattan nasiplenmemiş olmak çok kötü. O kişi bir politikacı da olabilir, çok kazanan bir iş adamı da, sanat dışı alanlarda başarı sağlamış estetik yoksunu bir başkası da. Onlar için hayat sanatın ve estetik yaratının dışında akar. Çetin Altan Turgut Özal'a "sen hayatında hiç roman okudun mu?" diye sormuştu, o da övünerek, şişinerek "Ben masal okumam" demişti. Aferin sana!

Fakat politikacılar öyle de deseler, böyle de deseler, içten içe sanatın ve sanatçının saygınlığını bilirler, ona haset ederler, sanatçı gibi olamadıkları için saplantıları vardır.

Sanatçılar despotmuş. Sanatçı despot olup da ne yapabilir, kimi baskı altına alıp, kime eza cefa çektirebilir? Kimleri hapishanelere tıkabilir, mahkeme mahkeme süründürebilir? Parasız eğitim isteyen hangi genci 19 ay hapiste yatırabilir?

Despot olan politikacıdır, askerdir, sivil bürokrattır, emri altında hükmedeceği insanlar olandır. Akıllı bir işveren bile çalışanlarına despotluk yapmaz, durup durup höykürmez, çemkirmez. Çünkü işyerinde huzur olmasını ister, verimin düşmesini istemez.

Sanatçı politikacıyı beğenmiyor, cahil buluyor diye ona kin duymak kompleksten ileri gelir. Politikacı sanatçıya acıyormuş? Kimdir ki, sanatçıya acısın? Yüzde bilmem kaç oy da alsa, politikacının övüncü sırf politik alandadır, kaç oy alırsa alsın, tiytrocu olamaz, edebiyatçı olamaz, müzisyen olamaz, ressam olamaz. Olursa Kenan Evren gibi olur.

Sanatçı ve politikacı

Politikacı durup durup esip gürler, her konuşmasını bilmem kaç kanal canlı yayınlar, iktidar olmanın hazzını ve fiyakasını yaşar, ama sanatçı olamaz. Miting meydanlarında onu binlerce insan alkışlar, tiyatro salonlarında sanatçıyı bir kaç yüz kişi. Fakat meydanlardaki alkışlar onun söylediklerine değildir, zira her ne söylese onlar alkışlayacaklardır. Zaten muttasıl hep aynı lafları eder, dağarcığında ne kelime zenginliği vardır, ne kavram çokluğu, içeriğinde değer yoktur, genişlik, derinlik hiç yoktur. Bol bol tekrar vardır, içi boş lakırdı vardır.

Hitler'e öğretmişlerdi, basit konuşacaksın, hep aynı sözleri tekrarlayacaksın ki onları kitlelerin kafasına çakasın, demişlerdi. Politikacı kendisine oy verenleri överken, milli irade lafları ederken, gerçekte onları peşinden gelen kalabalıklardan ibaret görür, o kalabalıkları sandık rakamlarıyla tartar, eylemli olmalarını, taleplerini ifade etmelerini istemez, fikirlerini seçimden seçime verecekleri oylar-

la ifade etsinler, bana oy versinler, yeter, der. Vermeyenler de bir sonraki seçimi beklesinler, sokağa çıkmasınlar, etkinlik yapmasınlar ister.

Ama tiyatrocu öyle mi ya? Kral Lear'i de oynar, Ayyar Hamza'yı da. Politikacı ise ne Kral Lear'in adını duymuştur, ne Ayyar Hamza kimdi, bilir? Canım, bilse ne olacak, bilmese ne olacak. O isimleri bilmek insana ne oy getirir, ne servet. Sandık başında Shakespeare'i mi soruyorlar, yoksa Âli Bey'i mi?

Bedri Rahmi ardında hem tablolar bıraktı, hem şiirler. Bugün dizeleri hâlâ dudaklarımızda, Açlık grevindeki Şair için söylediği "Yiğidim, aslanım, burada yatıyor" dizesi kulaklarımızdan gitmez, "Yâr yâr!.. Seni kara saplı bir bıçak gibi sineme sapladılar"ın müzikalitesi de, fakat onun döneminden hangi politikacının, hangi sözünü biliyoruz? Politikacı iktidardan düşer gider, sanatçı eserleriyle yaşar.

Tiyatro sanatçısının aldığı alkış politikacınınkine benzemez. Piyesin yazarından yönetmene, oyuncuya, teknisyene kadar emeği geçen herkes alkışlanmaktadır. İçtenlikle alkışlanmaktadır. Üstelik onlar eseri her defasında yeniden üretmektedirler. İzleyici oyunu beğenmezse alkışlamaz, bir kısmı kalkıp gider, oyun kısa zamanda boş koltuklara oynanıyor olur. Sanatçının yarattığı ürün otantiktir, aldığı takdir de öyle. Aldığı alkış hamasiyata, mugalâtaya, hep birbirine benzeyen boş laflara değildir.

Bir Muhsin Ertuğrul vardı. Bugünün politikacısı ona belediye başkanlığı yapanların kaç tanesinin adını bilir? Hepsi gelip geçtiler, Muhsin Ertuğrul kaldı. Bedia Muvahhit'ler, Hazım Körmükçü'ler, Muammer Karaca'lar, Kemal Bekir'ler, Mücap Ofluoğlu'lar, herkesin dublajda sesinden tanıdığı Abdurrahman Palay'lar, daha niceleri... geçen akşam Harbiye Muhsin Ertuğrul Tiyatrosunun önüne resimleri serilen ve gece karanlığında mumlarla aydınlatılan sanatçılar kendi sanatlarıyla yaşadılar. İstanbul Belediye Başkanlarından ise sadece Vali Lütfü Kırdar'ın adı kaldı? Nasıl mı? Halkın parasıyla yaptırmış olduğu Spor ve Sergi Salonu kongre salonuna dönüştükten sonra adı oraya verildi de, ondan.

Herkes dizi izliyor. Halk Beren Saat'i oy verdiği politikacıdan çok daha fazla seviyor, birkaç on milyon kişi her hafta oyununu seyrediyor. Muhiplerine "Başbakanınız bugün ne dedi?" diye sorsanız, üç cümle söyleyemez, ama o haftaki Fatmagül bölümünü yarım saat anlatabilir. Yani, mağrur olma Padişahım, senden büyük sanatçı var.

Ya da her akşam milyonlarca insan Kemal Sunal filmlerine bakıyor. Her birini en az 40 defa gördüğü halde, 41. kez tekrar bakıyor. Tayyip Erdoğan ölüp gittiğinde, adı okullarda, sokaklarda, meydanlarda kalacak, bir kuşak sonra caddenin adının kime ait olduğunu bilen kaç kişi kalır dersiniz? Ama Kemal Sunal hâlâ izleniyor, yeni yeni kuşaklar onu tanıyor, seviyor olacak. İşte, sanatçıyla politikacı arasındaki fark. Birisi iktidar (kudret ve servet) sahibidir, diğeri sevgilerin.

McCarthy komisyonu Charlie Chaplin'i sorguya çağırmıştı, o gitmedi ve ABD'yi terk etti, sonraları ABD'nin İsviçre Büyükelçisi yalvar yakar kendisini ABD'ye davet etti, hatta ABD pasaportu getirdi, ama Chaplin reddetti. McCarthy döneminin ilk Devlet Başkanı Truman'ı bilen, hatta ismini duymuş olan var mı? Varsa, Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombasını atıp 274.000 kişiyi öldürttüğü için duymuştur.

Tiyatro satılacak binaları AVM olacak

Şehir Tiyatrosu çalışanına "hem maaş alıp, hem eleştiremez" diyor. Onların aldıkları maaşlar başbakanın, belediye başkanının cebinden çıkmıyor, yaratılarının ve emeklerinin karşılığını –üstelik de düşük maaşlar halinde– alıyorlar. O tiyatroların ödeneği halkın parası. Ve oyunlar kapalı gişe oynanıyor. Yani uğraşları, emekleri gelir getiriyor. Bir sezonda 60 kadar piyes dönüşümlü temsil ediliyor. Ne kadar insanın emeği ve yaratısı var, düşünsenize. Politikacı ise maaşları kendisinin verdiğini sanıyor, "aylığını ben veriyorum, beni eleştiremezsin" diyor.

Tiyatroların özelleştirilmesi meselesine gelince: Dünyanın her yerinde belediyelerin operaları, tiyatroları vardır. Merkezi devletin de vardır. Ünlü Comédie Française nedir, pek çok ülkede National Theater, Théâtre National gibi adlarla anılan köklü kurumlar kimindir? Bizde de özel tiyatrolar var, ama hemen hepsi sanatçılara ait. Başbakan "hükümete teklif getireceğim, tiyatroları özelleştireceğim" diyor, doğrudur, yapar. Özelleştirme İdaresi her şeyi haraç mezat sattı, bunları da satar, ama o sattıklarının hepsi kâr eden işletmelerdi ya da arsa değerleri işletmenin kendisinden yüksekti.

Bizde satışa çıkarılan tiyatro kurumunu alacak özel sektör erbabı çıkmaz. Çıksa çıksa, taşınmaz mala rant değerine tamah ederek çıkar, 1-2 sene sonra tiyatroyu kapatıp, salonlarını satar veya yıkıp yerine politikacının çok beğendiği harflerle AVM yapar. Veya şu cemaat, bu tarikat aynı niyetle ihaleye dalar. Taksim'deki AKM'yi, AVM ve iş hanı yapmak isteyen ben miydim?

Cezaevleri siyasi tutuklu ve gazeteci dolu

Despot arıyorsak, Kürt halkına soralım, hapishanelerdeki binlerce siyasi tutukluya soralım, despot kim diye? Despot arıyorsak, tutuklu 111 gazeteciye soralım, despotun nerede olduğunu. Dünyada gazeteci tutuklamakta birinci olan bir ülkenin başında olmak çok mu zevkli? Sizin nüfusunuz 75 milyon, Çin'inki 1,5 milyar, sizdeki tutuklu gazeteci sayısı Çin'i çok geçmiş. Hiçbir alanda 1. değilsiniz, ama bunda birincisiniz, ne kadar övünseniz az.

Erdoğan "Bu ülkede pırıl pırıl bir nesil yetişti. Bu ülkede kendi tarihini bilen, mazisini iyi tanıyan, bu toprakların birikimini tanıyan, Batı'yı diğer medeniyetleri de bilen, tanıyan, öğrenen bir nesil var" diyor. Daha önce de aynı gençliğe "kinine sahip çık" demişti.

Kinine sahip çıkan neslin anladığı tarih fütuhat edebiyatıdır, "üç kıtada at koşturmuş atalarımız" hamasiyatıdır, "bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır" diyen nekrofil hayranlığıdır. Övünülen nesil soykırımları inkâr eder, bir Ermeni gazeteciyi öldürmüş katilin beresini giyerek on bin, onbeş bin kişi halinde maça gider. Bu yıl 1 Mayıs'taki tiyatro sanatçıları ise Agos'un önünden geçerken "Faşizme İnat--Kardeşimizsin Hrant" diye seslenirler. Hrant'a ve Ermeni toplumuna.

Buzlu Ölüm!

Okoşullarda hiç gönderilmemeleri icap eden yere görev icabı gönderiliyorlar. Yarı buz tutmuş gölette, bindikleri lastik bot (ya da deniz bisikleti, hangisiyse) patlıyor, suya dökülüyorlar.Buzlara tutunarak kurtarılmayı bekliyorlar. Ne kadar beklediklerine dair rivayet –bir buçuk saatle iki saat arasında– muhtelif.... Donarak ölüyorlar!

Kurtarma ekibi (diye bir şey varsa eğer) bir türlü gelmiyor. Niçün gelmiyor? Ya da iki saat gecikiyor? Soruşturulmuş, incelenmiş. Sonuç: O koşullarda kurtarılmaları zaten imkansızmış. İnsan vücudu o soğuk sulara yirmi dakikadan fazla dayanamazmış, hiç bir kurtarma ekibi de olay mahalline yirmi dakikada ulaşamazmış!

Mazeret niyetine itiraf diye buna denir.

Beş işçi buz içinde can veriyor. İhmâlden, tedbirsizlikten, beceriksizlikten, vicdansızlıktan değil, "imkânsızlık"tan! "Yüce Rabbimin biçtiği kader"den yani!

Saymakla bitmeyecek başka örnekleri var. İş kazasında ölüme birçoğumuz "takdiri ilahi" değil, Cinayet diyoruz. Cinayet denilince herkes rahatlıyor, konu kapanıyor. Bir sonraki cinayete kadar! Böylesi bir cinayetin sosyal psikolojide ve de tiyatro sanatında adı var. Katarsis. Her beş ya da bir işçi kazada ölünce, Tuzla'da, şurda burda, "Bir iş cinayeti daha!" diye haykırmamızla düğüm çözülüyor, rahatlıyoruz. Cinayeti de, cinayetin kurbanlarını da, kaatilleri de unutuyoruz.

Adını koymak kolay, rahatlamamak zor iş.

Bakın, arkadaşlar, neyin ne olduğunu, niçün, nasıl olduğunu ya da olmadığını bilelim. Bilelim ama, o kadarı yetmez. Bu gidişle her ölen öldüğüyle kalıyor, ölmeyenler başımıza tüneyenler oluyor!

Çevik Bir

Çevik Bir adlı, NATO nezdinde birinci derecede makbul generalin on beş yıl gecikerek sigaya çekilmesine üzülenler buna da şükretsinler. Adamın nihayet layığını bulduğuna sevinmekten hop oturup hop kalkanlarsa, böyle bir mutluluk anının ne demeye on beş yıl boyunca kendilerinden esirgenmiş olduğunu enine boyuna irdeleme zahmetine katlanırlarsa iyi olur.

Gelmiş geçmiş her askeri darbenin SİVİL bir arka planı vardır ve asıl belirleyici olan odur.

Görelim bakalım bu 28 Şubat soruşturması hangi holding sahiplerinin, hangi basın karteli sahip ve yöneticilerinin ve "kanaat önderi" sıfatlı yazar çizer takımının, hangi yüksek bürokrasi mensuplarının, vb... en azından başını ağrıtacak! Daha ilk günden başladı bile, "Aman dikkat! İşi fazla yayıp büyütüp içinden çıkılmaz hale getirmeyelim!" tavsiyeleri, ikazları. İki kocamış generali günah keçisi yapıp işi bitirmek, AKP'ye sözde bir puan daha kazandırmak istiyorlar.

Bir şey daha:

28 Şubat "post-modern darbe"sinin bir NATO harekât planı bağlamında gündeme getirilip gerçekleştirildiği artık herkesin çok iyi bildiği bir şey. O günlerde de "Batı Çalışma Grubu"nun icadı birifinglerde pekâlâ açık edilmişti. NATO Genel Sekreteri'ne de celp çıkaracak yürekli ve kahraman savcılar bulunur mu dersiniz?

Çadır tiyatrosu

Kenan Evren ve avânesinin yargı önüne çıkarılması "simgesel olarak anlamlı" imiş. Kimi eski yeni liberaller ve çoğu yeni eski solcu, devrimci, komünist böyle düşünüyor.

Oysa, devletin yargı erkinin içinde yer aldığı "sembolik yargılama" olmaz. Olursa, çadır tiyatrosunda olur! Sembolik yargılama hiç yargılamamanın öbür adıdır.

Düşünebiliyor musunuz, K.Evren'e bütün millet önünde, işlediği cinayetlerin mağdurlarının gözlerinin içine baka baka, bir kere daha, "Ben ne yaptımsa doğru yaptım. Gerekeni yaptım. İyi ki de yaptım! Haklıydım!" deme hakkı ve fırsatı tanınıyor. Muhatapları da, tutuklu milletvekillerini inadım inat içerde tutan yargıçlar ya da onların "muhterem birader"leri.

K.Evren otuz yıl huzur ve ikbal içinde yaşayıp 95 yaşına gelmiş dayanmış. Milletten layığını görmemiş, beslenmiş. Komşu Yunanistan'da faşist cunta 1974'te alaşağı edilince, hemen ertesi günü ele başları ve yardakçıları yargılanmaları filan beklenmeden içeri tıkılmıştı. Sonradan öyle sembolik membolik falan değil, gerçekten yargılanıp hepsi müebbet hapse mahkum edildi. Ölenleri hapiste öldü, hayatta kalan varsa hala hapiste.

Sembolik yargılamanın da bir anlamı vardır elbette. Vardır da...bizde olduğu gibi, otuz yıl katlanılan zilletin onursuz tesellisidir!

Yunan halkı için düşünülen "iyilik"!

Avrupa Birliği Komisyonu'nun ekonomik ve finansal işler sorumlusu Oli Ren isimli şahıs ne diyordu? "Yunanistan'ın artık ucuz borçla finanse edilen büyük kamu sektörü yerine yerli ya da yabancı yatırımlara bel bağlaması gerekiyor." (Zaman. 22 Şubat, 2012.)

Der. Yunan halkının hali ve geleceği adamın nesine! Kriz var. Kriz, fırsattır. AB üyesi Yunanistan'da halkın refahı, esenliği AB'ye pahalıya patlıyor mu, patlamıyor mu? Ne olduğu ortada. Yu-

nan halkının bunun bedelini ödemesi gerekiyor. Yerli ya da yabancı (diyor herifçioğlu ama siz onu yabancı anlayın) şirketler duruma vaziyet edecekler. Yunanistan'ı yıllardır alabildiğine borçlandırmış olan büyük Alaman ve Fransız bankalarının alacakları Yunanistan'a "yardım" adı altında halkın boğazından kesilerek geri ödetilirken, krizin gereği yerine getirilecek: fırsat değerlendirilecek!

Bay Ren, Yunanistan'ın batmaktan kurtulabilmesi için, "Yatırım şartları oluşturulmalı ve iyileştirilmeli," diyormuş. Bunun da "...birim emek maliyetinde düzenlemelere imkan sağlamakla "mümkün olabileceğinin altını çiziyormuş. Çizer. Siz anladınız Bay Ren'in AB ekonomik ve finansal işler sorumlusu olarak ne istediğini!

Çok şükür biz bu krize ve onun gibilerine şerbetliyiz, bize bir şey olmayacak da, olmaz da demeden önce bi düşünseniz iyi olur: komşuya pişirilen ya bize de düşerse?! diye...

500 imza

Beş yüz Yunan akademisyen ve yazarın yayınladığı bildiriden:

"Yunan toplumu, krizden olduğu kadar, krizle mücadelenin çıkışsız tariflerinden de sınava tâbi tutuluyor. İkinci Dünya Savaşı sonrası Yunanistan'ında büyük mücadelelerle elde edilmiş pek çok kurum yok edilmeye çalışılıyor: sosyal güvenlik politikaları, sağlık sistemi, eğitim, ulaşım, doğal ortam ve kent ortamı, güvenli yaşama imkânı, halihazırda eksik ve değersizleşmiş bir sosyal devletin Yunan versiyonunu oluşturan temel unsurlar yerle bir ediliyor. Toplum nefessiz bırakılıyor.

Bu çelişkinin baskısını devamlı olarak yaşamaktayız. Yoksulluk mu, iflas mı? Halbuki söz konusu olan bir çelişki değil, iki olumsuzun bir arada bize önerilmesidir: Hem yoksulluk, hem iflas! Yaşadığımız, sosyal Avrupa modelinin öngördüğü ve uç ekonomik ve toplumsal eşitsizlikler yaratan, zenginliğin ve iktidarın yeniden dağıtılması girişimidir. Irkçılığı ve yabancı düşmanlığını da içeren güçlü bir milliyetçilik hortlamış durumdadır. Zor görünüyor olsa da, küreselleşmeye yeni bir anlam kazandıracak, tarihsel,ahlaki, siyasi değerleri sunacak sosyal ve demokratik bir Avrupa için çalışmak zorundayız.

Bugün yunanlıları küçümsüyorlar, yarın başka halkları küçümseyecekler. Avrupa tarihinde yıkıcı bir andır söz konusu olan. Yunanistan'la dayanışma, ilerici Avrupa'nın devamı için bir siyasal mücadele alanıdır."

Dindar nesil meselesi

1) Peki sizler nasıl oldu da bu kadar dindar yetiştiniz diye hesap sorar gibi soru yöneltildi Başbakan'a ve adamlarına. Sanki bu onların sorunuydu! Asıl, Cumhuriyet'çi baylara sormalı: Başbakan ve adamları ne oldu da böyle yetiştiler? Nasıl ve "ne için" bir cumhuriyet ki bu, böylelerini yetiştirdi ve hâlâ yetiştirip duruyor?

Hepsi 23 Cumhuriyeti'nin yetiştirmesi. İstenmeden değil, bal gibi de istenerek. 1950 sözde "karşı devrimi" sonrasındanberi de değil, kurulduğu gündenberi. Yobazlığa ve yobazlara karşı nutuk atacağı zaman, "Elhamdülillah ben de Müslümanım!" diyerek söze başlayan bilim aşığı dinsiz ve "ateist" aydınların, üzerine toz kondurmamak için bin dereden su getirdikleri burjuva Cumhuriyet'in!

2) Bakın, bu dindar nesil mavrasının altından çok şey çıkacak ama... bir de şu çıkacak. Kimse şaşırmasın: Okullarda ve üniversitelerde yeni nesillere açık açık ve resmen Darvin düşmanlığı öğretilecek. Evrim teorisi "ne de olsa bir teoriden ibaret" bir şey bile olmayacak, sözde çürütülmüş, yanlışlığı ispatlanarak tarihin çöplüğüne atılmış bir saçmalık ve küfür olarak resmen tescil edilecek. Amerikan kaynaklı "yaradılış teorisi" denilen safsata, hakikâtin ta kendisi ilan edilerek bizim burda Harun Yahya sahte adlı karun kadar zengin birisi gelecekten haber getirmiş peygamber mertebesine çıkarılacak!

Birileri demişti dersiniz...

İp üstünde iki canbaz

"Ben, ben, ben ...yüzde elli oy aldım!!" böbürlenmesine karşı bir tür muhtıraydı Cemaat'ten gelen hamle. Oyları sen aldıysan, "Kim verdi/verdirtti % 50'yi bulmaya yeter oyu sana?" dediler. "Askere karşı bunca işi kimlerle, kimlerin cin fikirli girişimleriyle başardın?" dediler. MİT'i ele geçirme, en azından kendilerine karşı etkisizleştirme niyetleri de yok değil gerçi ama, asıl mesaj şimdilik buydu ve geleceğe yönelikti.

Bir buçuk yıl sonra yerel seçimler var. En azından % 50'nin altına düşmemesi lazım. Cemaat'in AKP ile fare kediyle oynar gibi oynaması işten bile değildir! Erdoğan, kibrinin iğvasına kapılıp da şimdiye kadarki nerdiyse mutlak AKP iktidarının müşterek nimetlerini tehlikeye düşürecek dengesiz hareketlere kalkışacak olursa, en yakın çevresi dahi buna izin vermeyecektir.

Ne için?

Kalleş bir oyun oynanıyor. Kürt sorununun çözümü konusunda AKP hükümeti ile polis/yargı ikilisi arasında sözde ikilik varmış. Hedef ve yöntemde uyuşmuyorlarmış. Hükümet müzakere ve uzlaşmayla çözümden yana, öbürleri sertlik ve tenkil yanlısı imişler.

Yalan!

Polis/yargı ikilisinin her zamanki gönüllü ve fedai sözcüsü malum ve mahut kişilerin beyanlarından o birilerinin ne denli tavizsiz sertlik ve tenkil yanlısı oldukları açıkça anlaşılıyor ama, AKP müzakere ve uzlaşmadan yana ise ne için müzakere, ne için uzlaşma (ve de barış) yanlısı diye sormadan geçmemek gerekiyor. Barışı ve uzlaşmayı en olmayacak –Kürtlerin nasıl yaşamak istediklerini hiç kaale almayan– hedeflere bağlamakla, kısacası sorunu tepeden inme "demokratik haklar" zeminine indirgemekle hiç bir yere varılamaz. Varılamayacak olduğu şimdiye kadar varılmamış olmasından bellidir.

Polis ve yargı yurdun dört bir yanında, İzmir'den Iğdır'a kadar, KCK tutuklamaları ile terör estirirken AKP ne yapıyor? Sayısı 6 bini geçen KCK tutuklamaları arkasında hangi siyasi irade var? Hükümet çevreleri ve yandaş medya ard arda askeri operasyonlarda dökülen gerilla kanına doymuyor. O operasyonlar için talimat ve emirler AKP hükümetini sallamayan gizli ya da açık birtakım mihraklar, hani mesela, olur a, Ergenekon tarafından mı veriliyor?

Ne zamandır hangi müzakere? Ne uzlaşması?

Hükümet de, o birileri de aynı işin peşindeler. Rol taksimi ve iş bölümü! İkisi de aynı kirli yolun yolcusu. O yolda yürümek için can ciğer kuzu sarması olmaları gerekmiyor. İktidar ortakları Kürtlere biçtikleri hayat ve gelecek üzerinde değil, iktidarı paylaşma konusunda birbirlerine düştüler. Daha da düşecekler.

Hem suçlu, hem cazgır

"Göreceksiniz, CMK 250, 251, 252 değiştirilecek, KCK sorumluları serbest bırakılacak, Cemaat'e yakın bürokratlar da tasfiye edilecek." (Emre Uslu. Taraf. 25 Şubat, 2012.)

Dört dörtlük bir itiraf. Yargıya, adalete, siyasete musallat Cemaat'çilerin şu sıra biraz zor durumda olduklarından şikayet yoluyla, salt Kürt özgürlük hareketine değil, ülkenin huzuruna ve geleceğine de hangi legal enstrümanları AKP'nin himaye kanatları altında suistimal ederek kastetmekte olduklarının açık itirafı. Özel Yetkili Mahkeme adı altında DGM tacirliği, "çağın ruhu" diyerekten 12 Eylül ruhunu olağanlaştırma gayreti!

Halen, evet, 6 bin KCK tutuklusu var. "KCK sorumluları serbest bırakılacak!" diye feryat etmenin altında ne yatıyor? Taraf yazarı süper polis, MIT ve BDP/KCK tarafından tuzağa düşürülen Cemaat'ten söz ediyor. Bir yere düştüler de, neresiyse orası, kendileri düştü. Kibir ve ihtirastan, nerede duracaklarını bilemediler. "Bizi tasfiye ediyorlar!" diye ortalığı velveleye vermeden önce, halkın seçtiği 6 BDP milletvekilinin hala daha niçün ve hangi hukuki, adli, akli ve vicdani yetki ile içerde tutulup Meclis'te söz ve oy haklarından yoksun bırakıldığının hesabını versinler. Bundan daha ağır bir SUÇ, üstüne bir de o kadar YÜZSÜZLÜK olabilir mi?

Suçluların cazgırlığı!

Memleket ve halk AKP'nin doymak bilmeyen oy hırsı ve tagallüp tutkusunun azdırdığı, kerameti kendinden menkul birilerinin tasallutu altında.

Daha nereye kadar?

İki irade

İstanbul'da ve Diyarbakır'da Emniyet, Valilik, İçişleri Bakanlığı –Hükümet– "Nevruz'un 21 Mart yerine 18 Martta kutlanmasını yasaklamasaydı ne olurdu? Kim ne kaybederdi? Yasaklayınca bakın neler oldu?" diyenler var.

Ama şunu hiç düşünmüyorlar: Hükümet aptal mı? Kamu nizamını bozmayacak, o kadar maddi hasara yol açmayacak bu kadar basit bir tavırdan niçün ısrarla kaçındı?

İki politika var. İki de irade.

AKP, "Ben Kürt sorununu kürtlerin nasıl yaşamak istediklerini kaale almadan işime geldiği gibi çözerim...neye mal olursa olsun!" diyor. Kürt özgürlük hareketinin hedefinde ise, Aysel Tuğluk'un geçende Taraf gazetesindeki bir yazısında dediği gibi, "Kürdistan'da Kürtlere tanınması istenen bir statü" var.

O "statü" nedir?

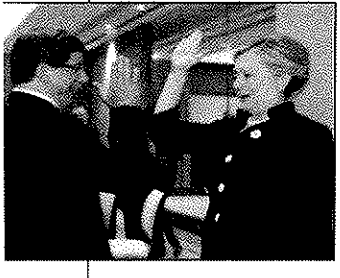
Kürtlerin içinde özgürce yaşayıp dillerini ve kimliklerini gelecek kuşaklara gururla aktarabilecekleri bir YURT özleminin gerçekleşmesinin somut tecellisidir. Kim onları bu hedefe doğru yürümekten –buraya kadar gelmişken– vazgeçirebilir? Kürtlerin ne istediği Tayyip Erdoğan'ın AKP'sinin hiç umuru değil. Kendi istedikleri neyse onu Kürtlere dayatacaklar. Hem de bu, Türklere de neye mal olursa olsun.

Burda bir iyi niyet meselesi değil, iki iradenin çatışması var. Bir taraf kendi kendine tutturdu,

"18 Martta Nevruz kutlaması olmaz!" diye. Öbür taraf, "Olacak, biz öyle istiyoruz!" dedi.
Kırılan onca cam çerçeve, kaç milyonsa o kadar hasar, bu gidişle gelecekte her bakımdan yaşanacak çok daha büyük hasarın habercisi.
AKP'nin iradesi kırılmadan, Kürtlere de, Türklere de rahat huzur yok!

Kur'an yakma üzerine

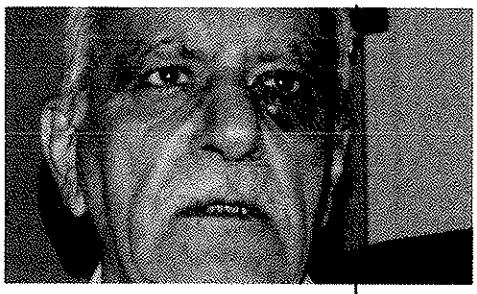
Sıradan Amerikan askerinin (orta kademe subay dahil) salağın teki olduğunu bilmeseniz, Taliban provokasyonu bile diyebilirdiniz.
Lakin iş orda kalmıyor. Emperyalist küstahlık, ayağa kalkan müminlerden kimbilir kaçının canına maloldu. Öfkeli kalabalıkları dizginlemeğe çalışan Afgan polisinin kurşunlarıyla öldüler.
Afganistan, Irak (daha önce, Kosova) Libya..! Medeniyet korsanları utanmak nedir bilmiyor. Akıllarına esen, çıkarlarına değen her yere fütursuzca giriyor, orada insanlık dışı cinayetler işliyorlar.
Daha sonra gelen bir haber, yine Afganistan'da bir başka salağın, besbelli yaşadıklarından cinnet getirip 16 (tam on altı) Afgan sivili öldürdüğünü bildiriyordu. Toplumların ve devletlerin ne mal oldukları kimi zaman böyle tek tek bireylerin geçirdikleri cinnette ayan olur!

Şimdi sıranın Suriye (ve giderek İran'da) olduğu açıkça dile getiriliyor. Hiç bir şey gizlenmeden her bir NATO başkentinde kara korsan bayrağı durup durup göndere çekiliyor. Başta emperyalistlerin bokyedi başıları Suudi Arabistan ve Katar ve onların peşine takılan Türkiye, daha önce Irak'ın ve Libya'nın başlarına örülen aynı kirli çorabı bu defa Suriye halkının başına örmek için ellerinden geleni esirgemiyorlar. Bölge halklarına kimbilir ne felaketlere malolacak Şii (Alevi)--Sünni kapışmasının odunları ateşleniyor.
Bayan Killington konuşuyor...ertesi günü Davutoğlu sahibinin sesiyle aynısını (ya da kendisine düşeni) tekrarlıyor.
Bir yanda NATO haydutluğu, onun yanında AKP politikasının sefilliği!

Ahmet Türk vak'ası

"Münferit bir olay. Heyecanı ve telaşı haddini aşan yorgun bir polisimizin hatası. Gereken önlemler alınacaktır."
AKP ve hükümet canibinden bundan başka bir ses ya da söz işittiniz mi? Bir milletvekilini, üstelik babası yaşında bir Kürt vekili bir polis kim olduğunu bile bile darp ediyor! Buraya kadar vardıysa iş yarın bir başka "münferit" vak'ada daha neler olur!

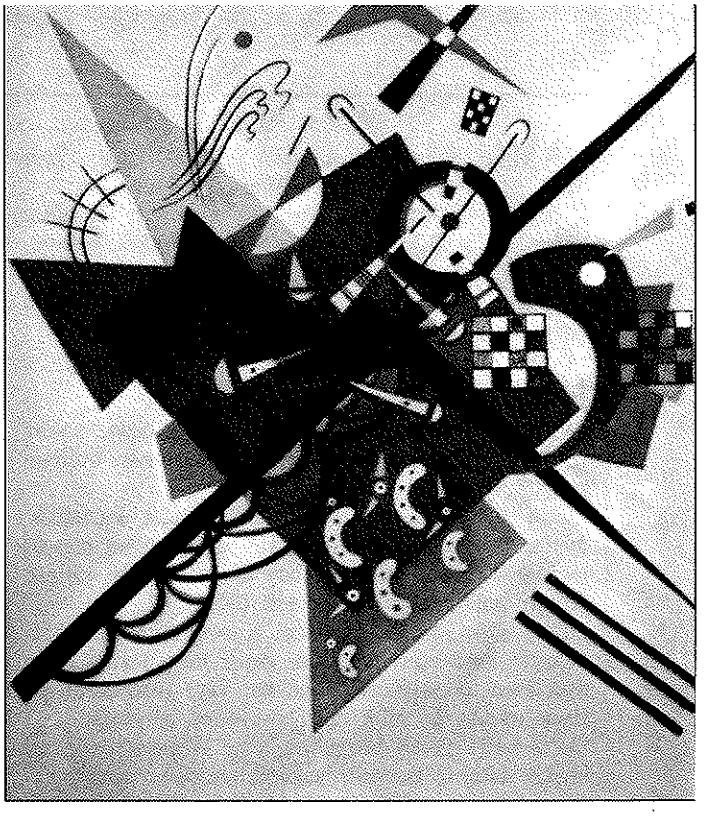
Vak'a, iktidar elebaşılarının hukuku ve her türlü nizamı işlerine gelmedikçe boşlama anlayışının alt kademe devlet görevlilerine nasıl sirayet etmekte olduğunun göstergesi.
Dahası var: ya polis yakın ve daha uzak amirlerinin kamuya açık ya da kapalı kimi söylemlerinin etkisi altındadır ve bu kâbil söylemleri emir telakki etmek emniyet teşkilatında en azından teamül olmuştur; ya da AKP iktidarı, bildiğini okumakta sınır tanımayan birtakım resmi kıyafetli şahıslar üzerinde denetimi elden kaçırmıştır.
Hangisi?

12 yıl zorunlu eğitim

Bir kere, küçük kız çocuklarına kurulan tuzaktı. Herkes niyeti ve kasti anladı, kıyamet koptu. Böyle bir şey, böyle bir " iki seçmenden biri" iktidarından pekâlâ beklenirdi. On senedir başımızdalar. Kıyameti koparın istediğiniz kadar. Daha önce neredeydiniz, ne yaptınız? Böyle bir iktidardan demokrasi yolunda "devrimci" adımlar atmasını bekleyen, rengi dönmüş sosyalistleriniz, ex-komünistleriniz dahi olmadı mı?
Bu birincisi.
İkincisi, TÜSIAD sıcağı sıcağına ne dediyse dedi de, daha on yaşında bir yurtdaşın hayatı boyunca ne olacağını, ne yapacağını bu kadar erken karara bağlayıp kesinleştirmekle kalmayıp çocuk emeği sömürüsüne de yeni kaynaklar ve alanlar açacak bir uygulamayı kimlerin kimler için akıl ettiği bilinmiyor mu sanki? Malum dersane testi seçiliminden vazgeçilmek istendiği, daha damardan bir ayıklanma için harekete geçildiği görülüyor!
Geri bastılar, teklif değişti diyeceksiniz. Evet, ne kadar değiştiyse değişti ve 4+4+4 yerine 2 (dört) + 1 (dört) geldi ...Şimdilik...Üstelik 4+4'den sonraki kesinti dini eğitimi yine erkene alıyor. Yani 8, bilemediniz 9 yaşında kız çocuklarının başlarının bağlanması sağlama alınıyor. Atalarımız boşuna mı, "Ağaç yeşilken eğilir" demişler!
Bütün bunlara niyetlenmenin de ötesinde teşebbüs edilmiş olmasından da mı pirelenmeye "niyet okuma" deyip geçmek gerekiyor? Böyle bir tür "kast" sistemini yoksul ailelerin ve çocuklarının başına sarmaya yeminli oldukları her hâllerinden, hele de Meclis komisyonunu basıp işi zorbalığa vurarak yirmi dakikada yirmi yasa maddesini birden oylamalarından da anlaşılmadı mı?
AKP muhibbi salakların, "Yeni burjuvazi! Nihayet burjuvazi!" diye alkışladıkları adamların "değişim"den kasıtlarının ne olduğu bir bir ortaya çıkıyor.

Krizi izlerken

E. Ahmet Tonak

Gören gözler için mesele yok, şaşkın devekuşları düşünsün. Bazılarımızın 21. Yüzyıl'ın ilk depresyonu adını yakıştırdığı bu derin küresel kriz, bir yandan milyarlarca insanın gündelik hayatını, geleceğini kararturken bir yandan da beklenmedik coğrafyalarda devrimci ayaklanışları tetiklemeye devam ediyor. Kriz, bu yanıyla milyonlara geleceklerinin kendi ellerinde olduğunu hissettirdi, kapitalist totaliter rejimleri geri dönülemezcesine sarstı. Piyasacılığın, halksız, katılımsız demokrasilerin alternatiflerini gündemin en başına yerleştirdi. Zaten tam bir şaşkınlık ve hükümet edemezlik içinde bocalayan burjuvaziyi iyice telaşa düşürdü.

Ayrıca, iki "türev" etkisi oldu bu krizin: ilki, üniversitelerde okutulan, gazetelerin köşe yazılarında, televizyonlarda baş tacı edilen yerleşik ekonomi anlayışının önlenemez iflası, diğeri ise, Marksist cenahta farklı kriz perspektiflerinin boy göstermesi. Bu yazıda farklı kriz teorileri arasında bizim en açıklayıcı ve asli olduğunu düşündüğümüz ortalama kâr oranının düşme eğilimi yasasını (OKODE) tekrar ele almayacağız. OKODE'nin kısa sunumunu ve günümüz buhranı ile ilişkisini Krizi Anlarken.. başlıklı yazımda yapmıştım (Tonak. 2009). Bu yazıda, ilkin, ana akım ekonomi anlayışının temsilcilerinin durumunu, bir iki yıl içinde nereden gelip nereye gittiklerini, telaşın derecesini basından kimi örneklerle ele alacağız. Daha sonra da, kısaca sol içi tartışmalarda öne çıkan eksik tüketim perspektifine ve OKODE içindeki farklılaşmalara değinmekle yetineceğiz.

Fikri Mağlubiyet

Yaklaşık 1.5 yıl önce, Eylül ayında Taraf gazetesinde bir yazının başlığı 'Kriz bitti! Dönüşüm başlıyor...' (Cemil Ertem, 1 Eylül 2010), aynı hafta Radikal gazetesinde bir başka yazının başlığı ise 'Resesyon mu depresyon mu?' idi (Mahfi Eğilmez, 2 Eylül 2010). Bu yazılar üzerine dayanamayıp Birgün'de yazdığım bir yazıda aynen şunları söylemişim: Yaşanan "krizin bal gibi bir depresyon olduğu.. 'biten' bir kriz olmadığı gibi, 'resesyondur, bu da geçer' gibi değerlendirmelerin de en azından naiflik olduğunu defalarca yazdım. Gelinen nokta o ki, krizi 'bitmiş' gören de var, iki, ya da bilmem kaç 'dipli' 'resesyon' olarak gören de. Hatta utana sıkıla 'acaba, depresyon mu desem (deseydim!)' diyen de. Bir de, bizim gibi, Kapital'den feyz alanların, 21. Yüzyılın ilk depresyonu ısrarı. Ortada tek bir kriz var, en azından 3-4 tane de pozisyon. Sosyal bilimlerin 'kraliçesine,' yani o iktisat denilen meşgaleye de bu yaraşır: tam bir kafa karışıklığı. Nobelli iktisatçı Paul Krugman New York Times'daki köşesinde nihayet 'acaba, bu yaşanan depresyon mu?' dedi diye, 'Resesyon mu depresyon mu?' vagonuna atlayanlar çoğaldı. Bari, en azından, borsacı, eski ABD Merkez Bankası müdürlerinden Alan Greenspan kadar dürüst olsalar ve 'hayatım boyunca yaslandığım iktisat zihniyeti yanlışmış' diyebilseler. Bırakın bu tür bir fikri dürüstlüğü, kimileri solculuk adına kapitalistlere akıl vermeye bile soyunuyor. Örnek, yukarda bahsettiğim Taraf gazetesindeki yazının yazarı: "Şimdi ben gerçekten Türkiye ekonomisini şimdiye kadar omuzlayan büyük grupların (abç; yani, 'kapitalist büyük şirket sahiplerinin' denmek isteniyor-EAT) bu süreci böyle okumalarını dilerdim. Çünkü süreci daha fazla istihdam ve büyüme yaratarak karşılarlardı ve bunun hepimize faydası olurdu; ama bilenen nedenlerden dolayı yapamadılar. Ve tam da bundan dolayı TÜSİAD referandumda geri bir noktada durdu. Eğer hızla bu sürece ayak uyduramazlarsa bu elde ettikleri kârlar son büyük kârları olur." Naifliği aşan bir durum; bence, bir aptallıkla karşı karşıyayız. Depresyonun göbeğinde, patronlar ('Türkiye ekonomisini şim-

diye kadar omuzlayan büyük gruplar') 'istihdam ve büyüme' yaratmalıymışlar! Yaratmadıklarına, hele kalkıp bir de referandumda 'geri bir noktada durdu[klarına]' göre kârları azalacakmış. Tam dilimin ucuna, 'yahu, kardeşim, sana ne şirketlerin krizi fırsat bilerek elde ettikleri kârların, en son büyük kârları olup olmadığından?' demek geliyor, sonra birden, nedense 'kılavuzu karga olanın...' diye başlayan atasözünü tercih ediyorum. Kendi kendime 'bırak, ne halleri varsa, görsünler' diyorum. (Birgün; 4 Eylül 2010)

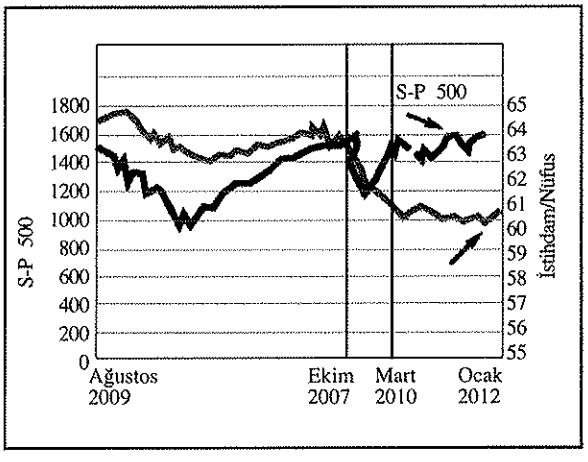
Yukarda sözünü ettiğim, Radikal'deki yazısında 'resesyon mu, depresyon mu' kararsızlığı yaşayan Mahfi Eğilmez tam bir yıl sonra bakın ne diyor: "Krizin ilk aşamasında ABD .. ekonomiyi yeniden canlandırmayı denedi ama pek de başarılı olamadı. Trilyonlarca dolarlık likidite desteğine karşın ne tüketim ne yeni ev satışları ne de diğer alanlarda beklendiği gibi bir canlanma ortaya çıktı.. Krizin ikinci aşamasında Euro Bölgesi ekonomilerinin bir bölümü kendi aldıkları ... önlemlerle krizden çıkma yolunda hiçbir gelişme sağlayamadılar. Bu ekonomilere ... IMF'den yardım yapıldı ve hâlâ da yapılıyor ama olumlu bir gelişme şimdiye dek sağlanamadı." (29 Eylül 2011). Gören gözün gördüğünü tasvir eden Mahfi Eğilmez, ayrıca krizin üçüncü aşamasına girildiğini, Türkiye'nin de içinde olduğu "gelişme yolundaki ekonomilerin" de artık krizden uzak durmalarının "pek mümkün olma(dığını)" söylüyor

2011'in sonuna geldiğimizde, yukarda yazılanlardan bu yana 1.5 yıl geçtiğinde ise Milliyet'te şunu okuyoruz: "New York Times'ın ekonomisti Paul Krugman, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'nın ... demokrasiyi tehdit eden bir depresyonla karşı karşıya olduklarını söyledi." (14 Aralık 2011). Bu da Guardian'dan: IMF Başkanı "Christine Lagarde dünyanın Büyük Depresyon'un benzeri bir sürece girebileceği uyarısını yaptı. IMF, küresel liderlere ya birlikte acilen krizi ciddiye alacaklarını ya da korumacılık ve izolasyonla yüzleşmek durumunda kalacaklarını hatırlattı." (15 Aralık 2011) Tuhaf bir tesadüf (!) olsa gerek, aynı gazetenin aynı nüshasında Fitch adlı performans/kredibilite ölçme şirketinin dünyanın en büyük 8 bankasının (Bank of America, Barclays, Goldman Sachs, Deutsche Bank, BNP Paribas, Credit Suisse, Morgan Stanley and Societe Generale) güvenilirlilik seviyelerini düşürdüğünü de öğreniyoruz.

Fazla Ampirisizm, Eksik Ampirisizm

Yaşanan krizin depresyon değil de, bildiğimiz geçici resesyonlardan biri olduğu görüşünde ısrar edenlerin beslendiği en önemli ampirik kanıtlar genellikle borsa dalgalanmalarıdır. Geçici resesyon iddiası, borsayı ekonomi zanneden hayali sermaye spekülatörleri ve onlar adına iş bitiren aracı şirket memurları arasında çok rastlanan bir eğilimdir. Fazla ampirisizmden malul bu küme, borsayı an be an izler, gerisine pek aldırmaz. Örneğin, aşağıdaki resme baktığında ABD'de 2001-2011 arası istihdam/nüfus oranının nasıl seyrettiğini değil de, sadece S-P 500 adlı borsa endeksinin performansını görür.

Şekil 1: Borsa - İstihdam Performansı

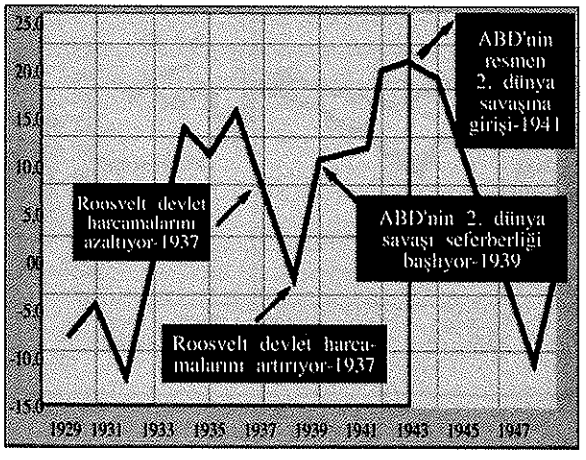
Kaynak: http://tinyurl.com/cmvog8n

Fazlasıyla ampirisist küme "2007-2009 arası S-P 500 endeksinin %53'lük düşüşü ile (Ekim 2007'deki 1549'lık seviyesinden Mart 2009'daki 735'lık seviyeye) bir resesyon yaşanmıştır ama, aynı endeks o tarihten bu yana %79'luk bir artış da gösterebilmiştir; önemli olan budur" deyip, krizin bittiğini ilan edebilir. Bu artışa rağmen endeksin hâlâ Ekim 2007 seviyesine (1549) erişmemiş oluşu, daha da önemlisi, 2001 resesyonunun başında nüfusun neredeyse %63'ünü istihdam edebilen ABD ekonomisinin şimdilerde sadece nüfusun %58'ine iş imkanı sağlayabildiği, bu zevata pek bir şey ifade etmez. Dünya böylesi bir at gözlüğüyle görüldüğü sürece, "resesyon yaşanmıştır, geçmiştir, gerisi önemli değildir" görüşü ile sık sık karşılaşacağımıza şüphe yok.

Günümüz krizinin bütün çıplaklığı ve dehşeti ile ortaya çıktığı ilk günlerde ara sıra dile getirilen bir görüş, bu krizin en azından yaptığı tahribat itibariyle Büyük Buhran ile benzerliği idi. Benzerlik konusunda anlaşan iktisatçılar arasında II. Dünya Savaşı'nın krizden çıkışta oynadığı rol hakkında farklı görüşler vardı. Bu farklılık, haliyle, savaş spekülasyonları da dahil olmak üzere günümüz siyasi beklentilerini etkili-

yor. Bizde de, Büyük Buhran benzetmesini yaptıktan sonra, günümüz krizinden çıkışın da ancak savaşlar yoluyla mümkün olabileceğini açıktan dile getirenler, ima edenler mevcut.[1] Bu tür değerlendirmelerin, kısmen döneme ait ampirik bilgi eksikliğinden kaynaklandığını düşünüyorum. Daha isabetli değerlendirmeler 1930'larda uygulanan iktisat politikalarından haberdar olmayı gerektiriyor. ABD'nin 1929-47 arası reel GSYH değişimini gösteren aşağıdaki şekil buhran - savaş ilişkisini, dönemin iktisat politikaları bağlamında yorumlamamıza imkan tanıyor.

Şekil 2: Reel GSYH Değişim -ABD (1929-47) [2]

Bilindiği gibi 1929-1933 arası yaşanan Büyük Buhran'ı 1933-37 arası büyüme izlemiş, hatta 1936'da GSYH'nın yıllık artışı %14 seviyesine varmıştır. Bütçe açıkları göze alınarak gerçekleştirilen bu büyümenin akabinde, Roosevelt hükümeti açıkları azaltabilmek için devlet harcamalarını ciddi biçimde kısmıştır (şekildeki 1937 harcama düşüşü). Fakat bu politika, işsizliğin tekrar yükselmesine ve ABD ekonomisinin 1938'de tekrar resesyona girmesine yol açınca, devlet harcamaları tekrar arttırılmaya başlanmıştır. 1939 yılında devlet 1 milyar dolar borçlanarak askeri harcamalarını arttırmış ve Pearl Harbor baskını ardından, 1941 sonundan ABD savaşa girene kadar sanayii %50 büyümüştür! Dolayısıyla, buhran - savaş ilişkisi üzerine buradan çıkartılacak sonuç, ABD ekonomisinin zaten 1933-36 arası büyümeye başlamış olduğu ve II Dünya Savaşı'nın buhrandan çıkmayı sağlayıcı değil, büyümeyi hızlandırıcı bir rol oynadığıdır.3

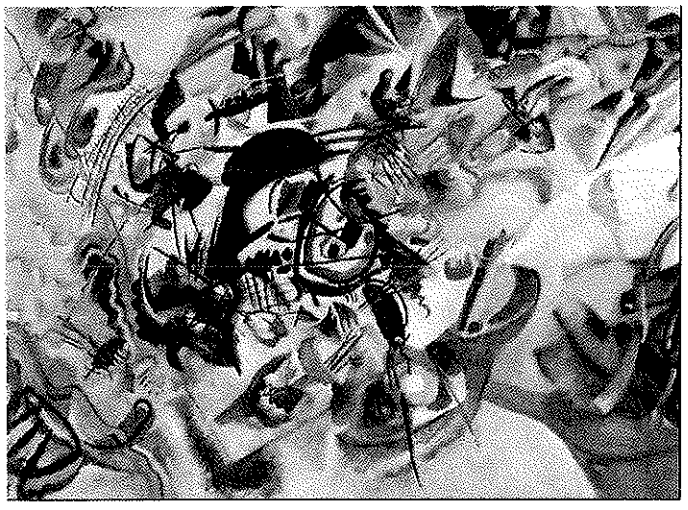
Bu noktada, Keynesçi iktisat politikaları ile devlet müdahalelerinin özellikle popüler yayınlarda ele alınışına da değinmek istiyorum. Devlet müdahaleleri ile yatırımların özendirilmesi, hızlandırılması ve böylece durgunluğa, işsizliğe çözüm bulunması konuları oldukça yavan bir biçimde, ders kitaplarının aşırı basitleştirilmiş anlatımı ve değişik hükümetlerin yamalı bohça tarzında uyguladığı politikalar esas alınarak tartışılıyor. Maalesef, bu tür tartışmalar hem Keynes'in bu konulardaki teorik zenginliğinin farkına varılmasını, hem de sosyalist alternatiflerin gündeme getirilmesini geciktiriyor.

Keynes, devletin yatırımları arttırışına ilişkin 1943'te yazdığı Uzun Dönem Tam İstihdam Sorunu makalesinde özel sektöre ağırlık veren özendirici politikalar yerine, işsizlik meselesinin çözümü için (tabii kapitalizmin sınırları içinde kalarak) "yatırımların üçte iki ile dörtte üç oranındaki kısmının devlet tarafından veya yarı-kamu kurumlarınca, ya doğrudan ya da kontrol edilebilecek tarzda" yapılmasını öneriyordu. Öte yandan, işsizliğin çözümü için devlet aracılığıyla yatırımların arttırılması konusunda başka yolların da olabileceğini, T. S. Elliot'a yazdığı 5 Nisan 1945 tarihli mektupta dile getirmekten kaçınmamıştır. Tam istihdam sorununun yatırım artışlarıyla çözülebileceği gibi "az çalışarak" da çözülebileceğini, yani daha kısa çalışma saatleri uygulamasının söz konusu olabileceğini açıkça dile getirdiğini biliyoruz. Kısacası, 1940'lardaki Keynes'in, kapitalizmin sınırları içinde oldukça radikal sayılabilecek bu tür önerileriyle kıyaslandığında, günümüz Keynesçileri muhafazakar tavırlarıyla Keynes'in bir hayli gerisine düşmüş oluyorlar.

Marksistler Krizi Nasıl Görüyorlar?

Bu durum tespitinden sonra, sol analizler arasında oldukça hâkim olduğunu düşündüğüm eksik tüketim perspektifine değinmek istiyorum. Bu yaklaşımın hareket noktası, gelir dağılımının bozukluğu, ücretlerin yeterince (verimlilik artışlarına paralel, hatta daha hızlı) artmayışıdır. Ücretleri yeterince yüksek olmayan işçiler giderek tüketim metalarının tamamını satın alamayacakları için eksik tüketim (satılamayan tüketim) metalarının elde kalması (aşırı birikim?) oluşmakta, bu yüzden de kapitalistlerin kâr oranları düşmektedir. --Bir taşla iki kuş! Öyle ya, bir ayağımız eksik tüketimde, bir ayağımız da kâr oranının düşme eğiliminde. Tedavi de krizin nedenini teşhiste mevcut. Düzelt gelir dağılımını, arttır ücretleri, ne kriz kalır, ne sefalet! İsteyerek ya da istemeyerek kapitalizmin restorasyonuna hizmet.--

Memleketimizde bu görüşün çok yaygın oluşu bence kısmen sol literatürün niteliği, kısmen

de soldaki iktisatçılarımızın formasyonu ile açıklanabilir. Hepimizin saydığı, sevdiği Sadun Aren hocamız sol Keynesçi idi, keza Paul Sweezy'nin kendisi ve onu özetleyerek çeviren Arslan Başer Kafaoğlu da. Kapitalizmi evrelere ayırarak, Marx'ın emek değer teorisinin sadece "rekabetçi döneme" uygulanabilir olduğunu, oysa artık "tekelci kapitalizm" evresinde olduğumuz için "yeni" (yani, Keynesçi) çözümlemelere ihtiyacımız olduğu az mı tekrarlandı?

Kaba eksik tüketimcilik hakkında Marx'ın ne düşündüğü Kapital'in II. cildinde açık seçiktir. Bizzat Marx'ın kendisinin eksik tüketim anlayışını ne kadar naif bulduğunu ve cepheden karşı çıktığını hatırlatmak için şu alıntı4 yeterlidir:

"Bunalımlara, fiili tüketim ya da fiili tüketici azlığının neden olduğunu söylemek, boş bir yinelemeden başka bir şey değildir...Metaların satılamaması, ancak, bunlar için fiili satın alıcı, yani tüketici bulunmaması anlamına gelir (çünkü, son tahlilde, metalar üretken ya da bireysel tüketim için satın alınırlar). Bir kimse, eğer, işçi-sınıfının kendi ürününden çok küçük bir kısım aldığını, bundan daha büyük bir pay aldığı zaman ve dolayısıyla ücretleri yükselir yükselmez bu kötülüğe bir çare bulunacağını söyleyerek bu boş yinelemeye derin bir gerekçe görüntüsü vermeye kalkışırsa, bunalımların, daima ücretlerin genellikle yükseldiği ve işçi-sınıfının, yıllık ürünün tüketime ayrılan kısmından daha büyük bir pay aldığı bir dönemde hazırlandığına işaret etmek yeterli olacaktır. Bu sağlam ve "basit" (!) sağduyu savunucuları açısından, böyle bir dönem, daha çok bu bunalımı giderir." 5

Kapitalizmin krizlerinin en temel açıklaması olarak OKODE'yi benimseyenler arasında bu eğiliminin hangi nedenlerle ortaya çıktığı hep tartışma yaratmıştır. OKODE'yi doğuran nedenler arasında sermaye-emek çelişkisine veya sermaye-sermaye çelişkisine veya her iki çelişkiye de vurguyla makinalaşmayı esas neden olarak görenler olduğu gibi; ücretlilerin katma değerden aldıkları payın (artık değer oranının azaltılması) ya da üretken olmayan istihdamın toplam istihdam içindeki payının artmasını esas neden olarak görenler de vardır. OKODE'ni doğuran nedenlerdeki farklılık kapitalizmin farklı dinamiklerine atfedilen önem demektir. Bu da kurulan kavramsal çerçevelerin, somut ekonomilerin performansını değerlendirirken tercih edilen ampirik kanıtlar kümesinin farklı olmasını doğurmaktadır. Kaldı ki, OKODE'nin ortaya çıkışındaki nedenlerde anlaşılsa bile ampirik kanıtlama sırasında resmi istatistiklerin Marksist kategorilere dönüştürülmesini, kapasite kullanımı ile kâr oranının düzeltilmesini önemli görenlerle, görmeyenler ya da değişmez sermayenin değerini, güncel değerleri dikkate alarak hesaplayanlarla, tarihi değerleri esas alarak hesaplayanlar anlaşamamaktadırlar.

Türkiye'de de OKODE tezini savunanlar arasında yukarda değindiğim farklılıkların yaşanıyor olması doğaldır. Buna rağmen, bizde bir iki istisna dışında bu farklılaşmalar üzerinden ciddi bir tartışma yürütüldüğünü söylemek zor. Hele, OKODE üzerine ampirik çalışmalar neredeyse yok gibidir. Bu durum makroekonomik verilerin kapsamlı ve uzun süreli olmayışı ile kısmen açıklanabilse bile, Türkiye'ye Marksist teorinin aktarılış şekliyle de ilişkilidir.6

"Bahar Kışla Yüzleşirken"7 Nereye?

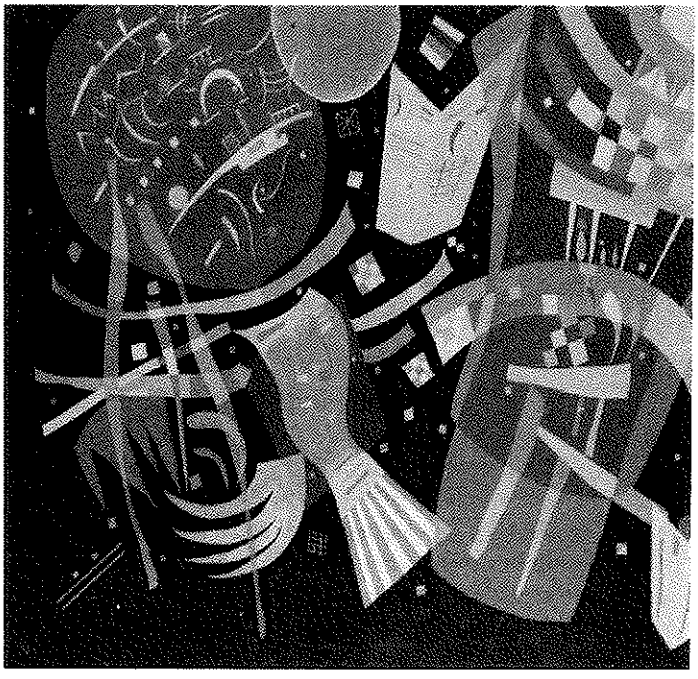
Vijad Prashad'ın geçenlerde yayınlanan Arap Baharı Libya Kışı kitabı, devrimci sürecin inişli çıkışlı, varacağı yerin önceden kestirilemezliği, kısacası çok belirlenimli oluşu vurgusu itibariyle Mike Davis'in New Left Review'daki makalesiyle paralelllik arzediyor. Prashad, kitabının başlığında "kış" sözcüğü ile ayrıca, NATO müdahalesi yüzünden Libya'daki rejim değişikliğinin Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki emsallerinden ne kadar farklı olduğunu da belirtmiş oluyor. Davis ise, "farklı bir dünya" özleyenlerin, o dünyayı tasarlama işi ile kış aylarında ister istemez yüzleşmek durumunda kalacaklarını hatırlatmak için de kullanmış "kış" sözcüğünü. "Nereye" sorusu biraz 1789'da "1848'mi, 1871'mi daha mümkün" sorusunu sormaya benziyor. Yani, başarılı devrimci ayaklanışları, başarısız (1848) veya başarılı (ya da kısmen başarılı, 1871) devrimci ayaklanmaların izlemesi mümkün olduğu gibi, "başka bir dünya" tasavvurunun kısa süre de olsa yaşanması, ardından ezilmesi (veya kalıcılaşması) mümkün.

Mümkün olmayan ne? Mümkün olmayan küresel kapitalizmin eski dinamizmine bu yeni dünyada yer olmadığı. Kapitalistlerin ve siyasi

temsilcilerinin yaşadıkları paniğin nedeni de sadece kapalı kapılar ardında dile getirebildikleri bu gerçekliği görmeye başlamaları. Tekrarlamakta yarar var; hükümet edemiyorlar. Orası burası patlayan, fazlasıyla şişirilmiş küresel kapitalizm balonuna yama yapmakla meşguller. Balon kontrol edilemeyecek kadar şişirilmiş, küçük delikleri (Yunanistan), daha büyük deliklerin (İspanya, İtalya, Fransa) izleyeceği kesin. NAFTA zaten kağıt üzerinde kalmıştı; AB'nin maddi temeli, ekonomik entegrasyonun olmazsa olmazı para düzeninden ise kaçan kaçana. Komik olan bu çöken düzene katılmak için Türkiye'nin, bir yandan alelacele AB Bakanlığı tesis etmesi, öte yandan, medya propogandasının hilafına hem kendi ekonomisinin hem de en çok ihracat yaptığı AB ekonomisinin en kırılgan döneminde sağa sola kabadayılık taslaması.

İleri kapitalist ülkeler geleceklerini BRIC (Brezilya-Rusya-Hindistan-Çin; ki son dönemde Güney Afrika'nın da katılması ile BRICS olarak da anılmaya başladı bu grup) bloğunun büyümesine endekslerken, bizzat bu ülkeler, başta Çin olmak üzere kendi ekonomik istikrarlarını (dolayısıyla politik patlayışları kontrolü) o ileri kapitalist ülkelere daha az bağımlı kılacak yollarla sağlamaya girişmiş vaziyetteler. Nitekim, Çin, hem İran petrolü olmaksızın ekonomik büyümesini gerçekleştiremeyeceğini hem de ABD ambargosunu aşması gerektiğini bildiği için İran'la takas imkanlarını zorlamaktadır. Çin ile birlikte İran petrolünün üçte birini ithal eden Hindistan da takası denemekte, Asya'da dolardışı ticari bölgelerin tesisini savunmaktadır. İran'ın da özellikle gıda ticaretinde altın bazlı takas arayışları olduğu, Endonezya dahil bazı diğer ülkelerin de benzer anlaşmaları yaptığı biliniyor. Kimi tahminlere göre yaşanan kriz dünya ölçeğinde takas bazlı ticaretin %30 seviyesine yükselmesine yol açmıştır. İlginç bir gelişme, Türkiye'nin de geçenlerde Çin ile ticari ilişkilerde ulusal paraların kullanılmasına imkan tanıyan bir anlaşma imzalamasıdır. Bu gelişmeleri ve benzeri arayışları ABD'nin hegemonik güç olduğu dolar destekli küresel kapitalizmin miyadının dolduğunun son işaretleri olarak okumak yanlısıyım.

Önümüzdeki yılların, ülkelerin daha içe dönük, küresel entegrasyon yerine bölgesel, karşılıklı çıkar ilişkilerini gözeten ekonomik birliktelikleri kurmaya çalıştıkları bir dönem olacağını düşünüyorum. Bu ilişkilerin niteliğinin kapitalizm içi veya dışı olması her ülkenin emekçilerinin eskiye daha ne kadar tahammül edebileceklerine bağlı. Tabi, tahammül sınırlarına da-

yanıldığında kapitalizm sonrası vizyonun da el altında olması koşuluyla.

Kaynaklar:

-Carchedi, Guglielmo. 2011. Behind the Crisis: Marx's Dialectics of Value and Knowledge. Leiden: Brill.

-Davis, Mike. 2011. Spring Confronts Winter. New Left Review. Kasım-Aralık.

-Karahanoğulları, Yiğit. 2009. Marx'ın Değeri Ölçülebilir mi?

-(1988-2006 Türkiyesi İçin Ampirik Bir İnceleme). İstanbul: Yordam Kitap.

-Prashad, Vijad. 2012. Arab Spring, Libyan Winter. Oakland: AK Press.

-Shaikh, Anwar. 2010. The First Great Depression of the 21st Century. L. Panitch, G. Albo ve V. Chibber (der). Socialist Register 2011: The Crisis This Time: London: The Merlin Press.

-Shaikh, Anwar. 2009. Bunalım Kuramlarının Tarihine Giriş. N. Satılgan ve S. Savran. Dünya Kapitalizminin Buhranı. İstanbul: Belge Yayınları.

-Tonak, E. Ahmet. 2009. Krizi Anlarken...Kızılcık. Kış.

1) Mesela, Erinç Yeldan Milliyet gazetesine verdiği bir mülakatta, "Karşımıza daha baskıcı bir bürokrasi, hatta faşizan devlet anlayışları çıkabilir. 1929 buhranından sonra faşizmin yükselmesi gibi etnik farklılıklara dayalı ayrımcılığın ortaya çıktığı, din ve inanç ayrımcılığının giderek körüklendiği bir döneme girilebilir. Bu dünya genelinde de böyle olabilir, Türkiye özelinde de böyle olabilir. Ve hatta dünya bir "düzeltici savaş"a da çok uzak durmayabilir" demektedir (6 Ekim 2008)

2) Shaikh 2010.

3) Shaikh. 2010.

4) K. Marx. 1979. Kapital II. Ankara. Sol Yayınları. s. 434

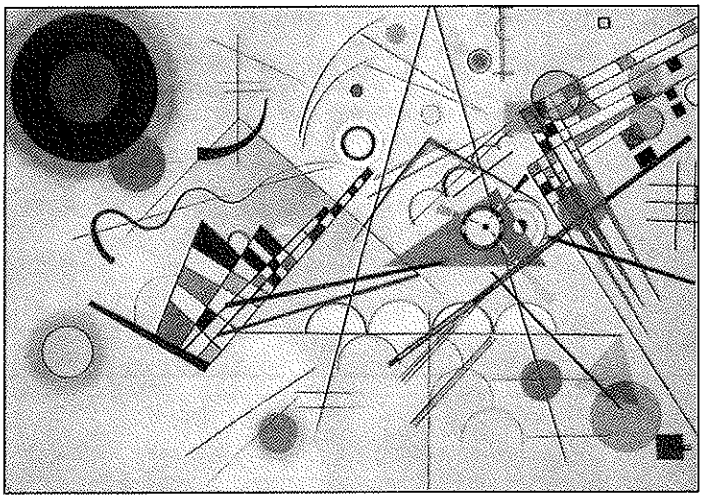
5) Marx'tan yaptığımız alıntı G. Carchedi'nin son kitabı Behind the Crisis: Marx's Dialectics of Value and Knowledge'da da kullanılmıştır. (2011). Yine sol kriz açıklamaları arasında özellikle Batılı Marksistler arasında yaygın kabul gören kâr sıkışması ve Monthly Review perspektifleri bu yazı bağlamında ele alınmayacaktır. Sözkonusu ekollerin eleştirisi için Shaikh (2009) ve Carchedi (2011) yararlıdır.

6) Bu alanda yıllar öncesi yapılmış bir iki küçük çalışmayı saymazsak yakın dönemde gerçekten çığır açan ilk kapsamlı çalışma Yiğit Karahanoğulları'nın kitabıdır (2009).

7) Bu arabaşlık Mike Davis'in New Left Review dergisinin Kasım-Aralık 2011, 72 no.lu sayısına yazdığı yazısının başlığıdır.

Dört Artı Dört: Eğitim'de "yine" Popülizm

Sema Erder

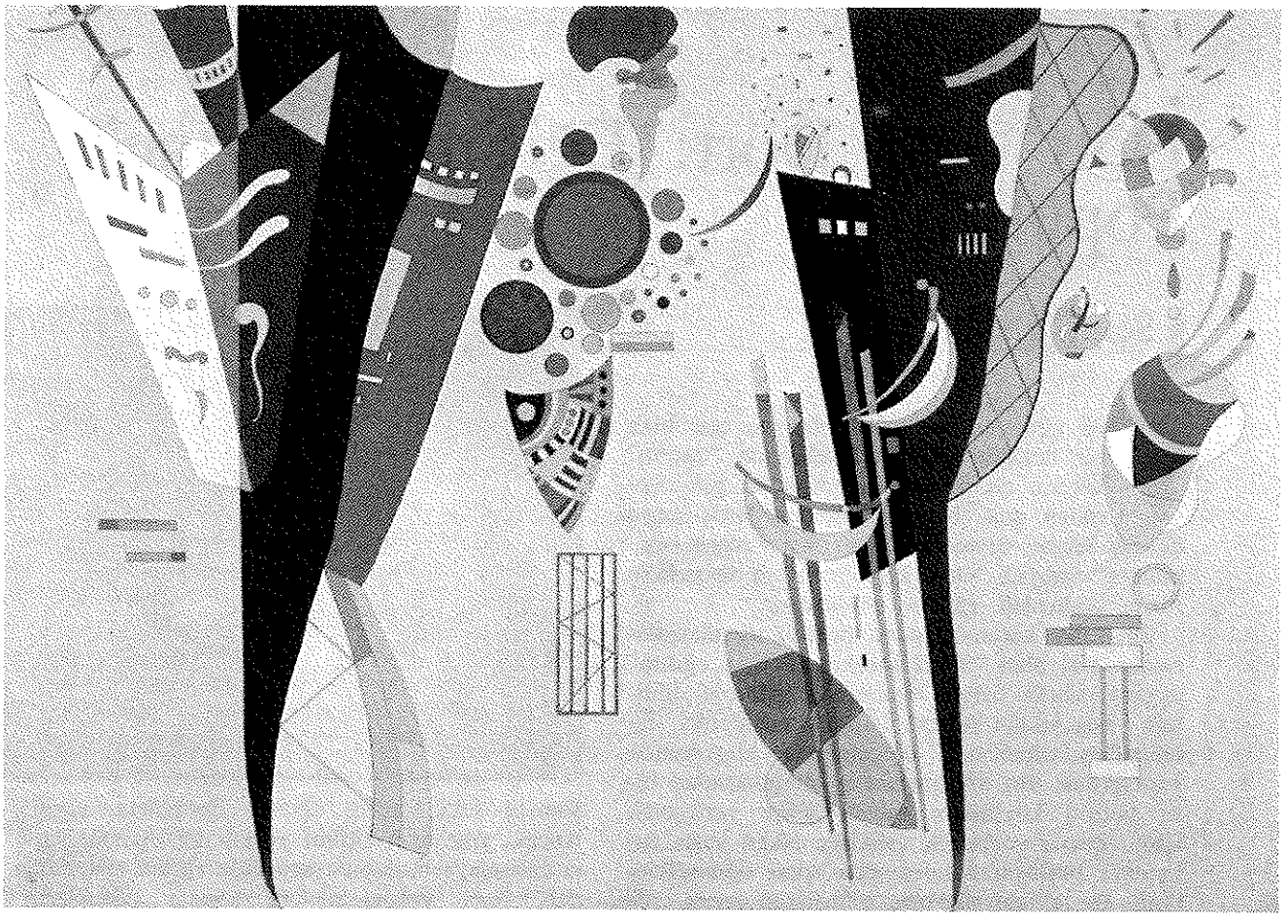
Çok genç nüfusa sahip olan ve çok hızlı bir değişim geçiren Türkiye'de "eğitim" konusu da birçok önemli konu gibi içerikten çok, biçim yönünden tartışılmaya devam ediyor. Siyasete hakim olan, "otoriter-popülizm" anlayışı, bütün koşullarda ara vermeden, hızını kesmeden, etkisini sürdürüyor.

28 Şubat kararlarının en önemli uygulamalarından biri olan "Sekiz yıllık kesintisiz eğitim" uygulamasının hemen öncesinde, zorunlu eğitimin beş yıldan ibaret olduğu dönemlerde İstanbul'un gecekondu bölgelerinde araştırmalar yapıyorduk. Bu araştırmaların bulgularından biri, yoksul köylülerin büyük şehre yerleşmek için çocuk yaşta göç ettikleri, erken yaşta çalışmaya başlayarak tarım dışı işleri öğrendikleriydi. Genellikle ilkokulu bitirdikten sonra, 10-11 yaşında kente göç eden erkek çocuklar, kendi ilişki ağlarını kullanarak, tamamen tesadüflere bağlı olarak kentteki işlere giriyorlardı. Bu erkek çocuk göçünü daha iyi anlamak için, yine aynı dönemde çalışma iktisatçısı Kuvvet Lordoğlu'yla birlikte, çocuk çalıştıran işveren ve çocuklarla görüşmelere dayanan bir araştırma yapmıştık. Bu araştırmada, özellikle büyük şehirlerde geleneksel çıraklığın çözüldüğünü, çocuk emeğinin "ucuz ve sorunsuz işçi" haline dönüşmeye başladığını, ancak eğitim sisteminin kapsamayı başarmadığı yoksul kesimler için bu kurumunun önemini korumaya devam ettiğini gözlemlemiştik.

Sekiz yıllık kesintisiz eğitimin ilk uygulanmaya başladığı dönemde, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Türkiye'de "Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı" çerçevesinde bir dizi araştırmayı destekledi; çocuk çalışmasıyla ilgili sayısal bilgilerin derlenmesine ve çocukların çalıştırılmasının önlenmesine dair mevzuatta değişiklikler yapılmasına öncülük etti. Bu proje kapsamında, İstanbul'daki eğitim yöneticileriyle ve çocuk çalıştıran işyerlerinin yoğunlaştığı bölgelerdeki okulların yönetici ve öğretmenleriyle görüşmelere dayanan bir başka araştırma yaptık. Bu araştırmanın önemli bulgularından biri, eğitim yöneticilerinin hepsinin kesintisiz sekiz yıllık eğitimi desteklemeleriydi. Ancak, yine aynı eğitim yöneticileri, çocuk yaşta çalışmaya başlamak amacıyla eğitim sisteminden kopan yoksul ailelere mensup çocukların eğitime devam edebilmelerinin zor olduğunu da ifade etmişlerdi. Eğitim yöneticileri, ilk beş yıllık eğitimi zar zor bitiren yoksul çocukların, sekiz yıllık eğitimi tamamlamakta daha da zorlanacaklarını ifade etmişlerdi. Eğitim yöneticilerine göre, yoksul ailelere devlet maddi destek sağlamalıydı ve eğitim sisteminde de kapsamlı bir reform yapılmalıydı.

Eğitim yöneticileri arasında, yoksul çocukların çalışma yaşamına girmeleri konusunda iki farklı görüş mevcuttu. Buna göre, bir grup eğitimci, yoksul çocukların çalışmasını bir toplumsal gerçeklik olarak kabul ediyor, yaşamı sürdürülebilecek "hüner"in ancak, eğitim kurumu dışında edinilebileceği kanısını paylaşıyorlardı. Buna karşılık, bir grup eğitimci çocuğun çalışmasını kesinlikle reddediyor ve bütün çocukların her koşulda eğitim kurumu içinde tutulmasını şart olarak görüyorlardı. Diğer taraftan, bütün eğitimciler, mevcut eğitim sisteminin sadece "kültür" aktardığı ve ancak uzun süre içinde kalındığında farklı tür hünerlere ulaşılmasını sağlayan bir kurum olduğu kanısında uzlaşmaktaydılar.

Eğitim sisteminin içeriğinin sorgulanması ya da eğitimde reform gibi konularda eğitim uzmanlarının daha yetkin görüşler öne süreceği açıktır. Ancak, eğitim sistemi, toplumdaki bütün

bireylerin yaşam şanslarını etkilediğinden, herkesin ilgilendiği ve bilgi sahibi olmak istediği bir kurumdur. Eğitim sistemi, farklı toplumsal kesimler için farklı anlam taşımakta, farklı toplumsal kesimlere farklı fırsatlar sunmaktadır. Bir başka değişle, eğitim sistemi hüner ya da kültür aktardığı gibi, farklı toplumsal kesimlerin sınıfsal konumlarını pekiştirmelerine, ya da değiştirmelerine de katkıda bulunur. Bu açıdan eğitim politikası sınıfsaldır, bu nedenle sınıfsal dinamiklerin de canlı olarak gözlemlenebildiği bir alandır.

Bugünkü üretim teknolojisinin gerektirdiği hünerin uzun süreli eğitimle elde edilebileceği açıktır. Ancak, bu uzun süreli eğitim, aynı zamanda gençlerin iş piyasasına daha ileri yaşlarda girmesi anlamına da gelmektedir. Bu durum, gençlerin ailelerine bağımlılığını arttırmakta ve ailelerin bu uzun süreli eğitimin külfetine katlanmaları anlamına gelmektedir. Bugün Türkiye'deki kentli orta sınıflar, zar zor da olsa bu durumla baş edebilmektedirler. Aileler gelir durumuna göre, özel ya da devlet okullarında çocuklarının eğitimlerini sürdürmeye çabalamaktadırlar. Üst gelir grupları için ise eğitimin "dört artı dört" olması ya da olmaması çok da önemli değildir. Sorun, alt orta ve düşük gelir gruplarının olduğu ailelerde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, eğitim sistemiyle ilgili tartışmaları yaparken, bu sistemin hangi grupları kapsadığını ve hangi grupları dışladığını anlamakta yarar görülmektedir.

Toplumdaki yoksul kesimler için uzun süreli eğitim hem pahalı, hem de riskli bir süreç anlamına gelmektedir. Kaldı ki, mutlak yoksulluk yaşayan aileler için çalışan çocuğun eve getireceği para yaşamsal öneme sahip olabilmektedir. Kısaca, mevcut eğitim sisteminin çocuğu için ayıracağı kaynağa sahip olan ya da çocuğun getireceği gelire ihtiyacı olmayan orta sınıflar için anlamlı olduğunu söyleyebiliriz. Kaldı ki, bu gruba mensup bazı aileler bile, bu büyük "eğitim yatırımını" ancak, başarılı olabileceğini umdukları çocukları için, ki genellikle bunlar erkek çocuktur, yapabilmektedirler.

İlgi çekici olan, çırak çocuklarla yapığımız araştırmada bütün çocukların eğitim kurumu hakkında çok kapsamlı, anlamlı ve gerçekçi bilgiye sahip olmalarını gözlemlemekti. Bütün çalışan çocuklar, mevcut eğitim sisteminin uzun sürede anlamlı olacağını ve "sonuna kadar" gidildiğinde faydalı olabileceğini biliyorlardı. Çalışan çocukların bir kesimi okulu terk etmelerinin nedeni olarak, mutlak yoksulluğu, bir kesimi kısa sürede hüner edinme, meslek edinme

arzusunda olmalarını, bir kesimi ise okulu sevmedikleri için okuldan ayrıldıklarını ifade etmişlerdi. Burada önemli bir nokta, köy okullarında okuyanların okulu sevmeleri, buna karşılık gecekondu bölgelerinde yaşayan çocukların ise okulu sevmemeleriydi. Nitekim, o dönemde, gecekondu bölgelerindeki okullara yaptığımız ziyaretler sırasında, okulların katlanılması zor koşullar altında faaliyet gösterdiğini gözlemlemiştik. O okullarda çalışan öğretmenlerde, profesyonel olmaktan çok uzak, yılgınlık ya da "misyonerce" özveride bulunma duygusu hakimdi.

Türkiye gibi muhafazakar ve cemaatçi bir toplumda iktidarda olan muhafazakar partinin "ekmek parası kazanan erkek ve ev kadınlığı" biçiminde bir aile yapısını pekiştirmekte olduğu ve bu yönde politikalar ürettiği açıktır. Çıraklık kurumunun da geleneksel bir kurum olarak erkek çocuklarına açık bir kurum olduğu bilinmektedir. Kadınların hem eğitim kurumu, hem de iş piyasasıyla ilişkilerinin erkeklerden farklı olduğu bilinmektedir. Kız çocukları özellikle düşük gelirli ailelerde "ev kadını" olarak yetiştirilmektedir. Bu bağlamda, erkek çocuklarının iş piyasasına girmeye başladığı ergenlik çağı, kız çocukları için eve kapatılarak "ev kadınlığına" hazırlanma yaşı anlamına gelmektedir. Buna rağmen kentlerde, kız çocuklarının da çalışmaya başlamaları yeni bir olgudur. Bu olgu bir bakıma, kentsel yoksulluğun "ekmek parası kazanan erkek ve ev kadını" biçiminde kurgulanan aile yapısını sürdüremediğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Diğer taraftan, kentleşme ile yeni bir yaşam biçimine giren, varsıllaşan ve hatta iktidara yükselen, yeni orta sınıflar arasında yer alan "muhafazakâr cemaatçi" ailelerin de eğitim sisteminin verdiği olanakların farkında oldukları ve bu olanaklardan yararlanmaya çalıştıkları açıktır. Bu bağlamda, bu aileler de sadece erkek çocuklarını değil, kız çocuklarını da eğitim sistemi içine sokmaya başlamışlardır. Bu bağlamda, orta sınıf ailelerin kız çocukları için "baş örtüsünün" ve dini eğitim ağırlıklı okulların yeni bir alternatif olarak ortaya çıktığını biliyoruz. Ancak, bu durumun, sadece çocuğun gelirine ihtiyacı olmayacak kadar varsıl olan aileler için geçerli olduğuna dikkati çekmek gerekir. Yoksul kesimlerin kız çocukları için "ev", erkek çocukları için ise iş piyasası önemini sürdürmeye devam etmektedir.

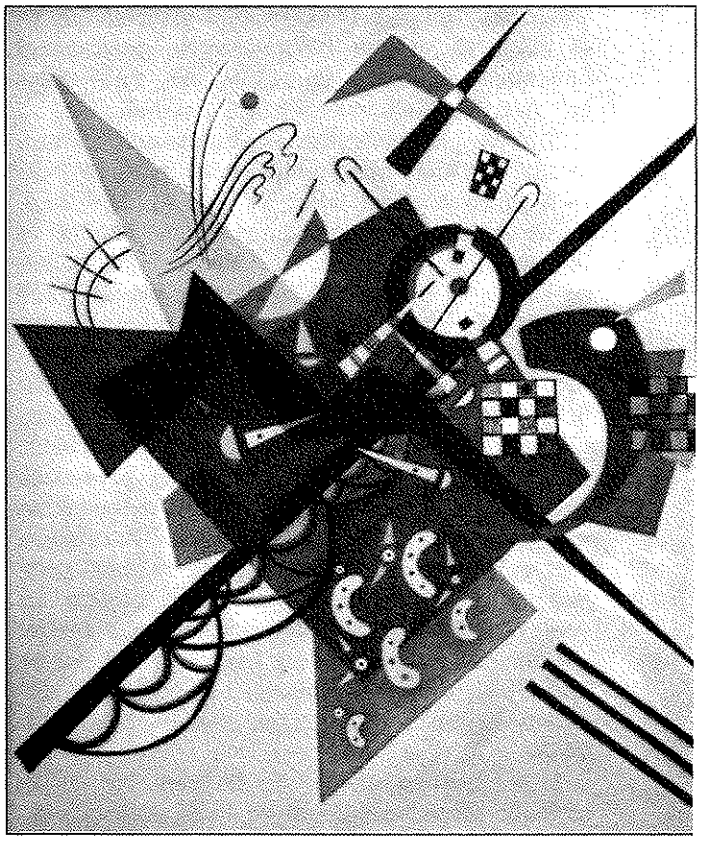
Sonuç olarak, mevcut eğitim sisteminin düşük gelirli ailelerin çocukları için hüner aktarma ve meslek edindirme için özendirici ve destekleyici kurumlar haline dönüşmediğini söyleyebiliriz.

Aynı şekilde iş piyasasında, çocuk ya da çırak çalıştırmaya devam eden küçük girişimcilik ve küçük esnaflığın hala canlı bir alternatif olmaya devam ettiği ve çıraklık kurumunun bütün risklerine karşın eğitim kurumuyla yarıştığı açıktır. Bu nedenlerle, yeni düzenlemelerin, reform olmaktan çok uzak olduğu, toplumun bazı kesimlerinde var olan eğilimleri destekleyen, hatta onların önünü açan "popülist" politikalar olduğu açıktır. Bu popülist politikaların alternatifi, 28 Şubat kararlarında olduğu gibi, bu eğilimlerin zor kullanılarak değiştirilmesi olmamalıdır. Yeni eğitim sisteminde reform, eğitim kurumlarının salt kültür aktaran bir kurum olmaktan çıkmasına, modern mesleklere- zanaatkârlığa değil- ulaştıran, yönlendirici, kız çocuklarını da, çalışan çocukları da içine çeken kapsayıcı kurumlar haline getirilmesine bağlıdır. Bu eğitim sisteminin bu grupları kapsaması için, eğitim politikalarının yanı sıra iş piyasasıyla ilgili politikalarda da değişiklikler yapmak gerekmektedir. Bu arada, özellikle yoksulluk politikalarının ve özellikle kız ve erkek çocuklarıyla ilgili farklı sosyal politikaların da geliştirilmesi gereklidir.

4+4+4 kaç eder?

Cemal Candaş

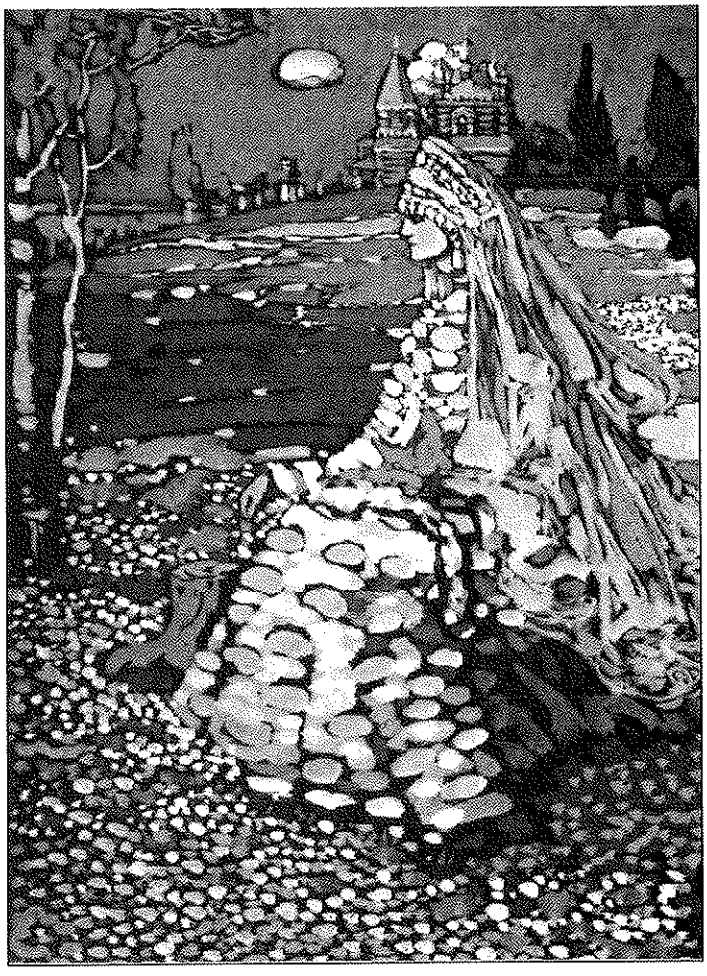

Osmanlı Devletini yönetenler için de söylenebilir ama özellikle cumhuriyet dönemi iktidarları halka dinini öğretme sevdasından asla vazgeçmiyorlar. Biçimi değişse bile her iktidar döneminde bu sevda yeniden yeniden depreşiyor. Halka dinini öğretme görevi başta Diyanet İşleri Başkanlığı olmak üzere, İlahiyat Fakülteleri, İslâm Enstitüleri, İmam Hatip Okulları ve devlet denetimli Kur'an Kursları tarafından aralıksız olarak ifa ediliyor. Devlet bu hizmet için bütçeden çok önemli paralar harcıyor, bu alanda onbinlerce kişiyi istihdam ediyor. Ülkenin her yanında devlet teşvikiyle adım başı din eğitimi veren kurumlara çok büyük olanaklar tahsis edilmiş durumda. Zaman zaman kimlerin bu hizmeti vereceği konusunda farklı görüşler ortaya çıksa bile hiçbir zaman bu hizmetin devlet eliyle verilmesinden vazgeçilmesi tartışılmıyor.

AKP iktidarı, programında ve seçim beyannamesinde herhangi bir vaadde bulunmadığı halde Başbakan'ın "dindar nesil yetiştireceğiz" söylemiyle harekete geçip birkaç hafta içerisinde din eğitimini ülke gündemine yeniden yerleştirmeyi başardı. Bu operasyon o kadar hızlı gelişti ki Milli Eğitim Bakanı bile konuya sonradan dahil olmak durumunda kaldı. 28 Şubat süreciyle son şeklini almış olan kesintisiz 8 yıllık eğitim, kademeli hale getirilerek yeni bir dönem açıldı. Tabii ki bu ani değişiklik şiddetli bir tartışmanın da önünü açmış oldu.

Bu yeni dönem neler getiriyor? Yapılan değişiklik ne anlama geliyor? Bu soruları yanıtlamaya geçmeden öncelikle bir gerçeğin altını çizmekte yarar var. Her zaman olduğu gibi bu değişiklikler din eğitiminin devlet eliyle yapılması geleneğini bozmamakta, hatta bu uygulamayı daha da derinleştirmektedir. Devletin din eğitimi verme alışkanlığı pekiştiriliyor. İşin ilginç yanı hemen hemen hiç kimse, gerçek anlamda bir din eğitiminin devlet tarafından verilemeyeceğini veya verilmemesi gerektiğini dile getirmiyor. Ne meclisteki partilerin ne de meclis dışındaki muhalefet kesimlerinin bu konuda ciddi bir itirazı gözlenmiyor. Din eğitiminin devlet eliyle verilmesi adeta kanıksanmış durumda.

Oysaki yıllardan beri devlet eliyle sürüdürülen din eğitiminin hiç kimseyi memnun etmediği ortadadır. Hangi biçimiyle yapılırsa yapılsın devlet okulu ve Milli Eğitim formatı içerisinde gerçek anlamda din eğitimi verilemez, verilememektedir. Din eğitimini, kendi formatı içerisinde sürdürmekte olan bir kursa devam etmedikçe İlahiyat Fakültesi mezunu olanların bile günlük hayatta gerekli olan Kur'an okuma, cenaze kaldırma, Kur'an alfabesini öğretme gibi pratik görevleri yerine getirmekte güçlük çektiği aşikârdır. Zaten devlet okullarındaki formata uygun din eğitimi başarılı olsaydı yıllardan beri okullarda verilmekte olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri sayesinde her yurttaş dinini öğrenmiş olurdu. Şunu herkes bilmektedir ki okullarda zorunlu olarak verilmekte olan bu ders, din öğretimi açısından kimseyi tatmin etmemektedir. Bu başarısızlığın nedeni Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin müfredatı değildir. Bu derste, hiç de iddia edildiği gibi "ahlak" ve "din kültürü" ağırlıklı bir program ele alınmamaktadır. Bu dersin prog-

ramı çok büyük bir oranda İslâm dininin Hanefi mezhebini öğretmeyi esas almaktadır.

Meclisteki son değişiklikte MHP'nin önerisi ile yasalaşan "Kur'an-ı Kerim" ve "Hz. Muhammed'in Hayatı" konusu şu anda uygulanmakta olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin programının çok büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Her seviyede bu iki konu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi müfredatına dağıtılmıştır. İlköğretim 8. sınıftan mezun olan bir öğrenci en az 56 ders saati sadece "Hz. Muhammed'i Tanıyalım" konusunda eğitim almaktadır. Kur'an-ı Kerim'e ayrılan bölüm çok daha fazladır. Peki bu kadar çok ders gördüğü halde öğrenciler niçin bu konularda yeterli eğitimi alamıyorlar. Bunun nedeni ortadadır: Din eğitimi, devlet okulu formatı içerisinde verilemez.

Milli Eğitim Bakanlığının programları incelendiğinde görülecektir ki soran, sorgulayan, eleştirel düşünen, akıl yürüten, problem çözme becerisi kazanmış, kendi kendine yetebilen, araştırmacı öğrenciler yetiştirilmek hedeflenmektedir. Bu hedefleri gerçekleştirme konusunda çok başarılı sayılamasa bile MEB'e bağlı okullarda tüm derslerin programları bu hedefler göz önüne alınarak hazırlanmaktadır. Eğitim sürecinde öğrenci-öğretmen-çevre bu hedefler doğrultusunda davranmaya çalışır. Matematik dersinde ele alınan bir problemin farklı çözüm yolları, coğrafya dersinde Karadeniz ikliminin niçin çok yağışlı olduğu öğrenci tarafından tartışılır, sorgulanır. Öğretmen öğrencinin bu süreçte soru sormasını, araştırma yapmasını, eleştirel düşünmesini, dolayısıyla bilgiyi kendisinin üretmesini bekler. Öğrenciye belli doğruları dayatmaz, çünkü bunun mümkün olmadığını bilir. Böyle bir format öngörülen bir ortamda, çok daha farklı yöntemleri gerektiren din eğitimi yapılamaz, yapılamıyor zaten. Kendine has kurallar ve alışkanlıklar [giyim(örtü), hazırlık(abdest alma), sınıf düzeni(oturma), yöntem(ezberleme), iletişim(yüksek sesle tekrar) vb] gerektiren din eğitimi, kendine has ortamlarda, kendine has yöntemlerle farklı bir pedagojik formasyonla ancak verilebilir. Buna en güzel örnek yıllarca liselerimizde verilmekte olan Milli Güvenlik dersleridir. Hiçbir öğrenci zorunlu olarak katıldığı bu derslerden askerliğin ve vatan savunmasının gerekli kıldığı bilgi ve becerileri öğrenenemiştir. Bugüne değin din eğitimindeki yetersizliğin temel nedeni, bu eğitimin kendi ihtiyaçlarına göre düzenlendiği ortamlarda yapılmasına izin verilmemesidir.

Din eğitiminin "seçmeli" halde sunulması ilk bakışta demokratik bir uygulama olarak görülmekte, iktidar tarafından öyle sunulmaktadır. Halbuki bu eğitim normal okullarda verilmeye başlandığında demokratik olduğu iddia edilen "seçmek" eylemi başlı başına önemli bir sorun olarak karşımıza çıkacaktır. Şöyle ki: Öncelikle ülkemizde yaşamakta olan Alevi yurttaşlarımızın çocuklarına kendi inançlarına göre din eğitimi verilemeyeceği herkes tarafından bilinmektedir. Daha ibadet ettikleri kurumlar ve inançlarının öncüleri durumundaki kişiler devlet tarafından meşru görülmeyen bir inanç topluluğuna, aynı devletin, onların istediği içerikte din eğitimi hizmetini sunacağını iddia etmek abesle iştigaldir. Kaldı ki herkes tarafından bilinen bir gerçektir ki Aleviler büyük sunni çoğunluk içerisinde kendilerini gizleyerek var olabilmektedirler. Bu durum yüzyıllardan beri böyle sürüp gitmektedir. Okullarda din eğitimi seçmeli hale getirildiğinde bu ailelerin çocukları yapacakları "seçim"den dolayı kendilerini baskı altında hissedecek, ya istemediği halde çoğunluğun "seçim"ine tabi olacak ya da dışlanmayı, ötekileştirmeyi göze almak zorunda kalacaklardır. Aynı durum diğer dini azınlıklar için de geçerlidir. 2009 Haziranında yapılan "Kiminle Komşu Olmak İstemezsiniz?" konulu araştırmanın sonucunda görülmüştür ki toplumun % 66'sı

herhangi bir dine inanmayan birisiyle komşu olmak bile istememektedir. Mahalle baskısı nedeniyle din konusundaki düşüncesini açıkça seslendiremeyen çok sayıda ateist ailenin çocuklarının durumu da yukarıda sözü edilen gruplardan farklı olmayacaktır.

Genellikle belli çevreler tarafından kabul görüp dillendiren "bu toplumun % 99'u müslümandır" iddiası doğru ve geçerli bir argüman değildir. Bu iddia, din konusunda sürdürülmekte olan durumun herkes tarafından kabul edilmesini sağlamak amacıyla ileri sürülen bir safsatadır. Bir an için bu argümanın geçerli olduğunu varsaydığımızda şöyle bir sonuca varmak mümkündür: Mevcut sistem halka din hizmetlerini muazzam şekilde vermekte, dinin öğretilmesi konusunda hiçbir sorun yaşanmamaktadır ki toplumun % 99'u müslüman olarak kalmaktadır. Eğer böyle ise niçin din eğitimi konusu bir sorun olarak ikide bir gündeme getirilmektedir. Aslında gerçek odur ki ne verilen bu rakam doğrudur, ne de din eğitiminin çok başarılı şekilde sürdürüldüğü.

Bütün bu gerçekler ortadayken AKP iktidarı başarılı olmayacağı önceden belli bir yolu niçin denemektedir? Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi din eğitiminin cemaatler tarafından, gerçek mekanında (kilise, havra, cami, özel alanlar vb) verilmesini sağlamak için adım atmak yerine, geleneksel uygulamayı cilâlayarak sürdürmeyi niçin yeğliyor? Elbette ki bilgisizliğinden değil. AKP'nin amacı, diğerleri gibi kitlelere, halkın çocuklarına, devletin "meşru" saydığı dini dayatmak, tek tip bir nesil yetiştirmektir. Onların "dindar nesil" talepleri, boyun eğen, etliye sütlüye karışmayan, seçimlerde de oy deposu olarak kullanacakları kullar yetiştirmeye karşılık geliyor.

AKP, ülke gündemine taşıdığı 4+4+4 uygulamasıyla zorunlu eğitimi 12 yıla çıkarmış gibi görünse de asıl amacı çok faklıdır. Bu süreçte laik muhalefetin olası tepkilerini doğru tahmin ederek bir taşla birkaç kuş vurmayı başardı. Bunları şöyle sıralamak mümkün:

- Son dönemde kamuoyu önünde cereyan etmekte olan hükumet-tarikat çatışmasının kendi aleyhine yarattığı görüntüyü perdelemiş oldu. Uzun süre kamuoyu yeni yasa ile meşgul edildi.

- Özellikle dindar, muhafazakar seçmen tabanının kendi etrafında kenetlenmesini, tarikat-hükumet çatışması, anti demokratik uygulamalar ve zamlar yüzünden kaybetmeye başladığı seçmenlerin AKP şemsiyesi altında yeniden toplanmasını sağladı.

- TBMM içerisindeki diğer partileri dini politikalar konusunda zor duruma düşürerek geçici bir üstünlük sağladı.

- Kendisini dindar kitlelerin ve özellikle İmam Hatiplilerin sözcüsü saydığı için bu kesimleri geçmişte mağdur edenlerden hesap sorar gibi görünüp psikolojik üstünlük sağladı.

- Özellikle yasaya eklediği geçici madde ile 20 Milyar dolarla ifade edilen bir ihaleyi kamu denetiminin dışına çıkararak kendi yandaşlarına yeni kâr alanı açmış oldu.

Bir müslüman anne babanın belli bir yaştan sonra çocuğuna dinini öğretmesi İslâm inancına göre bu anne babanın görevidir. İman sahibi birisinin, bu görevini yerine getirmek istemesi en doğal hakkıdır. Hiç bir kişi ya da kurum anne babanın bu hakkını engellememelidir. Dinsel eğitimin çocuk psikolojisi açısından doğuracağı sakıncalar bahane edilerek de olsa bu hakkın engellenmesi yanlıştır. Devletin görevi anne babaya varsa sakıncalarını da anlatarak bu konuda güvenli bir ortam sağlamaktır.

Din eğitimini devlet veremez, vermemelidir. Doğru olan din eğitiminin inanç gruplarına bırakılmasıdır. Devlet, kendi varlığına yönelik tehditlere karşı gerekli önlemleri alabilir. Bu önlemler din eğitimini engellemek ya da bugün olduğu gibi tüm çocuklara aynı tip inancı dayatmak şeklinde olamaz. Yıllardan beri ülkemizdeki iktidarlar, din eğitimini devlet eliyle vermeyi, bu yolla dini denetim altında tutmayı vazgeçilmez bir politika halinde sürdürmektedirler. AKP iktidarı da 4+4+4 yasasıyla aynı politikayı sürdürmeye devam edeceğini göstermiştir.

4+4+4, 12 yıllık zorunlu eğitim demek değildir. Kitlelerin dini inançlarının yeniden ve yeniden istismar edilmesi, devlet eliyle din eğitimi dayatmasının sürdürülmesi demektir. Toplumun çoğunluğu adına şekillendirilmiş devlet dininin azınlıkta bulunan farklı inanç gruplarına dayatılması demektir. Koparılan gürültünün encamı bu kadardır.

TC ve gayri müslim azınlıklar

Tektaş Ağaoğlu

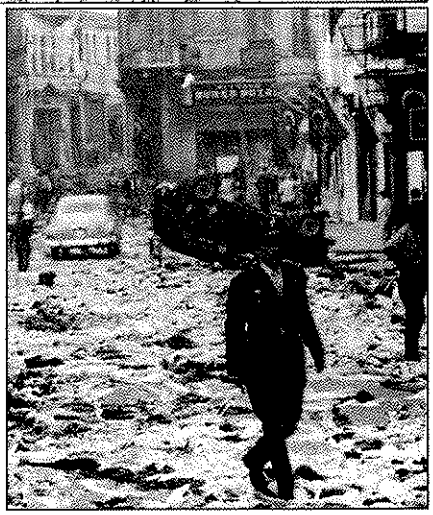

Hrant Dink'in öylesine alçakça öldürülmesi kadar, dava sonunda açıklanan karar ve beş yıl uzayan yargı süreci de, Türkiye Cumhuriyeti kurulalıberi sivil toplumda sürüp gelen ve her yeri geldiğinde "birileri" tarafından maksatlı olarak körüklenip azdırılan Türk-İslam "hassasiyet"lerin devletteki izdüşümlerinden birine işaret etti: devlet adına iş gören hemen her görevlinin –İçişleri Bakanı'ndan sokaktaki polise kadar– iliklerine işlemiş gayri müslim azınlıklar ve bilhassa Ermeni düşmanlığı.

Bu hissiyatın kendini dışa vurma tarzının yeni bir örneği Subat ayı içinde İstanbulda, Taksim'de düzenlenen Hocalı mitinginde görüldü. Olayın tam ve tipik bir devlet organizasyonu olduğu 1) bizatihi olmuş olması ve 2) polisin sergilediği pasif ve müsamahakar tavır başta olmak üzere, her halinden belliydi. "Hepiniz Ermenisiniz. Piçsiniz!" pankartları taşıyan kadın erkek kelli felli insanların ve beyaz bereli bıçkınların gözlerinin içine baka baka İçişleri Bakanı –iktidarının dokuzuncu yılında, herhalde 2014'e hazırlık olsun diyedir, derin AKP'nin şimdiye kadar içinde saklı tutup da şu son olağanüstü verimli genel seçimden sonra ortalığa saldığı konuşmaya pek meraklı konuşma özürlü kişi– "O kan yerde kalmayacak!!" nakaratlı dehşetengiz bir konuşma yaptı. Bir gün sonra da AKP'li başbakan kendisi, ezcümle, "Olur böyle şeyler. Münferit bir kaç pankart, heyecanı haddini aşan üç beş uygunsuz şahıs" diyerek olan biteni pekâlâ onayladığını, halden ve dilden anlayacak herkese ve her çevreye bildirmekten geri durmadı.

Halen, 9-10 yıldanberi, devlet ve devlet adına denilebilecek her girişim, günümüz özelinde, geleneği, kültürü, ideolojisi ve geleceğe dair kendine özgü iddialarıyla ve "halkımız"dan en son %50 oy desteği bulduğu söylenen siyasal ve sosyal pratiği ile, yani onu o yapan her bir şeyi ile, AKP iktidarına ve AKP'lilere emanet edilmiş durumda. Öyle değil mi?

Bu şu demektir: Devlet katında –neresinde olursa olsun– her türlü nefret suçu potansiyeli, eğilimi ve dışa vurumunun doğurduğu ve doğuracağı sonuçlardan doğrudan AKP ve onun başı Tayyip Erdoğan sorumludur. Başka türlü iktidar, yani siyasi irade olunmaz. "Siyasi irade", Hrant Dink suikasti ve sonrasındaki süreçte emniyet ve yargı bürokrasisinde yaşanan türden bir "anarşi"yi kaldırmaz.

AKP iktidarı eğer olanlardan birinci derecede sorumlu değilse, bunu öyle el altından birtakım idari tasarruflarla değil, kamuoyunu tatmin edecek açık kanıtlarla –yani herkesin gözü önünde somut eylem ve söylemleriyle– ortaya koymakla yükümlüdür. Başbakan ve hükümeti bugüne kadar bu sınavı geçememişlerdir. Hatta, öyle bir sınavla karşı karşıya olduklarının idraki içinde olduklarının dahi en ufak bir işaretini vermemişlerdir. Cinayetin soruşturulmasında olsun, kovuşturma safhasında olsun kilit mevkilerdeki birçok devlet görevlisinin siyasi iktidar tarafından kollanıp korunduğunu bizatihi yargı süreci olanca açıklığı ile gözler önüne sermiştir. Hrant Dink'i öldürmeyi tasarlayıp işe koyuldukları iddiasıyla yargılanan ve mahkum edilen malûm şahısları suça teşvik edip azmettirenler cinayet öncesi ve sonrasında devreye giren devlet refleksleriyle teşvik görmüş ve korunmuştur. Ve siyasi irade, AKP, bunu en azından anlayış ve hoşgörüyle karşılamıştır. Bu demektir ki, AKP, Hrant Dink'in öldürülmesinden, yakın ve uzun vâde oy hesapları temelinde, kendine pâye çıkarmanın peşinde-

dir. Dolayısıyla burda sözkonusu olan, bir "derin devlet" refleksi değildir. Öyle olmadığı olayın seyrinde ve sonrasında sorumlu mevkilerdeki kimi sivil ve asker bürokratlarla AKP'li siyasi irade aktörleri arasında devreye girdiği görülen güven ve dayanışma ilişkilerinden bellidir.

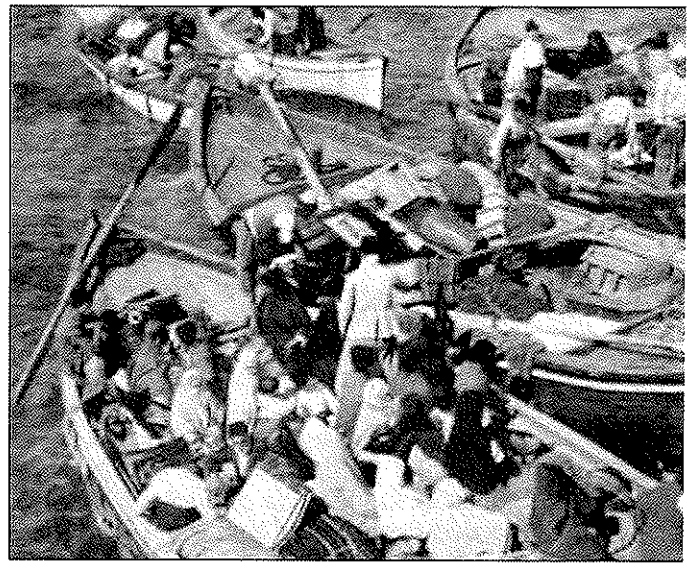
Cinayetin sorumluluğunu sözgelimi Ergenekon'a bağlayan görüş ve iddiaların AKP'dan yana üstünkörü ve zavallı bir savunma refleksinden başka bir şey olmadığı "açık ve net"tir. O kadar ki, bunu söyleyenler hükümeti Ergenekon işbirlikçisi ilan ettiklerinin dahi farkında değiller!

Bu memlekette "Atatürk milliyetçiliği" denilen bir anlayış ve pratiğin cari olduğu sık sık dile getirilir. Bu anlayışa göre, bu topraklarda yaşayan herkes, kökeni ne olursa olsun, Türk'tür. Bu "Türk'tür" ibaresinin, hep iddia edildiği gibi, eşit yurtdaştır anlamını taşıdığını bir an için farzedelim. Sonra bir bakalım.

1960 kalkışmasına kadar bu memlekette tek tük de olsa, Ermeni, Rum, Yahudi milletvekilleri olurdu. Önceleri tek parti CHP, 1946'dan sonra farklı siyasi partilerce aday gösterilirler, bazıları seçilir, parlamentoya girerdi. Gerçi bu olgu, tek başına, 1930'larda Trakya'da vukuu bulan Yahudi pogromları, 40'larda Varlık Vergisi soygunu ve zulmü, 50'li yılların ortasında 6-7 Eylül faciası ve 1964 yılında 60 binden fazla İstanbul'lu Rum'un İnönü'nün başbakan ve Bülent Ecevit'in bakan olduğu bir koalisyon hükümeti tarafından sudan bahanelerle iki üç gün içinde apar topar yurt dışına sürülüp çıkarılması gibi uygulamalarla bağdaşmayacak bir şey değildi ama, yine de bir vakıa idi. Gelmiş geçmiş en demokrat ve özgürlükçü anayasa olduğu bugün de sık sık söylenen 61 Anayasası'nın genelde geçerli olduğu yıllarda, yani 80 faşit darbesine kadar ve ondan sonraki yaklaşık 30 yılda ise bir tek azınlık milletvekili TBMM'de söz ve oy hakkına sahip olamadı. Bunun bir nedeni, herhalde, bütün bu Atatürk milliyetçiliği uygulamaları sonucunda (ve daha başka nedenlerin de katkısıyla) memlekette gayri müslim azınlık nüfus son derece azaldığı için (düşünün, halen Türkiye'de hemen hepsi İstanbul'da yaşayan sadece iki bin, 2000 Rum var!) siyasi partilerin seçim ve oy hesaplarında azınlık adaylarına lüzum görülmemiş olmasıdır.

Her ne hal ise, halen devlet dairelerinde –yerel tapu müdürlükleri ya da belediyelerin bahçeler ve parklar dairesi yöneticiliği düzeyinde dahi olsa– gayri müslim azınlıklardan bir yurtdaşın istihdam edildiğini siz hiç işittiniz mi? Onlar askere alınırlar ama devlette ve sair resmi dairelerde görev alamazlar. Onlar "Türk"türler ama parlamento ve her düzey ve düzlemde Türk değildirler: siyaset o "Türk" lere yasaklanmıştır. Devletle, devletin bu "her türlü eşit hakka sahip" yurtdaşları arasında nasıl oluyorsa bir doku uyuşmazlığı gibi bir şey olsa gerek...

Birkaç yıl oluyor, bir CHP'li kadın milletvekili, bir münasebetle, C.Başkanı Gül'ün annesinin Kayserili bir Ermeni olabileceğini imâ eden sözler sarfetmişti. Gül buna gülüp geçebilirdi. Bu iddianın doğru olmadığını bile bile,yakın çevresine de açıklayarak, "Olabilir, bu topraklarda yaşayan Ermeniler bizim saygın yurtdaşlarımızdır," diyebilirdi. C.Başkanlığı makamını işgal eden bir kimse olarak bilhassa öyle demesi gerekirdi. Öyle demedi. İşi çok ciddiye aldı, enikonu telaşlandı. Sanki bir an önce böyle bir iftirayı defetmezse öyle bir ihtimal üzerine yapışıp bir daha çıkmayacakmış gibi bir korkuya kapıldı. Bir hayli gerilere giden aile şeceresini ortaya sererek o "hicap"tan kendini ve ailesini arındırdı. Ermeni anneli bir yurtdaş, Kayserili siyaset adamı ve bir C.Başkanı olabileceği ihtimalinin dile getirilmiş olmasını kendisine hakaret ve adeta küfür telakki etmiş, siyasi kariyerine gölge düşürmeyi hedefleyen bir teşebbüs olarak görmüştü. (O ihtimali ortaya atan Atatürkçü zarif hanımefendi de zaten aynı fikirdeydi!)

Devlet bu illetten arınabilir mi? Mümkünse nasıl arınır? Ne zaman arınır?

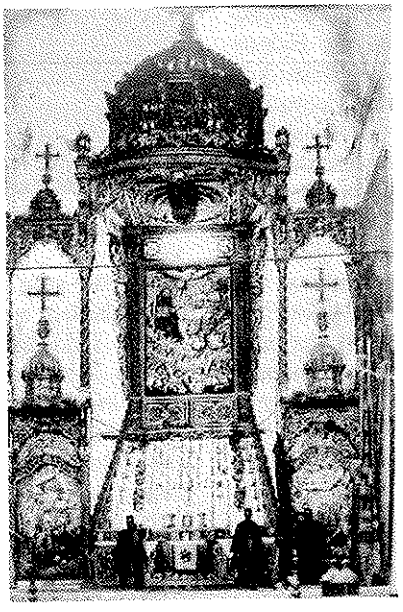
Devlet dünkü devletten miras kalan bugünkü devlet ve bugünkünden miras kalacak geleceğin devleti olmaktan çıkarsa arınabilir. O da, Hrant'ın canını –korumalı ya da korumasız– bugünkü Türk devletinin, C.Cerrahların, M. Gülerlerin eline teslim etmekten başka çaresi olmadığı görülen bir toplumda, kim ne derse desin, kökten bir DEVRİM sorunudur.

'Soykırım'ın tazmini

İnsan Hakları Derneği İstanbul Şb.nin 24 Nisan vesilesiyle Yerevan'daki Tüm Ermeniler Katolikosu ile Beyrut'taki Kilikya Katolikosu'na birer mektup gönderdi. Birbirinin hemen hemen aynı olan mektuplardan birinin metnini yayınlıyoruz.

"Bugün 24 Nisan 2012. Ermeni Soykırımı'nın başlangıcını temsil eden, İstanbullu Ermeni aydınlarının tutuklanışının 97. yıl dönümü.

24 Nisan 1915'te İstanbul'daki tutuklamalarla başlayan Soykırım süreci sonucunda, tarihi Batı Ermenistan'ın yüzyıllardır yalnızca ruhani merkezlerinden biri olmakla kalmayıp, kültürel ve sosyal kimliğini de temsil eden Kilikya Katolikosluğu, ait olduğu topraklardan kovularak Beyrut'a sürüldü. Türkiye'de insan hakları savunucuları olarak bizler bu mektubu, Katolikosluğunuzun ait olduğu yerin bu topraklar olduğu inancımızı ifade etmek için yazıyoruz.

Size bu mektubumuzu, Soykırım sürecinde katledilen, tüm mal varlıklarına, her anlamdaki zenginliklerine el konulan, geçmişteki izleri bile silinmek için büyük çabalar harcanan Osmanlı Ermenilerinin anısı önünde utanç ve saygıyla eğildiğimizi, katliamdan kurtularak dünyanın dört bir yanına dağılan kurbanların çocukları ve torunlarının gasp edilen haklarının savunucusu olduğumuzu belirtmek için yazıyoruz.

31 Ağustos 2011 tarihinde, gayrımüslim vakıflarının bir kısım mal varlığının iadesine yönelik bir mevzuat değişikliğiyle ilgili olarak, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı'na bir mektup göndermiş ve "Ermeni halkı, 1915 Ermeni Soykırımı günlerinde Türk devleti tarafından el konulmuş olan sayısız kilise, hastane, huzurevi, yetimhane, mezarlık ve farklı milli ve dini mal varlıklarının hukuki mal sahibi olarak kalacaktır," demiştiniz. Ve devam etmiştiniz: "Ermeni halkı, Osmanlı Türk hükümeti tarafından planlanıp uygulanan Soykırım'a kurban gitmiş olan atalarının mirası olan evler, işyerleri ve mal varlıklarının hukuki mal sahibi olarak kalacaktır."

Mektubunuzda, Ermeni halkının, Ermeni Soykırımı'yla ilgili Türkiye'ye yönelik adalet talebinden, insani haklarının yeniden tesisi talebinden hiçbir zaman vazgeçmeyeceğini belirtmiş ve şöyle demiştiniz: "Sayın Başbakan, adalet ve insan haklarına yönelik açıklamanız, ancak Ermeni Soykırımı'nı tanıdığınız zaman belgelenmiş olacaktır."

Biz bu mektubu size, taleplerinizin en temel insan hakları gereği olduğuna inandığımızı ve bunların bizim de taleplerimiz olduğunu, size ve şahsınızda dünyanın dört bir yanındaki Ermenilere duyurmak için yazıyoruz.

24 Nisan 2011'de, Soykırım'ın 96. yıl dönümünde, bizler Soykırım'ın başlangıcını simgeleyen 24 Nisan tutuklamalarını İstanbul'da anarken, er Sevag Şahin Balıkçı Batman'da Türk ordusu saflarında zorunlu olarak askerlik yaptığı sırada, aynı gün, 24 Nisan 2011 tarihinde vurularak öldürüldü. Yetkililer yanıltıcı bilgiler vererek, tanıkları yönlendirerek bu ölümün kaza olduğunu ilan ettiler. Soruşturma ve incelemeler ise cinayetin kasıtlı olduğuna işaret ediyor. Sevag Şahin Balıkçı'nın katli, 1915'ten bu yana Türkiye'de Ermenilerin can güvenliğinin olmadığının, Soykırım sürecinin devam ettiğinin, 97 yıldır süren inkarcılığın soykırımı kalıcılaştırdığının kanıtıdır.

Biz bu mektubu, 24 Nisan 1915 tutuklamaları ile İstanbul'da başlayan, Ermenilerin, aynı dönemde Süryani ve Anadolu Rumlarının imhasını da kapsayan soykırım sürecinin 97. yılında, adaletin ancak, Soykırım'ın tanınmasıyla ve Ermenilerin el konulan malvarlıklarının iadesi ve tazminiyle yerine geleceğine dair inancımızı doğrudan size ve temsil ettiğiniz Soykırım kurbanlarının tüm dünyadaki çocuklarına iletmek için yazıyoruz."

Saygılarımızla,
İnsan Hakları Derneği
İstanbul Şubesi
Irkçılık ve Ayrımcılığa Karşı Komisyon
TÜRKİYE

Salınım

Hüseyin Hasançebi

Küresel ekonomik krizden sonra başta Avrupa olmak üzere hemen her yerde çalışanlarda bir canlanma görüldü. Alınan kemer sıkma önlemlerine karşı bazı ülkelerin işçi ve emekçileri şiddetli direniş gösterdiler. Geniş katılımlı kanuni-kanunsuz grevler, gösteriler oluyor. Hindistan'da Şubat sonunda bir greve tamı tamına 100 milyon işçi katıldı.

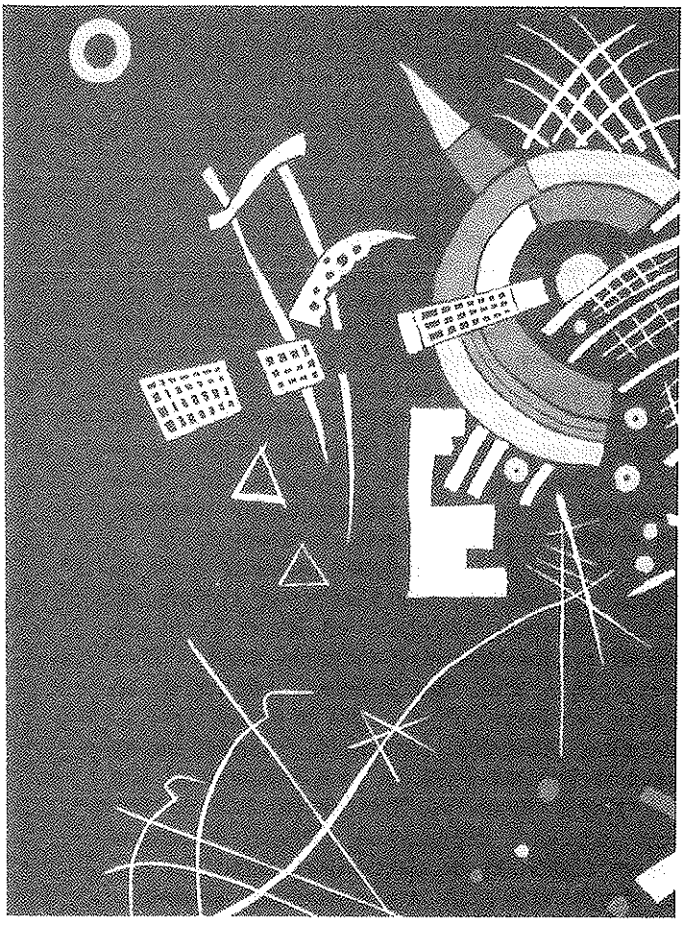
Dikkat çekici olan bu değil elbette. Fark şu: Yakın geçmişe kadar koşulların iyileştirilmesi için yapılan direniş ve işçi eylemleri şimdi koşulların kendisine karşı yapılıyor. Ayrıca eylemler giderek barışçıl olmaktan da çıkıyor. Eylemcilerin müzakereye kapalı oldukları gözleniyor. Son otuz yılda ülkenin kötü ekonomik koşullarını gerekçe gösteren patronların 'ortak fedakârlık çağrılarına' işçiler genellikle istemiyerek de olsa olumlu yanıt verirlerken bugün artık bu tür çağrılara kulak asmıyorlar. Hükümetler ve işverenler de durumun farkına vardılar. Eylemler süreklilik ve kararlılık kazandıkça sermaye kesimi ve hükümetler de saldırganlaşıyorlar. Çünkü korkuyorlar. Korkmakta haklılar. Son otuz yıldır sermaye birikim süreci özellikle Avrupa'da kazasız-belasız işletildi. İşçi ve emekçilerden, hatta onların tarihsel kazanımları bir bir ellerinden alınırken bile ciddi bir direniş, korkutucu bir toplu tepki gelmedi. Bu tepki gelmeyince bütün Avrupa'da işçi mücadeleleri ve bunun ana karşılığı olan komünist siyasi mücadele çöktü. Sermaye açısından elde edilmiş bu tarihsel durumun değeri büyüktür. Kaldı ki bugün Avrupa sermaye sınıfı işçilerden ve emekçilerden daha fazla fedakârlık beklediği bir süreç yaşamaktadır. Şaka değil gerçek; çalışanların ücretleri kimi ülkede yarı yarıya varan oranlarda kesilmekte, emeklilik yaşı uzatılmak istenmekte, 'daha az ücrete daha çok çalış' gibi ağır bir kriz politikası izlenmektedir. Asıl böyle bir anda 'yılanın başı ezilmeli'dir. Bu nedenle işçi ve emekçi sınıf hareketindeki yükselişi hükümetler, silahlı güçlerini kullanarak engellemeye ve bastırmaya çalışmaktadırlar.

Muhalefet işçi ve emekçilerle de sınırlı değil. Kimi ülkelerde öğrenciler, bazen kendi bağımsız talepleri için hareketleniyorlar, bazen de işçi ve emekçi eylemlerini destekleyerek politikleşiyorlar. Çiftçilerin de sahneye çıktığı oluyor. Ama asıl hareketlenen orta sınıflar. Bunlar eskiden bir süreç içinde yoksullaşmakta iken kapitalist krizlerde birden bire ve kitleler halinde açlığın kollarına itiliyorlar. Eylemleri de bu nedenle öfkeli oluyor.

Bugün solu değişik düşüncelere ve beklentilere sevkeden işçi mücadelesi 40-50 yıl önce olsa kimse farketmez, üstünde bile durmazdı. Çünkü bugün sola ve sosyalizme dönük beklentiler yaratan emekçi hareketi o dönemde sıradandı. Ama araya uzun bir unutkanlık ve sessizlik girdiği, çalışanların mücadelesi dünyanın her yerinde durduğu ve hatta geriye gittiği, siyasette sınıf gerçeği anılmaz olduğu için, eskiden sıradan olan şey bugün başdöndürüyor, şöyle veya böyle herkesi düşündürüyor.

Hangi düşünceler var, buna bakalım: Örneğin, günümüzde artık düşünmeyen insan neredeyse hiç kalmamışken hala düşünmesiyle dikkat çeken bazı 'düşünür'lere göre gördüğümüz hareketlerin hepsi birden bir devrimci sol dalganın yükselmekte olduğunun işaretleridir. Olup bitenin tümünü bir torbaya doldurup 'devrimci sol dalga' işareti saymak, elbette 'ufo gördüm' demekten daha anlamlıdır ama muğlak bir laftır. Muğlaklık denilen şey zaten 'yeni düşünce' ile eş anlamlı hale gelmiştir. 'Yeni sol düşünce' bilhassa Avrupa'da yükselen hareketler için "1968'de yaşanan devrimci dalganın bir uzantısıdır." diyor. Çok saçma. 68'i yükselten saikler ve yükselttiği dinamiklerle bugün Avrupa'da ve başka yerlerde yükselen hareketlerin hiç bir benzerliği yok. Yaşanan çelişkiler de aynı çelişkiler değil. Avrupa'yı alırsak, tam anlamıyla ve çok derin bir emek-sermaye çelişkisi yaşanıyor. Bu nedenle Avrupa

sermaye siyaseti ancak faşizme hazırlık denebilecek özellikte önlemlere başvuruyor ve bunlara da 'demokratik son çare' adını veriyor. Çareler ise hiç bir sonuç vermiyor. Tam tersine, 'Avrupa'nın kaderini Merkel mi tayin edecek?' sorusu artıyor ve bu soruyu soranlar milliyetçi oylara yaslanarak yükseliyorlar. Avrupa'da 'ülke'ler siyasette 'ulus' sınırlarının içine çekilme eğilimi gösteriyorlar. Böyle bir Avrupa 68'e götürecek de, niçin örneğin 'İtalya'nın kızıl yılları'na (1920) ya da Almanya'nın karanlık yıllarına (1932-1939) götürmeyecek? Demek ki bu tipten 'düşünür'ler 68'e götürsün de, başka yere götürmesin istiyorlar.

Bizde de örnekleri olan bu düşünür tipini tanımak için daha yakından bakalım. Onlara göre "Bugünkü sol hareketler geçmişten farklı olarak katılımcı, yatay (disiplinsiz) süreçleri benimsiyorlar. Dikey (disiplinli) örgütlenme modellerine soğuk bakıyorlar. Kendi içinde bürokratik (örgütlü) yapı oluşturmuyorlar. Yatay (ha babam sınıfı) stratejiye önem veriyorlar. Koalisyonlar biçiminde (iğreti) yan yana geliyorlar. İdeolojik yapıları itibarıyle Marksizm'den çok anarşizmin etkisindeler. Ve kolektif disiplin demek olan dikey hareketlere göre daha iyi sonuçlar alıyorlar. Genelde sosyal adalet isteyen bu hareketlere giderek sendikaların da katılarak militanlaştıkları izleniyor..."

Söylenenle söylenmek isteneni örtüştürmek için konulan parantezler bana aittir. Yükselen sol örgütsüzlük, disiplinsizlik, anarşizanlık gibi zaafları saptanmakta fakat bunlar olumlanmaktadırlar. Bilindiği gibi işçi ve emekçi hareketlerinin bu tür zaaflarına övgüler dizmek günümüzde yeni bir solculuk biçimini aldı. İnternet devrimciliği, sosyal medya devrimciliği, hatta buradan giderek "özgürlükçü sol" bile deniyor. Hareketlerin organik ve örgütlü olması, Marksizmin etkisine girmesi, 'eskiye benzetir', 'demokrasiye zarar verir' diye tehlike sayılıyor. Ve yükselen hareketler emekçi sınıf mücadeleleri geleneğini ne kadar çok reddederse, ne oranda Marksizmin etkisinden çıkıp anarşizmin etkisine girerse 'yeni solcu'larda o kadar heyecan yaratıyor. Ama artık emekçilerin boş laf dinleyecek sabrı kalmadığı için olacak, işçiler sokaklarda (örneğin Yunanistan) bu yaygın 'avrupai' yeni sol düşünceleri izlemek yerine sermayenin elinden 'iktidarı almaktan' söz ediyorlar.

Yakından ve sınıfsal bakılırsa Avrupa'nın gündeminin yeni bir 68 üretecek kadar rahat olmadığı görünür. Bu nedenle zaten çıkıp gelen veya çıkıp gelecek olan da 68 olmayacak. Her şeyden önce hareketlenme işçi ve emekçi eksenli yükseliyor. İşçi hareketi yeni toplumsal hareketleri izleyerek radikalleşmiyor, aksine kapitalizmin şöyle veya böyle muhalifleri olan toplum kesimlerini, giderek uzlaşmaz bir karaktere bürünen işçi hareketi radikalleştiriyor. Kaldı ki, örgütlü (siyasal) olmadıkları, anarşizan bazı özellik taşıdıkları doğru olsa bile bu toplumsal hareketler ancak emekçi hareketi ekseninde siyasileştikleri oranda başarılı olabilirler. Eğer sorun entelektüel birikim ve siyaseten uyanık olmaksa 68'in uzantısı diye nitelenen yeni toplumsal hareketler Avrupa işçisinin eline artık su bile dökemezler. İşçinin sınıf bilincine dönerek siyasileşmesi ve örgütlenmesi, Avrupa'nın entelektüel birikimini de işçi hareketinin yanına çekebilecektir. Dolayısıyla bugün sadece ipuçlarını görğümüz emekçi sınıf mücadelesinin en azından Avrupa'da, anarşizme ya da postmarksizme doğru gelişme ihtimali klasik Marksizme doğru homojenleşerek ilerleme ihtimalinden çok daha zayıftır. Sebebi de keyfi tercihler ve yakıştırmalar değil mecburiyettir, bir şey kazanılacaksa, –bu kaybedilen hakların geri alınması gibi çok az şey de olabilir– başka çaresi de yoktur; kavgayı örgütlü bir genel sınıf hesaplaşmasına çevirmekle kazanılacaktır. Çünkü, kimilerine 68'in uzantısı gibi görünen hareketlerin kendileri için mücadelesi ve kazanımları işçi ve emekçilere hiç bir şey kazandırmamakta, ama işçi ve emekçilerin mücadelesi ve kazandıkları, diğer muhalif toplumsal hareketlere de kazandırmaktadır.

Bazı Avrupalı düşünürlerden yükselen başka bir ses de, 'dünya solu, dünyayı değiştirebilmek için birleşsin!' şeklindedir. Geçtik dünya solundan, sadece Avrupa solu devrimci bir temelde birleşse bile dünyayı yerinden oynatır. Çağrı Marks'ın "bütün dünya işçileri, birleşin!" sözüne benziyor ama karşılığı somut değildir. Çünkü Marks'ın sözü çağrı değildi, zorunlu bir 'görev'e işaret ediyordu. İşaretle yetinmiyor, o günün tüm devrimcileri, dünya işçilerini değilse bile Avrupa işçilerini birleştirmek için gece gündüz demeden çalışıyorlardı. Bu da mecburiyettendi, birleşemezlerse burjuvazinin kılıç darbeleri altında can vereceklerini biliyorlardı. Ama bugün herkes görüyor ki, birleşme çağrıları çoğunlukla, hiç kimse ile birleşmeye niyeti ve becerisi olmayanlardan geliyor. Hangi 'dünya solu' vardır da birleşecektir? Ayrıca nerede birleşilecektir? 'Demokrasi!' diyen ve başka bir şey demeyen, kendini demokrasi içinde eritmeye yatkın sol hareketler olduğu gibi, sömürünün kökünе dinamit yerleştirmekten başkasını reddedenler de var, kalkınmacılığa sol kılıf giydirenler de. Çevre ve doğa bağlamında ütopya geliştiren sol hareketlerin de varlığı ve ara zümreler üzerindeki etkileri unutulmamalı. Türkiye'deki, emekçileştikçe solculaşan lakin esas itibarıyle etnik özgürleşme hedefine odaklanmış özgürleşmeci Kürt hareketi gibi hareketleri de bu kapsamda değerlendirebiliriz. Ve tabii bir de, küreselleşmenin "bölücü!" etkisiyle, anti-emperyalist olmaktan başka sermayesi bulunmayan ve bu temelde "ulusal solculuk" yapan hareketleri de görmek gerekir. Bunların dünyayı değiştirmek için birleşmelerini önermek güzel de, onları birleştirecek bir siyasal eksen önerisi yok. Türkiye'de ise bu türden sorulara ve sorunlara ciddi şekilde kafa yoran bir sol yok.

Batı'daki işçi ve emekçi hareketinin ve direniş eylemlerinin yükselişini geleneksel sosyalizmin canlanma belirtisi olarak görenler de var. Bu elbette daha gerçekçi bir görüş. Çünkü hareketin "uzlaşmaz" özellik kazanması bu demek zaten. Şuna bakmak lazım. Avrupa'daki işçi ve emekçi hareketlerinin uzlaşmazlık çizgisinde devinerek kendi tarihine, başka deyişle 'sınıf mücadelesi esastır' dediği yüz yıl öncesine dönebilecek mi? Yeniden, 'nerede ne sorun varsa, kapitalizmdendir' diyebilecek mi? Bu bir tür ortodoksluktur, ortadoks Marksizm işçi hareketi üzerinde yeniden etkin olacak mı? Bugün bu aşamada bu sorular itibar kazanmalıdır. Piyasa Tanrısı'nın tüm tanrılar gibi sahte olduğu, tekelleşmenin demokrasiyi despotizme götürdüğü, sosyalizm ruhunun yeniden ve 19. yıla has özellikleriyle bir kere daha yükseleceği, bu nedenle sol için örgütlenme ve siyasileşmenin şart olduğu gibi görüşler daha yüksek sesle söylenebildiği zaman "geleneksel sosyalizm"in arkada bırakılan bir enkaz değil, önümüzde duran bir hedef olduğu anlaşılabilecektir. "Yeni şeyler söylemek lazım" bunaklığına karşı "eski şeyleri yeniden söylemek lazım" cevvaliyeti dağılan kafaları toparlayacaktır.

"Yeni şeyler söylemek lazım" diye tutturan eski solcuların bunaklığını ibretlik bir örnekten görebiliriz. Halil Berktay. Diyor ki; "1Mayıs 1977 yılında Taksim Meydanı'nda 34 kişinin ölümüyle sonuçlanan olay ne kanlı bir derin devlet komplosudur, ne de etrafa gizlenmiş keskin nişancıların marifeti. Sebebi bağnaz, fanatik, barışçı ve demokratik olmayan, dogmatik olan solun kendisiydi. Sol, kendi rezilliğinden bir mağduriyet efsanesi çıkardı." (Taraf, 2 Mayıs 2012)

Bu 'yeni sol' bir görüştür. Bunaklık değil de nedir? 12 Eylül 80 askeri darbesine götüren süreçleri yaşayarak bilenlerin bu sözler karşısında soğukkanlılığını koruması mümkün müdür? 77 1 Mayıs olayı için, "bu konudaki bilgiler devlet sırrıdır, veremem" diyen, MİT'in bizzat kendisidir. Olay üzerindeki sis perdesi, olaydan bir ay sonra 4 Haziran 1977'de KK.K.Komutanı Namık Kemal Ersun ve 200 subayın tam da darbeye teşebbüs halindeyken Demirel tarafından tasfiye edilmeleri ile dağılmamış mıdır? 12 Eylül darbesini yapan aynı silsileden generaller, darbe şartlarını oluşturan eylemleri organize edip yönettiklerini bizzat kendileri söylemediler mi? Olayın onbinlerce tanığı yalancı mıdır? Olay'da Özel Harp Dairesi'nin rolü o kadar açık hale gelmiştir ki, tetiği çekenler bile neredeyse can sıkıntısından çıkıp "biz yaptık" diyecek hale gelmişlerdir. Hepsi elbette değil ama "yeni şeyler..."in çoğu galiba böyle şeylerdir!

Şu da yeni bir söz. Korkut Boratav şöyle diyor: 'Tarihin sarkacı sermayeden yana gitti gidebileceği kadar, şimdi sola salınım dönemi başlıyor!' 'Keser dönüyor, sap dönüyor', günü geliyor hesap da dönecek gibi anlamak lazım. Zaten er veya geç külahlar bir gün değişecek, çelmelenen 20. yüzyıl sosyalizminin hesabı görülecektir. Sorun buna en akıllı biçimde hazırlanmaktır. Şu nedenle mutlaka 'akıl': Şartlara göre bu salınım siyasi planda sola doğru da gidebilir, faşizme doğru da. Başka güçlü ihtimaller de sözkonusu. Emperyalist Avrupa sermayesi Avrupa'yı kendi dikensiz bahçesine çeviremedi. 'AB demokrasisi' denilen ve 'herkese demokrasi' dediği için zaten hiç kimseye demokrasi vermeyeceği baştan belli olan bir saçma ütopyada Avrupa'yı birleştiremedi. İç çelişkilerine rağmen Almanya'nın demir yumruğu ve Almanya Avrosunun cazibesi altında ütopyayı kurtarmak istiyor ama yükselen emekçi hareketinin AB'yi buzlu cam misali paramparça etmesi de yüksek ihtimaller arasındadır. Parçalanan Avrupa'nın dünyanın

başına bela kesilmemesi ise, Avrupa işçilerinin AB'yi bir Avrupa işçi dayanışması temelinde ikame edebilmesiyle mümkün olabilecektir.

Mümkün olacak mıdır? Güçlü olmasa da ipuçları var. İşçilerin deneyi var. Son yirmi yıldır yaşadıkları sınıf korkusu, yenilgi ve kayıplar var. Bu deneyim Avrupa işçisine belli bir sınıf şuuru kazandırmadıysa, yakında mutlaka kazandıracaktır. Kapitalizm açısından üretici güçleri geliştirmekle demokrasiyi geliştirmek arasında bir bağ olmadığı da iyice kavrandı. Kapitalist gelişmeye toptan karşı çıkmak yerine kapitalizmi kapitalizm olmaktan çıkaracak özel bir gelişme varyantı tahayyül etmenin sadece abukluk değil, kapitalizme hiç haketmediği bir avans vermek olduğu da görüldü. Çünkü, âlâyü vâlâ ile yapılan bütün 'demokratik reformlar'dan işçiler zarar görürken patronlar karlı çıktılar. İşçiler süslü püslü demokrasi nutuklarıyla oyalandıkları için sadece vakit kaybetmediklerini, ellerindekinin de alındığını anladılar. Boş bulundular, demokrasi laflarına kulak verdiler, evdeki bulgurdan oldular.

Demokrasi yalanı belli bir süre herkese, hatta işçilerden önce demokrat, solcu, sosyalist, komünist akımların birçoğuna söktü ve işçiler uçurulan bu balonu seyrederken ceplerine giren eli farketmediler. Şimdi ceplerinin boşaltıldığını farkettikleri için agresif oldular. 'Uzlaşma', 'konsensüs', 'toplumsal barış' gibi sola da epeydir musallat olan sözleri duyunca tüyleri diken diken oluyor artık. İşçiler herkesten daha akıllı oldukları için değil, sözünü duydukları demokrasinin 'somutu'nu görmedikleri için oyunu sezdiler. Bu sezgiyle liberalleşen sol düşünceye 'kes sesini' deme noktasına doğru iki adım ileri bir adım geri de olsa, yürüyorlar. Yürürken bilinçlenecekleri de çok açık.

Orta sınıf bilinci için de yeni bir durum sözkonusudur. Bunlar işçi eksenli muhalefetten kendilerini koparmışlardı. Gerçek anlamından koparılmış bir demokrasi yaygarasına kapılmışlardı. Kendilerine söylenen her yalana inanıyorlardı. Öyle ki, işçi ve emekçilere karşı kapitalistlerin yanına savrulmuşlardı, sağlık reformlarının yoksulları da kapsayacak olmasına karşı örneğin ABD'de hiç utanmadan milyonluk protestolar yapabilmişlerdi. Yalan uzun sürmedi veya 30 yıl gibi, çok uzun sürdü.

Bu noktada şunu da sormak lazım. Demokrasi palavrasına inandığı için çok şey kabettikten sonra şimdi de demokrasi düşmanlığına uyanmak bir işe yarar mı? Yaramaz. İşçi ve emekçilerin genel ve soyut demokratik programlardan kopmaları kendileri lehinedir. Ama koptuktan sonra 'İşçi demokrasisi'ni aramaları daha da lehlerinedir. Kavga 'işçi demokrasisi' için verilirse bir anlam taşır. Şu da var: İşçi demokrasisi nedir ne değildir tartışması işçi demokrasisine götürmez. Bunu en iyi Avrupalı işçi bilir, çünkü işçi torunu ve oğludur ve dedesinden, babasından öğrenmiştir. Kavga kızışırsa ancak ve kaçınılmaz olarak 'işçi demokrasisi'ne varılır. Bu nedenle Avrupa'da emekçilerin kavgayı kızıştırması aynı zamanda demokrasi mücadelisidir, faşizme karşı mücadeledir ve bu mücadeleyle şartlarını olgunlaştıracağı topyekün bir kalkışmadan sonraki işçi demokrasisi için mücadeledir.

Bundan önce ne olduysa gene o olacak. Ya işçiler kazanacak ya da kapitalistler. Başka renkler var fakat başka güç yok. Bu kadar siyah-beyaz bir zeminde seyrediyor tarih. Gri olan, bulanık olan hayat değil, bu gerçek hayatın sol siyasete çarpılarak yansımasıdır. Reel sosyalist SSCB'nin yıkılmasından sonra 'İşçilerin kazanması felaket olur' düşüncesi ağır bastı. Kavgayı işçiler kazanınca somut demokrasi, reel sosyalizm oluyordu çünkü. Sosyalizm ihtiyacı veya somut sosyalizme olan ihtiyaç had safhaya varmışken sosyalist düşünce ve siyasetin önce sosyalist-komünist solun kafasında çökmesi insanlığa pahalıya maloldu. İşçinin kendisi için istediği ile bütün insanlık için istediğimizin bire bir örtüştüğünü son otuz yılda aritmetik sonuçlarıyla gördük.

Kayıplar çoktur ve telafisi de güç olacaktır. Emek-sermaye kavgasının siyasete geçip iktidar mücadelesine dönüşmesi zaman alacaktır. Çünkü hala 'sosyalizm' demeye devam edenler, kendi elleriyle bulandırdıkları teorik havuzda, sosyalizmi yeniden tarif edelim, bu kez demokratik hatta barışçı ve çevreci olsun tartışmalarıyla yüzmeye çalışıyorlar. Yüzebildikleri kadar tabii! İşçi ve emekçilerin, çölde incir yaprağı bulan bir er kişinin önce neresini örteceğinin netleşmesini bekleyecek hali yok her herhalde. Kavga, kabedecek olsalar da, bildikleri tek şeydir. Yüksek ihtimal, işçiler kapitalizmi hırpalayacak, kırıp dökecek, fakat sonunda, kavgayı mantıksal sonucuna götürecek siyasi ve ideolojik araçlardan mahrum oldukları için, kazanan yine kapitalistler olacaktır.

Böyle bir tartışmayı Türkiye soluna taşımak kolay değil. Çünkü Türkiye solunun sosyalizm düşüncesi ve mücadelesi ile ilişkileri çarpıldı. Geriye ve geçmişe düşmekten, kendi geçmişini yanlış bulup toptan reddettiği için çekiniyor. Niye yanlış? Yanlış yaşandığı için mi? Yanlış yaşamak nedir? Yaşamak hiç yanlış olabilir mi? ....gibi, zaten cevabı olmayan soruları kendisine hiç sormayarak.

Boratav'ın tanımını ayakları üstüne oturtalım: Tarihin sarkacı 'yeni'ye doğru yeterince salındı, şimdi ise geçmişe, 'eski'ye, unutulana doğru salınıyor!

12 Eylül ile hesaplaşmak

12 Eylül faşist darbesinin başındaki iki komutan hakkında "darbe yapmak"tan dolayı özel yetkili mahkemenin dava açması ülke gündemine oturdu. Davanın açılmasıyla birlikte en çok alevlenen kavga da "müdahil" olma-olmama düzleminde sürdürülmekte. Yazılı ve görsel medyada, siyasi içerikli her türlü buluşmada bu davanın ne anlama geldiği konusunda farklı birçok değerlendirme yapılmaktadır.

12 Eylül faşist darbesini ya da diğerlerini bir grup "darbeci" generalin hazırladığı ve yaptığı konusunda genel bir kabul sağlamak için çok yoğun bir kampanya sürdürülmektedir. Bu kampanya, aynı zamanda "darbeci" generallerin safdışı edilmesiyle ülke demokrasisinin darbelerden kurtarılacağını da sürekli olarak işlemektedir. Kampanyayı yürütenler, 12 Eylül davasının demokrasi tarihimiz açısından çok önemli bir dönüm noktası olduğunu söylemekten geri durmuyorlar. Eğer bu dava sonunda mahkeme 12 Eylül komutanı iki generale ağırlaştırılmış müebbet gibi ağır bir ceza keserse artık hiç kimsenin bir daha darbe yapmayı aklından geçiremeyeceğini, ülkemizde böylece darbeler döneminin kapanmış olacağını (hatta olduğunu) iddia ediyorlar.

12 Eylül'ü doğru değerlendirmek için bu darbenin nedenleri ve sonuçlarının nesnel bir şekilde irdelenmesi gerekir. 12 Eylül'ü doğuran nedenleri anlamak için ülkemizde o dönemde neler yaşandığına bakmak gerekir. Yine 12 Eylül'ü anlamanın en doğru yolu bu darbeye destek verenlerle ondan yararlananların kimler olduğunun anımsanması, yeniden tartışılmasıdır. 12 Eylül'ü anlamanın bir başka yolu da bu darbenin kimleri hedef aldığı, kimleri mağdur ettiğini (ya da etmediğini) gözden geçirmektir.

12 Eylül öncesi, ülkemizde sınıf mücadelesinin doruk noktasına çıktığı, toplumsal muhalefetin her yönüyle sesini yükselttiği bir dönemdir. İşçi grevlerinin, öğrenci direnişlerinin, kitle gösterilerinin alabildiğine yaygınlaştığı bu dönemde ülkenin her yanında hak ve özgürlük talepleri yüksek sesle dile getirilmeye başlanmıştı. Yönetici sınıflar ülkedeki bu talepleri bastırmak, toplumsal muhalefeti susturmak amacıyla kolluk kuvvetlerinin yanı sıra milliyetçi-faşist gençleri demokrasi talep eden kitlelerin üstüne saldırtıyor, kendini savunmaya çalışanlar olunca da "sağ-sol"

Hürriyet

YILDIRIM BASKI

BÜTÜN YURTTA SIKIYÖNETİM İLAN EDİLDİ

Ordu yönetime el koydu

Hükümet ve Parlamento feshedildi, Siyasal partilerin faaliyetleri durduruldu. Parlamenterlerin dokunulmazlıkları kaldırıldı. Saat 05.00'ten itibaren sokağa çıkma yasağı başladı

Genelkurmay Başkanı Evren'in başkanlığında Kara, Hava, Deniz Kuvvet Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı Milli Güvenlik Konseyi'nde görev aldı

DİSK ve MİSK'e bağlı bütün sendikalar faaliyetten men edildi. Bütün dernekler kapatıldı

Bu hafta hiç bir spor faaliyeti yapılmayacak

Bankalar ikinci bir emre kadar çalışmayacaklar

Yurt dışına çıkış yasaklandı. Yurt dışında çalışan işçiler ve turistler yurt dışına çıkabilecekler

İlk bildiriler:

1 numaralı bildiri

çatışması diye kamuoyuna lanse ediyordu.

1970'li yıllarda dünyada sosyalist sistemle emperyalist-kapitalist sistem arasında çok yoğun bir mücadele sürmekteydi. NATO üyesi olan Türkiye, konumu gereği bu mücadelenin en yoğun olarak sürdürüldüğü bir ileri karakol durumundaydı. Özellikle İran'da Şah yönetiminin devrilmesinden sonra Türkiye'nin önemi daha da artmıştı. Emperyalist kapitalist sistem açısından Türkiye asla riske edilmemesi gereken bir ülke konumundaydı. Ülkede gelişen devrimci hareket mutlak surette kontrol altına alınmalı, gerekirse yok edilmeliydi.

Ülkenin her yanında işçiler grevler yapıyor, yer yer fabrika işgalleri yaşanıyordu. Dağınık da olsa sosyalist/devrimci hareket günden güne güçleniyor, ülkenin istikrarını ciddi şekilde tehdit

ediyordu. Öğrenci hareketlerini engellemek amacıyla birçok üniversite öğrenime ara vermiş durumdaydı. TBMM'nin parçalı yapısı hükümet kurmayı zorlaştırıyor, koalisyon hükümetleri siyasi istikrarı sağlamakta zorlanıyordu. Ülke ekonomosi sürekli bir kriz durumu göstermekte, iktisadi kriz bir türlü aşılamamaktaydı. "Gülme Sırası Bizde"(2011-Metis) adlı kitabının sonuç bölümünde Ebru Deniz Ozan, o günlerdeki ekonomik krizi ve bu krizin 12 Eylül faşist darbesiyle ilişkisini şöyle anlatıyor:

"1970'lerin sonlarındaki kriz daha önce de vurgulandığı üzere bir hegemonya krizi yani yapısal bir krizdir. Yani iktisadi krizin siyasal krize dönüştüğü bir durum söz konusudur. Hegemonya krizi iktisadi krizin, devlet krizi veya siyasal kriz biçiminde yankılarınının olduğu, geniş kitlelerin geleneksel ideolojiden koptuğu ve egemen sınıfın elinde zorlama işlevine yönelik olanaklardan başka güç kalmadığı, toplumsal sınıfların kendi partilerinden uzaklaştığı (Yetiş, 2007:242) yani temsil krizinin yaşandığı bir duruma işaret eder. Bu krizin çözümüyse sınıf ilişkilerinin yeniden yapılanmasını ve iktidar bloğu içinde konumların değişmesini gerektiren bir dönüşümü gerekli kılar. 1970'lerin sonunda da durum budur. Birikim stratejisinin tıkanması ve bunun getirdiği iktisadi kriz yanında, parçalı temsilin göstergesi olan koalisyon hükümetlerinin yarattığı istikrarsız ortam ve bu anlamda özellikle sermaye sınıfının bir bütün olarak kendi çıkarlarını temsil edecek bir siyasal iktidarın kurulamaması, 24 Ocak kararları sonrası toplanamayan, çalışamayan ve yasaların görüşülemediği, cumhurbaşkanlığı seçimi ile kilitlenmiş bir meclis, yani iyi işlemeyen bir temsili demokrasi ve bunun üzerine eklenen toplumsal çatışmalar bu yapısal krizin göstergeleriydi.

Sermaye sınıfı, bu krizin yapısal bir kriz olduğunu kendi sınıf perspektifi açısından doğru biçimde tespit etmiştir. Taleplerini hem birikim sorunlarını hem de siyasal, toplumsal sorunları çözmek üzere dile getirmiştir. Başka bir ifade ile sermaye sınıfı kesimleri bu durumu aşmak ve yeni hegemonik stratejiyi kurmak için her alanda mücadele yürütmüştür. Aslında devlet biçimindeki değişim ve buna eşlik eden siyasal rejim değişikliği de bu mücadele araçlarından biridir. Bu anlamda 1980 darbesi, burjuvazinin yeni hegemonya stratejisini kurma çabasının bir uğrağıdır. Askeri darbe, yaşanılan hegemonya krizinin aşılması için gerekli olan dönüşümün uğraklarından biri olmuştur."

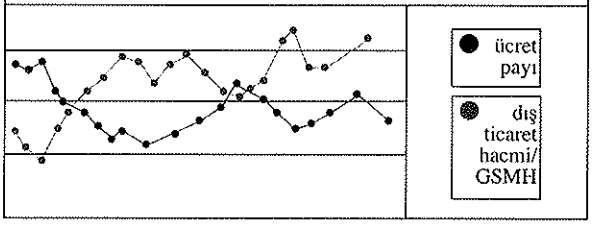
(...)

"Bu anlamda askeri darbe ile iktidar bloğu içinde büyük sanayi sermayesinin iktidarı yoğunlaşmış, ordu, siyasal krizi çözmek ve büyük sanayi sermayesi lehine, sınıflar arasındaki ilişkileri yeniden düzenlemek üzere müdahale etmiş ve rejim değişikliği gerçekleşmiştir."

Aşağıdaki tablodaki verileri gözden geçirmek bile 12 Eylül faşist darbesinin hangi sınıfın çıkarlarını korumak amacıyla hangi sınıfa karşı yapıldığını göstermeye yeter(1):

12 Eylül faşist darbesinin gerçek nedeni, birkaç "darbe heveslisi" generalin devleti yönetme

Özel imalat sanayi ücret payı (toplam ücret/ katma değer) ve dış ticaret/GSMH oranının askeri darbe sonrası değişimi

hevesi değil, ülkede sürmekte olan sınıf mücadelesinin etkisiyle sermaye sınıfının devleti yönetemez duruma düşmesi ve dolayısıyla ülkede yaşanan ekonomik ve siyasi krizdir. Üstelik bu darbenin uluslararası sermayenin ve kapitalist emperyalist güçlerin bir tegâhı olduğu konusunda hiçbir kuşku yoktur. Hava Kuv. Komutanı T. Şahinkaya'nın darbeden 48 saat önce ABD'ye gitmiş olması, darbenin nerede tezgâhlandığını göstermektedir. Yine darbenin yapıldığı akşam, CIA Başkanı'nın Amerikan Başkanı'na haberi ulaştırarak: "Bizim çocuklar işi başardı." dediği herkes tarafından bilinmektedir. Yine ABD Başkanı'nın siyasi danışmanı Brezinski, daha sonra yayınlanan anılarında Türkiye'yi de örnek göstererek, istikrardan ne anladığını şöyle anlatacaktı:

"En iyi çözümün zamanla sivilleştirilecek bir askeri yönetim olduğunu savundum. Ordu, disiplinli, iyi örgütlenmiş ve güçlüydü. Pakistan, Türkiye, Brezilya, Mısır ve başka yerlerde ordu hem iktidara geçme, hem de yönetme bakımından başarılı olabilmişti."

12 Eylül darbesini anlamak için onu kimlerin desteklediğine de bakmakta yarar var. Zira bu darbeye o zamanlar destek olan kişi ve kuruluşların daha sonra ateşli darbe karşıtı görünmeleri bugün sürdürülmekte olan tartışmalar açısından oldukça manidardır. Bu konuda en etkileyici örnek en büyük sermaye grubunun başkanı ve TÜSİAD'ın kurucusu Vehbi Koç'un darbenin ardından Kenan Evren'e yazmış olduğu aşağıda özeti verilen mektuptur:

"Sayın Kenan Evren,

Yakalanan anarşistlerin ve suçluların mahkemeleri uzatılmamalı ve cezaları süratle verilmelidir. Polis teşkilatı teçhiz edecek ve onu kuvvetlendirecek imkânlar genişletilmeli, gerekli kanunlar bir an önce çıkarılmalıdır.

İşçi-işveren ilişkilerini düzenleyecek olan kanunlar asgari hata ile çıkarılmalıdır. Bazı sendikaların Türk Devleti'ni ve ekonomisini yıkmak için bugüne kadar yaptıkları aşırı hareketler, göz önünde bulundurulmalıdır.

DİSK'in kapatılmış olmasından dolayı bir kısım işçiler sendikal münasebetler yönünden bekleyiş içindedirler. Militan sendikacılar bu işçileri tahrik etmek ve faaliyeti devam eden sendikaların yönetim kadrolarına sızarak davalarını devam ettirmek niyetindedirler. Bu durum bilinerek hazırlanacak kanunlarda gerekli tedbirler alınmalıdır.

Komünist Parti'nin, solcu örgütlerin, Kürtlerin, Ermenilerin, birtakım politikacıların kötü niyetli teşebbüslerini devam ettirecekleri muhakkaktır, bunlara karşı uyanık olunmalı ve teşebbüsleri mutlaka engellenmelidir. Zatıalilerine ve arkadaşlarınıza muvaffakiyetler temenni ediyorum. Emrinize amadeyim."(2)

Bir başka işveren örgütü olan TİSK'in Başkanı Halit Narin'in darbenin ardından söylediği "Bugüne kadar işçiler güldü, bundan sonra biz güleceğiz." cümlesi 12 Eylül'ün kimlerin çıkarlarını savunmak için tezgâhlandığını göstermektedir. Gerçekten de darbe işverenleri güldürmüş işçi ve emekçilere kan kusturmuştur. DİSK, TÖB-DER, TÜM-DER, TÜS-DER ve POL-DER gibi işçi ve emekçi örgütleri kapatılmış yönetici ve üyelerine işkenceler yapılmış, sıkıyönetim mahkemeleri marifetiyle bu insanlara onlarca yıla varan hapis cezaları verilmiştir. TBMM ve siyasi partiler kapatılmış, partilerin yöneticileri hapse atılmış veya sürgün edilmiştir. Yüz binlerce kişi gözaltına alınmış, işkenceler uygulanmış, onlarca kişi idam edilmiş veya öldürülmüştür. Burada dikkati çeken şey bugünkü AKP yönetim kadrolarının içerisinde bulunduğu o zamanki Milli Selamet Partisi (MSP) yöneticilerinin sıkıyönetim mahkemelerinde beraat(!) etmiş olmalarıdır. Yine bugün 12 Eylül müdahilleri arasında yerini alan Hak-İş (Darbeden sonra DİSK'in faaliyetleri 11 yıllığına yasaklanıp yönetici ve aktivistleri yargılanırken)1981 yılında çalışmalarına yeniden başlayabilmiştir. 1976 yılında hükümet tarafından kurdurulan; 12 Eylül'de açıkça kayırılan; 1996 yılına kadar temel metinlerine demokrasi ve laikliği yazmaktan kaçınan Hak-İş'in şimdi demokrasiyi dilinden düşürmemesi dikkat çekmektedir. (Hak-İş, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na başvurarak 12 Eylül öncesi anarşide yer almadıkları'nı bildirmiş ve Milli Güvenlik Konseyi tarafından kapatılma kararı geri alınmıştı.) Hak- İş, 1982 Anayasası'nın getirdiği 'zorunlu din eğitimi' konusunda şunları söylemektedir:

"Memleketimizi 12 Eylül'e getiren başlıca sebep anarşidir. Bu vatanın evlatları olduğu halde bir kısım gençlerimizin, bize yabancı, hatta düşman ideolojilere sapmalarının, kendi milletini, kendi devletini yıkmak için ordumuzun karşısına bile silahlı olarak çıkmalarının esas sebebi geçmiş senelerde uygulanmış olan yanlış ve eksik maarif politikasıdır."

Hak-İş'in 19-20 Aralık 1981'de toplanan 3. Büyük Genel Kurul'unda Genel Başkan Aziz Yılmaz ise şöyle demektedir:

"12 Eylül yönetiminin gerek ülkemiz içinde ve gerekse uluslararası münasebetlerdeki keskin ve kararlı tavrını gönülden destekliyoruz."(3)

Bir takım günümüz liberal demokratının demokrasi idolü olarak sunduğu Turgut Özal'ın 12 Eylül darbesi ve demokrasiyle ilişkisini anlatan başka bir örnek: Kenan Evren'in anılarından okuyoruz:

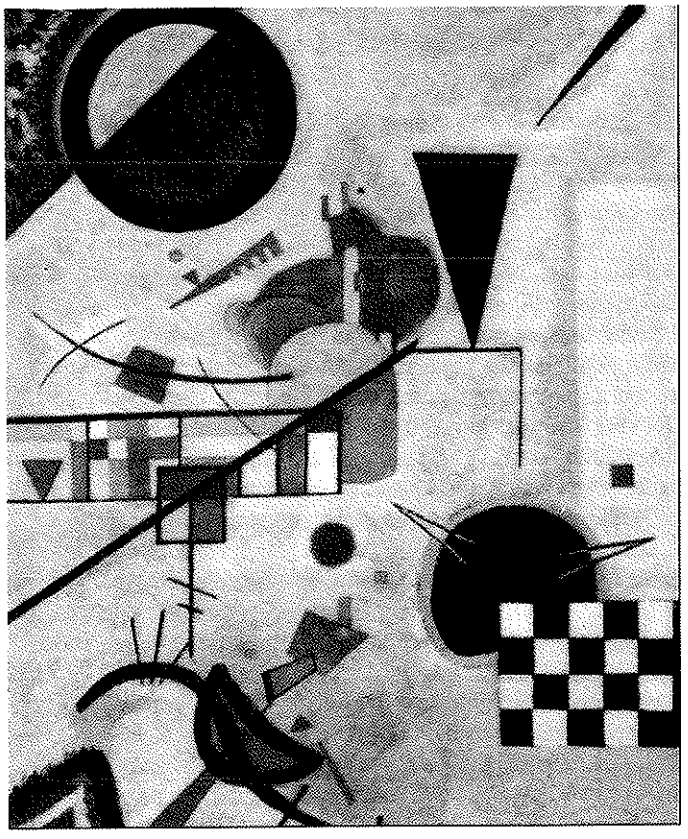
Tarih: 14 Eylül 1980

Yer: Genelkurmay Başkanlığı

"Bugün İkinci Başkan odasında DPT Müsteşar Vekili Turgut Özal'la Maliye Bakanlığı Müsteşarı müşterek bir toplantı yaparak, siyasi partilerin ve kapatılan sendikaların bankalardaki paralarına yapılacak işlem ve grev ve lokavtların ertelenmesinden dolayı işçilere verilecek avansların ne kadar olması gerektiği üzerinde çalışma yaptılar..."

Bu günlerde emrindeki yazar, çizer, politikacı ve bürokratlar aracılığıyla ülkemizin politik yaşamında önemli bir figür haline gelen ve müritlerinin yoğun propagandası sayesinde demokrasi havarisi kesilen Fethullah Gülen'in 12 Eylül'le ilgili olarak yazmış olduğu bir yazıda şöyle denmektedir:

"Dün bir şaşkınlık içinde 'Mehlika Sultan'a aşık' toy delikanlılar yerinde, bugün eli kan, üstü kan, bağrı kan ve ne yaptığını çok iyi bilen kanlıdeli bir nesil vardı. Artık dıştaki kargaşa ve hercümerce başka sebep aramaya gerek var mı? Tatmin edilememiş, doyurulamamış ve hatta terk edilmiş bir neslin, çeşitli kamplara ayrılması ve birbirini kıran kırana öldürmesi gayet normal değil mi...? Bugüne kadar onun iç inkırazını sezebildik mi? Onu soysuzlaştıran sebeplere inebildik mi? Halbuki, ona canavarlık öğreten tiranlar karşısında, siyanet meleği gibi onun yanında olmalı değil miydik? Heyhat..! Binbir vahşet senaryosunun sahnelendirilmesi karşısında, sessiz ve infialsiz kaldık...

Evet.. bütün bir millet olarak arenalardaki kavgayı seyreder gibi, bu kanlı boğuşmadan hiç mi hiç bir şey anlamadık.

Sahnenin bu rengârenk aldatıcılığı, ortalığı inleten valsin korkunç uyutuculuğu ve kostümün gözbağlayıcılığı karşısında, oynanan oyunun gerçek yüz ve vahşetini ilk sezen, son karakolun kahraman bekçileri oldu. Bu sezme, ümit dünyamızda yeniden kendimize gelmemizi ve kendi kendimizi idrak etmemizi te'min etti. Aslında buna bir sezme demek de uygun değildir. Bu, düşmanı kıskıvrak yakalama ve bir zaferdir. İçtimâî bünyenin, haricî bir kısım erâciften temizlenme, arındırılma ve aslına ircâ zaferi. Bu zafer, kendinden ümit edilenleri getirdiği takdirde, Türk'ün zaferler hanesinde en muallâ yeri işgal edecektir. Böyle bir ilk tefahhüs ve sezişe, başka bir yazımızda selam durulmuş ve gaziler ocağının yiğit eri mehmetçiğe teşekkürler sunulmuştu.

Ne var ki, yıllardan beri, binbir saldırı ile rahnedar olmuş bir bünye, böyle hemen bir mualece ile iyi edilemeyeceği de muhakkaktı. Daha köklü ve daha gönülden bir hareket gerekliydi ki, millî bünyeyi kemiren yıllanmış seretanlar bertaraf edilebilsin...

Ve işte şimdi, binbir ümit ve sevinç içinde, asırlık bekleyişin tulûu saydığımız, bu son dirilişi, son karakolun varlık ve bekâsına alâmet sayıyor; ümidimizin tükendiği yerde, Hızır gibi imdadımıza yetişen Mehmetçiğe, istihâlelerin son kertesine varabilmesi dileğimizi arz ediyoruz."(4)

12 Eylül'e destek verenlere bir örnek de darbe öncesi mensubu olduğu Tercüman gazetesi aracılığıyla sağcı-faşist kesimlere akıl hocalığı yapmış olan Nazlı Ilıcak'tır. İşte günümüzün meşhur liberali Nazlı Ilıcak'ın darbe öncesi ve sonrası yazdıklarından birkaç örnek:

"Kızıl ahtapotların kolları ülkemizi yavaş yavaş sarıyor. Ve hâlâ at gözlüğü takanlar, faşizmin tırmanışından söz ediyor. Faik Türün'ü faşistlikle mi suçluyorsun, MİT'e kontrgerilla damgasını mı vuruyorsun, devlet teröründen mi bahsediyorsun, işkence iddiaları ile yeri göğü inletiyor musun, faşizm geliyor diye yaygarayı mı basıyorsun... Geç kardeşim uzatma o eli bana, çünkü o el kızıl ahtapotu boğmak yerine onu besliyor. Ben o kirli eli sıkmam." (27.08.1980, Tercüman)

Ümidimiz, memleketimizin, birlik ve beraberliğimizin son şansı olan Türk Silahlı Kuvvetler Harekatı'nın başarıyla neticelendirilmesidir." (16 Eylül 1980, Tercüman)

"12 Eylül bir darbe değildir, diyen Orgeneral Kenan Evren'e tamamiyle katılıyoruz. 12 Eylül ne bir darbedir, ne de bir ihtilâl." (18 Eylül 1980, Tercüman)

"12 Eylül'ün gerekçesi haklıdır; 12 Eylül terörden bezen halkın meşru müdafaaya geçtiği gündür". (16 Ekim 1980, Tercüman)

Yukarıdaki örnekler ve faşist darbe yönetiminin uygulamaları 12 Eylül'ün kimlere karşı kimlerin çıkarlarını savunduğunun delilidir. K. Evren'in miting meydanlarında Kur'an'dan ayetler okuması, Anayasa'ya Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin zorunlu ders olarak konulması, Nakşibendi tarikatı üyesi olan Turgut Özal'ın Başbakan Yardımcısı olarak görevlendirilmesi, devlet kadrolarındaki ilerici demokratların yerine dinci kadroların yerleştirilmesi vb. uygulamalar 12 Eylül darbesinin dincilerle açık ittifakını göstermektedir.

Burada darbe öncesi işçi sınıfı hareketine ve devrimcilere karşı vurucu güç olarak kullanılan MHP'nin 12 Eylül darbesi sırasında içine düştüğü duruma değinmekte yarar var. İdeolojik olarak ve fiilen 12 Eylül'ün hazırlanmasında önemli katkılarda bulunan MHP'ye, darbeciler tarafından ihanet edilmiştir. A.Türkeş'in "Fikriyatımız devlet yönetiminde, biz içerdeyiz!" diye isyan etmesi bundandır. 12 Eylül davasının müdahilleri arasında birçok eski MHP'li faşistin bulunması da bundandır.Denilebilir ki 12 Eylül darbesinin gerçek(!) mağduru MHP ve ülkücü harekettir. MHP'lilerin uğradığı bu ihanet, 12 Eylül dava süreciyle ortaya ilginç bir durum çıkarmıştır. Katillerle maktüller aynı davada "müdahil" duru-

munda, salonun aynı bölümünde yan yana oturmak zorunda kalmışlardır.

12 Eylül'ü sadece "darbeci generaller"in bir marifeti olarak görenlerin bu darbe ile gerçek anlamda hesaplaşması söz konusu değildir. Darbenin sınıfsal karakterini, hangi sınıf adına, hangi sınıfa karşı, hangi koşullarda yapıldığı hesaba katılmadan sadece "ceberut devletin" uygulamalarından birisi olarak ele alındıkça bu hesaplaşma yapılamaz. İki faşist generalin yargılanmasının elbette sembolik bir anlamı vardır. Böylesi bir sembol davanın bile birçok mağdurun acılarını bir nebzecik de olsa hafifletebileceğini kabul edebiliriz. Hatta gelecek sefer darbe yapmaya niyetlenecekler açısından caydırıcı bir etkisi de olabilir. Saydığımız bu gerekçelerle bu davanın açılmış olmasını bir kazanım olarak değerlendirmek gerekir. Fakat bu davanın açıldığı haliyle ve medyada belli çevreler tarafından sunulduğu şekliyle devam ettirilmesi ve sonuçlandırılması, darbenin ardındaki asıl güç olan sermaye sınıfını ve onun müttefiklerini temize çıkarma operasyonuna dönüşmesi olasılığı vardır. Bu olasılığı göz ardı etmemek gerekir. Büyük sermaye sınıfının diğer sınıf ve tabakalar üzerinde egemenlik kurmak amacıyla orduyu kullanarak yapmış olduğu bir darbenin tüm günahını yüz yaşına yaklaşmış iki generalin üstüne yıkmak, asıl sorumlu olanları temize çıkarmak anlamına gelir. Bu oyun bozulmalıdır. Bu davaya müdahil olunsa da olunmasa da asıl yapılması gereken şey 12 Eylül'ün gerçek sorumlularını teşhir etmek, kapitalizmin ve faşizmin kitleler nezdinde ipliğini pazara çıkarmaktır.

Bu kapsamda AKP iktidarının bu davadaki ikiyüzlü tutumu ortaya serilmeli, asıl niyeti sergilenmelidir. 12 Eylül'ün ürünü olan Siyasi Partiler Yasasını, Seçim Yasasını (Kürtlerin seçilmesini engellemek için konulmuş olan yüzde on barajını), üniversiteleri kışlaya dönüştüren YÖK yasasını, DGM'lerin yerine ikame edilen Özel Yetkili Mahkemeleri, TCK'daki anti demokratik hükümleri ve en önemlisi 1982 Anayasası'nı on yıllık iktidarları döneminde değiştirmeyen AKP iktidarının, 12 Eylül'le gerçek anlamda hesaplaşmaya niyeti yoktur, olamaz. Eğer gerçekten böyle bir niyeti olsaydı öncelikle 12 Eylül faşist yönetiminin günümüzde devam etmesini sağlayan kalıntılarını ortadan kaldırmak için bir çabası görülürdü. AKP'nin yaptığı anti demokratik devlet aygıtlarını kendi kontrolü altına alarak 12 Eylül'ün oluşturduğu baskıcı devlet yönetimini kendi kadroları eliyle sürdürmeye çalışmaktır. AKP açısından eğer bir devlet aygıtı kendi yandaşları tarafından yönetiliyorsa bu aygıt demokratikleşmiş demektir. 28 Şubat darbesiyle hesaplaşırken, 28 Şubat darbesinin ürünü olan 8 yıllık kesintisiz eğitimi ortadan kaldırmayı, imam hatip orta okullarını yeniden açmayı yani darbenin yarattığı sonuçları ortadan kaldırmayı düşünen AKP iktidarı, sıra 12 Eylül'e gelince asla aynı yolu denemeyi aklından geçirmemektedir.

Şunu unutmamak gerekir ki bugün ülkemizde "ordu artık darbe yapamaz" diye bir inanış varsa bu inancın güçlenmesinin gerçek nedeni AKP'nin orduya karşı uyguladığı politikalar değildir. Dünyanın ve ülkemizin koşulları artık bir askeri darbenin yapılmasını gerektirmediği içindir. Dünyada sosyalist sistemin ortadan kalkması, ülkemizdeki kapitalizm karşıtı güçlerin etkinliğini kaybetmesi, burjuvazinin oluşturduğu siyasi sistemi tehdit edecek bir sosyal muhalefetin olmayışı darbeyi gündemden düşürmüştür. Zaten sağır sultan da bili-yor ki ordu içerisindeki darbe girişimlerinin mahkeme konusu haline getirilebilmesi ABD ve NATO'nun izniyle mümkün olmuştur. Gelecekte bu iznin hangi koşullarda kimlere verileceği veya verilmeyeceğini bugünden kestirmek mümkün değildir.

Özetlersek 12 Eylül'le hesaplaşmak sanıldığı kadar kolay olmayacaktır. 12 Eylül'le hesaplaşmak isteyenlerin bu gerçeği gözardı etmemesi gerekir. Hesaplaşmayı Ankara Özel Yetkili Mahkemesinde sürdürülen davaya müdahil olmak veya olmamak düzeyinde ele almak, 12 Eylül'ü yeteri kadar anlamamış olmak demektir. Onun sınıfsal özünü, nedenlerini, hedeflerini, sonuçlarını hesaba katmamak anlamına gelir.

Bu mahkeme, 12 Eylül'le hesaplaşmak için bir fırsata dönüştürülebilir mi? Bu soruya yanıtı şöyle vermekte yarar var: Dönüştürülebilmeli. Aksi takdirde 12 Eylül, "darbeci" beş generalin bir macerası olarak zihinlere kazınır, asıl sorumlular temize çıkmış olur. Faşizm, "burjuvazinin en gerici, en şoven, en saldırgan, en açgözlü kesiminin (finans kapitalin) diğer tüm sınıf ve tabakalar üzerinde kurmuş olduğu kanlı diktatörlüğü" olmaktan çıkar, ders kitaplarında öğretildiği gibi sapık onbaşı Hitler'in, gözü dönmüş Mussolini'nin, diktatör ruhlu Franco'nun baskıcı yönetimlerinin adı olur. Böyle olunca da ABD'nin demokrasi havarisi olması kaçınılmaz hale gelir.

KAYNAKÇA:

(1)http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=776

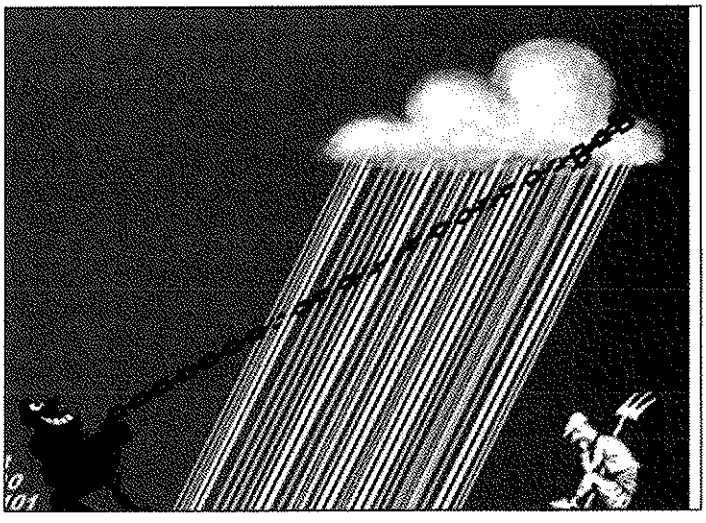
(2) http://bianet.org/bianet/sanat/132840-darbe-destekcisinden-sanat-sponsoru-olur-mu

(3) http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/durun-kavga-etmeyin-siz-kardessiniz-haberi-33078

(4) Sızıntı, Ekim 1980, Cilt 2, Sayı 21

Acele kamulaştırma mı, yoksa acele mülksüzleştirme mi?

Su Politik Çalışma Grubu*

Türkiye'de farklı bir adlandırmayla toplumsal tepkinin en alt düzeye çekilmesi hedeflenen "acele kamulaştırma" yalnızca Türkiye'de değil bugün bütün dünyada hızla uygulanmakta olan bir "mülksüzleştirme" (dispossession) pratiğidir. Gerçekten de tanım gereği kamulaştırma "kamu yararı söz konusu olan arsa veya arazilerin elde edilmesi için mal sahiplerine yaptırılan zorunlu satıştır (Kitay 1985, aktaran Akyol, Yomralıoğlu, Uzun, 1992, s.157)". Ancak burada kamu yararı yalnızca sermaye sınıfının çıkarını temsil etmekte ve yerelde topraklarını satmaya zorlanan halkların çıkarı hiçbir şekilde "kamu yararı" anlamına gelmemektedir. İddiaya göre sanayi, hizmetler ya da endüstriyel tarım alanında yapılan bütün kapitalist yatırımlar son kertede halkın ihtiyaç duyduğu malları ürettikleri için bu üretimlerin her biri birer "kamu yararı" olarak tanımlanmaktadır. Birincisi, bu üretimler mutlaka toplumun temel bir ihtiyacına tekabül etmezler. Örneğin bir kırsallıkta, yerel halkı topraklarından koparmak pahasına yapılan bir silah sanayi yatırımı gerçekte halkların hiçbir ihtiyacını karşılamadığı gibi o ülkenin ya da başka ülkelerin halklarının yaşam haklarını tehdit eden bir üretim yapacaktır. Benzer şekilde Cargill, Monsanto ya da Novartis benzeri tohum tekelleri eskiden tarım alanı olarak kullanılan yerelliklerde hormonlu ya da genetiği değiştirilmiş tarım ürünleri üretirken gerçekten bir kamu yararı değil, kamu zararı üretirler. Ama sırf kapitalist bir üretim yapıyor olmaları dolayısıyla kamu yararı ürettikleri iddia edilir. İkincisi, kapitalist toplumlarda hiçbir üretim halkların ihtiyaçlarını veya kamusal yararı karşılamayı amaçlamaz. Çünkü kapitalist üretimin tek bir amacı vardır, üretim için yatırılan sermayeyi toplumsal artı değerle genişletmek, sermaye birikimini hızlandırmak. Bu amaç o kadar net, o kadar görünür durumdadır ki, yaşam için en temel üretim olan gıda malları bile kapitalist piyasada para karşılığında satılır. Başka bir deyişle gıda mallarına bile sadece paraya sahip olanlar erişebilir, parası olmayanlar ise açlığa mahkûm edilir. Oysa kamu yararında en azından tanım olarak, parası olanlar ve olmayanlar gibi böyle bir ayrım yapılamaz, kamu yararı koşulsuz ve şartsız herkesin erişebildiği bir şeydir. Bu nedenle zorla yapılan el koymalar için genelde "mülksüzleştirme üzerinden birikim süreçleri" tanımı yapılmaktadır (Swyngedouw, 2005, s.82).

Bütün dünyada güç geometrilerini yeni baştan dizayn eden mülksüzleştirme pratikleri sonucunda yerelle ve kentle ilgili stratejik kararlarda halkın sesi tamamen kesilirken, sermayenin sesi Devletlerin gücüyle birleşerek tek ses haline gelmekte; mülksüzleşmenin kendi doğal yönetim biçimi iş başına geçmektedir (Swyngedouw, 2005, s.93). Devletlerin bu süreçte etkisiz aktör ya da "istek dışı yapmaya mecbur kalan taraf" olduğuna dair tezlere karşı Erik Swyngedouw ne hükümetler ne de devletlerin sadece araçsal bir konumda olmadıklarının altını çizmektedir:

Hükümetler ve devletler özelleştirmenin yalnızca kolaylaştırıcısı değildir, çünkü aynı zamanda şirketlerin karşılaşabileceği ekonomik ve politik riskleri azaltma, karlılıklarını garanti altına alma konularında da merkezi bir rol üstlenmişlerdir. Örneğin Dünya Bankası Ecuador'da su

*Supolitik iletişim AŞ, ilk kez çeşitli üniversitelerden öğretim üyeleri, DİSK ve KESK'e bağlı sendikalar ile TMMOB'a bağlı meslek odaları temsilcilerinin 22 Mart 2007 tarihinde bir araya gelmesiyle çalışmalarına başlamıştır.

özelleştirmeleriyle ilgili olarak, politik istikrarsızlık, toplumsal muhalefetler de dahil olmak üzere bütün risklerin bertaraf edileceği garantisi için 18 milyar $ tutarında bir garanti sözleşmesi yapmıştır (2005, 90).

Yukarıdaki alıntıda sözü geçen garanti sözleşmesi, Türkiye Hükümeti'nin de 3 Kasım 2011 tarihinde revize ederek yürürlüğe koyduğu MIGA-Çok Taraflı Yatırımlar Garanti Ajansı sözleşmesinin yeni versiyonudur. Gerçekten de Dünya Bankası altında imzalanan bu yeni sözleşmede devletler yerli ve yabancı yatırımcıların karşılaşacağı olası bütün riskleri bertaraf etme taahhüdünde bulunmakta, "gayrı ticari risk" tanımlaması dolayısıyla toplumsal muhalefet de bu risklerden sayılmaktadır. Acele mülksüzleştirme yasalarını MIGA'nın yeni versiyonu ve Türkiye'de geçen hafta açıklanan yeni Teşvik Paketi ile ilişkili olarak okuduğumuzda:

Enerji ve inşaat sektörleri Teşvik Paketinde "stratejik yatırımlar" olarak tanımlanmış; stratejik yatırımlara özel teşvikler sağlanacağı belirtilmiştir. Her iki sektör de önemli büyüklükte arazi tahsislerini gerektirmesi bakımından acele mülksüzleştirmenin öncelikli olarak uygulanacağı sektörlerdir.

MIGA'nın sağladığı yeni garantiler hem bu alanlarda yatırım yapacak tekil sermayelerin bu sektörlere duyduğu ilgiyi arttıracak, hem de yerelde artan yatırımların kışkırtacağı acele mülksüzleştirmeye karşı yükselecek toplumsal muhalefeti bastırmak için kullanılan baskı ve şiddet araçları menüsünü zenginleştirip, çeşitlendirecektir.

Stratejik sektörler olarak belirlenen alanlar yalnızca kırsalla sınırlı olmadığı için, örneğin inşaat sektörü alanına giren kentsel dönüşüm süreçlerinde de acele mülksüzleştirmelerin hızlanacağı açıktır.

Kamulaştırma çok eski yıllara dayanan bir uygulama olmasına karşın günümüzde "acele" ön takısının eklenmesinin nedeni ise hem kapitalist üretim açısından hızın giderek artan öneminden hem de kırsala yönelik sermaye yatırımları sırasında karşılaşılan toplumsal tepkilerin geciktirici ve maliyet arttırıcı etkilerinin giderilmesi gereğinden kaynaklanmaktadır. Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ile Düzce Belediyesi'nin işbirliğinde yürütülen kentsel dönüşüm projesi kapsamında 128 parselin Düzce Belediyesi tarafından "acele kamulaştırılması" için alınan karar bu tespitimizi doğrulamaktadır. Konuyla ilgili olarak yapılan açıklamalarda Düzce Belediye Başkanı İsmail Bayram, uzlaşmaya varılamayan hak sahiplerine dava açacaklarını söylemektedir. Karar ile birlikte projenin hızlanacağına işaret eden Başkan Bayram şöyle devam etmektedir:

"Bu kararı bekliyorduk. Sürecin nasıl devam edeceğini biliyoruz. Bizimle uzlaşmayanlara dava açacağız. Davalar da hızlı şekilde görülecek. Bir yandan projemizle ilgili çalışma var. TOKİ de burada projeyi hemen başlatmak istiyor. Biz de zaten istiyoruz. Bu sene içinde temel atılır diye düşünüyorum. Hızlı bir şekilde ilerleteceğiz."

Yukarıdaki alıntıda "acele" ibaresinin nesnel nedenleri açıkça görülmektedir. Kentsel dönüşüm inşaat, müteahhitlik ve bağlantılı sektörlerin yatırımcılarını doğrudan ilgilendiren bir üretim alanıdır. Bu dönüşüme karşı geliştirilen her türlü tepki ve muhalefet inşaatların başlama tarihlerinde uzun ertelemelere yol açmakta, dolayısıyla da yatırımcı şirketlerin hem maliyetlerinin artmasına hem gecikmelere yol açmaktadır. Alınan acele mülksüzleştirme kararıyla bir yandan muhalefet baskı altına alınırken bir yandan da yatırımlara start verileceği anlaşılmaktadır.

Acele mülksüzleştirme yasasının toplumsal yansımalarına bakıldığında ilk göze çarpan, yerelliklerdeki geleneksel tarımın yerini ya sanayinin ya da endüstriyel tarım üretiminin almasıdır. Biraz daha açmak gerekirse acele mülksüzleştirme yerel halkın geçimlik tarım yaparak, kendisini çevreleyen doğal varlıklarla barış içerisinde yaşadığı ve hem ailesinin hem de ürününü ulaştırabildiği yakın çevre halkının sağlığını tehdit etmeyen bir önceki durumun tam anlamıyla alt üst oluşudur. Bu uygulamanın beklenmesi gereken birincil sonucu zorunlu göçtür. Zira geçimlik topraklarını kaybeden yerel halkların önemli bir bölümü yaşamak için iş bulmak zorunda kalmakta ve iş aramak üzere büyük kentlere göç etmektedir.

Acele mülksüzleştirme aracılığı ile şirketlere devredilen tarım ve orman arazilerinin sanayi üretimine, madenciliğe ve endüstriyel tarıma açılması başta dere, göl ve yeraltı suları olmak üzere yereldeki tüm doğal varlıklar üzerindeki baskıyı arttıracaktır. Toprağa ve özellikle suya karışarak kilometrekareler büyüklüğündeki yaşam alanlarına kadar ulaşacak olan sanayi kirliliği önüne kattığı bütün toprakları ve bu topraklarda yaşayan canlıları zehirleyerek yok etmektedir. Bu nedenle acele mülksüzleştirme bugün dünyada en fazla "gıda güvenliği" ve "sağlık" bağlamlarında tartışılmaktadır. Aynı nedenden ötürü sosyal bilimciler acele mülksüzleştirmeye karşı gelişen muhalefetleri bir "ölüm kalım savaşı" olarak isimlendirmektedir.

Yerel halkların topraklarından koparılarak mülksüzleştirildiği bu süreçte, yereldeki doğal varlıklar üzerinde tarihsel olarak tesis edilmiş

olan kollektif mülkiyet te biçim değiştirmekte, dere, göl, yeraltı suyu, kültürel miras vb. ne varsa özel mülkiyete dönüşmektedir. Zaten acele mülksüzleştirmenin temel sebebi de doğrudan topraklar üzerinde şirketler lehine özel mülkiyet hakkı tesis etmekten ziyade, toprağın altında ve üstünde yer alan doğal kaynakların dolaylı olarak sermaye birikimine dâhil edilmesidir. Asya ve Afrika ülkelerinin pek çoğunda acele mülksüzleştirme sonucu şirketlere devredilen topraklar daha çok madencilik faaliyetine konu edilmektedir. Öte yandan örneğin Meksika gibi acele mülksüzleştirme örneğinin ilk örneklerinden sayılabilecek diğer bazı ülkelerde yerel halkın topraklarına el konmasının nedeni dev ABD'li ve Kanada'lı sanayi şirketlerinin Latin Amerika'ya doğru yayılma çabasıdır. Aynı çaba 1994 yılında Zapatista adlı topraksızlaştırılan köylülerin hareketini doğurmuştur. Dünya Bankasının 2011 raporunda, 2009 yılında devletlerin küçük çiftçilerden zorla aldığı toprakların büyüklüğünün 45 milyon hektar ile 1999 yılındakinin tam on katı büyüklüğe ulaştığı belirtilmektedir (Lahiri-Dutt, Krishnan ve Ahmad, 2012,s.40).

Diğer yandan uluslararası ölçekte yapılan çalışmalar toprak hakları ihlalinin kaçınılmaz bir biçimde başta yaşam hakkı olmak üzere diğer insan hakkı ihlallerini de beraberinde getirdiğini ortaya koymaktadır. Toprakların zor gücüyle özel mülkiyete geçirilmesiyle birlikte, söz konusu toprağın özellikleri ya da yıllardır o toprakta hangi tür bitkilerin yetiştirildiğine bakılmaksızın en fazla kâr bırakan tarımsal ya da endüstriyel üretimler başlatılmaktadır. Örneğin Endonezya'da acele mülksüzleştirme ile şirketlere devredilen yağmur ormanları hızla yok edilerek hurma ağacı ekimine başlanmıştır. Ülkede 1997 yılında tarihin en yüksek seviyesine ulaşan orman yangınlarının arkasında hurma yağı üretimiyle zenginliğine zenginlik katan şirketlerin bulunduğu belirtilmektedir (World Rainforest Movement, 2001, s.10).

Dünya Bankasının acele mülksüzleştirmenin yıkıcı sonuçlarını gözlerden gizlemek için uygulamaya koyduğu Yeniden Yerleşim Eylem Planı'na övgüler yağdıran başka çalışmalar da vardır. Bu çalışmalarda Endonezya'da halkın tarım ve balıkçılıkla geçindiği; yeniden yerleşim zorunluluğu (acele mülksüzleştirmenin doğal bir sonucu olarak) olduğundan ailelerin tarım gelirlerinin azalacağı ve koruma sahası nedeniyle balıkçılığa da kısıtlama gelecceği belirtilmekte, halkın BP (British Petrol) işinde çalışmayı kabul etmediği takdirde uzun zaman aç kalabileceğine dikkat çekilmektedir (Kudat, 2002).

Türkiye'de ise acele mülksüzleştirme uygulaması Dünya Bankası'nın koordinasyonu altında yaşanmaktadır. Öyle ki Bankanın, devlet kurumları tarafından derlenen taşınmaz kamulaştırma dokümantasyonunu gözden geçirip OP/BP 4.12 olarak adlandırılan projeye uygunluğunun onaylaması gerekmektedir. Dünya Bankasının "Yeniden Yerleşim Eylem Planı" adını verdiği çalışmaya göre bu Planın bir projeye uygulanması için o projeden etkilenen insanların mal-mülklerinin tümünü veya bir kısmını kendi istekleri dışında kaybetmeleri gerekmektedir (Kudat, 2002). Dolayısıyla sermayenin uluslararası kurumları bu süreçte aktif olarak devrededir.

Diğer yandan Türkiye'de 1925 tarihli Umumi İstimlâk Kararnamesi ile başlayan "kamulaştırma" çalışmaları 1983 tarihine kadar çıkarılan değişik mevzuatlarla sürdürülmüştür. Bu tarihten sonraki çalışmalar, 1982'deki Darbe Anayasasının 46. maddesine göre, 1983 yılında çıkarılan 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu esaslarına göre yürütülmektedir. Anayasanın 46. maddesi ile; Kamu hizmetlerinin ve yararlarının gerektirdiği hallerde özel mülkiyete ait malların, onlara malik bulunanların rızalarına bakılmaksızın, cebren (zorla) alınması için ilgili idarelere yetki tanınmıştır (Akyol, Yomralıoğlu, Uzun 1992).

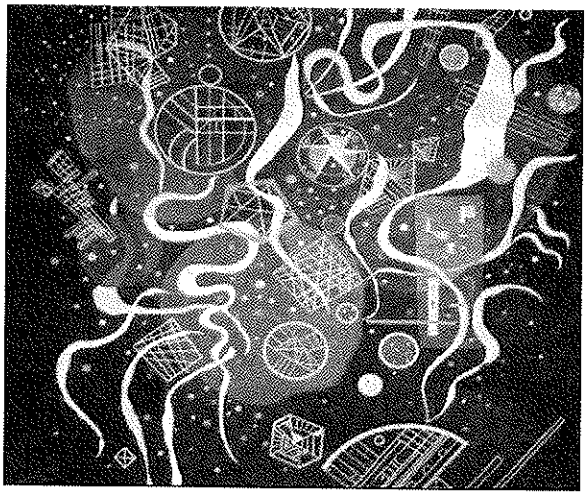
Örneklendirmek gerekirse özel bir şirket olan

Nabucco Gas Pipeline International, Türkiye'de boru hattı rotası üzerinde bulunan istasyon ve tesisler ile ilgili mülksüzleştirme çalışmalarını başlatmayı planlamaktadır. Şirketin yazılı açıklamasına göre şirket tarafından alınan bu karar, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından 14 Şubat 2012 tarihinde onaylanmıştır. Aynı haberde "Güzergâh kamulaştırması faaliyetlerinin başlaması için ön koşul olan bu karar, projenin kamu yararı bulunduğunu tescil ediyor" şeklindeki ifade bu yazının başındaki tespitimizi doğrulamakla kalmamakta, yanı sıra kurguyu tersten yapmaktadır. Başka bir deyişle projenin kendisinin kamusal olup olmadığına bakılacağı yerde, "acele kamulaştırma" onayı almış olması projenin kamusal yararının güvencesi olarak kabul edilmektedir. Mülksüzleştirme faaliyetlerinin güzergahın geçeceği Ardahan, Kars, Erzurum, Gümüşhane, Erzincan, Sivas, Yozgat, Kırşehir, Kırıkkale, Ankara, Eskişehir, Bilecik, Bursa, Balıkesir, Çanakkale, Tekirdağ, Kırklareli, Malatya, Adıyaman, Şanlıurfa, Mardin ve Şırnak illeri ile bu illere bağlı ilçelerdeki köy ve/veya mahallelerde gerçekleştirileceği belirtilmektedir (www.borsarti.com, 1 Mart 2012).

Her ne kadar topraklarına el konan halklara bu zorla ele geçirmenin karşılığında belli bir ödeme yapılıyor olsa da, David Harvey'in deyimiyle topraksızlaştırma, gerçekte kültürsüzleştirme, tarihsizleştirme ve halkların kendi doğal yaşam ortamlarında sahip oldukları yaratıcılıkları kaybetmesiyle sonlandığı için (aktaran Bond, 2006, s.9) hiçbir parasal ödemenin bu kayıpları karşılaması mümkün değildir.

Sonuç yerine;

Bu çalışmada mülksüzleştirmenin nedenleri ve uygulamasının beklenen sonuçları tartışılmakla birlikte, amacımız bir özel mülkiyet sistemi savunusu yapmak, ya da bireylerin yaşam malları üzerinde tesis etmiş oldukları özel mülkiyetin korunması değildir. Bize göre acele mülksüzleştirmenin karşısına konabilecek yegâne alternatif toplumun kollektif mülkiyeti, yani kapitalist toplumun aşılmasıdır, yani özel mülk edinmenin tamamen ortadan kaldırılmasıdır. Bugün geldiği aşamada kapitalizm kendi varlığının bir ön şartı olan özel mülkiyet yasalarını bile ihlal etmektedir. Ancak bu ihlalin yine temel çelişki etrafında şekillendiğini unutmamak gerekir. Başka bir deyişle sermaye sınıfı, üretim süreçleri üzerinden sistematik olarak yoksullaştırdığı işçi sınıfı ve yoksul köylüleri bu kez de ücretleri ve geçim araçları üzerinden sahip oldukları yaşam mallarını ellerindenalarak, sadece sermaye sınıfının zenginliğini üreten sınıfın mülkiyet hakkını ihlal etmektedir. Dolayısıyla acele mülksüzleştirme de tıpkı doğal varlıkların metalaştırılması ve kentsel dönüşümde de olduğu gibi sınıfsal bir sorundur. Emek ve sermaye sınıfı arasındaki bu yeni savaşı emek lehine sonlandırmanın yolu da tıpkı diğer emek-sermaye çelişkilerini aşmak için izlenecek yollarda olduğu gibi yine anti-kapitalist bir çizgide olmak zorundadır. Bu süreçte verilecek yasal mücadeleler, mülklerinden ve topraklarından edilen halkları süreç konusunda bilgilendirme ve bilinçlendirmede bir araç gibi görülebilir kuşkusuz. Ancak unutulmamalıdır ki, yasal olan her sonuç aynı zamanda adil olmak zorunda değildir. Bu bağlamda halkları topraklarından, yaşam yerlerinden koparan ve onları hızla işçileştirerek yedek işgücü ordusuna katan acele mülksüzleştirme pratiği de hukuki/yasal bir düzenlemeyle mümkün olabilmiştir. Görünüşe bakılırsa hukuku sermaye ve devletler yapacak, toplumsal adaleti tesis etme işi ise işçi sınıfı ve mülksüzleşen yığınlara kalacaktır.

Kaynakça

Lahiri-Dutt Kuntala, Krishnan Radhika, Ahmad Nesar, 2012 "Land Acquisition and Dispossession: Private Coal Companies in Jharkhand" içinde: Economic & Political Weekly EPW February 11, 2012 vol. XLVII, no 6

World Rainforest Movement, 2001, "The Bitter Fruit of Oil Palm: Dispossession and Deforestation"

www.borsarti.com "Nabucco Gas Pipeline International, Türkiye'de kamulaştırma çalışmasına başlayacak" http://www.borsarti.com/nabucco-kamulastirmaya-basliyor.html

Kudat Ayşe, 2002 "Istimlak Planlamasi Egitimi" BOTAŞ'a yapılan sunum

Akyol Nihat, Yomralıoğlu Tahsin, Uzun Bayram, 1992 "Türkiye'de ve Gelişmiş Bazı Ülkelerde Kamulaştırma Çalışmaları" İmar Planlarının Uygulanması semineri, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Bölümü, Sayfa 157-165, Trabzon

Bond David, 2006 "Accumulation by Dispossession in Africa False Diagnoses and Dangerous Prescriptions" Paper presented to the Cornell Conference on the Ethics of Globalization, 29th September 2006, Ithaca

Swyngedouw Erik, 2005 "Dispossessing H2O: The Contested Terrain of Water Privatization" içinde CAPITALISM NATURE SOCIALISM VOLUME 16 NUMBER1

İş kazaları değil iş cinayetleri

Son aylarda üst üste iş kazalarının medyana gelmesi hepimize "İş kazası yok, iş cinayeti var" sloganımızı sık sık tekrarlattı. Aşağıda sendika.org'un 2012 Mart ayında saptadığı (bir kimyasal zehirlenme vakası hariç) ölümle sonuçlanan iş kazalarının bir listesini bulacaksınız. Sadece yaralanma tespit edilen vakaları yayınlamaya ise sayfalarımız el vermedi.

11 Mart - Esenyurt faciası: 11 ölü: İstanbul Beylikdüzü Esenyurt bölgesinde, 220 milyon avro yatırımla yapılan "galaksi" temalı Marmara Park Alışveriş Merkezi (AVM) inşaatında çıkan yangında 11 taşeron işçi yanarak hayatını kaybetti. 31 Mart - Temizlik işçisi hayatını kaybetti Tekirdağ'ın Çerkezköy İlçesi'nde temizlik işçisi olarak çalışan 38 yaşındaki Nuri Çıbık, arkasında ayakta durduğu çöp kamyonuna başka bir kamyonun çarpması sonucu öldü. 30 Mart - İskeleden denize düşen işçi hayatını kaybetti İstanbul Deniz Otobüsleri (İDO) Bostancı Oruç Reis İskelesi'nde görevli işçi Nizamettin Kayacan (31), temizlik yaparken denize düşerek boğuldu 30 Mart - İşçi taşıyan iki araç çarpıştı: 1 ölü 9 yaralı Antep'te işçi taşıyan otomobil ile minibüsün çarpışması sonucu 1 kişi hayatını kaybetti, 9 kişi yaralandı. Yaralılar, özel otomobil ve ambulanslarla hastaneye kaldırılarak tedavi altına alındı. 30 Mart - Türkü evinde patlama: 2 ölü! İstanbul Esenler'de bir türkü evinde henüz belirlenemeyen bir nedenle patlama meydana geldi. Patlamanın ardından çıkan yangında 2 kişi öldü 1 kişi ağır yaralandı. 28 Mart - Tarabya Oteli'nde bir inşaat işçisi hayatını kaybetti İnşaat halindeki Tarabya Oteli'nin 12. katından zemine çakılan klima ustası Eray Gül (35) feci şekilde hayatını kaybetti. 28 Mart - İnşaat işçisi hayatını kaybetti Antalya'da meydana gelen hortum bir can aldı. İşçi çadırını havalandıran hortum, içeride dinlenen Şahin Erdoğdu'yu 15 metre yükseğe çıkarıp 30 metre uçurdu. Ağır yaralanan işçi kurtarılamadı. 28 Mart - Hatay, Belediye işçisi öldü İskenderun ilçesine bağlı Karayılan Belediyesi'nde görevli 38 yaşındaki işçi, karayolunda refüjde çalışma yaptığı sırada kamyon çarpması sonucu yaşamını yitirdi. 26 Mart - Kimyasal sızıntı: 22 işçi zehirlendi Denizli'de, Organize Sanayi Bölgesi'nde faaliyet gösteren bir tekstil fabrikasında buhar kazanındaki kimyasal gazın sızması nedeniyle 22 işçi zehirlendi. 26 Mart - Barajda patlama: 2 ölü Gaziantep'in Nizip İlçesi'nde, Nizip Çayı üzerin-

de kurulu Hancağız Barajı'ndaki (HES) su pompalama ünitesinde patlamada 2 kişi enkaz altında kalarak hayatını kaybetti. 22 Mart - Olur İlçesi'nde Ayvalı (HES) baraj inşaatında işçi olarak çalışan R. A. şantiyede kum eleme makinesine ayağını kaptırması sonucu hayatını kaybetti. 24 Mart - Reklam afişi asan işçiler elektrik akımına kapıldı: 2 ölü, 4 yaralı Denizli'de bir işyerine reklam afişi asmaya çalışan işçiler, kullandıkları demir merdivenin yüksek gerilim hattına temas etmesi sonucu elektrik akımına kapıldı. İşçilerden 2'si öldü, 4'ü yaralandı. 23 Mart - Milas'ta 1 ölü Milas'ta bir apartmanın çatı katına ulaşmak için kurdukları iskele demirinin elektrik hattına temas etmesi sonucu akıma kapılan 2 işçiden biri öldü, diğeri ağır yaralandı. 22 Mart - Bir işçi daha göçük altında hayatını kaybetti Zonguldak Gelik Beldesi'ndeki özel bir kömür ocağında meydana gelen göçükte kalan işçi Selçuk Yılmaz (30) hayatını kaybetti 21 Mart - İskeleden düşen işçi hayatını kaybetti Antep'in Nizip ilçesindeki yapımı devam eden kültür merkezi inşaatında çalışan Cezmi Albayrak (60), iskeleden düşerek hayatını kaybetti. 20 Mart - Isparta'da göçük: baba öldü, oğlu yaralı Isparta'da bir tesisat çalışması, aile faciasına döndü. Eyüp Sultan Camii'nin su tesisatı çalışması sırasında meydana gelen göçüğün altında kalan 56 yaşındaki Kemal Kaplan hayatını kaybetti, 26 yaşındaki oğlu Fatih Kaplan ise ağır yaralandı.

20 Mart - 2. kattan düşen işçi hayatını kaybetti İstanbul Kadıköy'de bir dersanede temizlik işleri yapan Hilmi Candır (52) afiş asmak için çıktığı ikinci kattaki pencereden düşerek hayatını kaybetti. Hilmi Candır, yaklaşık 8 metreden beton zemine çakıldı. 20 Mart - Çadır yandı: 2 işçi öldü Niğde'nin Ulukışla İlçesi'ne bağlı Çiftehan Beldesi'nde çıkan çadır yangınında 2 atık

işçisi yaşamını yitirdi. 19 Mart - Metan zehirlenmesi: 2 ölü, 1 yaralı Amasya, Suluova'ya bağlı Kolay köyünde bir maden şirketine ait kömür ocağında çalışan işçilerden Mehmet Aslan (29), Ömer Baykuş (24) ve Erhan Bilgili (29), metan gazından boğuldular. Aslan ile Baykuş, kurtarılamadı. 19 Mart - Maden ocağında meydana gelen göçükte 1 işçi öldü Zonguldak TTK Üzülmez Müessesesi Asma-Dilaver İşletme Müdürlüğü'ndeki maden ocağının eksi 220 kodunda tavan kısmından kömür pasosunun kayması sonucu meydana gelen göçükte kalan Tahir Kuru'nun (37) cesedi, kurtarma ekiplerince çıkarıldı.

19 Mart - Makine altında kalan işçi hayatını kaybetti Mardin'in Nusaybin ilçesinde, çalıştığı fabrikada makine altında kalan işçi hayatını kaybetti. 19 Mart - 5. kattan düşen işçi hayatını kaybetti Darıca Yenimahalle Eski Hükümet Caddesi No: 45 adresindeki bir inşaatın 5. katında sıva yaparken dengesini kaybederek aşağıya düşen Erdal Aşantuğrul (29), kaza yerinde hayatını kaybetti. 17 Mart - Maden sahasında yine iş kazası: 1 ölü Artvin'in Murgul ilçesi Damar beldesinde Eti Bakır AŞ. maden sahasında iş kazası nedeniyle bir şoför daha hayatını kaybetti. 60 metre yükseklikten uçarak hayatını kaybeden Hasan Ademoğlu 4 yıldır çalışmaktaydı. Vatandaşlar, şirketin tutumunu protesto ettiler. 16 Mart - Maden kazası: 2 yaralı Edirne Uzunköprü'de kömür ocağında meydan gelen kazada 2 işçi yaralandı. Yağmurca köyündeki Süper Madencilik AŞ tarafından işletilen maden ocağında göçük meydana geldi. Mustafa İptaş(34) ve İdris Duman (23) isimli işçiler göçük altında kaldı. 16 Mart - Tarsus'ta sera kazanı patladı: 1 ölü, 1 yaralı Tarsus ilçesinde bir fide üretim serasının buhar kazanının patlaması sonucu 1 işçi öldü, 1 işçi ağır yaralandı. 16 Mart - İstanbul'da bir iş cinayeti daha İst. Başakşehir ilçesinde yapımı devam eden bir inşaatta çalışan Harun Yılmaz isimli işçi, kafasının üzerine kalas düşmesi sonucu yaşamını yitirdi. 15 Mart - Oksijen dolum işçisi hayatını kaybetti - Samsun Samsun'un Tekkeköy ilçesinde oksijen tüpü dolum tesisinde meydana gelen iş kazasında bir işçi hayatını kaybetti. 15 Mart - İnşaattan düşen işçi öldü Kocaeli Akarca Mahallesi'nde yapımı devam eden konutların inşaatında duvar ustası olarak çalışan Şeref Doğan (43), 8. katın balkonundan dengesini kaybederek toprak zemine düştü ve hayatını kaybetti. 14 Mart - Trafik kazası: 1 ölü, 5 yaralı Konya'nın Akşehir İlçesi'nde içinde inşaat işçilerin bulunduğu minibüsün kontrolden çıkıp, şarampole yuvarlanması sonucu meydana gelen kazada 1 kişi öldü, 5 kişi yaralandı. 14 Mart - Kozan'da yine iş cinayeti Adana Kozan'daki (HES) baraj inşaatında 10 işçinin yaşamını yitirdiği işçi katliamının ardından 5 işçinin cesetlerine halen ulaşılamazken barajda yeni bir iş cinayeti yaşandı, bir işçi Göksu Nehri'ne düşerek kayboldu. 10 Mart - Barajda yine iş cinayeti Nevşehir'de bir iş makinası, yapımı devam eden Bozca Barajı göletine düştü; 1 işçi kayboldu. 10 Mart - Üzerine vinç düşen işçi kurtarılamadı Çorum'da kar temizlerken üzerine vincin bomu düşerek yaralanan Gürdal Yılmaz Samsun'da tedavi altına alındığı hastanede hayatını kaybetti. 10 Mart - İnşaatta kaza: 1 ölü, 1 yaralı - İzmir İzmir'de bir binanın dış cephesine boya yapmak için kurulan iskelenin halatının kopması sonucu beton zemine düşen 1 işçi hayatını kaybetti, 1 işçi yaralandı. 10 Mart - Karıştırıcının içine düşen işçi hayatını kaybett Muğla'nın Fethiye ilçesine bağlı Bayır köyünde meydana gelen iş kazasında asfalt şantiyesindeki filler karıştırıcının içerisine düşen işçi feci şekilde can verdi. 10 Mart - Cami inşaatında iş kazası: 1 ölü Kocaeli'nin Gebze ilçesinde Yavuz Selim mahallesindeki Yeni Ulubatlı Hasan Cami inşaatında kalıp ustası olarak çalışan 57 yaşındaki Siyan Elagöz caminin çatı kısmında merdiven almak için çıktığı sırada dengesini kaybederek düştü, hayatını kaybetti. 5 Mart - Safranbolu ilçesinde bir inşaattan düşen işçi öldü Bir inşaatta işçi olarak çalışan Muhsin Cengiz (58), dengesini kaybederek inşaatın 4. katından düştü, hayatını kaybetti. 4 Mart - Egzozdan zehirlenen işçi öldü Uludağ'da, arızalanan kar taşıtını tamire giden bir kişi, çalıştırdığı aracın egzoz dumanından zehirlenerek hayatını kaybetti. 2 Mart - Çöp kamyonunun altında kalan bir temizlik işçisi hayatını kaybetti Denizli belediyesinin temizlik işlerini yapan firmada çöp kamyonunu kullanan 47 yaşındaki Adnan Toptaş kamyondan düşerek hayatını kaybetti. 1 Mart - Konteyner düştü: 1 ölü - İstanbul İkitelli Organize Sanayi Bölgesi içerisinde yer alan Metal İş Sanayi Sitesi'nde 17. Blok'ta bulunan Çem-San adlı işyerinde bir erkek işçi vinç halatının kopması sonucu yere düşen metal konteyner altında kalarak yaşamını yitirdi. 1 Mart - Kazada yaralanan çocuk hayatını kaybetti Muğla'nın Bodrum İlçesi'ndeki bir turistik tesisin inşaatında çalışan işçileri taşıyan babası Kamil İlhan'ın kullandığı servis minibüsünün uçuruma yuvarlanmasıyla meydana gelen kazada ağır yaralanan 14 yaşındaki Emine İlhan, tedavi gördüğü hastanede 8 gün sonra yaşamını yitirdi.

Sendikalar ve toplu iş sözleşmesi yasa tasarısı

Mustafa Şimşek

Üçüncü dönem hükümet olan AKP hiç ara vermeden işçi sınıfına saldırıya devam ediyor. Ustalaştı! Ne yapacağını ve nasıl yapacağını daha iyi formüle ediyor. Hükümet programına ve onun eylem planı olan "Ulusal İstihdam Stratejisine" bakıldığında, sermaye için adrese teslim yasa düzenlemeleri ve işçi sınıfına saldırıdan başka bir şey görünmemektedir.

TÜSİAD; "Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyonu İstihdam Teknik Komitesine" sunduğu raporda görüleceği üzere, "çalışma yaşamı ile ilgili düzenlemeler, işletmelerin uluslararası rekabet gücünü koruyacak şekilde düzenlemeler istemektedir. Bir yandan, istihdamın işveren üzerindeki yüklerinin hafifletilmesi çerçevesinde kıdem tazminatı ve işsizlik sigortası düzenlemeleri, diğer yandan sendikal faaliyet ve toplu iş sözleşmesi düzeninin önemli bir parçası olarak Sendikalar Kanunu ile Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu düzenlemeleri eş zamanlı olarak ele alınmalıdır. Kıdem tazminatı yükü hafifletilmelidir"[1] diyerek, AKP'nin asıl kılavuzu kendisi olduğunun ayrıca ispatlanmasına ihtiyaç bırakmamıştır. "Ulusal İstihdam Stratejisi" tam da bunları içermektedir. Zamanlamasını da önerdiği gibi, TÜSİAD'ın tüm önerileri AKP tarafından bir bir meclise sürülüyor. Ve kanunlaştırılacak!

İlk olarak kamu çalışanları sendika yasa tasarısını meclise götürdü. 11.04.2012 tarihinde de kanunlaştı. 4688 sayılı bu yasadan 'toplu görüşme'yi çıkararak Toplu İş Sözleşmesi kavramını ekledi. Yasa, "Kamu Çalışanları Sendika ve Toplu İş Sözleşmesi" yasası haline geldi. Örneği görülmemiş bir şekilde sendika ve TİS yasasını tek bir yasada hapsetti. Yasaya göre, grev yasak! Toplu iş sözleşmesi ise tarafların anlaşmazlığı durumunda; atanmış ve AKP yandaşlarının çoğunlukta olduğu "Kamu Görevlileri Hakem Kurulu"na emanet. Kurul 5 iş günü içinde karar verecek ve bu karar itirazsız "Toplu İş Sözleşmesi" olarak yürürlüğe girecek.

Bu kadar mı?

Bu kadar değil! Çalışma Bakanı "657 sayılı Kamu Çalışanları Yasası" için; "bu yasa eskimiş emekli edeceğiz" diyerek, bu alanın da yasayla sonuna kadar "esnekleştirileceğini" söylüyor. Çünkü 657 sayılı yasayı değiştirecek "yasa tasarısı", mümkün olabildiğince esnekleştirilmiş 4857 sayılı İş Kanunu ile bire bir aynı. Yakında bu yasa tasarısı da meclise gönderilecek ve kanunlaştırılacak!

AKP hükümeti şimdi, TBMM'ye İşçi Sendikaları ve TİS yasa tasarısını yasalaşması için göndermiş bulunuyor. Meclis Komisyonunda müzakeresi tamamlanmak üzere olup, daha sonra ise tartışmaya açılacak.

Cemiyetten sendikaya geçiş 1946 yılında ol-

du. Yasası olmadığı için 'sendikalar için kanun hazırlıyoruz' denilerek 25.10.1946 tarihinde de kapatıldı. Söz konusu bu ilk sendika, işçilerin kendisi için sınıf olmasını savunmaktaydı. Bu doğru anlayış, işçi sınıfı tarihinde de büyük bir iz bırakmıştır. 1947 yılında 5018 sayılı sendikalar kanunu çıkarıldı ve böylece sendikal faaliyetler de yasal olarak başlamış oldu. Toplu iş sözleşmeleri de TİS yasası olmadığı için Borçlar Kanununa göre yapılmaktaydı. Tahmin edileceği üzere bu yasaya göre hem siyaset ile uğraşmak hem de grev yasaktı! Zira 1936 yılında çıkan 3008 saylı İş Kanunun 72. Maddesinde de grev yasaklanmıştı.

Tarihte derin bir iz bırakan 1963 yılındaki ünlü Kavel Grevi ve ünlü Saraçhane işçi mitingi 274 sayılı Sendikalar Kanunu ve 275 sayılı TİS Yasasının çıkmasını sağlamıştı. Bu yasayla işçi sınıfı örgütlenmeye dair yeni kazanımlar elde etti. 12 Eylül darbesi bu yasaları kaldırdı. Kazanılmış hakları budadı. TİSK açık kaldı. Türk-İş'in faaliyeti durduruldu. DİSK kapatıldı. 1983'te 2821 ve 2822 sayılı (ve halen yürürlükte olan) Sendika ve TİS yasası çıkartıldı. Sendikal faaliyet 1984'te tekrar başladı. O gün bugündür silah zoruyla yapılan bu yasaların, anti demokratik ve ILO sözleşmelerine aykırılığı, sürekli tartışılır oldu. Sermayenin iktidarı "İleri Demokrasi" ambalajına sarıp sarmaladığı yeni yasa tasarıları ile bu yasaları değiştirmek istiyor!..

12 Eylül'ün Sonu mu?

AKP 10 yıllık iktidarı döneminde Sendika ve TİS yasa tasarısını ilk defa hazırlamıyor, bu üçüncüsü. İlk ikisini TBMM'ye sunamadı. Çünkü 2821 ve 2822'den daha geri olduğu hemen anlaşılmaktaydı. Bu nedenle göze alamamıştı. Ama bu seferki ilk ikisine de rahmet okutacak düzeyde. AKP Konjonktürel olarak daha avantajlı olduğunu düşünmektedir. Üstelik yandaş sendikaları da var. Diğerlerini de Ekonomik Sosyal Konseyde (ESK) evirip çeviriyor.

Tasarının ilk ve en göze batan yanı 2821 ve 2822 sayılı yasaları, 4688 sayılı Kamu Çalışanları Sendika ve TİS yasasında olduğu gibi tek yasa altına alıyor olması. İkincisi Sendika ve TİS yasa adı olmaktan çıkartılarak yasa, "Toplu İş İlişkileri Kanunu" adı ile tasarı haline getirilmiş. Yasa sıfatsızlaştırılmıştır. Masumane olduğu düşünülmeyecekse, sendika, TİS ve grevin adı sanki geçmişiyle birlikte sökülüp alınmış. Aslında bu düşünülmüş olmamasından değil, şimdiye kadar hiçbir sermaye iktidarı buna cesaret edemediğindendir. Ama AKP yapıyor. Bugün adını yok etme, belki; yarın kendisini!...

Yasa tasarısını maddelerine bakıldığında da görülen aynı şeydir. Sendika yerine "Kuruluş" kavramı kullanılmış ancak mecbur kalındığında sendika denmiştir.

Sendikaya üyelikte noter şartı tasarıda kaldırılmış –ileri bir düzenleme yapılmış gibi– ama tasarının 17/5 maddesinde "Sendikaya üyelik, Bakanlıkça sağlanacak, elektronik başvuru sistemine işçinin e-Devlet kapısı üzerinden sendikaya başvuruda bulunması ve sendika tüzüğünde belirlenen yetkili organın kabulü ile e-Devlet kapısı üzerinden kazanılır(...)" denilmiştir. Yapılan bu düzenleme ile devlet işçi-sendika ilişkilerinde noter yerine geçiyor. Üstelik devlet sendikaya üye olan işçinin bilgilerini kolaylıkla patronlara ve diğer ilgili kurumlara verebilecek, sonu işçinin işten atılmasına kadar varabilecek tehlikeli bir mekanizma doğacaktır. Böylelikle işçileri örgütsüzleştirmede büyük bir mesafe alınacaktır. Sadece üyelik maddesi bile 2821 ve 2822 sayılı yasalara rahmet okutacak cinsten bir maddedir.

Son Değil Sivil Uzantı

Daha tasarı meclise sevk edilirken ayak oyunları devreye giriyor. TOBB ve Türk-İş temsilcisi ilgili bakan ile görüşerek, henüz tasarının mürekkebi bile kurumadan binde 5 olan işkolu barajı yüzde 3 yapılıyor. Yetmiyor; hava taşımacılığı işkolunda grevi fiilen ortadan kaldıran düzenleme eklenerek "... İşveren grev sırasında faaliyetinin yüzde 40'nı sürdürebilir. Bu durumda çalışacak işçilerin sayısı, niteliği ve çalışma yerleri, işyeri veya işletmede çalışan işçi sayısına göre işverence belirlenir" (Mad.64) denilerek patronlara grev kırıcılığı yetkisi veriliyor. Sadece buraya kadar söylenenler bile aslında hazırlanan "Toplu İş İlişkileri Yasası" tasarısının 12 Eylül darbesinin silah zoruyla aldığı hiçbir hakkı geri vermediği gibi sınıf hareketini yeniden sınırlayan ve yeni hak gaspları yaratan düzenlemeler içerdiğini, sendikal hareketi sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda yapılandırdığını gösteriyor.

Tasarı ile ilk defa Çerçeve Toplu İş Sözleşmesi sisteme giriyor. "Çerçeve sözleşme ESK'deki işçi ve işveren sendikaları arasında iş kolu düzeyinde sadece kendi üyelerini (kapsar)" düzenlemesi, 37. Madde ile "Toplu iş sözleşmesi varsa çerçeve sözleşmeye aykırı olamaz" şekline dönüştürülmüştür. Çerçeve sözleşmenin kapsamı belli olsa bile, ilk defa işkolu düzeyinde TİS yapmak yasaya girmiştir. Bu; grup, işletme ve işyeri TİS'lerini sınırlayacak bir düzenleme-

dir. İkincisi, ESK üyesi olamayan sendikalar için TİS dayatması olup, TİS özgürlüğünü sınırlayıcı bir durum söz konusudur. Üçüncüsü ise, alıştırıldıktan sonra çerçeve sözleşmenin kapsamının genişletilemeyeceğinin bir garantisi olmadığı gibi, tepeden, işkolu düzeyinde bağıtlanacak (her konuda) TİS'nin yolu açılmaktadır. Aynı zamanda siyasal iktidara TİS'lere tepeden müdahale etmenin (çünkü ESK'de temsilcisi var) önünü de açmaktadır. Bu, sendikaları itibarsızlaştırmada yeni bir hamle ve sınıfa saldırıda yeni bir aşamadır.

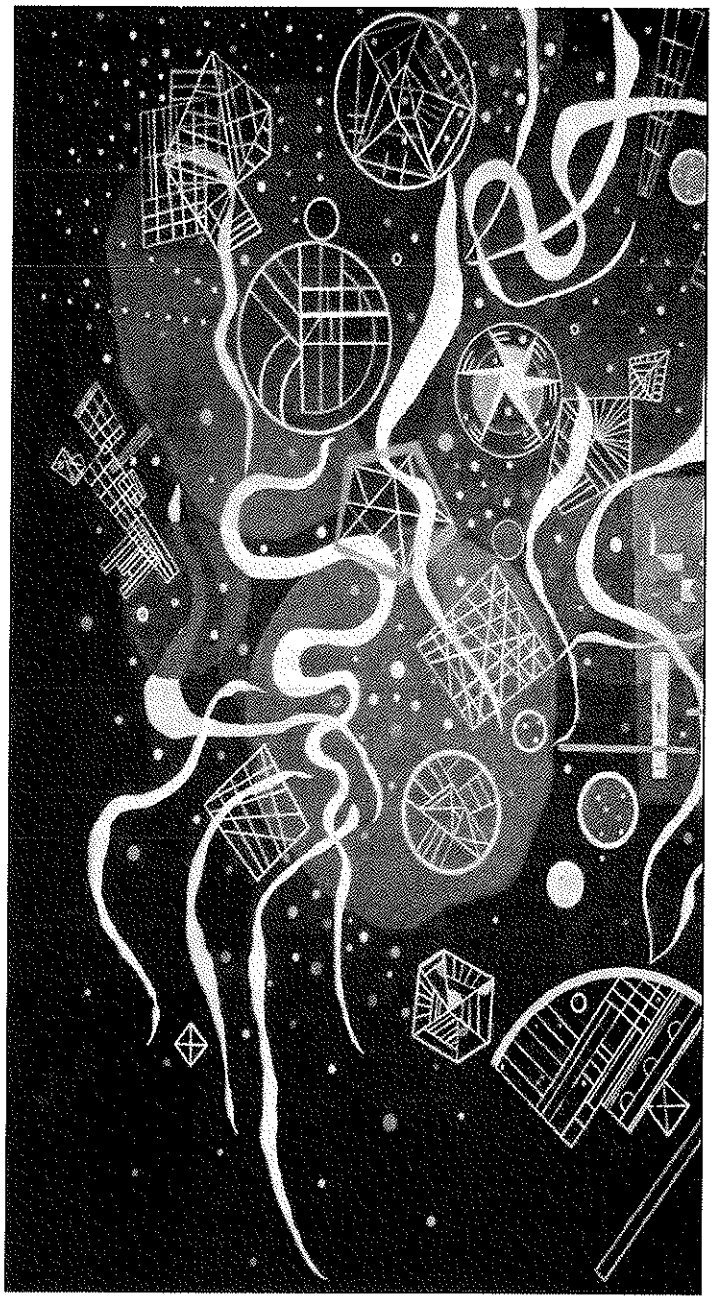
Demokratikmiş gibi görünen bir başka düzenlemeyle aslında yeni bir saldırı geliştirilmektedir: "Ancak aynı işkolunda ve farklı işyerlerinde çalışan işçiler birden fazla sendikaya üye olabilirler." Burada esnek çalışma garantiye alınmakta ve yoksulluk yasa ile meşrulaştırılmaktadır. Diğer yandan işçiye "zam isteme, geçinemiyorsan eğer ikinci bir işyerinde de çalış" denmektir. İşçinin bu düzenlemeye göre iki işyerinde çalıştığını varsaydığımızda ise yeni bir saldırı ve sınırlamanın olduğunu görüyoruz. İki işyerinde çalışan işçinin 1. işyerinde grev kararı alınarak greve çıktığını düşünelim, işçi, ikinci işyerinde nasıl çalışacak? Çünkü tasarıya göre greve çıkan işçi hiçbir yerde çalışamaz (şimdiki yasada da böyle). Çalışırsa ceza öder. İkinci işyerinden ayrıldığı takdirde de ikinci işyerine çalıştığı süreye denk gelen ihbar tazminatı ödemek zorunda. İleri demokrasi bu tasarıda işçiye "kırk katır mı, kırk satır mı?" şeklinde çalışmaktadır.

Bütün bunlar yetmez ise imalar giriyor devreye. Kocaeli-Düzce'de MAS-DAF işçileri örgütlenip direndiğinde devreye önce polis, sonra da Düzce imamı girerek "İşverenin malına mülküne zarar vermek caiz değildir"[(2)] diyerek örgütlenme ve direniş kırılmaya çalışılıyor. Aile imamı ve Melle'leri diyanete alma açılımından sonra, insanın aklına işyeri imamı açılımı yapılacak mı sorusu geliyor.

Yasaklara Aynen Devam İlavesi Vesayet

Yasa tasarısı "üçlü danışma kurulunda tarafların görüşü alınarak oluşturuldu" demek –DİSK son toplantıda çekildi– sınıf düşmanlığını hafifletici sebep değildir. Altına imza atılan ILO sözleşmelerine (87 ve 98 sayılı sendika ve toplu pazarlık sözleşmeleri) aykırılık bile sınıf düşmanlığının ne boyutlara ulaştığını kanıtlamaya yeter!

Öte yandan sendika seçme özgürlüğü (referandum) yasak. Uluslararası sözleşmelere aykırı ikili baraj (işkolu, işyeri) sistemde olmaya devam ediyor. Tasarıda önce binde beş, daha sonra yüzde üç yapılan baraj meclis komisyonu görüşmeleri sırasında ESK üyesi sendikalar için yüzde bir, olmayanlar için yüzde 3 yapılmıştır. Ancak, baraja esas sayı değiştiği için (daha önce çalışma bakanlığında kayıtlı 5.500.000 esas alınırken şimdi SGK kayıtlı 12.500.000 işçi sayısı baraja esas alınacaktır.) yüzde bir ve yüzde üçe denk gelen sayılar değişecektir. Ayrıca işkolu sayısı 28'den 21'e düşürüldüğü için sayılar tekrar değişecektir. Bu durum dikkate alındığında gerçek anlamda yüzde bir barajı yüzde 3.04, yüzde 3 barajı ise yüzde 9.07 olmaktadır. Grev yasağı olan işkolları ve işyerleri de sistemde –hava taşımacılığında patronlara grev kırma yetkisi ilavesiyle–

103 yılda 112 gazeteci ve yazar öldürüldü

Necati Abay (*)

(*) Tutuklu Gazetecilerle Dayanışma Platformu Sözcüsü. Kamuoyuna açık, yayınlanmış bir çalışmadır

6 Nisan Öldürülen Gazeteciler Günü'nüdür. Serbesti gazetesi başyazarı Hasan Fehmi'nin 6 Nisan 1909'da Galata Köprüsü üzerinde kurşunlanarak öldürülmesinden hareketle Türkiye Gazeteciler Cemiyeti 6 Nisan tarihini "öldürülen gazeteciler günü" ilan etmişti. 6 Nisan Öldürülen Gazeteciler Günü'nde öldürülen gazeteci ve yazarları saygıyla anıyoruz.

Yaptığımız araştırmaya göre 6 Nisan 1909'dan bugüne 103 yılda 112 gazeteci ve yazar öldürüldü. Gazeteci ve yazarların çoğu, "faili meçhul" adı verilen, aslında failleri belli sokak infazlarıyla, gözaltında kaybetme saldırılarıyla yaşamlarını yitirdiler.

Saldırıların odağında Türk basını, Kürt basını ve Ermeni basınından muhalif gazeteci ve yazarların bulunduğu görülüyor.

Doğrudan cana kasteden bu saldırılar aslında düşünce ve ifade özgürlüğüne, basın özgürlüğüne, halkın haber alma hakkına yönelik doğrudan saldırılardır.

Gazeteci cinayetlerinde 1915 yılı, 1970'li, 80'li ve 90'lı yıllar belirgin olarak öne çıkıyor. Gazeteci cinayetleriyle tarihsel, toplumsal olgular arasında doğrudan bir bağ görülüyor.

Türk basınından gazeteci ve yazarlar, çoğunlukla 1970'li, 80'li, 90'lı yıllarda; Hrant Dink hariç Ermeni basınından gazeteci ve yazarlar 1915 yılında; Kürt basınından gazeteci ve yazarların büyük çoğunluğu da 1990-1994 yılları arasında öldürülmüş.

24 Nisan 1915'te, İstanbul'da, gözaltı, tutuklama ve tehcir (Çankırı'ya sürgün) saldırısına maruz kalan 220 Ermeni ileri geleni, Ermeni halk önderi, Ermeni aydını arasında 32 gazeteci ve yazar da bulunuyordu. Hepsi gözaltı-sürgün saldırısında öldürüldü. Krikor Zohrab, Siamanto, Sarkis Minasyan, Armen Doryan, Rupen Zartaryan bunlardan bazılarıydı. Halen çoğunun mezarının nerede olduğu bile bilinmiyor. 19 Ocak 2007 tarihinde İstanbul'da Agos gazetesi genel yayın yönetmeni Ermeni gazeteci ve yazar Hrant Dink'in katledilmesiyle birlikte, öldürülen Ermeni gazeteci ve yazarların sayısı 33'e yükseldi. 1990-1994 yılları arasında savaşın yoğun olarak sürdüğü Kürt illerinde, Kürt basınından 18 gazeteci ve yazar, çok sayıda gazete dağıtımcısı öldürüldü. 30 Mayıs 1992'de yayımlanmaya başlanan, 14 Nisan 1994'te kapatılan Özgür Gündem gazetesi (Özgür Gündem gazetesi 17 yıl sonra yeniden yayımlanmaya başladı) saldırıların hedefiydi. Musa Anter, Ferhat Tepe, Nazım Babaoğlu, Hüseyin Deniz, Hafız Akdemir Özgür Gündem gazetesinde çalışırken öldürülen Kürt gazeteci ve yazarlardan bazılarıdır. Sedat Yılmaz'ın yönettiği, 2010'da gösterime giren ödüllü "Press" filmi de bu konuyu mercek altına almıştı.

Çeşitli zaman kesitlerinde Türk basınından Sabahattin Ali, Recai Ünal, Abdi İpekçi, Çetin Emeç, Turan Dursun, Uğur Mumcu, Ahmet Taner Kışlalı, Metin Göktepe gibi gazeteci ve yazarlar öldürüldü.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (TGC)'nin hazırladığı 62 kişilik öldürülen gazeteciler listesinde 1915 yılında öldürülen Ermeni gazeteciler yer almıyor. Kürt basınından ve Türk basınından öldürülen gazeteciler konusunda da bazı eksiklikler bulunuyor. Bu eksiklikleri bir dosya halinde 2 yıl kadar önce TGC Genel Başkanı sayın Orhan Erinç'e sunmuştum. Geçtiğimiz yıl Ragıp Zarakolu da tutuklanmadan önce Ermeni gazetecilerle ilgili olarak TGC'ye başvuruda bulunmuştu. Umarım TGC, 1915 yılında öldürülen

Ermeni gazetecileri listesine alır ve diğer eksiklikleri giderir.

Bu topraklarda kontrgerilla tarafından aralarında gazeteci ve yazarların da bulunduğu binlerce "faili meçhul" cinayet işlendi. "Faili meçhul" cinayetler aydınlatılmalı, tetikçilerin yanı sıra asıl olarak azmettirici devlet güçleri yargılanmalıdır. Ergenekon soruşturması kapsamında "faili meçhul" cinayetlerin, gazeteci cinayetlerinin aydınlatılacağı şeklinde bir beklenti oluşturulmuştu. Ancak bu beklenti, Ahmet Şık, Nedim Şener gibi gazetecilerin Ergenekoncu oldukları gibi asılsız bir iddiayla suçlanıp tutuklanmalarıyla (bir yıl sonra serbest bırakıldılar) Ergenekon soruşturması saptırılarak sönümlendi. Bizler yine ısrarla "faili meçhul" cinayetlerin, gazeteci cinayetlerinin aydınlatılması talebini yüksek sesle dillendirmeye devam edeceğiz...Yaptığımız araştırmaya göre 1909 yılından bu yana öldürülen 112 gazeteci ve yazarın isimlerini, çalıştığı yayın kuruluşunu, ölüm yeri ve tarihini kronolojik sıralamaya göre bilginize sunuyorum.

ÖLDÜRÜLEN GAZETECİLERİN LİSTESİ

1- Hasan Fehmi, Serbesti gazetesi, İstanbul, 6 Nisan 1909

2- Ahmet Samim, Sada-yı Millet gazetesi, İstanbul, 9 Haziran 1910

3- Zeki Bey, Şehrah gazetesi, İstanbul, 10 Temmuz 1911

4- Şair Hüseyin Kami, Alemdar gazetesi, Konya, 1912

5- Silahçı Tahsin, Silah gazetesi, İstanbul, 27 Temmuz 1914

6- Kevork Ferid, Tasvir'i Efkar gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, akıbeti bilinmiyor.

7- Hovhannes Kazancıyan, gazeteci-yazar, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, akıbeti bilinmiyor.

8- Krikor Torosyan, Dizağik mizah dergisi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Akıbeti bilinmiyor.

9- Sarkis Minasyan, Azadamard (Özgürlük Savaşımı) gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Ayaş, 5 Mayıs 1915

10- Sarkis Suin (Süngücüyan), İravunk (Hak) gazetesi, 1 Haziran 1915'te tutuklandı. Akıbeti bilinmiyor.

11- Nerses Papazyan, (Özgürlük Savaşımı) gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Ankara 1915

12- Harutyun Şahrigyan, Azadamard (Özgürlük Savaşımı) gazetesi, milletvekili, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Ankara 1915

13- Garabed Paşayan Khan, yazar, doktor, milletvekili, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Ankara 1915

14- Levon Larents, Tsayn Hayrenyats (Vatanın Sesi) gazetesi, Murc (Çekiç) gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Ankara 1915

15- Simpad Pürad, Pünig gazetesi, Kağapar (Fikir) dergisi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Ankara 1915

16- Hampartsum Hampartsumyan, Azadamard (Özgürlük Savaşımı) gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Ankara 1915

17- Keğam Parseğyan, Azadamard (Özgürlük Savaşımı) gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Ankara 1915

18- Şavarş Krisyan, Marmnamarz (Beden Eğitimi) gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Ankara 1915

19- Siamanto (Adom Yarcanyan), Azadamard (Özgürlük Savaşımı) gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Ankara 1915

20- Armen Doryan, yazar, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Ankara 1915

21- Sarkis Parseğyan (Şamil), Aşkhadank (Emek) gazetesi, Ankara 1915

22- Yervant Srmakeşhanlıyan (Yerukhan), gazeteci-yazar, Harput, 1915

23- Tılgadintzi (Hovhannes Hanıtyunyan), gazeteci-yazar, Harput 1915

24- Gagik Ozanyan, Merzifon Halguni dergisi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Sivas 1915

25- Mardiros H. Kundakçıyan, Ceride-i Şarkiye gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Kayseri'de idam edildi.

26- Viramyan (Onnig Tertsagyan), Azadamard (Özgürlük Savaşımı) gazetesi, Van, 1915

27- Dikran Odyan (Aso), Yergir (Ülke) gazetesi, 1915

28- K. Khajag (Karekin Çakalyan), yazar, Diyarbakır 1915

29- Rupen Zartaryan, Azadamard (Özgürlük Savaşımı) gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Diyarbakır 1915

30- Karakin Gozikyan (Yesalem), Manzume gazetesi, NorGyank (Yeni Hayat) dergisi, Trabzon sürgünü, 1915

31- E. Agnuni (Khaçadur Malumyan), Azadamard (Özgürlük Savaşımı) gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Diyarbakır, 5 Mayıs 1915

32- Krikor Zohrab, gazeteci-yazar, milletvekili, İstanbul 20 Mayıs 1915 sürgünü, Urfa, 15 Temmuz 1915

33- Mihran Tabakyan, yazar, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Yozgat, Ağustos 1915

34- Hagop Terziyan (Hagter), gazeteci-yazar, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Yozgat 24 Ağustos 1915

35- Diran Kelegyan, Sabah gazetesi yayın yönetmeni, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Çankırı, 26 Ağustos 1915

36- Taniel Varujan, yazar-şair, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Çankırı, 26 Ağustos 1915

37- Rupen Sevag, (Çilingiryan), Azadamard (Özgürlük Savaşımı) gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Çankırı, 26 Ağustos 1915

38- Hasan Tahsin, Hukuk-u Beşer (insan hakları) gazetesi, İzmir, 15 Mayıs 1919

39- Hüseyin Hilmi (İştirakçi veya Sosyalist Hilmi), İştirak (sosyalist)-Medeniyet dergisi, İstanbul, 15 Kasım 1922

40- Ali Kemal, Peyam-ı Sabah gazetesi, İzmit, 1922

41- Hikmet Şevket, 1930

42- Sabahattin Ali, Marko Paşa dergisi, Edirne, 2 Nisan 1948

43- Adem Yavuz, Anka Ajansı, Kıbrıs, 27 Ağustos 1974

44- Zeki Erginbay, Teknik Güç dergisi yazı işleri müdürü, İstanbul, 3 Şubat 1977

45- Hüseyin Şen, Kawa dergisi yazı işleri müdürü, İstanbul, 21 Mart, 1978
46- Gani Bozarslan, Aydınlık dergisi, 10 Mayıs 1978
47- Ali İhsan Özgür, Politika gazetesi, İstanbul, 21 Kasım 1978
48- Cengiz Polatkan, Hafta Sonu gazetesi, Ankara, 1 Aralık 1978
49- Abdi İpekçi, Milliyet gazetesi, İstanbul, 1 Şubat 1979
50- İlhan Darendelioğlu, Ortadoğu gazetesi, İstanbul, 19 Kasım 1979
51- İsmail Gerçeksöz, Ortadoğu gazetesi, İstanbul, 4 Nisan 1980
52- Ümit Kaftancıoğlu, TRT, İstanbul, 11 Nisan 1980
53- Muzaffer Fevzioğlu, Hizmet gazetesi, Trabzon, 15 Nisan 1980
54- Hayrabet Honca, Halkın Birliği gazetesi, Kayseri, 1 Mayıs 1980
55- Recai Ünal, Demokrat gazetesi, İstanbul, 22 Temmuz 1980
56- Mevlüt Işıt, Türkiye gazetesi, Ankara, 1 Haziran 1988
57- Seracettin Müftüoğlu, Hürriyet gazetesi, Nusaybin, 29 Haziran 1989
58- Sami Başaran, Gazete gazetesi , İstanbul, 7 Kasım 1989
59- Kamil Başaran, Gazete gazetesi, İstanbul, 7 Kasım 1989
60- Çetin Emeç, Hürriyet gazetesi, İstanbul, 7 Mart 1990
61- Turan Dursun, İkibine Doğru ve Yüzyıl dergisi, İstanbul, 4 Eylül 1990
62- Gündüz Etil, Yeni Günaydın Gazetesi, İstanbul,18 Eylül1991
63- Mehmet Sait Erten, Azadi-Denk dergisi, Diyarbakır, 3 Kasım 1992
64- Halit Güngen, İkibine Doğru dergisi, Diyarbakır, 18 Şubat 1992
65- Cengiz Altun, Yeni Ülke gazetesi, Batman, 24 Şubat 1992
66- İzzet Kezer, Sabah gazetesi, Cizre, 23 Mart 1992
67- Bülent Ülkü, Körfeze Bakış gazetesi, Bursa, 31 Mart 1992
68- Mecit Akgün, Yeni Ülke gazetesi, Nusaybin, 2 Haziran 1992
69- Hafız Akdemir, Özgür Gündem gazetesi, Diyarbakır, 8 Haziran 1992
70- Çetin Ababay, Özgür Halk dergisi, Batman, 29 Temmuz 1992
71- Yahya Orhan, Özgür Gündem gazetesi, Ceylanpınar, Gercüş, 9 Ağustos 1992
72- Hüseyin Deniz, Özgür Gündem gazetesi, Ceylanpınar, 10 Ağustos 1992
73- Musa Anter, Özgür Gündem gazetesi, Diyarbakır, 20 Eylül 1992
74- Yaşar Aktay, Türkiye gazetesi, Hani, 9 Kasım 1992
75- Hatip Kapçak, Hürriyet gazetesi, Mazıdağı, 18 Kasım 1992
76- Namık Tarancı, Gerçek dergisi, Diyarbakır, 20 Kasım 1992
77- Orhan Karaağar, Özgür Gündem gazetesi Van muhabiri, Van, 19 Ocak 1993
78- Uğur Mumcu, Cumhuriyet gazetesi, Ankara, 24 Ocak 1993
79- Kemal Kılıç, Özgür Gündem gazetesi, Akçakale-Urfa, 18 Şubat 1993
80- Mehmet İhsan Karakuş, Silvan gazetesi, Silvan, 13 Mart 1993
81- Ercan Gürel, HHA, Bergama, 20 Mayıs 1993
82- İhsan Uygur, Sabah gazetesi, İstanbul, 6 Temmuz 1993
83- Rıza Güneşer, Halkın Gücü gazetesi, İstanbul, 14 Temmuz 1993
84- Ferhat Tepe, Özgür Gündem gazetesi, Bitlis, 28 Temmuz 1993
85- Muzaffer Akkuş, Milliyet gazetesi, Bingöl, 20 Eylül 1993
86- Ruhi Can Tul, TDN, Kırıkkale, 14 Ocak 1994
87- Nazım Babaoğlu, Özgür Gündem gazetesi, Siverek-Urfa, 12 Mart 1994
88- Kamil Koşapınar, Zaman gazetesi, Erzurum, 19 Mart 1994
89- İsmail Ağay, Özgür Ülke gazetesi, Batman, 29 Mayıs 1994
90- Erol Akgün, Devrimci Çözüm dergisi, Gebze, 8 Eylül1994
91- Bahri Işık, Çağdaş Marmara gazetesi, İstanbul, 17 Eylül 1994
92- Ersin Yıldız, Özgür Ülke gazetesi, İstanbul, 3 Aralık 1994
93- Onat Kutlar, Cumhuriyet gazetesi, İstanbul, 11 Şubat 1995
94- Seyfettin Tepe, Yeni Politika gazetesi, Bitlis, 29 Ağustos 1995
95- Metin Göktepe, Evrensel gazetesi, İstanbul, 8 Ocak 1996
96- Kutlu Adalı, Yeni Düzen gazetesi, Kıbrıs, 8 Temmuz 1996
97- Yemliha Kaya, Halkın Gücü gazetesi, İstanbul, 27 Temmuz 1996
98- Selahattin Turgay Daloğlu, serbest gazeteci, İstanbul, 9 Eylül 1996
99- Reşat Aydın, Anadolu Ajansı, TRT, 20 Haziran 1997
100- Ayşe Sağlam, serbest gazeteci, Derince, 3 Eylül 1997
101- Abdullah Doğan, Candan FM, Konya, 13 Temmuz 1997
102- Ünal Mesuloğlu, TRT, Manisa, 8 Kasım 1997
103- Mehmet Topaloğlu, Kurtuluş dergisi, Adana, 1998
104- Süleyman Yeter, Sömürüsüz Bir Dünya İçin Dayanışma gazetesi, İstanbul, 7 Mart 1999
105- Ahmet Taner Kışlalı, Cumhuriyet gazetesi, Ankara, 21 Ekim 1999
106- Önder Babat, Devrimci Hareket dergisi, İstanbul, 3 Mart 2004
107- Yaşar Parlak, Silvan Mücadele Gazetesi, 18 Ağustos 2004
108- Hrant Dink, Agos gazetesi, İstanbul, 19 Ocak 2007
109- Engin Çeber, Yürüyüş dergisi, İstanbul, 9 Ekim 2008
110- İsmail Cihan Hayırsevener, Güney Marmara Yaşam Gazetesi (Balıkesir), Bandırma, 19 Aralık 2009
111- Metin Alataş, Azadiya Welat gazetesi, Adana, 4 Nisan 2010
112- Cevdet Kılıçlar, Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH) basın bürosu internet editörü, Uluslararası sular, 31 Mayıs 2010.

Kızılcık'ın notu: Doğan Özgüden'in hatırlatması: Öldürülen gazeteciler konusunda 6 Nisan günü bir hatırlatma notu gönderen Doğan Özgüden öldürülen üç kişinin daha adlarını maktuller listesine ekledi:Mustafa SuphiEthem NejatAli Şükrü Bey Mustafa Suphi, 1908 Meşrutiyet'inin ilanından sonra Türkiye'de Tanin, Servet-i Fünun ve Hak gazetelerinde makaleler yazdığı gibi, "İfham" gazetesinin editörlüğünü yapmıştır. İttihat ve Terakki'ye muhalefetinden dolayı Sinop'a sürgün edilmiş, hapisten kaçtıktan sonra da gittiği Rusya'da Şubat 1918'den itibaren "Yeni Dünya" adlı bir gazete çıkartmıştır.Ethem Nejat, ilk sayısı 1919'da Berlin'de çıkan, yayınını daha sonra İstanbul'da sürdüren "Kurtuluş" gazetesinin, ardından yine İstanbul'da yayınlanan "Aydınlık Gazetesi"nin kurucu ve yazarlarındandır. Rusya'da sürgündeyken Türkiye Komünist Partisi'nin kurucuları arasında yer alan Mustafa Suphi ve Ethem Nejat, kurtuluş savaşına katılmak üzere sürgünden dönüşlerinde Ankara Hükümeti'nin hazırladığı bir komplo sonucu yoldaşlarıyla birlikte 28-29 Ocak 1921'de Karadeniz'de boğularak öldürülmüşlerdir. Ali Şükrü Bey ise Birinci Meclis'te muhalif kanadın önde gelen isimlerindendir ve Mustafa Kemal'in Hakimiyeti Milliye Gazetesi'ne karşılık 19 Ocak 1923'ten itibaren "Tan Gazetesi"ni yayınlamağa başlamıştır. Mustafa Suphi'ler cinayeti gibi birçok karanlık olayı aydınlatmak için mücadele veren Ali Şükrü Bey, 26-27 Mart 1921'de, Mustafa Kemal'in muhafızı Topal Osman tarafından katledilmiştir.

77'Kanlı 1 Mayısı ve sorumluluk

77 yılının kanlı 1 Mayıs olayı Türk Devletinin eski Teşkilatı Mahsusa'yı ikame ettiği gizli yapıların sonuncusu olan ve NATO üyesi ülkelerin tümünde mevcut olup deşifre edildiği halde Türkiye'de dokunulmayan GLADİO tipi örgütlenmenin en son versiyonu Özel Harp Dairesi'nce gerçekleştirilmiş nice kitle katliamlarından biridir. Böyle olduğu, devletin kendisi tarafından bile "benim sırrımdır, açıklayamam" denilerek kabul edildiği halde eski solculardan (Aydınlık) ve bugünkü Taraf gazetesi yazarı Halil Berktay, "olayda derin devletin hiçbir rolü yoktur, solun kendi iç çatışması sonucu meydana gelmiştir. Sol kendi bu kanlı eyleminden bir mağduriyet efsanesi çıkarmıştır" dedi.

Sağ siyasetçiler ve elbette devlet sözcüleri solun gelmiş geçmiş tüm tarihine her fırsatta saldırırlar. Buna bir diyecek yoktur. Ama Halil Bertay'ın yaptığı türden iğrenç saldırılar genellikle "eski solcu" denilen tiplerin kendilerine düzen tarafından küçük roller verilmiş zayıf karakterli olanlarından gelmektedir. Bu iğrenç ve ne amaçla yapıldığı belli olmayan iftiraya belgeli yanıt olarak Rıdvan Akar'ın yazısını ve olayla ilgili siyasal bağlamında olayı değerlendiren Kızılcık notunu yayınlıyoruz:

16 yaşımdan Halil Berktay'a cevap

Rıvan Akar (*)

* 4 Mayıs 2012, T24'te yayınlandı

Halil Berktay'ın 1 Mayıs'la ilgili iddiaları büyük yankı uyandırdı. Kamuoyunun sol muarızı ne kadar aydını varsa hemen hepsi Berktay'ı ya "tabu kıran", ya "cesur" ya da "tarihçi" olarak ilan etti. Berktay'ın tarihçiliğine itirazımız olmasa da bir tarihçi ve akademisyene yakışmayacak bir üslup savurganlığı ve saygısızlıkla 1 Mayıs 1977'de devletin rolü olmadığını, solun kepazeliği olduğunu iddia etti. Gerekçesi ise "Oradaydım, ben ateş edildiğini görmedim" şeklindeydi. Yani Berktay görmemişse tarihsel olgular da anlamını ve önemini yitiriyordu. Berktay üstelik bu açıklamayı 1 Mayıs'ın belki de Taksim'deki en kitlesel buluşmasının ardından yapıyor, o meydana duygusal ve siyasal bir aidiyeti olanları rencide edebileceğini düşünmüyordu. Berktay son dönemde sosyalizm ve Marksizm'le ilgili yepyeni kuramsal ve eleştirel bir paradigma oluşturuyor. Bir aydın olarak sorgulayan, araştıran ve özeleştirel bir tutum takınıyor. Neticede geleneksel sol ile olan tarihsel bağını kestiği izlenimi uyanıyor. Bunda sorun yok. Yeni sorular ve sorunları öne çıkarmak anlamlı bir tartışmanın kapısını aralayabilir.

Ancak sorun, geçmişle arasındaki ideolojik bağı koparacak bir aydının solun tarihindeki en önemli kırılma noktalarından birini malumatfuruşlukla kendi pratiğine indirgemesidir. Bu sürece dair yazılmış onca kitap, açılmış onca dava ve tanıklık varken o meydandaki 100 binden

fazla insana rağmen Berktay'ın tanıklığının bu kadar öne çıkarılması bile Berktay'ın dönüp arkasındaki destekçileri bir kez daha sorgulamasını gerektirir.

Uzun lafa gerek yok. Ancak şu gerçeği teslim etmek gerekiyor. 12 Eylül'den bu yana sosyalist sol bu ülkenin günah keçisi oluverdi. "Anarşi, terör, aşırı mihrak, dış destekli güçler, bölücüler" vb. suçlamalarla yaftalandı. Bir jenerasyon 12 Eylül işkenceleri, zindanları ve hukukuyla yok edildi. Böylesi bir atmosferde sosyalist solun kitleselleşmesi imkânsızdı. Solun tarihi iyi analiz edememesinden de kaynaklanan bu sürecin sonunda sosyalist sola dönük eleştiri yapmak, geçmişin günahlarını sola yüklemek kolay ve basitti. Berktay da "sizi gidi komünistler" korosuna katılmış görünüyor.

Peki gerçek ne?

Halil Berktay'ın hatırlamadıklarını ve bilmediği halde ortaya attığı iddiaları birer birer konuşalım.

1. Halkın Sesi/Aydınlık Grubu provokasyonu görmüş ve meslek örgütleriyle katılmaya karar vermişti.

Doğrusu; bu bir zorunluluktu. Zira "üçlü ittifak" diye tanınan, sonraları kamuoyunda Maocu veya 'halkın sülalesi' diye bilinen Halkın Yolu-Halkın Kurtuluşu-Halkın Birliği ve Halkın Gücü (TKP ML) adlı gruplar Saraçhane'de toplanacaktı. Bu gruplar Aydınlık/Halkın sesi gruplarını en az TKP/İGD kadar düşman gördüğü için Aydınlıkçıların Saraçhane'den yürümesi olanaksızdı. Öte yandan Beşiktaş'ta toplanan TKP/DİSK ve diğer gruplarla da kavgalı olan Aydınlıkçılar yalnızlaştırılmıştı. Dolayısıyla bulunan çözüm provokasyon sürecini daha da ağırlaştırmamış olmakla birlikte bir zorunluluğun ürünüydü.

Yine Berktay ve Çalışlar'ın hafızasını yanıltan bir başka gelişme ise 1977 Mayıs'ında "Maocu" gruplar henüz Çin ve Arnavutluk yanlıları olarak bölünmemişti. Bu bölünme sonraki aylarda "3 Dünya Teorisi" nedeniyle gerçekleşti. O gruplarla Aydınlık grubunun arasını açan Aydınlık'ın diğer sol gruplara dönük ihbar da içeren hasmane tutumuydu.

2. Sular İdaresi'nden ateş edildiğini Halil Berktay görmemişti.

Alandakilerin neredeyse tamamına yakını görmüştü. Ama sadece mağdurlar değil, ne ilginçtir ki 1 Mayıs'la ilgili açılan davada ifade veren devlet görevlileri de görmüştü. İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen 1 Mayıs davası bize çok çarpıcı bilgi ve belgeler sunuyor. İşte telsiz konuşmaları;

- 6 Numara 20'ye
- Merkez 20 dinliyorum
- Su deposunun üstünde silahlı kimseler olduğu söyleniyor. Bu adamları burayı çevirip de onları yakalayalım.
- Anlaşıldı
- Merkez 176, müdürüm; Sular İdaresi'nin üstünde. Müdürüm oraya gittik, toplum kuvvetleri şu anda girdi içeriye, bir kısım kimseler yakalandı ve arama yapıyorlar, tamam.
- Anlaşıldı...

Polis Sular İdaresi'nden ateş açılmasından itibaren 20. dakikada burayı kontrol altına alabilmişti. Polis memurları da mahkemede verdikleri ifadede Sular İdaresi'nden ateş açıldığını teyit ediyordu.

2621 yaka numaralı toplum polis memuru Mehmet Ordu; "... ve bu silah seslerinden sonra Sular İdaresi'ne ait binanın üst kısmından da ateş edilmeye başlandı."

2855 yaka numaralı toplum polis memuru Besim Yeten; "İlk atış sesi Tarlabaşı istikametinden geldi. Onu takiben Sular İdaresi'nin üstünden 20-30 kişi aniden ateş etmeye başladı."

Devam edelim. Sırada Jandarma Komando Birlik Komutanı Üsteğmen Abdullah Erim'in ifadesi var. "Bu esnada su deposunun üzerinden silah seslerinin geldiğini ve dinamit atıldığını, el bombası, taş, sopa fırlattıklarını görerek bölüğümle deponun üzerine koştum."

Astsubay Üstçavuş Mehmet Çağlar'ın ifadesi; "Su deposunun üzerinde... bir kalabalık vardı, bağırıp çağırıyorlardı, bomba şeklinde patlayıcı madde, tabanca sesleri bu yerden geliyordu."

Komando Bölük Komutanlığı emrindeki Onbaşı Fikret Altın'ın ifadesi; "... Biz su deposunun bulunduğu yere komando bölüğü ile gittik. Deponun üzerinde 200'den fazla insan vardı. Tabancalar atılıyor, patlayıcı maddeler iş'al (ateşleniyordu) ediliyordu."

Öylesine ölüm kalım anıydı ki, kürsüde yoğun ateş altında olanlar bile mikrofondan polise, Sular İdaresi'nden ateş edildiğini anons ediyordu.

İşin ilginç yanı olay yerinde hiçbir boş kovana rastlanmamış, siyasi polis tarafından yapılan aramalarda da silah bulunamamıştı.

Sular İdaresi'ne ilk çıkanlar askerlerdi. Siyasi Polis şefi Mete Altan da olaylardan 20-25 dakika sonra polisin Sular İdaresi'ne geldiğini söylemektedir. İdare'nin teknisyeni ve bekçisi de polisin sonradan intikal ettiğini doğrulamaktadır. Zanlıları askerler yakalamış ve polise teslim etmiştir. Sonrasında ise bu kişilerle ilgili yapılan işlem çok ilginçtir. Sular İdaresi'nde yakalanan kişilerin kimlik tespiti yapılmamış ve hepsi serbest bırakılmıştır.

Çok çarpıcı bir başta tespit İdare'nin 28 yıllık makinisti İhsan Demirdöven'in tanıklığıdır. Demirdöven Taksim'de benzer eylemler gerçekleştiğinde her defasında bir subayın gelip telsizle talimat verdiğini, ancak ilk kez 1 Mayıs'ta olay çıkana kadar hiçbir resmi görevlinin gelmediğini vurgulamaktadır.

12 Eylül Belgeseli dolayımıyla yaptığımız mülâkatlarda DİSK Avukatı Rasim Öz, Sular İdaresi üzerinde çelik yelekli ve tüfekli kimseler gördüğünü ve Tarlabaşı sonrasında silah seslerinin buradan geldiğini söylemektedir.

Kemal Türkler'in eşi Sabahat Türkler, "Gözümle gördüm 2-3 kişiydi. Çünkü herkes o tarafa bakıyordu. Oradan ses geldiği için herkes o tarafa bakıyordu" demektedir. O yıllarda sendikacı olan ve kürsüye yakın olan Nazım Alp-

man ise alanın üç noktadan yoğun ateş altına alındığını, kurşun çekirdeklerinin leblebi gibi aşağı düştüğünü anlatmaktadır.

Dönemin Cumhuriyet Savcısı Çetin Yetkin'e göre 1 Mayıs soruşturmasında neredeyse hiç soruşturma açılmamıştır. Şöyle demektedir:

"- Yaralıların durumları izlenmemiş, içlerinden aldığı yaralar yüzünden ölen olup olmadığı araştırılmamış, kesin ya da hiç olmazsa geçici raporları alınmamıştı.

- Ele geçirilen tabancalarla ve 2000'e yakın mermi çekirdeği ve kovanla ilgili ekspertiz raporları alınmamış, mermilerin bu tabancalardan ateşlenip ateşlenmediği, başka silahların kullanıp kullanılmadığı araştırılmamıştı.

- Olay öncesinde, sırasında ve hemen sonrasında çekilen fotoğraflar ve filmler incelenmemiş, silahla ateş ederken fotoğrafları çekilen ve yüzleri açıkça görülen kişilerin bu fotoğrafları polis arşivlerinde bulunanlarla karşılaştırılmamış, bunların kim oldukları araştırılmamıştı.

- Görevlilerden kimlerin kusur, ihmal ya da kasıtları bulunduğu, iddianamenin 36. ve 39. sayfalarında bazı kamu görevlileri açıkça suçlandıkları halde bunların kim oldukları ve ne yaptıkları belirtilmemiş ve haklarında hiçbir işlem yapılmamıştı.

- Polis telsiz konuşmaları değerlendirilmemişti."

Eğer sol içinde "bir kepazelik" yaşandıysa toplum içindeki anti-komünist eğilimleri güçlendirmek amacıyla bile olsa bu sorulara yanıt aranması gerekmez miydi?

İntercontinental'den açılan ateş şehir efsanesi mi?

Devam edelim.

Sırada Halil Berktay'a göre bir "şehir efsanesi" olan Intercontinental Oteli'nden (şimdiki The Marmara) ateş açılması var.

1 Mayıs'ı araştırmakla görevli dönemin Cumhuriyet Savcısı'na sözü bırakalım.

"Bu arada Intercontinental'de 2-3 gün evvel bütün rezervasyonlar iptal ediliyor. Fakat ne olduğu belirsiz bir grup, ben onun havayollarından listesini getirttim, aynı gün geliyor ve aynı gün olayları takiben Türkiye'yi terk ediyor. Bunlar kim? İsimlerini aldım, bir sürü ecnebi ismi. Ama gerçek ismi değil."

Ama içlerinde bir tane de Türk var. Mehmet Akzambak adlı bir şahıs 1 Mayıs olaylarından kısa bir süre önce emekli olmuştur. Otelin 12 ya da 13. katında bulunmaktadır. Cenkdağ'ın, "Ne gördünüz?" sorusuna "otelin üst tarafından denize bakan yerden etrafı seyrettiği" yanıtını vermektedir. "Onca olay olurken nasıl olur da

denizi seyredersiniz" sorusuna ise tatmin edici bir yanıtı yoktur.

Dönemin savcılarına ifade veren otelin Güvenlik Müdürü Timuçin Alganer 2. katta 215 ve 216. odalarda, gazeteciler yine 2. katta 213 nolu odada ve güvenlik görevlileri 7. katta 713 nolu odalardaydı. Otelin baş dedektifi Kudret İnal ise 510 no'lu odada MİT mensuplarının bulunduğunu doğruluyordu.

2 Mayıs tarihli Adli Komiser Muavini Ali Okumuş, polis memuru Salim Yılmaz ve otel personelinden Erdem Orhun'un imzaladığı "Görgü ve Tesbit Varakası"nda 512 ve 613 no'lu odalarda kurşun deliği olduğu belirtilmektedir. Savcı Cenkdağ, yaptığı yorumda "Bu katlarda camlarda delikler bulundu. Dışarıdan ateş edildiği gibi bu demektir ki buradan da oraya ateş edilmiş. Durup dururken o meydandakiler niye o binaya ateş ediyorlar?"

İlginç olan ve gözlerden ırak tutulmaması gereken Amerikalı olduğu sanılan grubun isimlerini sahte beyan etmeleridir. Olayın sabahında ise oteli terk etmişlerdir. Neden bu isimler gelmiş, neden sahte isim beyan etmiş ve neden hemen ertesi sabah ülkeyi terk etmiştir? Bu kişilerin gelişine ilişkin bir polis telsiz kaydı da bulunmaktadır.

Polis telsizi, 2.bant, çözüm s.1'de şu konuşma yer almaktadır:

"- Havalimanına soralım gelecek misafirlerin saati belli oldu mu?

- Merkez 144 anlaşıldı.

....

- 132.

- 132 dinliyorum.

- Havalimanına soruldu. Misafirlerin saat 14.00'de geleceği söylendi."

Beyaz Renault yanılsama mı?

Son olarak yine Berktay'ın iddiasına göre solun yanılsamaları içinde yer alan "Beyaz Rena-

ult" bahsine de açıklık getirelim. Olaylar başladığında Gümüşsuyu'nda AKM önünden bir beyaz Renault'daki kişiler, kitleyi paniğe sevk edecek ve oradan kaçışlarını engelleyecek biçimde yoğun ateşe başlarlar.

Bu da sonraları sol tarafından uydurulmuş bir iddia olabilir mi?

12 Eylül Belgeseli'nde dönemin Mali Polis Müdürü Recep Ordulu yanıtlasın:

"Bizim kendini bilmez ekipler, o beyaz Renault dediğimiz. Renault elini çıkarmış şeyden havaya ateş ediyor. O arkadaşımız şimdi bir büyük ilde emniyet müdürüdür. Rütbeli, 1. Şube'nin o zamanki ekipler amiri şahıstı."

Ve panzerler paniği ve ölümü artıran en önemli araçlar. Dönemin İl Jandarma Alay Komutanı Albay Ömer Öziskender ilk ifadesinde alandakilerin üzerine eylemciler tarafından dinamit atıldığını söyleyecek, ancak 4 Mayıs tarihli ifadesinde çok çarpıcı iddiada bulunacaktır.

"Benim duyduğum sese göre bu patlamadan mütevellit o bölgede muhakkak tahribat bulunması lazımdır. Eğer dinamit olsa dahi bir iz bırakması gerekir. Ben bomba ve dinamit atıldığını zannettiğim yerleri dolaştım. Bundan mütevellit bina ve sair yerlerde tahribat görmedim... Büyük gürültü çıkaran patlayıcı maddeler panzerlerde görevli emniyet mensuplarında bulunmaktadır."

Dönemin Mali Polis Müdürü Recep Ordulu ise bu ses bombalarının ve panzerlerin işlevini yıllar sonra şöyle değerlendirmektedir:

"Bir panik yani, kimin ne yaptığı çıkmış şeyden. İşte bu arada panzerlere emir verildi. İşte panzer müdürü tarafından panzerler başladı şeyin etrafında dönmeye, heykelin etrafında dönmeye. Polisin orada yaptığı tek şey paniği artırıp, ölü adedini artırmaktı, yani bir teskinlik şeyi görülmedi."

Savcı Çetin Yetkin, Sular İdaresi'nde fotoğrafları çekilenler de dahil, bütün bu kişilerin fotoğraflardaki kişilerin tek tek kimliklerinin belirlenmesi ve yukarıda yer alan işlem yapılmayan konularla ilgili soruşturmanın derinleştirilmesi için bir talepte bulunur. Gelen cevapta görevden alınmıştır!

Dönemin milletvekillerinden Süleyman Genç, en çok ölüm hadisesinin yaşandığı Kazancılar Yokuşu girişinde ele geçirilen bombalarla evine atılan bombaların menşeinin aynı olduğuna dikkati çekmektedir. Aynı bombalar daha sonra İstanbul Üniversitesi ve Halkevleri'nin bombalanmasında da kullanılmıştır.

DİSK ve CHP'nin düzenlediği 1 mayıs gösterisi kana bulandı

Taksim'de 40 ölü

300'den fazla yaralı var. Polis, kanlı çatışmadan sonra 400 kişiyi gözaltına aldı

Maocularla Rusçular makinalı tüfeklerle birbirlerine ateş kustular

Şişli Siyasal Bilimler Yüksek Okulu yakıldı

Başyazı

Bu, açık bir «provokasyon»!

1 Mayıs 1977 katliamına 'sol içi çatışma' diyerek devletin rolünü gizleme çabası, faşist darbe hazırlıklarının medya uzantıları tarafından olay günü başlatılmıştı

Dönemin Savcısı Muhittin Cenkdağ, paniği artıran bu bombalardan yüzlercesinin ele geçtiğini söylerken, dava dosyası ve dosya içindeki konu ile ilgili yazışmalarda bu bombaların delil olarak saklanmadığını, örneğin tehlikeli bulunup imha edilip edilmediği konusunun bile bilinmediğini vurgulamaktadır.

Alanda yaşamını yitiren 34 kişiden 5'i ateşli silahla vurulmuştur. Çetin Yetkin 3-4 kişinin daha baş ve göğüs bölgesinden ateşli silahla ölümcül yaralar aldığını ama önceden hazırlıklı bulunan ve alana çok yakın olan Beyoğlu İlkyardım Hastanesi'nin anında müdahalesi ile ölü sayısının artmadığını belirtmektedir.

Bütün bu olguların ışığında Berktay'ın söyledikleri bütünüyle kendi hayal dünyasını resmetmektedir. "Sol içindeki çatışma ortamı olmasaydı, 1 Mayıs'ta katliam yaşanmayacaktı!" Zira aynı mantığa göre 16 Mart'ta 7 öğrencinin ölümünden, okullara grup halinde girip çıkan solcular, Maraş'ta iki öğretmenin cenazesinin kal-

dırılmasını savunarak "halkı galeyana getiren" solcular sorumlu olabilir.

Bu kadar uzun ve ayrıntılı bir yazıyı okur sonuna kadar okuyabilmiş midir, bilmiyorum. Ama Halil Berktay'ın bu yazıyı sonuna kadar okuması gerekir.

Sosyalistler bu ülkede neredeyse 30 yıldır ideolojik hegemonyalarını yitirdi. Uluslararası gelişmeler ve 12 Eylül sürecinin yanı sıra sosyalistlerin değişen dünyayı yeterince okuyamamaları da etken oldu. Hâl böyle olunca da sosyalistlere dönük ahkâm kesmek, onları ideolojik olmanın yanı sıra değerleri ve tarihiyle sorgulamak, kimi zaman da saldırmak vaka-i adiyeden oldu.

O eleştirilerin bir bölümüne sosyalistler belki yeterince yanıt veremedi. Belki yeterince donanım ve (öz)eleştirel bir süzgeçten geçmemişlerdi. Ancak günümüz konjonktüründe hemen her taşın altında derin devlet arayanların Berktay'ın arkasında saf tutup, 12 Eylül öncesinin sağ liderine nazire yaparcasına "Solcular adam öldürttü diyemezsiniz" türü sarkastik ve rövanşist mantaliteleri ilginçtir.

Zira 1 Mayıs 1977 Türkiye sosyalistlerinin ortak hafızasıdır. 70'li yıllarda kitleselleşen, halkı büyük ölçüde etkileyen sol düşünce 1 Mayıs sonrası alanlardan çekilmiş ve solun etkinliklerine katılanların başına gelebilecekler konusunda ibret vesikası olarak tarihe geçmiştir. 1978'de darbeciler ilk çalışma gruplarını kurup darbe projesini olgunlaştırmaya başlamıştır.

İlginç olan, olayların çıkacağını ilk olarak Ahmet Kabaklı'nın "Yarın 1 Mayıs... Polisle vuruşmalar muhtemeldir. Cinayetler işlenebilir, mallara, canlara kıyabilirler" şeklinde tahmin edebilmesi, Rauf Tamer'in ise "...Arabalar tahrip edilecek. Camlar kırılacak. İnşallah aldanırız ama kanlar akacak" kehanetinde bulunmasıdır.

Bu sağ aydınlar sol içi çelişkileri çok iyi bildikleri için mi, yoksa "iyi haber aldıkları" için mi bu tahminde bulunabilmektedir?

Hiç kimse dönemin sol anlayışları arasındaki uzlaşmaz çelişkileri, şiddete dönük bir devrim tahayyülü gerçeğini, sağ ve sol arasındaki çatışmalar neticesinde silahlı bir çatışma ortamının yaratıldığını reddetmiyor.

Hiç kimse "Maocular ile DİSK/TKP kardeş kardeş geçinirdi" demiyor. Dönemin konjonktürü içinde değerlendirilmesi gereken bir ideolojik tartışmaya, sosyalistlerin ortak tarihi ve hafızası olan 1 Mayıs'ı mesnetsiz ve ilkesiz biçimde alet etmek ahlaki ve vicdani değildir.

Ve o gün 16 yaşında Tarlabaşı'ndan Taksim'e girmeye çalışan, ama çatışmalar sırasında yaşadığı korkuyu ve dehşeti hayatı boyunca taşıyan gençliğim, aynadan bana "hadi yaz" demektedir. (*)

(*) Yazıda, Çetin Yetkin, "Vatan Sağolsun", Toplumsal Dönüşüm Yayınları 1997, M.A. Birand, Hikmet Bila, Rıdvan Akar "12 Eylül Türkiye'nin Miladı" 1999 ve Çetin Yetkin, www.guncelmeydan.com/pano/cetin-yetkin-kanli-1-mayis-in-perde-arkasi-t25255.html çalışmalarından yararlanılmıştır.

KIZILCIK notu:

Kanlı 1 Mayıs komplosu

1 Mayıs 1977 tertibi hangi siyasal fotoğrafın içinde yer alıyordu?

1970'li yılların ikinci yarısı Türkiye tarihinde toplumsal muhalefetin doruk noktasını oluşturduğu yıllardı.

Siyasal alanda sol çok parçalıydı, ama kitlesel mücadele daha önceki yıllarda olmadık derecede yaygındı ve etkiliydi.

Yükselen toplumsal muhalefet

DİSK 400.000' kadar üyesiyle işçi sınıfının ekonomik mücadelesinin güçlü örgütüydü. Burjuvazinin ve devletin hiç hoşlanmadığı sendikal konfederasyondu. Nitekim 3 yıl sonra, 12 Eylül darbesi öncesinde Dünya Bankası'ndan gelerek ekonominin dümenine geçirilen Turgut Özal 24 Ocak 1980 "İstikrar Tedbirleri" denilen kararları aldıktan sonra, dosyaları alıp Genel Kurmay'a gitmiş ve kendi açıklamalarını yaptıktan sonra "bu şartlarda bu kararlar uygulanamaz, işçi ücretleri ve mevcut iş yasaları yürürlükte olduğu müddetçe enflasyon düşürülemez, grevlerin önlenmesi lâzım demişti.

Yani kendisini Başbakanlık Müsteşarlığına getiren hükümeti devirecek darbenin baş teşvikçisi Turgut Özal'dı. Ekonominin kötüleşmesinin suçlusu ise işçiler ve onların ekonomik mücadele örgütü DİSK'ti.

Diğer bir güçlü demokratik kitle örgütü TÖB-DER'di. Grev ve toplu iş sözleşmesi yapma hakkı olmadığı için bir meslek kuruluşu olarak TÖB-DER'in eli kolu bağlıydı.Buna rağmen eğitim emekçilerinin özlük hakları için mücadele etmekte, yerel alanda mitingler yapmaktaydı.

180.000 üyesiyle 632 şubesiyle tüm Anadolu'ya yayılmış ve politikleşmiş etkili bir kuruluştu. O kadar ki, pek çok il ve ilçede TÖB-DER lokalleri solcuların soluk aldığı tek yerel odak gibiydi. Birbiriyle kavga ettiği bugün abartılan solun bütün renklerinin mensupları o yerel örgütlerde bir araya gelebiliyorlardı. TÖB-DER örgütleri Anadolu'nun pek çok ilçesinde çöldeki

bir vaha gibiydi.

Ayrıca öğretmenler halkla en fazla temasta olan meslek gruplarının başında gelir. Sadece eğittikleri öğrencilerle iletişimleri yoktur, onların velileriyle daimi tanışıklık ve diyalog içindedirler.

Bağlı örgütleriyle TMMOB'de tamamen sosyalistler yönetimdeydi.Kendi meslek alanlarındaki konularda mevzuatı ve hükümetlerin uygulamalarını eleştirmekte, kamuoyu oluşturmakta rol oynuyordu.

Köy-Koop Anadolu'da önemli üretici kooperatiflerini bünyesinde barındıran aktif bir küçük üretici örgütüydü.

TÖB-DER'in memurlar düzlemindeki muadili TÜM-DER, kamuda çalışan sağlık emekçilerinin örgütü TÜS-DER, teknik elemanların derneği TÜTED bu kuruluşların hepsinde sosyalistler yönetimdeydi. Kısacası toplumun çalışan kesimlerinde örgütlenme ve örgütlü mücadele etme çabası yaygındı ve örgütlenmeler gittikçe güçleniyorlardı.

Yüksek öğrenim gençliğinin dinamizmini ise ayrıca vurgulamaya gerek yok. Belli başlı gençlik örgütleri vardı, gençliğin öğretim birimlerinde ve öğrenci yurtlarında toplu halde bulunmaları onların dinamizmini güçlendiren etkenlerdi.

Bu toplumsal manzarada eksik olan solun siyasi zayıflığıydı. Hem onca geniş çalışanların örgütlerinde yönetimde olacaksın, ham de siyasi mücadelede güçsüz ve etkisiz duracaksın. O dinamik örgütlerin kitlesini oluşturan insanlar seçimden seçime gidip CHP'ye oy veriyorlardı.

Bu tablo gericiliğin, tutuculuğun düşmanıydı. İşbaşında Milliyetçi Cephe denilen gericilerle faşistlerin oluşturduğu bir hükümet vardı. Her türlü baskısına rağmen kabaran sosyal mücadele dalgasını bastıramıyordu.

5 Haziran 1977 seçimleri

1 Mayıs 1977'den 5 hafta sonraki pazar günü Genel Seçimler yapılacaktı. CHP'nin tek başına hükümete geleceğini tahmin edenler az değildi. CHP'nin seçimleri kazanması ve hükümete gelmesi halinde toplumsal mücadelenin daha da yaygınlaşıp güçleneceğinden çekinen ve Bülent Ecevit'i (Rusya'da 1917 Şubat Devriminden sonra iktidara gelen) Kerensky'ye benzetenler vardı. (Tercüman Gazetesinde Meselâ Nazlı Ilıcak, Rauf Tamer gibileri bunlardandı.)

Sonradan öğreniyoruz ki KKKomutanı ve 12 Mart faşizminin Ankara Sıkıyönetim Komutanı Namık Kemal Ersun'un cuntası Özel Harp Dairesindeki elemanlarıyla ve ABD'li müttefikleriyle darbe hazırlığı yapmış. 1 Mayıs 1977 işte bu hazırlıklar içinde yer almış.

Söylediklerimiz yakıştırma değil. Nitekim:

5 Mayıs 1977 günü seçim gezisindeki Bülent Ecevit'e suikast düzenlendi, teşebbüs başarısız kaldı ama İstanbul Belediye Başkanı CHP'li Ahmet İsvan'ın kardeşi ayağından yaralandı.

29 Mayıs 1977 günü seçim çalışmaları için İzmir'de yapılacak miting hazırlığı sırasında Bülent Ecevit seçim otobüsüne binmek üzere olan Ecevit'e yaklaşan biri ateş açtı, ancak kurşun arkada bulunan Mehmet İsvan'a isabet etti.(İstanbul Belediye Bşk. Ahmet İsvan'ın kardeşi) saplanmıştır. Ateş edenin karakolda görevli bir polis olduğu anlaşıldı, bu şahısa 3,5 yıl hapis cezası verildi.

Namık Kemal Ersun

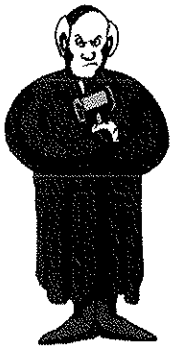
Kara Kuvvetleri Komutanı (ve 12 Mart döneminin Ankara Sıkıyönetim Komutanı) Namık Kemal Ersun, kanlı 1 Mayıs olaylarını kontrgerillaya yaptırdığı ve böylelikle askeri darbe hazırlıkları içerisinde olduğu iddiaları MİT tarafından rapor edilince, bizzat Başbakan Süleyman Demirel tarafından, 29 Mayıs 1977'de İzmir'de Bülent Ecevit'e yapılan suikast girişiminden 3 gün sonra 1 Haziran 1977 tarihinde, olaylara adı karışan diğer askeri personelle birlikte re'sen emekliye sevk edildi.

Demirel Ecevit'in 5 Haziran öncesi Taksim'de yapılacak mitinge gitmemesi için açık çağrıda bulundu. Demirel gibi kurnaz bir politikacı çaresiz kalmasa siyasi rakibinin eline seçimden bir kaç gün önce böyle bir koz vermezdi. Çünkü her şeye rağmen suikastin yapılabileceğini düşünerek olayı açığa vurarak ihtimali zayıflatmak istedi.

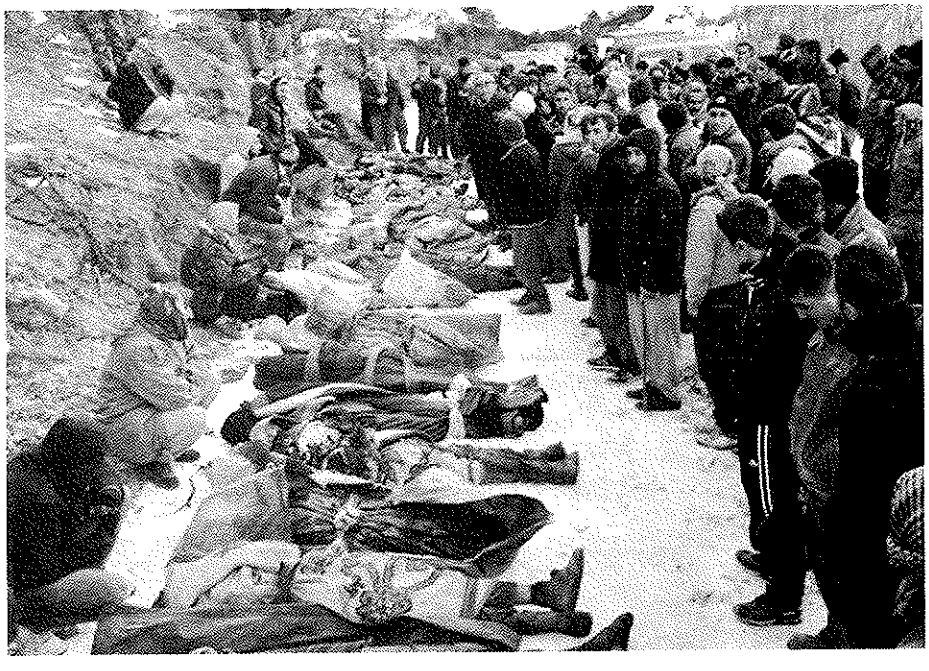
Ecevit ise olayın rejim için ne kadar vahim olduğunu anlayıp Kontrgerilla teşebbüsünün üstüne gideceğine, hadiseyi rakibine karşı kullandı. Namık Kemal Ersun ve cuntası tasfiye edildi ama kontrgerilla devam etti. Ertesi yıl Emekliye ayrılacak Gen. Kur. Bşk. Semih Sancar'ın yerine yeni KKK gelecekti.Ersun'dan boşalan makama kimin atanacağı önem taşıyordu. Ecevit 1. Or. K. Adnan Ersöz'ü, Demirel ise 3. Or. K. Ali Fethi Esener'i önerdi. Anlaşma sağlanmayınca 4.Orduda emekliliğini bekleyen Kenan Evren'e gün doğdu. Kara Kuv. Komutanlığına o getirildi, 1978'de Gen. Kur. Bşk. oldu.

Ersun erken davranmıştı. Darbe planlarının başına ve kumanda mevkiine geçen Kenan Evren şartların olgunlaşmasını getirdi. Abdi İpekçi suikasti ve onu izleyen cinayetler, K: Maraş, Sivas, Çorum katliamları 1 Mayıs 1977 katliamının devamı oldu.

İleri Demokrasinin Adliyesi ve Emniyeti

Uludere'de 'milli kaynak' istihbaratı

Genelkurmay Başkanlığı'nın 34 kişinin öldüğü Uludere (Qıleban) katliamına ilişkin yedi sayfalık raporu olayı örtbas etme çabası olarak değerlendirildi. Olayı araştırmak üzere kurulan TBMM Uludere Alt Komisyonu üyeleri, daha önce izledikleri Heron kayıtlarıyla Genelkurmay'ın raporunda yer alan "Gruba ait ilk görüntüler, bölücü terör örgütünün Kutalma ve Keşan bölgesindeki kampları arasından alınmıştır" ibaresinin çeliştiğine dikkat çekerek, "Görüntülerdeki kişiler mal alışverişi yapan kaçakçı. Bu, görüntülerden anlaşılıyor. Silahları yok, bombalanırken bile saklanmaya ve kaçmaya çalışmıyorlar. Bir araya toplanıyorlar" dediler. Rapordaki "Olay öncesinde tüm istihbaratın tamamı, milli kaynaklardan, devletin istihbarat birimlerinden alınmıştır" tesbiti, gözleri MİT ve Jandarma istihbaratına çevirdi. Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı'nın aldığı gizlilik kararı da zaten askeriyeyi bilgi vermekten muaf tutuyor. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, "Bunun nasıl olduğunun ortaya çıkartılması ile ilgili çalışmaların titiz yapıldığından herkes emin olsun" dedi. Genelkurmay'ın raporuna tepki gösteren BDP Grup Başkanvekili Hasip Kaplan, "Genelkurmay'ın Uludere raporu acizlik vesikasıdır, skandal belgedir" dedi.

Atılım toplatıldı

Adana 7. Ağır Ceza Mahkemesi, haftalık yayın yapan Atılım gazetesinin "Newroz, isyan, özgürlük" manşetiyle çıkan son nüshasında yer alan haber ve fotoğraflarla 'yasadışı örgüt propagandası' yapıldığını iddia ederek gazetenin 24 Mart tarihli sayısının tüm nüshalarına el konulmasına karar verdi. Gazetenin 3 Mart 2012 ve 10 Mart 2012 tarihli 2 ve 3. sayıları da Marksist Leninist Komünist Parti'nin (MLKP) propagandasını yapmak ve "silahlı eylemleri ve yöntemleri teşvik etmek" gerekçesiyle toplatılmıştı.

İlan edilmemiş sıkıyönetim

Kamu Emekçiler Sendikaları Konfederasyonu'na (KESK) bağlı Eğitim-Sen, hükümetin 4+4+4 kademeli eğitim tasarısını protesto için

28- 29 Mart günlerinde grev kararı almıştı. Polis, Ankara'ya gelmek üzere yola çıkan araçların şehirlerinden çıkmasına izin vermedi. KESK Yönetim Kurulu konuya ilişkin açıklama yaparak Türkiye ilan edilmemiş sıkıyönetimi yaşıyor değerlendirmesi yaptı. Ankara ve İzmir'de yapılan eylemlere polis biber gazı, cop ve tazyikli su ile müdahale etti.

Avrupa Şampiyonlarına da biber gazı

Avrupa şampiyonu olarak Türkiye'ye gelen Fenerbahçe Universal Kadın Voleybol takımı havaalanında taraftarlarca karşılandı. Saat 03:00'te kutlamaya gelen yüzlerce taraftara polis sert biçimde müdahale etti. Polis tarafından itilen 12 yaşındaki kızın bacağı kırıldı. Takım oyuncusu Naz Aydemir Twitter hesabından olayları doğrularken, polisin attığı biber gazlarının dumanı otobüsün içine girdiği için takımın güçlükle nefes aldığını belirtti.

Terörist! Ahmet Şık Avrupa Parlamentosunda konuştu

Yayınlanmamış kitabı (Başbakana göre bomba!) 376 gün tutukluluğun ardından tahliye edilen Ahmet Şık, Brüksel'de Avrupa Parlamentosu (AP) Liberal Demokrat Grubu'nda konuşma yaptı. Şık, Türkiye'deki yargı mekanizmasının gazeteciler ve toplumun geneli üzerinde ifade özgürlüğünü kısıtlayacak bir baskı aracına dönüştürüldüğünü söylediği konuşmasında parasız eğitim isteyen öğrencilerden, yaylasına yapılacak hidroelektrik santralini engellemek isteyen köylülere kadar herkesin bu baskıdan payını aldığını ifade etti. Şık, Türkiye'de tutuklu gazetecilerden daha büyük olan sorunun "tutuklu olmadığı halde tutuklu olan gazeteciler" olduğunu söyleyerek gazetecilerin ya otosansür uyguladığını ya da işinden olduğunu belirtti. İşlerinden olan Ruşen Çakır, Nuray Mert, Çiğdem Anad ve Mehmet Altan'ı örnek gösterdi. (Türk basınının pek yer vermek istemediği konuşmanın kısaltılmış metnini bu sayımızda yayınladık.)

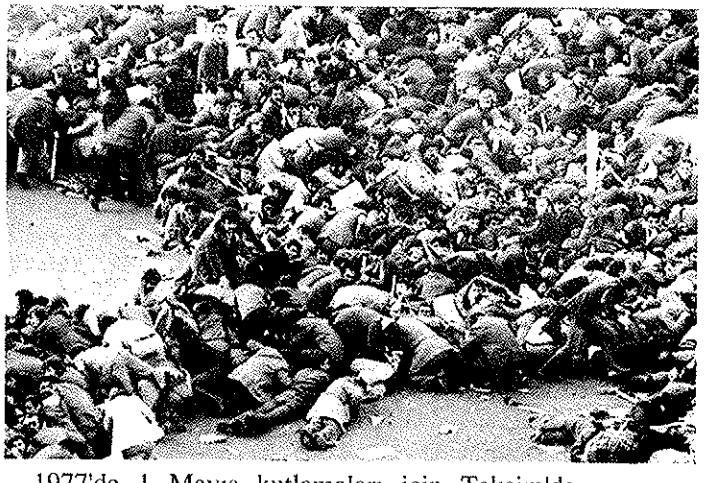
Çocukları öldürüldü, 33 bin TL ödeyecekler

26 Eylül 1999'da Ankara Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevi'ne düzenlenen operasyonda 10 tutuklu ve hükümlü öldürülmüş; katliamın 1. yıldönümünde Ankara'da protesto gösterisi yapılmıştı. Gösteriye katılan 42 kişiye '2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefet' ve 'polise mukavemet' iddiasıyla dava açıldı; dava beraatle sonuçlandı. Ancak İçişleri Bakanlığı gösteride yaralandığını savunan polislere ödediği 6 bin 930 TL'lik tazminatın tahsili için ailelere dava açtı. Ankara 13. Sulh Hukuk Mahkemesi İçişleri Bakanlığı'nı haklı buldu. Ailelerin, ana alacak ve faiz, avukatlık ücreti ve yargılama gideriyle birlikte, 33 bin 766 TL 45 kuruş ödemesine hükmetti.

Evler işaretlenirken kameralar kararmış

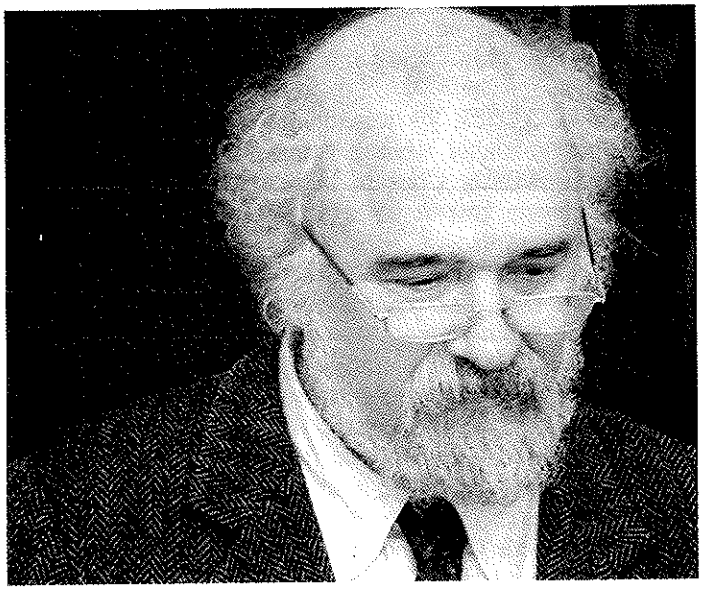
Adıyaman'da Alevilerin evlerinin işaretlenmesine ilişkin İçişleri Bakanı ve Vali "çocukların işi" olduğu değerlendirmesi yapmıştı. AKDER, MAZLUM-DER, İHH, Yüzleşme Derneği, Başkent Kadın Platformu, İLK-DER ve Gökkuşağı Derneği'nin konu hakkında hazırladıkları rapor açıklandı. Raporda, evlerin işaretlendiği esnada Emniyet'in güvenlik kamerasından sonuç çıkmaması ve evlerden birinin girişindeki kameranın da o gece kapalı olması şüpheli bulundu. Ayrıca olayın provokasyona açık olduğu, geceleri Alevi halkın nöbet tuttuğu tespitleri yapıldı; yetkili makamların failleri ortaya çıkarma sorumluluğu vurgulandı.

1 Mayıs 1977 katliamı 'devlet sırrı'

1977'de 1 Mayıs kutlamaları için Taksim'de toplanan büyük kalabalığın üzerine ateş açılmış, 36 kişi hayatını kaybetmişti. 12 Eylül davasında 1 Mayıs katliamı konusunda Milli İstihbarat Teşkilatı'ndan (MİT) bilgi talep edildi. Avukat Ömer Kavili'nin verdiği bilgiye göre MİT, katliama ilişkin hangi bilgilerin hangi merciden alınabileceğini içeren özet evrakın Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 125. maddesine dayanılarak 'devlet sırrı' kapsamında değerlendirilmesini istedi. Mahkeme Başkanı Süleyman İnce de bu ta-

lebi kabul etti. Duruşma sonunda mahkeme, MİT'in yazısında bahsedilen 100 sayfalık dökümanın Başbakanlık'tan istenmesini de karara bağladı. Avukat Kavili, "Mahkeme 'Bilgi almam lazım' diyor, vermiyorlar. Çünkü devlete dokunan yanları var. Bu tevilli ikrardır. Devlete dokunduğu için gizlemek istiyorlar" dedi. DİSK avukatlarından Rasim Öz de 'devlet sırrı' kavramına sığınılarak belge veya bilgi saklanamayacağını ifade etti ve "İktidarın bütün organları bilgi ve belgeleri yargı ile paylaşmak zorundadır. Vermemek, görevi suistimaldir" dedi.

Zarakolu'ndan medyaya konuşmama protestosu

Koma Ciwaken Kurdistan ('Kürdistan Topluluklar Birliği) (KCK) davası kapsamında tutuklu bulunan yayıncı Ragıp Zarakolu, Özgür Gündem gazetesi çalışanı Songül Karatagna ve 13 kişi tahliye edildi. Zarakolu şu açıklamayı yaptı:

"1983 seçimlerinden bu yana peşpeşe gelen hükümetler, gayrı meşru 1982 Eylül Anayasası'nın sağladığı olağanüstü yönetim olanaklarını kullanmayı tercih etmiş ve demokratikleşme programına ihanet etmişlerdir. Prensip olarak, benim ve diğer birçok masum insanın haksız tutukluluklarına ve temelsiz senaryovari iddianamelere olanak sağlayan Terörle Mücadele yasası (TMY) ve TCY. 301 gibi maddeler yürürlükte olduğu sürece görsel ve yazılı medyaya konuşmayacağım. Var olan duruma karşı 'sessizlik' protestosunda bulunacağım. Her türlü konuşma, var olan anormal durumu, normalleştirmeye hizmet edecektir. Sanki bir hata yapılmış da gideriliş gibi olacaktır. Benim bırakılmam, var olan hukuksuzluğu asla düzeltmiyor. Ayrıca beni rehin almayı amaçlıyor. Bu yasalar yürürlükte olduğu sürece, düşünce özgürlüğü sadece bir yalandan ibaret kalacaktır"

Ağar'ı ağırlamak

Susurluk'un sanıklarından Mehmet Ağar'a verilen hapis cezasının kesinleşmesi üzerine ona cezaevi arandı ve Yenipazar Cezaevinde karar kılındı. 60 kişi kapasiteli cezaevinde tamamen dolu değildi, içerideki 50 tutuklu ve hükümlü başka cezaevlerine nakledilince, cezaevinde birkaç mahkûm kaldı. Sadece o kadar değil, Savcının da açıkladığı gibi 15 gün süreyle yoğun bir çalışmayla tadilat yapıldı, Mehmet Ağar için bütün konfor ve güvenlik koşulları hazırlandı.

Yani 1 mahkûma pek çok kişi hizmet edecek, hapishane hayatı değil dinlenme hayatı yaşayacak. Cezaevinde bulunanlara bilgisayar ve İnternet olanağı tanınmadığı halde Ağar o olanaklardan yararlanacak, ziyaretçileri kuralsız, kısıtlamasız gelip gidecekler.

Mehmet Ağar cezaevine gelip girmeden önce eski Susurluk Hükümlüsü, Özel Harkâtçı emekli albay Korkut Eken geldi, Jandarma birliği tarafından ağırlandığı, hapishaneyi teftiş etti ve olur verdikten sonra Mehmet Ağar Yenipazar'a teşrif etti.

Bütün bu ağırlama ve rahat ettirme uğraşları tabi ki yerel yöneticilerin marifeti değil. Cezaevleri Adalet Bakanlığına bağlı olduğuna göre emir hükümetten geldi. Evren'i yargıladığını söylemekle övünen Erdoğan paralel devletin adamlarından Ağar'ı rahat ettirmek için elinden geleni ardına koymadı. Ne de olsa Ağar "Erdoğan Türkiye'nin son şansıdır" diyerek siyasette çekilmemiş miydi?

Gazeteci Hamdiye Çiftçi tahliye edildi

Kürdistan Topluluklar Birliği/Türkiye Meclisi (KCK/TM) operasyonu kapsamında Hakkari'de gözaltına alınıp tutuklanan 12 sanığın duruşması Van 3'üncü Ağır Ceza Mahkemesi'nde görüldü. Mahkeme heyeti, DİHA Hakkari Muhabiri Hamdiye Çiftçi, BDP çalışanları Fatma Duman, Berivan Akboğa, Hüsna Sağın, Tahir Koç ve Faruk Yıldız'ı delil durumunu ve tutukluluk sürelerini göz önünde bulundurarak tahliye etti. Diğer tutuklu sanıkların tahliye talepleri reddedildi; duruşma 5 Haziran'a ertelendi.

Öldürülmedi, mahkûm oldu

Hakkari Oremar'daki (Dağlıca) askeri birlikten 5 yıl önce PKK üyeleri tarafından götürülen 8 askerden Er Ramazan Yüce ile Uzman Çavuş Halis Çağan'ın "suçu ve suçluyu övmek" ve "basın yoluyla terör örgütünün propagandasını yapmak" suçlarından yargılandığı dava Van 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görüldü. Halis Çağan beraat etti; er Ramazan Yüce ise 'terör örgütünün yayın organında yaptığı açıklamalar' sebebiyle 'basın ve yayın yoluyla silahlı terör örgütünün propagandasını yapmak' suçundan 1 yıl 3 ay hapis cezasına çarptırıldı.

Üniversitede olağanüstü hal

İstanbul Milletvekili Levent Tüzel'in soru önergesini yanıtlayan Milli Eğitim Bakanı Ömer Dinçer 2010 ve 2011'de toplam 7 bin 43 üniversite öğrencisi hakkında soruşturma açıldığını, bu öğrencilerden 4 bin 602'sinin okuldan uzaklaştırıldığını, 55'inin ise atıldığını açıkladı. Tüzel hükümete, son 2 yıl içinde eğitim politikalarını, harç, ulaşım, yurt, kantin, yemekhane fiyatlarını protesto etmek, eyleme ya da etkinliğe katılmak, anadilde eğitim haklarını savunmak, halay çekmek, toplu şekilde müzik dinlemek, puşi takmak, Evrensel gazetesi dağıtmak, kitap okuma etkinliği düzenlemek gibi gerekçelerle kaç öğrenciye soruşturma açıldığını sormuştu.

Polis üniversitede Kürtçe pankartı indirdi

İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'nde, bir grup öğrenci sabah saatlerinde Kürtçe ve Türkçe, "Kapitalizm öldürür! İşçi ölümleri kader değil, örgütlü bir cinayettir" yazılı pankartlar astı. Kürtçe pankart öğlen saatlerinde sivil polis ve özel güvenlikçiler tarafından kaldırıldı. Öğrenciler de akşam saatlerinde kaldırılan pankartın aynısını astı. Bu kez okula çevik kuvvet girdi, iki pankart da indirildi. Polis direnen öğrencilere cop kullanarak müdahale etti.

Ölüm olsa bile sus!

Birgün'ün haberine göre 5 Nisan'da iş güvenliği önlemlerinin alınmaması nedeniyle 2 emekçinin öldüğü Ada Tersanesi'nde çalışan Murat Ateşoğlu televizyonlara ve gazetelere demeç verdiği gerekçesiyle işten kovuldu. Murat Ateşoğlu gazeteye verdiği demecinde patlamada hayatını yitiren Ali Sağdıç'ın arkadaşı olduğunu ve tersanede yardımcısı olarak çalıştığını söyledi. Konu hakkında televizyoncu ve gazetecilerin sorularını cevapladıktan sonra kendisine 'medyada çıkan konuşmalarından dolayı' işten atıldığının söylendiğini ifade etti."

Bakan Şahin: Gaz zararsız

BDP'li Altan Tan polis ve jandarmanın çeşitli eylemleri dağıtmak için sıklıkla kullandığı gaz bombasına ilişkin soru önergesi verdi. Soru önergesini yanıtlayan İçişleri Bakanı İdris Naim Şahin göz yaşartıcı gazların talimatlara uygun kullanıldığını ve gazların insan sağlığı üzerinde kalıcı bir etkisi olmadığını bildirdi. Halbuki gaz bombası şimdiye kadar bazıları 'doğrudan gazın etkisinden' bir kısmı da güvenlik güçlerinin bombayı gelişigüzel atması sonucunda 7 kişinin ölümüne sebep oldu. Radikal'in haberine göre bilanço şöyle:

- 1 Mayıs 2007'de 75 yaşındaki İbrahim Sevindik biber gazından havasız kalarak öldü.
- 9 Ekim 2009'da Cizre'de polisin attığı gaz bombası kafasına çarpan 18 aylık Mehmet Uytun yaşamını yitirdi.
- 4 Nisan 2009'da Ömerli'deki yürüyüşe katılan Mustafa Dağ, gaz bombasının kafasına isabet etmesiyle öldü.
- 27 Nisan 2011'de Bismil'de gaz bombalarından etkilenen 60 yaşındaki Kazım Şeker kalp krizi geçirerek hayatını kaybetti.
- 31 Mayıs 2011'de Hopa'da Başbakan Tayyip Erdoğan'ı protesto eden gruba polisin attığı gaz bombalarından etkilenen 54 yaşındaki emekli öğretmen Metin Lokumcu, kalp krizi geçirerek hayatını kaybetti.
- 12 Haziran 2011'de Şırnak'ta polisin attığı gaz bombasından etkilenen Hatice İdin yaşamını yitirdi.
- 21 Mart 2012'de Newroz'da kafasına gaz bombası isabet eden Hacı Zengin hayatını kaybetti.

Biber gazı AİHM'de mahkum oldu

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) İstanbul'da 2004 yılında düzenlenen NATO Zirvesi karşıtı gösteriye katılan öğretmen Ali Güneş'e polis tarafından çok yakın mesafeden göz yaşartıcı gaz sıkılmasını Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin kötü muamele ve işkenceyi yasaklayan 3'üncü maddesinin ihlali olarak değerlendirdi. Kararda "Polisin, barışçıl bir gösteride göz yaşartıcı gaz kullanmaması gerektiği" belirtildi. Türkiye Ali Güneş'e manevi tazminat olarak 10 bin euro, mahkeme masrafları olarak da 1500 Euro ödemeye mahkum oldu.

İnternet Kullanıcı Hakları Bildirgesi

İnternet Türkiye'ye 12 Nisan 1993'te geldi, 1998'den beri Nisanın ilk iki haftası İnternet Haftası olarak kutlanıyor. 15.'si "İnternet yaşamdır" sloganıyla kutlanan İnternet Haftası sebebiyle bir araya gelen Elektrik Mühendisleri Odası, Alternatif Bilişim Derneği, İnternet Teknolojileri Derneği, Linux Kullanıcıları Derneği, Sansüre Sansür, Pardus Kullanıcıları Derneği, Ankara Barosu Bilişim Kurulu ve Korsan Parti Hareketi, 'Kullanıcı Hakları Bildirgesi' yayınladı. 14 maddelik bildirgede internete erişimin temel bir hak olduğu, devletin ücretsiz ya da düşük bir bedel karşılığında herkesin internete erişimini sağlamakla ve gerekli yasal düzenlemeler ve icra organlarıyla bu hakkı güvence altına almakla yükümlü olduğu belirtildi. "Sansürsüz internet her yurttaşın hakkıdır" denen bildirgede, internete devlet denetimi ve gözetiminin, ifade ve örgütlenme özgürlüğünün önündeki en büyük engel olduğu ifade edildi. Bildirgede, internetin örgütlenme hakkının asli bir parçası olduğu ve bu hakkın kısıtlanamayacağı ve kimsenin kimliğini açıklamaya zorlanmayacağının altı çizildi.

Ateist 'twit'e soruşturma

Ünlü piyanist Fazıl Say'a internet paylaşım sitesi Twitter'daki mesajları nedeniyle soruşturma açıldı. Say'ın, Türk Ceza Kanunu'nda 'halkı kin ve düşmanlığa tahrik' ve 'dini değerlere hakaret' suçlarını tanımlayan 216. maddeyi ihlal ettiği iddiası değerlendiriliyor. Soruşturma sonunda Say hakkında 1.5 yıldan 4 yıla kadar hapis cezası istemiyle dava açılabilir. Soruşturma konusu mesajlar şunlar:

- Muezzin 22 saniyede okudu akşam ezanını yahu. Prestissimmo con fuoo!!! Ne acelen var? Sevgili? Rakı masası?
- Ben ateistim :) diğer yarısını bilmem :)
- Ateistim ve bunu bu kadar rahat söyleyebildiğim için gururluyum.

Leyla Zana'ya 55 yıl hapis talebi

Diyarbakır Bağımsız Milletvekili Leyla Zana hakkında çeşitli tarihlerde yaptığı 9 ayrı konuşma nedeniyle 9 kez örgüt propagandası, bir kez de örgüt üyeliği suçunu işlediği gerekçesiyle toplam 55 yıl hapis cezası istendi. Zana, Diyarbakır 5'inci Ağır Ceza Mahkemesi'nde 4 Aralık 2008 tarihinde 'terör örgütüne üye olmak' suçundan 10 yıl hapis cezasına çarptırılmış; Yargıtay 9'uncu Ceza Dairesi ise sanığın eksik savunması nedeniyle kararı bozmuştu.

CHP ve BDP'den ortak vicdani ret açıklaması

CHP İzmir Milletvekili Rıza Türmen ile BDP Grup Başkanvekili Hasip Kaplan, Meclis Anayasa Uzlaşma Komisyonu'na katılan vicdani retçiler ile birlikte TBMM'de düzenledikleri ortak basın toplantısında Türkiye'nin gerek Anayasa'nın 90. maddesi gereğince, gerek Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin kararlarını uygulamak yükümlülüğü gereğince yasalarını değiştirip vicdani reddi kabul etmesi gerekir dediler

"Kahrolsun Faşizm"e red

Hürriyet gazetesinin haberine göre Tiyatrokare'nin "Onca Yoksulluk Varken" adlı oyununun Erzurum'da sahnelenmesi belediye engeline takıldı. Tiyatronun kurucusu Nedim Saban oyuna, dekordaki "Kahrolsun Faşizm" yazısı sebebiyle salon verilmediğini ifade etti. Gülbahar Karakuş'un Hürriyet'te yayımlanan haberine göre, Saban şunları söyledi: "Sonunda bu da oldu, bir oyun dekoru nedeniyle baskı gördü... Halen Anadolu'da oyunculardan sabıka kaydı soran bir düzen var. Oyun metinleri isteniyor. Yıllardır Anadolu'da oyuncular fişleniyor." Emile Ajar'ın aynı adlı romanından uyarlanan oyun, Fransa'nın Arap mahallelerinden birinde, anneleri fahişelik yapan çocuklara evini açan bir Musevi kadının öyküsünü anlatıyor.

Ahmet Şık: "Sistemin ikiyüzlülüğü hayatın her köşesine sindi"

Ahmet Şık Brüksel'de Avrupa Parlamentosu Liberal Demokrat Grubu'nda konuşma yapmaya davet edildi. günümüzün siyasi durumunu yansıtan Şık'ın konuşmasını--kısmen kısaltarak-- sayfalarımıza aktarıyoruz.

"Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, 13 Nisan 2011'de şu an bulunduğumuz çatının bir parçası olan Strasbourg'taki Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nde kendisine yöneltilen bir soruyu şöyle cevaplamıştı:

"Bu kitapları toplatan ben değilim. Tutuklanan medya mensuplarının elindeki belge ve bilgilerin ardında bir şey var ki yargı hemen tedbir istiyor. Bakın bir örnek vereyim. Bombayı kullanmak suçtur. Bombanın hazırlanmasında kullanılan malzemeleri kullanmak da suçtur. Bunun ihbarı gelmişse güvenlik güçleri bunu toplamaz mı?"

Hatırladığınız üzere Erdoğan'ın, kitapları bombalara benzettiği bu konuşmayı yapmasına neden olan soru, tutuklanıp bir yıldan fazla hapishanede kalmama neden olan yazdığım bir kitapla ilgiliydi. İlginçtir kendisi de bir dönemin muktedirleri tarafından sakıncalı ilan edilmiş, okuduğu bir şiir yüzünden hapis yatmış olan Avrupa Birliği üye adayı Türkiye Cumhuriyeti'nin Başbakanı Erdoğan, yaşadığım haksızlığı kitapları bombaya benzeterek beni ve birçok meslektaşımı da "terörist" olarak suçlayarak savunmaya çalıştı. Çok üzücüdür ki hâlâ da öyle yapıyor.

Aradan bir yıldan uzun bir zaman geçti. Bu arada bombayla eşit tutulan, yasadışı silahlı örgüt üyesi olduğum yalanının kanıtı olarak sunulan, yayınlanmadan yasaklanarak imha edilmeye çalışılan kitabım, tüm tehdit ve yasaklamalara rağmen bir sivil itaatsizlik eylemiyle önce internetten kısa sürede on binlerce kişi tarafından indirildi. Sonrasındaysa kitabım 125 yazarın ortak imzasıyla yayınlandı. Erdoğan'ın "terörist" olmakla suçladığı kişi olarak 376 gün süren bir esaretin ardından şimdi karşınızdayım.

"Beni terörist, kitabımı da terör propagandası diye niteleyenler umarım biraz utanıyordur" (...)

Bugün Türkiye'de sivilleşme, demokratikleşme, geçmiş dönemin darbeleriyle, 12 Eylül ile hesaplaşma gibi yalanlar havalarda uçuşurken Türkiyeli meslek örgütlerine göre 102, çeşitli uluslararası basın örgütlerine göre de 50 ila 80 arasında gazeteci demir parmaklıklar ardında. Zaten benim burada bulunma nedenim de yakın zamana dek

o tutsaklardan birisi olmamdı.

"Hapiste olmadığı halde tutuklu gazeteciler"

Bilmelisiniz ki Türkiye'nin tutuklu gazetecilerden ziyade tutuklu olmadığı halde tutuklu olan gazeteciler sorunu da büyüktür. AKP ve iktidarının görünmeyen ortağı Gülen cemaatine karşı eleştirel tutum takınan, yürütülen politikalara muhalif bir duruş sergilemeye çalışan birçok gazeteci ya işinden olmuş ya da otosansürle susmak zorunda kalmıştır. Ruşen Çakır, Nuray Mert, Çiğdem Anad ve hatta iktidar partisine yakın Mehmet Altan bile hafif bir eleştiri yapınca işlerinden atılanlardan bazılarıdır. İfade özgürlüğü ve medyaya yönelik baskılarla ilgili bu sorunu yaratanların sizlere söylediği yalanlara lütfen inanmayın.

İfade özgürlüğü sorununu görünür hale getirense elbette tutuklu olan gazeteciler. Ben ve Nedim Şener'in tutuklanması bu sorunu görünür hale getirdi. Bir de Türkiye'de polis ve yargının tasarruflarının şirazesinden çıktığını kanıtladı. Evet, bir yıl dört duvar arasında kaldım ama bu sorunları görünür hale getirmesi açısından tutuklanmam hayırlı oldu.

"Gazeteciler değil, gazetecilik yargılanıyor"

Şu kesin ki sanıklarının gazeteciler olduğu davaların birçoğunda sadece gazeteciler yargılanmıyor. Bizzat gazetecilik faaliyetleri yargılanıyor. Gazetecilik faaliyetlerinin yargılanmadığı yalanına rağmen açılan soruşturma ve davalarda tıpkı bana olduğu gibi tutuklu birçok meslektaşıma da savcılar ve hâkimler esas olarak mesleğimizle, haber kaynaklarımızla ilgili sorular sordular. Tür-

kiye'de sadece gazetecilerin ifade özgürlüğü ve mesleki faaliyetleri değil, bir toplumun bilgiye ulaşma özgürlüğü engelleniyor. İfade özgürlüğü yasal kılıf uydurularak bir kez daha ihlal ediliyor. Yasaların koruması altında olan, gazetecinin haber kaynağının gizliliği ortadan kaldırılıyor. Haberciliğin, gazetecilik faaliyetlerinin sınırlarını, yazılacak kitapların konusunu, polisler, savcılar, siyasetçiler belirlemek istiyor.

Oysaki gazetecinin susturulması halkın susturulması demektir. Ve sessizlik sadece totaliter rejimlerin, korku ve baskıyla hükmünü sürdüren iktidarların vazgeçilmez silahıdır. O halde soruyorum; bu kuralların geçerli kılınmaya çalışıldığı ülkemin rejiminin adına demokrasi mi yoksa adaleti ortadan kaldırarak endişe ve paranoyanın topluma hâkim kılınmak istendiği bir korku diktatörlüğü mü diyeceğiz?

"Sözünü sakınmayanlar 'terörist' olarak suçlanıyor"

Türkiye'de cezaevleri ifade özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilmesi gerekirken "terör" kılıfı uydurulan suçlamalarla "terörist" denilerek özgürlükleri gasp edilen tutsaklarla dolu. Talepleriyle ilgili barışçıl protesto gösterileri yapan 500'den fazla öğrenci de bunlara dâhildir. Ama giderek daha fazla otoriterleşen bir baskı rejiminde gücü elinde tutanların, iktidarlarıyla suç ortaklığı yapmayan, sözünü sakınmadan konuşup yazarak gerçekleri dile getirenleri gazeteci değil de terörist olarak suçlaması olağandır. (...)

"Görevi kargaşaya son vermek olan hukuk, bizzat kargaşa yaratıyor"

Ne acı ki adalet, adaletsizliğin suretinde görünür kılınıyor ülkemde. Görevi kargaşaya son vermek olan hukukun kendisi bizzat kargaşa yaratıyor. Çözüm diyerek ürettiği her çare yeni bir hukuki kargaşanın, çifte standardın ve hak ihlalinin nedeni oluyor. Türkiye'de soruşturmaların, davaların ve mahkeme kararlarının bu kadar çok tartışıldığı ve herkesin üzerinde akıl yürüttüğü ve elbette adalet duygusunun bu kadar çok zedelendiği böyle bir dönem yaşanmamıştır.

Türkiye'de isimlerini sayamayacağım kadar çok gazeteci yazdıkları kitaplar, haberler ve çektikleri görüntülerden; Ragıp Zarakolu gibi ömrünü demokrasi ve barış mücadelesine adamış bir yayıncı yasal bir partinin siyaset akademisinin kokteylinde açılış konuşması yapmaktan; Büşra Ersanlı gibi bir akademisyen toplumsal cinsiyet konulu ders vermekten; elma soymak için dahi çakı taşımamış olan, çocuk kitapları kaleme alan, Kürt sorununa barışçıl çözüm aramayı kendine dert edinen Muharrem Erbey gibi insan hakları savunucusu bir avukat şiddet kışkırtıcılığından; öğrenciler konser bileti satmak ya da parasız eğitim talep etmekten; köylüler yaşadıkları yerlerdeki doğa tahribatına neden olacak baraj projelerine karşı çıkmaktan terörist olarak cezaevinde. Hatta pişmanlık duyduğunu açıklasa da geçmişinde işkencecilik sicili bulunan, milliyetçi bir polis müdürü de esasındayazdığı bir kitaptan, görünüşte ise sosyalist bir örgütün üyesi olmaktan tutuklu bulunuyor.

Genel anlayışı yansıtan bu saydığım bir kaç örnekten kolaylıkla terör örgütü ve terörist bulan Türkiye yargısı kanı hâlâ kurumayan Hrant Dink'in cansız bedeninden devletin kendisinin bizatihi kâtil olduğu bilindiğinden olsa gerek ne terör örgütü ne de terörist bulamıyor. Bulmak istemiyor. Anlayacağınız Türkiye'de ülkeyi yönetenlerin vatandaşlarına lâyık gördüğü ceza adalet sisteminin yarattığı hukuki sorunlar yüzünden artık yargısız, soruşturmasız, davasız geçen bir tek günümüz yok. Her gün hem şaşkınlığımıza ve hem de öfkemize bir yenisini ekleyen absürtlüklerle karşı karşıyayız. Kurulu düzenin bileşenlerini oluşturan AKP ile iktidarının gayrı resmi ortağı Gülen cemaatine muhalif olan her kesimden insan terörist olmak ya da terör faaliyeti yürütmek bahanesiyle ya cezaevlerinde ya da tutuklama tehdidiyle yaşamak zorunda. Gülen cemaatinin örgütlenmesinin etkinliğinde bulunduğu artık herkesçe bilinen polisin rövanşist siyasi hesaplarla yaptığı operasyonlarıyla ve olağan olduğu söylenen dönemin olağanüstü yargısının özel yetkili mahkemeleriyle olağan hayatımızın artık her günü olağanüstü. (...)

"Sorunları mevcut ceza adalet sistemiyle çözmemiz mümkün değil"

Türkiye'de her dönemde güç ve iktidarı elinde tutanın oyuncağı haline gelen, her zaman taraflı ve her zaman siyasal tutum almış olan ve hiçbir zaman bağımsız olmadığını bildiğimiz yargı mekanizması, düşünce ve ifade özgürlüğünün ekseninde yaşanan haksızlıkların baş sorumlularından biridir. Daha net söylemek gerekirse, hoşa gitmeyen her sözü, beğenilmeyen her davranışı ve eylemi terör faaliyeti olarak değerlendiren Türk Ceza Kanunu (TCK) ile Terörle Mücadele Kanunu'ndaki (TMK) düzenlemelerdir. Bu yasal düzenlemeleri aşırı ve abes yorumlarla değerlendirmekte bir sakınca görmeyen savcı ve hâkimlerdir. Bu savcı ve hâkimlerin görev yaptığı Özel Yetkili Mahkemeler'dir. Aklı ve vicdanı olan, hukukun üstünlüğü ve demokrasiye inanan herkesin söylediğini tekrarlamakta fayda var: TCK ve TMK ile Avrupa hukuk normlarını içselleştirmemiş Türkiyeli hâkim ve savcılara egemen olan devlet merkezli zihniyetten kaynaklı uygulamalarının ortaya çıkardığı sorunları, mevcut ceza adalet sistemi içinde çözmemiz mümkün değil.

Bireyin haklarını koruması gereken ceza hukuku, cezalandırma hukuku mantığıyla sürmektedir. TMK vatandaşın değil devletin çıkarını korumak üzerine kurulu bir anlayışla muhalif ya da hoşa gitmeyen davranışta bulunan herkesi "terörist" yapmaktadır. Kaldırıldığı iddia edilen Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin esasında sadece adı değişmiştir. Özel yetkili savcılar ve Özel Yetkili Mahkemeler (ÖYM) adı altında geçmişin kanuni ancak hukuksuz düzeni sürmektedir. Türkiye ile parçası olmaya çalıştığı Avrupa hukuk sistemi arasında en ciddi sorun yaratan kurum haline gelen ÖYM'ler, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde verilen ihlâl kararlarının baş aktörüdür. Korkuyu egemen kılan TCK ile TMK'nin çağdaş insan hakları ve hukuk normlarına uygun hale getirilmesi, yargıya güvenin yıpranmasına neden olan ÖYM'lerin kaldırılması gerektiğini vurgulamakta fayda var.

"Derin devletle hesaplaşma fırsatı kullanılmak istenmiyor"

Yargılandığım mahkemede yaptığım savunmamda da belirtmiştim, sizlerin karşısında da tekrar etmek istiyorum. Polis ve yargı kaynaklı bu haksızlıkları görünür hale getiren Ergenekon ve türevi soruşturmalar kanlı, kirli ve karanlık bir geçmişi barındıran Türkiye derin devletini konu edinmiyor. Bu soruşturma ve davaların tek etkin gücü olan güvenlik bürokrasisini ele geçirmiş, etkinliğini giderek fazlalaştıran ve yargıda da uzantıları olan bir Gülen cemaatinin kimi mensupları hedefine koyduğu her kişi, kurum ve kuruluşu, bir takım derin devlet artığı ve darbeciyle birlikte Ergenekon ve türevi dava ve soruşturma torbalarına doldurmaya çalışıyor. Türkiye derin devletiyle hesaplaşma fırsatı bir kez daha kullanılmak istenmiyor.

Daha kötü olansa ciddi hukuki sorunlar ve kuşkular barındıran bu yargı süreci demokrasi ve sivilleşme mücadelesi olarak gösterilmek isteniyor. Derin devlet ya da darbeler soruşturuluyor denirken derin devletin ve darbelerin mağdurlarına söz hakkı tanınmıyor. Ne gözaltında kayıplar, ne faili meçhul cinayetler, ne kitle katliamları ne de 30 yıldan uzun zamandır Kürtlerle sürdürülen savaşın yarattığı hak ihlâlleri soruşturma konusu ediliyor.

"Eski rejimin sahiplerinin yaşattığı haksızlıkların benzeri"

Tartışmalı kimi soruşturmaları yöneten ve yönlendiren güç olan Gülen cemaatinin güvenlik bürokrasisindeki kimi mensupları rövanşist bir tutumla hem geçmişin intikamını alıyor hem de siyasi muhaliflerini ortadan kaldırmaya çalışıyor. Kendilerini iyilik hareketi olarak göstermeye çalışan, Müslüman dindar bir sivil toplum örgütü olduğunu iddia eden bu cemaatin neden bu tür komplolar peşinde olduğu, Türkiye'nin militer iki gücü olan polis teşkilatı ve ordu içinde örgütlenmeyi niçin bu kadar çok istediği izaha muhtaçtır.

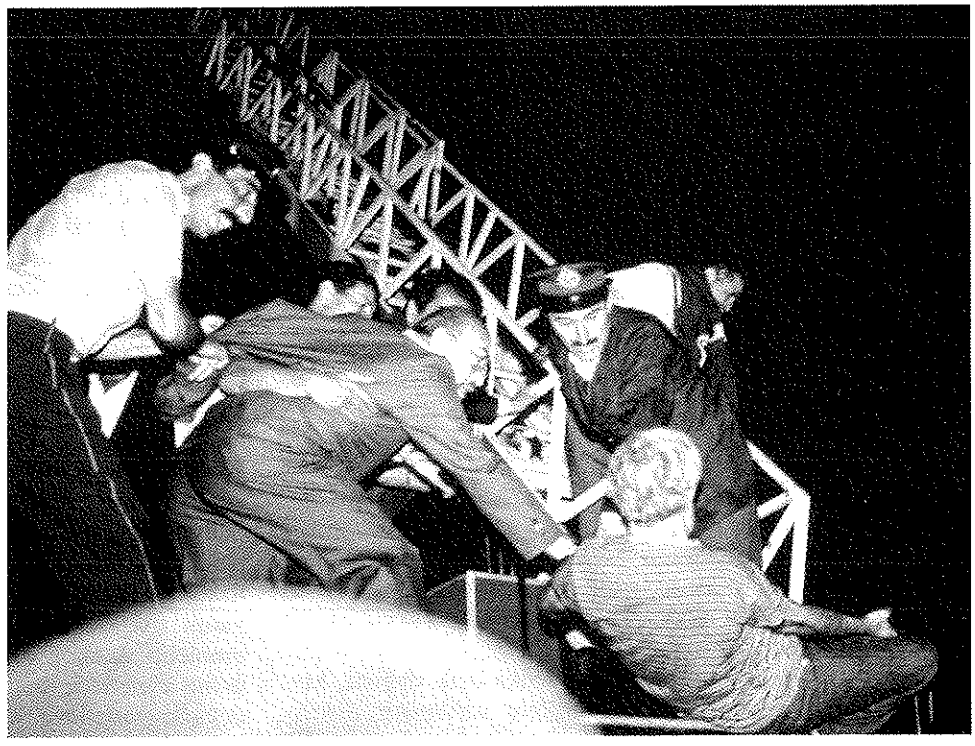
Aynı şekilde kimlerden oluştuğu, kaç kişi oldukları, finans kaynakları ve hacmi, devlet bürokrasisinde neden bu kadar çok örgütlenmeyi istedikleri ve en önemlisi neden şeffaf olmadıkları da herkes gibi benim de yanıtını aradığım sorulardır. İşte bu sorulara yanıt bulmaya çalıştığımdandır ki Türkiye'de eski rejimin sahiplerinin yaşattığı haksızlıkların bir benzerini yeni sahiplerince ve daha vahşice yaşatılanlardan biri oldum. Karşısında olduğum, kimi aktörlerince hedef alındığım bir zihniyete mensup olmakla suçlandım.

"Özlemini sürdüğümüz bir hayat"

Her şeyin farkındayız. Her ne kadar mümkün olmasa da, Türkiye'de kendisinin onaylamadığı düşünceleri daha zihindeyken yok etmeye çalışan, ifade edilmesini istemeyen baskı, şiddet ve zulümle korku salarak varlığını sürdürmeye çalışan bir rejimin inşa edilmeye çalışıldığını görüyoruz. Hiçbir diktatörlüğün gelip geçici heveslerle ya da rastlantı sonucu doğmadığını da biliyoruz. (...)

Bunca baskı ve zulümden iktidarın sahiplerinin korktuğu bizlerinse özlemini çektiğimiz, mücadelesini sürdürdüğümüz bir hayatın çıkacağını burada bir kez daha tekrarlıyorum."

Suçlu Aziz Nesin'mi?

2 Temmuz 1993'te Sivas'ta Madımak Oteli'nde 37 aydının yakılması konusunu ele alan TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna bağlı alt komisyon yananlardan şair ve felsefeci Metin Altıok'un kızı Zeynep Altıok'u dinledi.

Oturum sırasında AKP Milletvekili Oya Eronat hadiselere aziz Nesin'in konuşmasının sebep olduğunu söyledi. Bilindiği gibi kökten-dinci gericilik o tarihten itibaren böyle deyip durur. Eronat'ın mensubu olduğu partinin Genel Başkanı Tayyip Erdoğan da davanın zaman aşımından düşmesinin "milletimize hayırlı olmasını" diler.

Komisyonda Eronat ile Zeynep Altıok arasında geçen konuşmanın o bölümü şöyle:

"Oya Eronat: Hiç Aziz Nesin'i kendi kafanızda sorguladınız mı? Acaba o da böyle yapmasaydı keşke diye düşündünüz mü? Çünkü birçok insan için din hassas bir konudur. Bu hassas duyguların kaşınmaması gerekir. Tabii bir katliamın gerekçesi olamaz, ama keşke Aziz Nesin konuşmasaydı da babam ölmeseydi dediniz mi?

Zeynep Altıok: Aziz Nesin bu toplumun saygın insanlarından biridir. Ben o gün de her bireyin görüşlerini serbestçe dile getirmesinden yanaydım. Provokasyon her zaman, her yerde vardır, ama provoke olup adam öldüremezsiniz. Aziz Nesin kendini ifade etmiştir. En azılı provoke olmuş katilin bile suçu kabul edilmemeli. 'Keşke Aziz Nesin bunları söylemeseydi, bunlar yaşanmasaydı...' Bunlar ütopik, romantik şeyler.

Oya Eronat: Her gerçeği her yerde söylemek demokrasi midir, yoksa dejenerasyon mudur? Herkes birbirine saygı gösterecek, anlamaya çalışacak."

Bu haberin basında yer alması üzerine Ali Nesin Eronat'a hitaben kamuoyuna yaptı duyuruda özetle şöyle dedi:

Sayın Oya Eronat,

Aziz Nesin'in konuşmasını okuduğunuzu sanmıyorum. Tashih edilmemiş metin http://www.nesinvakfi.org/aziz_nesin_sivas_konuşması.html sayfasındadır.

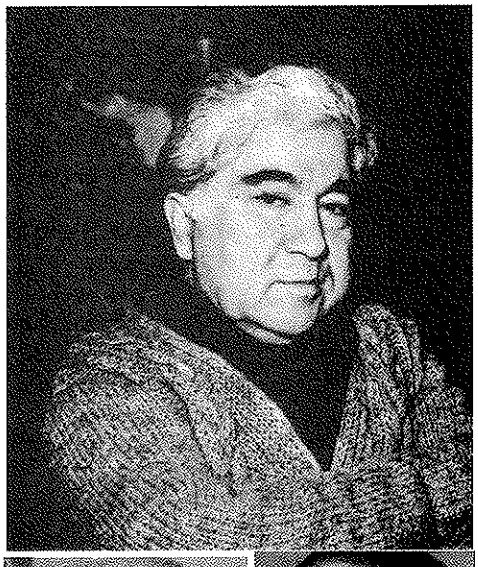
Tahrik edici tek bir cümle yoktur.

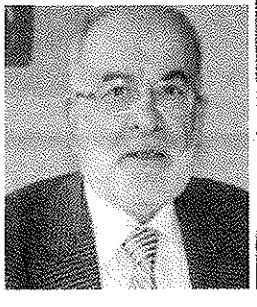
Olsa bile, sorduğunuz soru, İnsan Hakları Komisyonu'nun bir üyesi tarafından yöneltilecek bir soru değildir.

Sizin o komisyondaki göreviniz insan hakları ihlâllerinin faillerini bulmaktır.

Siz Sivas faillerinin avukatı değilsiniz ki tahrik konusuyla ilgilenesiniz.

Ayrıca, babası yanarak ölmüş bir kızın duygularıyla

oynayarak kendisinden siyasi emellerinize alet edeceğiniz bir cevap ummak, Meclis'in, dolayısıyla milletin size verdiği görevi kötüye kullanmak demektir.

O komisyon üyeliği bu amaca hizmet için size verilmemiştir.

Sivas olaylarının faillerinin Aziz Nesin'in konuşmasını dinlediklerini mi sanıyorsunuz?

Gerçekten olayların tahrikten mi kaynaklandığına inanıyorsunuz?

Bilginiz için: Konuşma halka açık değildi, kapalı bir salonda ve davetlilere verilmiştir.

Sivas olayının failleri de tahmin edersiniz ki konuşmaya davet edilmemişlerdi.

Sayın Oya Eronat,

Bildiğim kadarıyla Cumhuriyet tarihi boyunca ve hatta Osmanlı İmparatorluğu zamanında bile, topraklarımızda bir güç tarafından organize edilmemiş bir ayaklanma ya da linç girişimi olmamıştır.

Sivas kıyımını fiilen gerçekleştirenler hiç kuşku yok ki şeriat isteyen cahil ve zavallı bir güruhtu.

Onlara düşman olmayı kendime yakıştıramam.

Onlardan hesap sormak da benim işim değil.

Ancak bu korkunç katliamı planlayanlardan ve tasarlayanlardan hesap sormak hepimizin görevidir, en başta da o komisyonda bulunduğunuza göre sizin görevinizdir!

Bu mektubumun sonunda olaylardan iki gün önce, dolayısıyla Aziz Nesin'in konuşmasından da önce Sivas'ta dağıtılan bir metin okuyacaksınız.

Bu metin belli ki neyi nasıl ifade edeceğini çok iyi bilen ve hesaplayan biri tarafından dikkatle kaleme alınmıştır. Alelâde bir metin değildir.

Bu metni kim kaleme almıştır?"

Ali Nesin'in mektubuna eklediği cihad çağrısında şunlar söylenmiş:

"MÜSLÜMAN KAMUOYUNA

"Bismillâhirrahmânirrahim

"Peygamber, mü'minlere kendi canlarından ileridir. Onun hanımları da mü'minlerin analarıdır." (Ahzâb:6)

"Mü'minlere öz canlarından daha ileri olan Allah Resûlü (S.A.V.)'ne ve O'nun temiz zevcelerine, Allah'ın beytine (Kâbe'ye) ve kitab'ı Kur'an'a alçakça küfredilmekte ve mü'minlerin izzet ve namuslarına saldırılmaktadır. "Dünyanın bazı bölgelerinde şeytan ve onun yandaşları olan emperyalist kâfirler, dinimize ve mukaddes değerlerimize dil uzatmaktadırlar. Bunun başını ise satılmış, mürted Salman Rüşdi köpeği çekmektedir.

"Bu şeytanî oyunlara karşı, izzetli ve duyarlı Müslümanlar yiğitçe mücadele ortaya koyarak, bu uğurda canlarını feda etmekten çekinmemişlerdir. Bu iğrenç oyunların bir uzantısı olarak ülkemizde de; AYDINLIK gazetesi denilen bir paçavrada, mel'un Rüşdi'nin figüranlığına soyunan, dünya emperyalizminin gönüllü uşağı Aziz Nesin, aynı şekilde, Kur'an'ın korunmuşluğuna dil uzatmış, Hazret-i Peygamber (S.A.V.)'in aile hayatını (hâşâ) bir genelev ortamına benzetmiş ve ümmetin anaları olan hanımlarına (hâşâ) fahişe deme cür'etinde bulunmuştur. Bu olay, dünyanın değişik yerlerinde kâfir devletler tarafından dahi kabul görmezken, basımına müsaade edilmezken, ne yazık ki laik ve iki-yüzlü T.C. Devleti tarafından yayımlanmasına izin verilmiş, ayrıca bunu kabullenmeyip protesto eden izzetli Müslümanlar, devletin polis ve jandarması tarafından coplanmış, kurşunlanmış, bir kısmı da hapishanelere atılmıştır. "Salman Rüşdi köpeği Müslümanlar'ın çok az olduğu kâfir bir ülkede korkudan sokağa çıkmaya bile cesaret edemezken, onun yerli uşağı Aziz Nesin köpeği, yanında kendisiyle beraber bir ekiple birlikte, şehrimiz Valisi tarafından davet edilip, şehirde adeta Müslümanlar'la alay edercesine gezebilmektedir.

"Kâfirler şunu iyi bilmeli ki:

"İslâmın Peygamberi'ni ve kitab'ın izzetini korumak için, bu uğurda verilecek canlarımız vardır. "Gün, Müslümanlığımızın gereğini yerine getirme günüdür. "Gün, Allah (C.C.)'ın vahyi Kur'an-ı Kerim'e, Allah'ın meleklerine, Allah'ın Resûlü Hz. Muhammed (S.A.V.)'e, O'nun ailesine ve ashabına yöneltilen çirkin küfürlerin hesabının sorulması günüdür. "

'İman edenler, Allah yolunda savaşırlar.

Kâfirler de taşut yolunda savaşırlar. O halde şeytanın dostlarıyla savaşın. Çünkü şeytanın hilesi zayıftır.' (Nisa:76) "Galip gelecek olanlar, şüphesiz ki Allah taraftarı olanlardır.

Suriye Kürtleri ne istiyor?

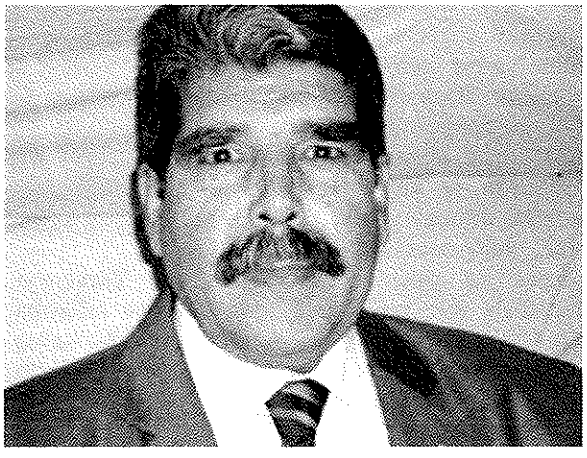
Aralarında Demokratik Birlik Partisi (PYD), Arap ve diğer halkların yer aldığı Komünist Emek Partisi ve Demokratik Marksist Parti gibi sol partiler ile Nasiri partileri olarak bilinen Arap Birlik Partisi'nin de bulunduğu Suriye demokratik muhalefet kanadından oluşan Ulusal Koordinasyon Kurulu Moskova'ya bir ziyaret gerçekleştirdi.

17-18 Nisan tarihlerinde gerçekleşen ziyarette Kremlin Ortadoğu özel temsilcisi Mihail Bogdanov'la görüştüler. Duma Uluslararası İlişkiler Komisyonu Başkanı Aleksey Puşkov ve Dış işleri Bakanı Sergey Lavro ile bir araya geldiler. Yapılan görüşmelerin ardından PYD başkanı Salih Müslim Muhammed ANF'nin sorularını yanıtladı.

Suriye Kürtlerinin Partiya Yekitiya Demokratik (PYD) Başkanı Salih Muslim Muhammed, Rusya yönetimiyle yaptıkları görüşmelerin verimli geçtiğini belirterek, "Rusya, diplomatik geleneğinde pek görülmemiş biçimde bizi resmi olarak davet etti ve Dışişleri Bakanlığı düzeyinde görüşmeler yaptık. Görüşmeler olumlu geçti. Suriye'deki Kürt sorunu konusunda bir dosya sunduk. Bizim talebimiz Rusya'nın özerk bölgelere tanıdıkları haklardan daha fazla değildir. Bu yüzden taleplerimizi çok makul buldular" dedi.

Muhammed, eğer Annan Planı çökerse Suriye'nin sonu görünmeyen karanlık bir tünele girebileceğini söyledi. Muhammed Güney Batıda suni- Alevi meselesi, Dürzî- Müslüman çatışması, Kuzeyde Kürt- Arap çatışması yaşanabileceği uyarısında bulunuyor.

Tarihi bir süreçten geçen Suriye Kürtleri bir yandan iç mücadeleyi yükseltirken, bir yandan uluslararası ilişkilerini yaratıyor. Suriye'yi bekleyen tehlikeleri Kürtler için fırsat ve riskleri PYD Başkanı Salih Muslim Muhammed'e sorduk.

Annan planının uygulanmaya başlamasından sonra nasıl bir hava var ve eğer plan gerçekleşmezse ne olur?

-Plan yeni uygulanmaya başlandı. Ama Suriye'de çok karanlık yönler var, bu yüzden ne olacağını kestirmek güç. Ama tabi demokratik güçler, Suriye yurtseverleri ve vatandaşları diyebileceğimiz kesimler de var. Birçok güç bunun son şans olduğunu söylüyor. Eğer Annan Planı çökerse iç savaş ve parçalanma yaşanabilir, ucu görünmeyen karanlık bir tünele girilir, bunun nereye çıkacağını da kimse tahmin edemez. Çünkü muhalefet parçalı; güneybatıda suni- Alevi meselesi, Dürzî- Müslüman çatışması, kuzeyde Kürt- Arap çatışması yaşanabilir.

Müdahaleden söz ediliyor. Ama bu uluslararası güç dengelerine bağlıdır. Buraya yapılacak bir müdahalenin tüm bölgeyi karışıklığa sürüklemesi ve dengeleri bozması ihtimalidir. Ama en önemlisi de unutmayalım ki, rejimin elinde kimyasal silahlar var. Bunların çoğu İsrail sınırında konuşlandırılmış, eğer kuzeyden saldırı olursa onları güneyde kullanmaları mümkündür. Eğer bu silahlar kullanılırsa bütün Ortadoğu karışır. Bu ülkenin jeopolitik konumu çok önemli. Buraya müdahale Lübnan, Irak, Ürdün Filistin, İsrail'i etkiler.

Müdahaleyi en çok kim istiyor?

-En çok Türkiye istiyor. Çünkü Türkiye bazı güçlere Ortadoğu'daki planlarına destek sunacağına ve siyasi İslam'ın yerleşmesine destek su-

nacağına söz vermişti. Tunus, Mısır, Libya'da gördük, Türkiye her şeyin içindeydi, Suriye'de de benzerdir. Suriye konusunda söz vermiş; "ben size yardımcı olacağım sizde Kürt sorununu benim istediğim gibi çözeceksiniz" diye. Ama bunu yerine getirmezse Kürt meselesinin kontrolünden çıkabileceğini düşünüyor. Bu yüzden müdahale etmek istiyor. Örneğin Suudi Arabistan ve Katar'da silahlı muhalefeti destekleyebilir, silah verebilir, para verebilir ama kendisi girmez ve asker göndermez. Tabi Türkiye'yi müdahale için teşvik ediyorlar. Türkiye arkasına NATO'yu almak istiyor. Ama NATO da, savaş bölgeye yayılır diye çekinceli yaklaşıyor, çünkü böyle olursa kaldıramayabilirler.

Rusya sizden ne istedi neler tartıştınız?

-Ne bizim Rusya'dan, ne de Rusya'nın bizden bir şey istediği yok. Bize vetoyu kullanma gerekçelerini ve şartlarını açıkladı. Elçilik, Rusya'nın bütün Suriye'ye zarar verecek kötü bir plana karşı durmak ve Suriye halkının çıkarlarını korumak için vetoyu kullandığını söyledi. Oysa Batılı güçler her şeyi tersyüz ediyor. Bunun arkasında körfez medyası var, bazı Körfez ülkelerinin parası var. Suriye Ulusal Koordinasyon Kurulu kurulduğundan beri Avrupa ve Rusya büyük elçilikleriyle ve bölge ülkeleriyle sürekli ilişkilerimiz oldu. Genel olarak bizi demokrat ve yurtsever muhalefet olarak nitelendiriyorlar. Rusya, diplomatik geleneğinde pek görülmemiş biçimde bizi resmi olarak davet etti ve Dışişleri Bakanlığı düzeyinde görüşmeler yaptılar. Görüşmeler olumlu geçti, karşılıklı görüş alışverişinde bulunduk. Bu görüşmeler boyunca düşüncelerimizin benzer olduğunu gördük.

Sizin Kürt kimliğinizi biliyorlar ve daha önce de görüşmeler oldu. Dolayısıyla bunlar Rusya'nın Suriye'deki Kürtlerin resmi kimliğini ve demokratik mücadele gücünü tanıdığı anlamına mı geliyor?

-Suriye'yi bir bütün ele alırsak Kürt sorunu bunun bir parçasıdır ama iç sorundur. Muhalefetin de iç meselesidir. Tabii ki kendileri bizi biliyor ve kimi temsil ettiğimizi, ne düşündüğümüzü biliyorlar. Özellikle Mihail Bogdanov ve Aleksey Puşkov bizi daha iyi tanıyorlar. Bogdanov görüşmelerde yakın ilgi gösterdi ve kendilerine Suriye'deki Kürt sorunu konusunda bir dosya sundum. Bizim Suriye'den istediklerimiz onların kendi özerk bölge ve cumhuriyetlere tanıdıkları haklardan daha fazla değildir. Bu yüzden de görüş ve taleplerimizi çok makul buldular.

Suriye Ulusal Konseyi (SNC) lideri Burhan Galyun, "Suriye Kürdistan'ı diye bir şey yok" diyerek, gündemlerinde Kürtlerin federalizm taleplerinin olmadığını söyledi. Bunun için neler söyleyebilirsiniz?

-Bu Ulusal Konsey dedikleri çok yapmacık bir şeydir. Halkların davasından çok kişisel çıkar peşinde olan bazı kesimlerden oluşuyor. Suriye'de iki muhalefet çizgisi var. Biri demokratik iç dinamiklere dayanan muhalefet, ki bu Ulusal Koordinasyon Kurulu çatısı altında buluştu. Diğerleri ise iç dinamiklerle değil dış ayarlamalarla oluşan bir muhalefettir. Bunlar dışarıda bulunan köksüz ve istikrarsız kesimlerdir. Çoğu AKP tarafından her biri bir yerden toplatılıp oluşturuldu. Bu yüzden Kürt sorunu konusunda bu açıklamalarda bulunmaları şaşırtıcı değil. AKP Kürtlere nasıl yaklaşıyorsa onlar da öyle yaklaşıyor. Onlara sunulan ilk koşullar hakkında bilgimiz var. Kürtlerin anayasal olarak tanınmamasını, Adana Anlaşması'nın sürdürülmesini istiyorlar. Burhan Galyuni bunları başkalarını memnun etmek için söylüyor.

Ama Galyuni yanlış söylememiş, orda bir Suriye Kürdistan'ı yok Batı Kürdistan var. Burası Suriye'nin bir parçası değil Kürdistan'ın bir parçasıdır. 'Özerklik falan yoktur' demesi, kendi kısır düşüncesini ifade ediyor. Biz Ulusal Koordinasyon Kuruluna demokratik özerklik üzerine bir dosya sunduk kendileri olumlu buldu ve kabul ettiler. Bu sadece Kürtler için de değil tüm Suriye için geçerlidir dediler. Biz kendile-rine bunu Kürt bölgelerinde gerçekleştirmek istediğimizi onların da genele uygulayabileceğini belirttik.

İstanbul'daki muhalefetin içinde Kürt var mı? Daha önce vardı ama sanki bir ara küsüp çık-

tılar...

-Orada birkaç Kürdün olması bir şey değiştirmez. Her çağda kendini satan birkaç Kürt çıkmıştır. Bunun bir anlamı yok. Ama sanırım bir Kürt düşüncesi veya grubu kalmaz. Bu İstanbul'daki kongreden önce Kahire'de Hamit Derviş ile beraberdim. Onlara söyledim bakın İstanbul'da böyle bir toplantı var, Kürtlere yaklaşımları bunlardır deyip onlara belgeler sundum. O da ikna oldu ve arkadaşlarına telefon açarak katılmamaları gerektiğini ifade etti.

Herkes Kürtlerin Ortadoğu dengelerinde bir gücü olduğunu biliyor. Ama Kürtler tarihsel deneyimlerinden artık kimsenin askeri olmak istemiyorlar.

Suriye askeri güçlerinin Kürdistan'daki pozisyonlarını anlatır mısınız?

-Kürdistan'da daha önce de Suriye askerleri yoktu. Onlar daha çok Şam çevresinde ve Güneyde Lübnan sınırlarında bulunuyordu. Kuzeyde yoktular hatta sınır güvenliğini bile Türkiye sağlıyordu. Biz mücadelenin barışçıl yoldan gelişmesini öngörüyoruz. Ama bu öz savunma yaklaşımını ortadan kaldırmaz. Karakollara ve devlet kuruluşlarına saldırmadık. Ordu ile sürtüşmemiz olmadı. Bazı kesimler bunun devletle anlaşmalı olduğunu söylediler. Bu iddialar gerçek değil. Kürdistan'da ordu yoktu sadece bazı merkezlerde istihbarat birimlerinin 20-25 kişilik karakolları var. Halkımız onlara saldırmamıştır, onlar da halka herhangi bir saldırıda bulunmadılar. Bazı sürtüşmeler olsa da bunlar büyümedi. Bugüne kadar bu tavrımızı koruyabildik bundan sonra da korumayı düşünüyoruz.

Bunlar diğer sahalarda ortaya çıkan boşluktan dolayı harekete geçen bazı çetelerin saldırısına karşı kendi mal ve can güvenliklerini koruma çabası olarak ortaya çıktı. Bu çetelere karşı Suriye yerel polis güçleri kendi merkezlerinden çıkamaz hale gelip müdahale yeteneklerini kaybettiler. Bazı olaylar gelişti hırsızlık gibi adi suçlarda artış yaşandı. En son 9 kişiyi kaçırıp karşılığında fidye istediler. Bunun üzerine öz savunma birlikleri adıyla bazı örgütlenmelere gidildi. Bu, halkımızın kendini koruma çabasıdır. Ama tabi dış müdahale ve Kürtlere yönelik saldırılar gelişirse halkımız kendini savunacaktır.

Bu düzeyde bir siyasi örgütlenme de var mı?

-Bizim, Tevgera Çivaka Demokratik (Tevdem) [Demokratik Toplum Hareketi] diye bir oluşumumuz var. Halkımız bu çatı altında ekonomik, politik, kültürel ihtiyaçlarını ve yaşamını örgütlemeye çalışıyor. Ayrıca seçimlerle kurulan Meclisa Gel [Halk Meclisi] var. Öz savunma bunun bir parçasıdır. Biz PYD olarak bunun öncü politik gücüyüz.

Kürtlerin birlik düzeyi nasıl? Herkes bu örgütlenme içerisinde yer alıyor mu?

-Biz baştan beri herkesle ilişki halindeyiz. Ayırım yapmadan tüm kişilikler ve partilerle görüşmeler gerçekleştirdik. En azından Kürt gücünün koordineli çalışması için çaba harcadık. Bütün Kürtleri demokratik özerklik çizgisine çekmek mümkün olmadı. Ama halk en makul ve gerçekçi çözümün bizim olduğunu gördü. Diğer parti ve oluşumlar bir araya gelip " Encümene Niştimane Kürde Suriye" [Suriye Kürtlerinin Vatanı Encümeni] oluşturdular. Ama bunlar bizim seçimlerle iş başına gelen Halk Meclisi gibi değil partilerin kendi beğendikleri kişileri bir ara getirerek kurdukları bir meclis gibi. Sadece Kürtlerle değil Arap halkının emekçileri ve yurtseverleriyle de birlik oluşturma çabalarımız oldu. Bu çerçevede Komünist Emek Partisi, Demokratik Marksist partisi gibi sol partiler ve Nasiri partileri olarak bilinen Arap Birlik Partisi gibi partilerle birlikte Suriye Ulusal Koordinasyon Kurulunu oluşturduk.

Bu dönemde Kürtler için bir fırsatlar ve riskler listesi yapın dersek, ne söyleyebilirsiniz?

-Bu süreç Kürtler için tarihi bir fırsattır. Tarih boyunca kaybettiklerini elde edebilirler. Kendi birliklerini sağlayabilirler. Eğer buradaki Kürtler haklarını elde ederlerse bu diğer parçaları da etkileyecek. Riskler Kürtlerin parçalanmalarından kaynaklanabilir. Kürtlerin başarısı birlikleri örgütlenmelerinden geçiyor. Herkesin iyi düşünmesi gerekiyor. Kürtler Ortadoğu depreminin ortasında bulunuyor. Bu yüzden sadece Suriye Kürtlerini değil tüm Kürtleri dayanışmaya çağırıyoruz. Bunun en somut ifadesi bir Kürt kongresidir. Bunun önümüzdeki aylarda Hewler'de (Erbil) gerçekleşmesi bekleniyor. Biz bunun böyle bir süreçte olması gerektiğini düşünüyoruz (26 Nisan 2012. ANF Ajansı).

AB, ABD, Arap Camiası ve Türkiye Kıskacında; Suriye!

Bereket Kar (*)

Ortadoğu coğrafyasında, geçmiş siyasal duruşu ve etnik kimlik birleşimi itibariyle yarım asırdır en fazla tartışılan ülke konumundaki Suriye;bugün de sıcak çatışmaların alanı olarak gündemde yerini korumaya devam ediyor.

İsrail'in Filistin topraklarını işgali ve BM'ler de tanınması (1948) ardından başlayan İsrail-Filistin ve Arap-İsrail çatışmaları ve savaşları ekseninde yer alan Suriye, Baas'ın işbaşına geldiği 1963 yılı ile birlikte bölgede Filistin halkının haklı davası yanında fiili olarak konumlanırken, uluslararası arenada sosyalist kampın ve özellikle Sovyetler Birliğinin yanında yer aldığı biliniyor. .

Baba Esat, yönetimi boyunca İsrail'le savaş hali yaşamış ve İsrail'i tanımanın önkoşulu olarak "toprağa karşılık barış" şartını ileri sürmüştür. İMF ve Dünya bankasıyla, alışverişi olmayan Esat yönetimi, AB ile mesafesini korurken,ABD'nin tüm mallarının boykotunu sürdürürken ,Ortadoğu barış planı adı altında,ABD'nin sunduğu ve İsrail'i tek taraflı olarak koruyan tüm barış planlarına karşı çıkarak, boşa çıkartılmasında Filistinli güçlerinin mücadelesine destek verdiği bilinir.

Ayrıca ,bölge işbirlikçi yönetimleriyle barışık olmayan Suriye yönetiminin ,bölgenin tüm ilerici ,devrimci ve komünist güçlerini ülkesinde kabul etmesi, siyasal faaliyetlerini sürdürmelerine olanaklar sunarak desteklediği ve tüm bunlara ek olarak,ülke nüfusunun yüzde 12 Arap alevi azınlığının ,22 Arap Ülkesinin hilafına iktidarı belirleyen güç olması,başta Arap Camiası olmak üzere ABD ve Türkiye'nin hedefi olması ve geçmişin rövanşının alınması için yeterli sebepler olduğu ve bir şekilde bu aykırı geçmişin hesabının sorulması beklentisi on yıllardır ABDnin gündeminde olduğu bilinir.

Ancak tüm bunlar baas rejiminin masum olduğu,suriye halkına demokratik hak ve özgürlüklerinin verildiği,meselenin yalnızca bir dış komplo olduğu anlamına gelmez.

Soğuk savaş döneminde Sovyetlerin ve sosyalist kampın desteklediği güçlü bir Filistin direniş hareketinin varlığı tüm Arap halkalarını ve kimi ülke yönetimlerini(Suriye ,G.Yemen, Lübnan, Libya gibi) de etkilemiş, gerçekleşen dayanışmalarla emperyalist-siyonist plan ve projelerin hayatta vücut bulmasını engellerken, bu ülkelerdeki (Suriye,Lübnan ve Libya'daki) dış destekli gerici kalkışmaların başarıya ulaşmasını da engellemiştir.

Sosyalist sistemin yıkılması ardından dünyadaki değişimler en bariz şekilde Ortadoğuda kendini hissettirdiği tüm gelişmelerden biliniyor.

ABD, İsrail ve işbirlikçileri lehine gelişen bu süreç başta Filistin direniş hareketini, Suriye'yi, Lübnan ve Libya'yı hedef alarak ilerlemiştir. 2003'de nükleer silah üretimini engelleme ve demokrasiyi getirme gerekçesiyle Irak işgali gerçekleştirilerek İsrail karşıtı tüm özgürlükçü hareketlere ve destekçisi ülkelere gözdağı verilmek istenmiştir.Ne varki, İsrail'in 2006'da Lübnan'ı işgal girişimi, Irak işgalinden kaynaklı moral bozukluğuna rağmen, Lübnanlı direniş güçlerinin Filistinlilerin ve Suriye'nin desteğiyle saldırı püskürtülmüş böylece İsrail ciddi kayıplar yaşamıştır. 2008'de Filistin'de, İsrail'in Gazze'yi işgal etme ve rüvanşı alma girişimine karşı, Filistinlilerin gösterdiği direniş ve bölge güçlerinin dayanışması ,lojistik destekçi Suriye ve İran'ı yeniden emperyalizmin direkt hedefi haline getirmiştir.

Arap halklarının Irak işgalinden ABD'ye duyduğu öfkeyle, İsrail'in ,Lübnan ve Gazze'yi işgal etmedeki başarısızlığından duyulan memnuniyet, moral ve kararlılık birleşince ,emperyalist güçlerin öngöremediği, halk kitlelerinin yönetimleriyle hesaplaşma süreci, Tunus'la başlayarak, tüm bölgeye yayılmıştır.

Tunus, Mısır ve Yemen'de ayaklanmaları geriden takip eden emperyalistler, Bahreyn, Libya, Ürdün ve Suriye'de öne geçip hareketi manüple etme, hizmetlerine sokma, amacından saptırmaya çabalamış ve özellikle kendi desteğindeki İslami gerici güçlere,'devrimci özgürlükçü güçler' adlandırmasını kullanması bilinçli olduğu kadar, hedef şaşırtıcı bir politikanın uygulandığını görüyoruz. Halbuki dönemin sözkonusu olan bu muhalefet halk hareketleri hiçbir ülkede aynı hedeflerle ve homojen siyasi bir önderlikle ilerleyemediği gibi emperyalist ve işbirlikçi güçlerin hedefi olmuş ve saptırılmaya çalışılmıştır.

Emperyalizmin kâdir güçleri bölge ülkelerinde diktatör, demokrat yönetici ayırımını kendilerine itaat edip etmemeye göre yaptıkları kimse için sır değildir.

Bükemedikleri eli öpme değil de kırma politikası, Saddam ve Kaddafi' den sonra sıranın Beşşar Esat'da olduğu, Tayyip Erdoğan'ın; "Baban bu dünyada hesap vermedi, ama sen hesap vermeden kaçamayacaksın!" şeklindeki intikam açıklamasından ve "özgür Suriye Ordusu" ve "Ulusal Konsey"i sahiplenerek her türlü desteği sunmasından açıkça anlaşılmaktadır.

Ne var ki bir yılı aşkın bir süredir Suriye'de devam eden ve bütün dünyayı meşgul eden çatışmalı süreçten anlaşılıyor ki, Suriye Libya'dan farklıdır. Emperyalist güçler, AKP iktidarı ve Arap Camiası, Suriye'yi sabıkalı geçmişinden cezalandırmaya çalışırken, Ortadoğu'nun yeniden şekillenmesinde ben de varım diyen Rusya ve Çin'i göz ardı edememekte olduğunu göz önüne alırsak Suriye'de çatışmaların yalnızca Suriye güçleri arasında olmadığı daha iyi anlaşılabilinir. Demek oluyor ki Suriye'deki çatışmaların, geçmişin hesaplaşması, toplumsal, inançsal, etnik, demokratik ve insani olduğu kadar, geleceğe ilişkin emperyalist-kapitalist güçlerin kendi arasındaki çatışmasıdır da. Ortadoğu'da topyekün bir savaşa neden olabilecek bu çatışmanın tarafları her gün netleşmekte ve safını belirlemektedir.

ABD, AB, Arap Camiasının çoğunluğu ve de Türkiye, kimi zaman ve yöntem çelişkilerine rağmen Esast'a, Beşşar ile anılan Baas yönetiminin her koşulda değiştirilmesinde anlayış birliği içinde olsalar dahi, Beşşar sonrasına ilişkin kaygıların giderilmediği biliniyor. Zira Ulusal Konsey, muhalefetin cüz'i bir kesimini temsil ettiğini, esas içerdeki ana muhalefetin, laik, demokratik ve devrimci güçlerin yanı sıra Kürt yurtsever güçleri de kapsaması ve her türlü dış müdahaleye karşı durarak değişimin barışçıl, demokratik yollarla gerçekleşmesini istemesi, başta, ABD ve İsrail'i ciddi ölçüde kaygılandırmaktadır.

Ayrıca, İran, Irak ile Lübnan'da Hizbullah ve kimi Müttefiklerinin yanısıra Kürtlerin, Hristiyanların ve Şam'da konumlanmış Filistinli güçlerin, silahlı islami güçlere karşı barışçıl, demokratik değişimden yana oluşları, dış müdahale seçeneğini zora sokarken Rusya ve Çin'in barışçıl siyasi çözüm önerilerine destek sunup manevra alanlarını genişletmekte olup Beşşar'a da zaman kazandırmaktadır.

Bu koşullar ışığında Beşşar Esat, daha fazla zaman yitirmek yerine anayasal değişimler zemininde, yurtsever, sosyalist, demokrat ve ılımlı islami güçleri de içine alacak bir ulusal birlik hükümetiyle seçimlere gitmesi halinde, Suriye'nin bütününü kapsayacak bir savaşa sürüklenmesine engel olabilir. Değil ise, emperyalist –Siyonist ve gerici güçler ablukayı daraltarak iç savaşla Suriye'yi parçalarken, bölgenin bütününü içine alacak topyekün bir savaşa yönelmesi kaçınılmaz olabilir.

Böyle bir savaşa karşı durmak elbette ki AKP iktidarından beklenemez. Tayyip Erdoğan'ın ve Davutoğlu'nun emperyalizm adına üstlendikleri misyon gereği, Suriye'yi kazanmak bir yana, bir an evvel iç savaşa sürükleyip, cezalandırmayı hedeflediklerini tüm açıklamalarından anlaşılmaktadır.

AKP İktidarı bu politikayla kendine başka bir seçenek bırakmamıştır. İç politikadaki, Kürt sorunu, demokratikleşme, Alevi hakları, azınlık sorunları ve muhalif güçlere ilişkin yaşadığı çıkmazı, komşumuz Suriye'nin içişlerine müdahale ederek aşmaya çabalamaktadır.

Bunun gereği olarak, Suriye'den göçü teşvik ederken diğer yandan, askeri eğitimden, silah desteğine kadar her türlü direkt ve dolaylı desteği Hatay'daki kamplar üzerinden sunmaya devam etmektedir.

AKP'nin bu politikası; Suriye kadar Hatay'ı ve tüm Türkiye'yi her gün biraz daha felakete sürüklemekte ve tüm sınır illerinin, telafisi zor ekonomik mağduriyetine neden olmaktadır. Davutoğlu; Suriye Ulusal Konsey'inin bir temsilcisi gibi, siyasal çözüm çağrısı yapan Kofi Annan'ı, Rusya'yı eleştirmekte ve tüm Suriye düşmanlarının İstanbul'da başarısız Tunus konferansını yeniden ve büyük bir hırsla toplamaya çabalamaktadır.

Tüm bu tehlikeli gelişmelerin ışığında, Türkiyeli devrimci sosyalist güçlere büyük görevler düşmektedir. Başta AKP iktidarının bu yanıltıcı, tehlikeli ve işbirlikçi politikalarına karşı durarak, ülkede ve bölgede savaşa karşı barış şiarıyla, alanlara çıkarak emperyalizme, siyonizme ve gericiliğe karşı enternasyonal dayanışmasını ilan etmelidir.

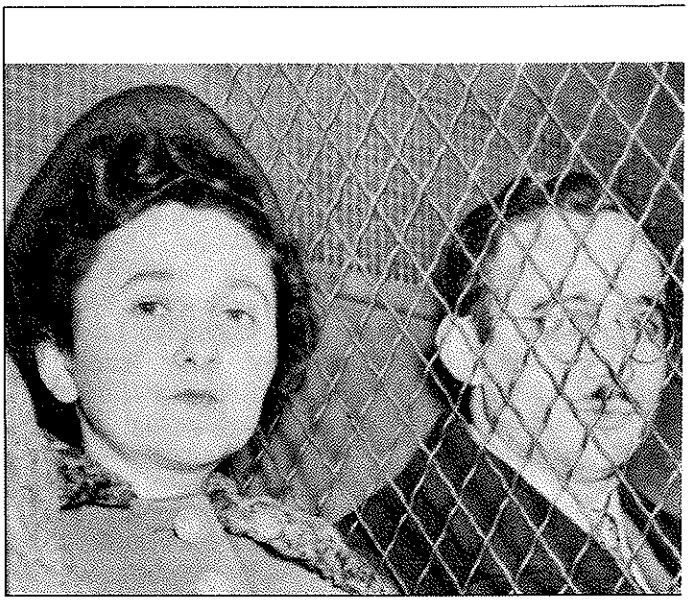
Komşu ülkelere (Suriye-İran) karşı her türlü müdahalenin karşısında durarak, Suriye ve tüm bölge halklarının demokratik hak ve özgürlüklerinin yanında olunduğunu ifade etmelidir.

Emperyalizmin, AKP iktidarının ve gerici Arap Camiasının savaş yanlısı, saldırgan politikalarına karşı durmak, halkların demokratik hak ve özgürlükler mücadelesini gözardı etmek anla-mına gelmeyeceği gibi olup bitenlere karşı kayıtsız kalmak ve Baas rejimini aklamak anlamına da gelmeyecektir. Devrimci sosyalist güçlerin her koşulda enternasyonalist mücadeleyi sürdürerek ezilen halkların haklı mücadelesinin yanında yer almaları olmazsa olmaz görevlerindendir.

*Ekmek ve Özgürlük dergisi web sitesinden alınmıştır !

Rosenbergler Ölmeli mi?

Haluk Gerger

Gelişmeleri tam izleyemedim ama anladığım kadarıyla bir gazetedeki köşe yazısı ihbarıyla başlamış herşey. İstanbul Büyükşehir Belediye Şehir Tiyatroları'nın sahnelediği, Alain Decaux'nun yapıtı "Rosenbergler Ölmemeli" adlı oyun da gösterimden kaldırılmış. Ihbarcı, Rosenberglerin, "Sovyetler Birliği'ne atom bombasının yapımıyla ilgili sırları sızdıran casuslar" olduğunu ve oyun yazarının da bu "gerçeği" öğrendikten sonra, eserinin oynanmasını yasakladığını yazmış.

Yazarı bilmem ve bu çok önemli değil. Tartışılması gereken, Julius ve Ethel Rosenberg çiftinin "nükleer sırları düşmana sızdıran vatan haini casuslar" olup olmadıkları. Rosenberglerin bu suçtan mahkum edilip infaz edildiklerini biliyoruz. Amerikan emperyalizminin Soğuk Savaş adaletine inanıyor ve güveniyorsanız mesele de burada bitmiş sayılır sizin açınızdan.

Ama acaba öyle mi? Rosenbergler "casus"mu, suçları "düşmana nükleer sır aktarmak" mı?

Önce şu "nükleer casusluk", "düşman" ve "vatan haini" meseleleri üzerinde duralım.

Teknik olarak, o sırada ABD ile Sovyetler Birliği "Faşizme Karşı Demokratik Cephe"de birlikte savaşmış iki müttefik. "Düşman" nitelemesi pek oturmuyor ama eli "nükleer tetik"te ve hatta Hiroşima ve Nagazaki'den bulaşmış "nükleer kanlı" ABD adaletiyle ihbarcılar bakımından bu anlam ifade etmiyor. Biz de sadece not ederek geçelim ve gerçek bir "hukuk cinayeti" işleyelim.

Rosenberg'ler "vatan haini" miydiler? "İnsanlığın dostu" olmakla özdeşse bu, "Amerikan vatan"ı sermayedarlarla hizmetlilerinin insanlığa düşman çete devleti ile aynı şeyse, elbette, Rosenberg'ler "hain"diler. Ama bir de şöyle bakalım: İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasını düşünün. Avrupa, Savaş'ın galibiyle, mağlubuyla, tarafsızlığıyla, yanmış, yıkılmış, çökmüş. Sovyetler Birliği, dile kolay, 27 milyon insanını, sanayiinin yüzde yetmişini yitirmiş, kentleri, kasabaları harabeye dönmüş, kıtlık ve açlıkla, hastalıkla, ölümle pençeleşiyor. Çin'de insanlar sokaklarda ölüyor açlıktan. Asya kaplanları Singapur, Malezya, bataklıktan yerleşim alanına geçiş yapmaya çabalıyor. Japonya, iki atom bombası yemiş, kayıtsız şartsız teslim olmuş, Amerikan işgali altında. Afrika'nın durumu bugünden dahi bin beter. Ve insanlık bu haldeyken, bir elinde atom bombası, ötekinde dolarlar, gürbüz bir güç, Emeğe ve halklara büyük Soğuk Savaş saldırısını başlatmış. Sadece dünyaya gözdağı vermek için, iki atom bombasını iki kentte, yüzbinlerce sivilin üzerinde patlatmış. Bugünün "global köy"e dönüştürülmüş dünya koşullarında yaptıklarına, yapabildiklerine bakın ve o dönemin bütünüyle çaresiz "değneksiz köy"ünde nükleer tekele sahip Amerikan emperyalizminin insanlığı nasıl tutsak alabileceğini bir düşünün.

Bir "Amerikalı devrimci", bir "insansever", bir "barışsever" olarak bakın hayata. Bu "çete devlet", bu gözüdönmüş "Sermaye", bu büyük "Saldırı", durdurulamasa bile, hiç olmazsa, başkalarınca bir ölçüde olsun dengelenemezse, ne olabileceğine bir bakın. Amerikan kıtasındaki "Yerli soykırımı"nın küresel çapta ve nükleer bombalarla geliyorum dediği, insanlığın Hitler'in yenilgiye uğratılmış "bin yıllık tutsaklık" projesinin Amerikan versiyonuna mahkum edilmek istendiği bir momentte, para pul demeden, en ufak bir kişisel beklenti düşünmeden, aksine elektrik sandalyesinde kavrulmayı göze alarak, bu gidişe karşı birşeyler yapmaya kalkmanın adı, "casusluk" ve "vatan hainliği" midir?

İngiltere'de, Amerika'da ve daha başka pek çok yerde, en parlak bilimciler, aydınlar, sıradan insanlar, böyle çabalarda bulundular. Evet, Sovyetler'e serviste de bulundular. Sovyetler

Birliği, o zaman, anladığımız manada, bir "devlet", bir "memleket" değildi. O, bir "genel grev"di; yanına yoksul köylüleri almış işçilerin kurduğu tarihin ilk "İşçi-Köylü Ülkesi"ydi; insanlığın "düşülkesi"i; işçi sınıfının, diline, dinine, ırkına, cinsiyetine, hatta görüşlerine, ideolojisine bakılmaksızın bütün işçilerin, "anavatan"ıydı. Bütün mazlum halkların "tek ve ilk dostu"ydu. O zamanlar, Sovyetler Birliği, bir "devlet", bir "memleket" değildi, bir devrimciydi. O'na yardım, O'ndan yana tavır, O'na bağlılık, bırakın "casusluğu", tam tersine, "çete devletler" ya da "hain işbirlikçi rejimler"le mücadelenin adıydı, "yurtseverlik-insanseverlik" eylemliliğiydi, "emek ve halk yolunda devrimci" praksisin ta kendisiydi.

Şimdi gelelim "nükleer sırların aktarılması"na. Kuşkusuz bu da "ayıp" değildi ve bu hayati alanda emperyalizmin ölümcül tekerine çomak sokan bilimciler olmuştu ama Rosenberg'ler davasında bu yönde bir kanıt, tüm kumpaslara, tüm iftiralara, tüm sahte delil imalat çabalarına karşın, hiç bulunamadı. Bulunamazdı da, çünkü Julius Rosenberg ve çevresinin yaptığı, basit sanayi bilgilerini Sovyetlere vermekti. Nükleer sektörle ilgili bağlantıları, bilgileri, ilişkileri yoktu. Julius Rosenberg'in, Amerikan hukuku çerçevesinde, idam cezasına tekabül edecek bir "suç"u yoktu ve buna yönelik herhangi bir kanıt üretilememişti. Karısı Ethel'in erkek kardeşi, yani kayınbiraderinin, kendisini ve karısını kurtarmak için, devletin yardımlarıyla uydurduğu yalanlardı eldeki "kanıtlar."

Bir de, kurban arayan Soğuk Savaş ilahları vardı, hani şu "gözdağı" için yüzbinlerce sivilin üzerine atom bombası atanlar. Birkaç Amerikalı komünistin yaşamı ne olacaktı ki. İşte Ethel Rosenberg bu hiçe sayılan yaşamlardandı. Biliyoruz ki, O bir rehineydi savcıların elinde. Savcılar da, Devlet de, onun bu işlere bulaşmadığını biliyorlardı. İlk planları, Ethel'i de işe dahil ederek, Savcıların dava stratejisi, Ethel'i savunma sürecinde, Julius'un suçu üstlenerek ya da bizzat Ethel'in kocasını ele vererek, "itiraflar"da bulunmaya zorlanmaları üzerine kurulmuştu. Iki küçük çocuk sahibi anne ve babanın bu durumda fazla direnemeyeceklerini ve Julius'ın suçu kabulüyle Ethel'in salıverilmesini yeğleyeceklerini bekliyorlardı. Julius ile Ethel Rosenberg arasındaki "devrimci dayanışma"yı, "komünist ahlak" bağını, "devrimci inadı"nı, "sevgi ilişkisi"ni hesap edecek yürekleri yoktu. Ethel, elektrik sandalyesine, bu "rehine komplosu" sonucu gitti; başı dimdik, gözlerinde ışık, yüreğinde sevgi ve ardında da iki küçük yetimi öksüz bırakarak.

ANI

Bir çift güvercin havalansa
Yanık yanık koksa karanfil
Değil bu anılacak şey değil
Apansız geliyor aklıma

Neredeyse gün doğacaktı
Herkes gibi kalkacaktınız
Belki daha uykunuz da vardı
Geceniz geliyor aklıma

Sevdiğim çiçek adları gibi
Sevdiğim sokak adları gibi
Bütün sevdiklerimin adları gibi
Adınız geliyor aklıma

Rahat döşeklerin utanması bundan
Öptüşürken bu dalgınlık bundan
Tel örgünün deliğinde buluşan
Parmaklarınız geliyor aklıma

Nice aşklar arkadaşlıklar gördüm
Kahramanlıklar okudum tarihte
Çağımıza yakışan vakur, sade
Davranışınız geliyor aklıma

Bir çift güvercin havalansa
Yanık yanık koksa karanfil
Değil unutulur şey değil
Çaresiz geliyor aklıma.

Melih Cevdet ANDAY

Rosenberg'ler sadece Amerikan halkı için değil, bütün insanlığın esenliği için bir çetin yola koyuldular, Sermayenin ve silahlı-silahsız hizmetlilerinin çeteleşmiş zor aygıtına, emperyalizme karşı tek engel olarak gördükleri devrimci Sovyetler Birliği'ne dost oldular. Komünist hareket içinde yer aldılar. "Casus" değillerdi; "vatana ihanet" etmemişler, yurtsever Amerikalılar olarak kendi halklarına ve insanlığa hizmete adanmışlardı; kendileri için tek kuruşluk bir beklentileri sözkonusu bile olmadı; "nükleer sırlar"la ilişkileri yoktu; Ethel olup bitenler içinde hiç yer almamıştı. "İnsanlık rızası"na bir politik kavga pozisyonu almışlardı "Canavarın ağzı"nda, saf, tertemiz, masum ve insani duygularla, amaçlarla, o kadar.

"Emperyalizme", "emperyalist saldırı"ya ihanet ettiler ve cezalandırıldılar.

Ve direndiler ve paylaştılar ve yürüdüler ölüme ve düştüler toprağa ve yükseldiler "güneşin sofrası"na ve buluştular dostlarla.

Ne dersiniz? Bunca yıl sonra, çifte güvercine duyulan ihbarcı sınıf kinine suskun mu kalmalı ve suça iştirak mi etmeliyiz? Ne dersiniz, yanık karanfil kokusunu unutmalı, onların kindar belleğine teslim mi olmalıyız? Ne dersiniz, bunca yıl sonra, biz de mi teammüden cinayet işleyelim, emperyalizmin "elektrik sandalyesi"ne kurban mı verelim içimizdeki insanı?.

Soğuk Savaş McCarthizminde dolaşanlar

Yalçın Yusufoğlu

Orhan Alkaya'nın sahneye koyduğu "Rosenbergler Ölmemeli" adlı oyun gösterimden kaldırıldı. Belirtildiğine göre, piyesi (Les Rosenberg ne doivent pas mourir) 1968'de yazmış olan 1953'te idam edilmiş Julius ile Ethel Rosenberg'in suçsuz olduklarını kanıtlamayı amaçlayan Alain Decaux onların suçsuz olduklarına bugün inanmadığı için oyunun temsilini veya kitap olarak basımını men etmiş.

Bunun üzerine birkaç müseccel anti-komünist, kapitalizm âşıklısı gazeteci büyük bir hazla Rosenbergler'e ve oyunun oynanmasında payı olanlara kin kustular, Rosenbergler'in suçlu olduklarını gerine gerine söylediler. Alkaya ve ekibini geri kafalılıkla, dünde kalmış olmakla itham ettiler. Kendi küflü McCarthizm'lerini örtmenin yolu demek ki buydu. Çünkü hâlâ 1950'li yılları aşamadıklarını ortaya koyuyorlardı.

Aralarından bir tanesi eskiden kışla komünisti ve köylü popülistiydi, bugün şehirli geçinmekle övünen, eski halini bir türlü hazmedemeyip sık sık solculara söven, bir aşiret kavgasında insanlar ölünce Kürtlerden utanarak ırkçılığını kusan bir ben-i âdem.

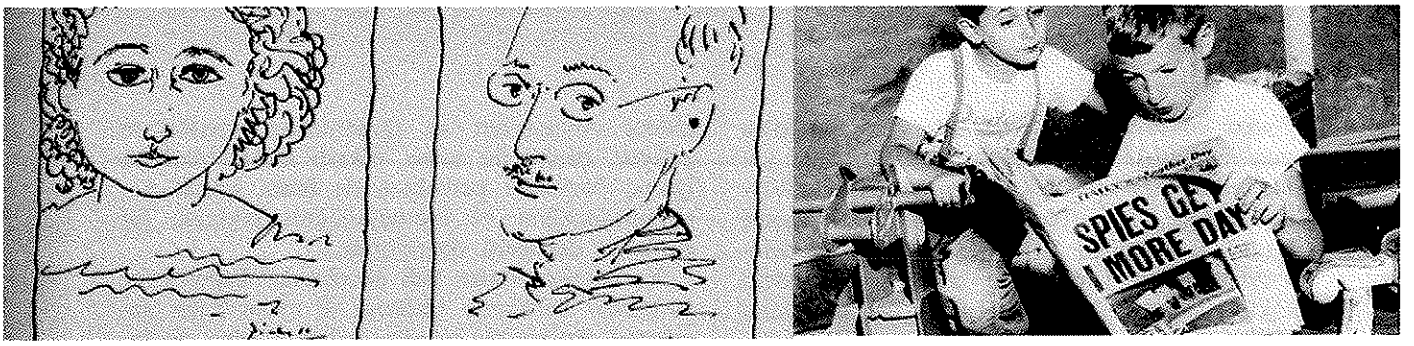
Yekdiğeri eskiden ekranda, şimdi gazete sayfasında küfürleriyle tanınan, kompleksleriyle durup durup sola çatan, şimdilerde iktidar partisinin dalkavuğu olan (üstüne üstlük Şafak Pavey'e "hem özürlü, hem CHP'li" diyecek kadar insanlıktan yoksunluğunu kanıtlamış) bir zavallı. Hazret Rosenbergler için "Anı" şiirini yazmış Melih Cevdet'e "Milli Şef sanatçısı" dedi. "Milli Şef Çankaya'dan düşeli 62 yıl, Anday öleli 10 yıl olmuş, ama şiir kitapları, romanları, oyunları, deneme ve çevirileriyle edebiyatımızın bir yüz akı olmaya devam ediyor. Dahası, UNESCO'nun yayın organı Courrier onu "Cervantes, Dante, Tolstoy, Unamuno, Seferis ve Kawabata düzeyinde bir edebiyatçı" olarak nitelemiş. Hakaret eden gazeteci ise kimdir, nedir, kilosu kaçtır, ne yazar, ne satar, bilinmez.

Rosenberglere gelelim: Mühendis olan Julius Rosenberg Manhattan Projesi'nde çalışmıştı. Atom bombasının kullanılmasından ve projenin bitmesinden beş yıl sonra -ve Kore Savaşı başlayınca-- sırları Sovyetler Birliği'ne vermek iddiasıyla kendisi ve eşi tutuklandılar, yargılandılar, ithamları ısrarla reddettiler, suçlarını kabul ederlerse idam cezası almayacakları, 30 yılla kurtulacakları yolunda pazarlığı reddettiler, 30 yıl sonradan 20 yıla indirildi, onu da reddettiler, Ethel Rosenberg'e kocasının casusluğunu söylerse beraat edeceğini söylediler, Ethel reddetti. Bu teklifler infaz gününe kadar sürdü. Sonuçta ikisi de elektrik sandalyesinde can verdiler. Süreç üç yıl sürdü.

Rosenberglere ikrar ettirme gayretlerinin nedeni o yıllarda bütün ABD kamuoyunu sarmış, ortalığı kasıp kavurmuş McCarthizm ve onun cadı avıydı.

Bütün ABD halkı korkutuluyordu, "Kızıl Casuslar" her yanı sarmıştı, normal bir komşunun bir kızıl ajan olduğu filmler yapılıyor, toplumda paranoya yaratılıyor, herkesin etrafındaki birilerinden şüphelenmesi isteniyordu. Rosenbergler'in idam edilip edilmemeleri anti-komünist histeri için o kadar önemli değildi, aslolan onların casusluklarını kabul etmeleriydi, böylece halk komünizm ve Sovyet tehlikesine ikna olacaktı. Ayrıca çiftin Yahudi olması nedeniyle, anti-komünizm anti-semitizmle birleşmesin diye Yahudi cemaatinin ileri gelenleri topluluğu soldan uzak tutmaya ve radikal Yahudileri tecrit etmeye çalışacaklar, anti-komünist kampanyaya katılacaklar, savcının ve hâkimin de Yahudi olduğunu söyleyeceklerdi. Ama 1980'lerdeki bulgular FBI'ın savcıyla ve hâkimle yoğun ilişkiler içinde olduğunu ortaya koyacaktı. Daha da önemlisi duruşma hakimi Kaufmann, davayı bitirirken yaptığı teşekkür konuşmasında "FBI ve Bay Hoover'a duyduğum saygının ne kadar büyük olduğunu bir kez daha vurgulamak istiyorum. Bu davada mükemmel bir çalışma sergilediler" demişti.

Sadece anti-komünizmiyle tanınmayan, Başkanlar ve bakanlar dahil devlet yöneticileri, iş adamları, medya mensupları hakkında dosyalar tutan, onlara şantajlar yapan ve kimsenim 49 yıl yerinden söküp atamadığı Edgar Hoover ABD tarihinin en büyük kara lekelerinden birisiydi. (Tamamen belgelere ve olgulara dayanan Clint Eastwood'un 2011 yapımı "J. Edgar" adlı filmi bu sezon Türkiye'de de gösterildi. Filmi görmüş

olanlar Hoover'ın şahsında "Amerikan demokrasisi"ni daha iyi tanımışlarıdır sanırım.)

Mahkemeye hiçbir kanıt sunulmamıştı. Ethel'in kardeşi David Greenglass yukarıda andığımız benzeri bir pazarlık sonucu aleyhte tanıklık yaptı, 15 yıl aldı, erken tahliye edildi, devlet himayesine alındı, kendisine başka bir kimlik verildi, eşi Ruth ise casus olduğunu kabul ettiği halde tutuklanmadı bile.

Şimdi Rosenberglerin suçlu oldukları Venona Kayıtlarına dayanıyor. ABD istihbaratı 1943'ten başlayarak ABD'deki Sovyet görevlilerinin üstlerine gönderdikleri telgraf metinlerinin şifrelerini çözmeye ve metinleri okumaya başlamış, buna da Venona Projesi diye bir kod adı bulmuş. Metinlerin İngilizceye, Kirili alfabesinin ise Latin harflerine çevrilmesindeki zorlukları nedeniyle NSA kendi notlarını köşeli parantezlerle metne eklemiş. Ayrıca belgelerin altına dip notları koymuş, açıklamalar yapmış, bazen bu notlar metinden de uzun olmuş.

Ulusal Güvenlik Servisi (NSA) 3000 civarında haberleşme metnini 1995-1996'da yayınlandı: Julius Rosenberg'in Sovyet Konsolosluğuyla ilgisi vardı. Julius da, Ethel de komünisttiler, Genç Komünist Birliği üyesiyken tanışmışlar.

Gelgelelim Venona metinleri "Liberal" kod adıyla anılan Julius'un Sovyet servisinden birileriyle bağını gösteriyordu, ama deşifre edilen belgelerde onun atom sırlarını verdiğine dair hiçbir bilgi yoktu. Oysa idamın gerekçesi "casusluk yapmak" değil, "atom bombasının sırlarını vermek"ti. Buna karşılık o metinlerde Julius Rosenberg kayıtlarından tamamen bağımsız olarak MLAD kod adlı bir başka Los Alamos bilimcisinin atom sırlarını Sovyetler'e verdiği yazılı. Adının Theodore Hall olduğu belirtilen bu kişi ise hiçbir kovuşturmaya uğramamıştı.

İkinci önemli hukuki husus, idamlarına dayanak yapılan yasa maddesi 1917'de ABD 1. Dünya Savaşı'na girdiği zaman çıkarılmıştı ve "düşman hesabına casusluk yapmayı" kapsıyordu. Oysa Manhattan Projesi sırasında Sovyetler Birliği "düşman" değil," müttefik ülke"ydi.

Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra işsiz kalan eski gizli servis elemanlarından bazıları ABD akademik çevrelerince istihdam edildiler, kimisi doğru, kimisi iddia açıklamalar yaptılar. Bunlardan Pavel ve Anotoly Sudoplatov yayınladıkları "The Memoirs of an Unwanted Witness" (İstenmeyen bir Tanığın Anıları) adlı kitapta, atom sırlarının Sovyetler Birliği'ne geçmesinde kilit isimlerin Neils Bohr, Enrico Fermi, Leo Szilard ve J. Robert Oppenheimer olduğunu Julius Rosenberg'in ise önemsiz bir aktör olduğunu ileri sürdüler. Onların sözlerinin ciddiyeti kuşkuludur, ama Julius'un projedeki görevinin atom sırlarını bilebilecek konumda olmadığı kesindir.

Dava hakkında bir noktayı daha eklemek gerekiyor: Rosenbergler'e "suçludur" kararını veren jüriydi, cezanın idam olmasın hükmeden ise hâkim. McCarthy döneminin isteri halindeki toplumsal atmosferinde juri üyelerinin nesnel olabilmeleri ise imkânsızdı. Hele hele Ethel'in cezası, ceza değil cinayetti.

Yukarıda yazdıklarım olayın ABD yasalarını ilgilendiren hukuki yönüydü. Dava ve ceza hukuki değil tamamen politikti. Rosenbergler'in idam edilmeleri Soğuk Savaş'ın ve McCarthy azgınlığının hem bir ürünüydü, hem de bir gerekçesi.

Gelelim olayın ABD yasaları ve hukuku dışındaki boyutuna.

Venona kayıtları ortaya çıkmadan önceki evrede de "Rosenbergler suçsuzdur, çünkü atom sırlarını vermemişlerdir" savına "vermiş olsalar bile iyi yapmışlardır, nükleer silahın ABD'nin elinde olması bir tehdittir dünya için" diye düşünenlerdendim. Çünkü ABD o tehdit ve tehlikeyi 6 ve 9 Ağustos 1945'te göstermiştir. Çünkü SSCB de nükleer silaha sahip olduktan ve denge sağlandıktan sonra 1962 Ekim ayında bizim ABD hayranlarının pek bayıldıkları Başkan Kennedy, "Sovyetler Birliği Küba'daki füzelerini çekmediği takdirde o üslere U-2 uçaklarıyla nükleer saldırıda bulunacağını" açıklamıştı. Sovyet yönetimi süre dolmadan Küba'daki füzeleri geri çekme kararı aldı.

Tehdidin ne kadar vahim olduğunu şu örnekle açıklayalım: Küba'daki Sovyet üslerinin muadili Türkiye'deki ABD füze rampalarıydı. Mesela Moskova yönetiminin ABD'ye "Türkiye'de bana karşı konuşlandırılmış nükleer üslerini çekmezsen oralara nükleer bomba atacağım" demesi ne kadar vahimse, Washington'un da yaptığı

o kadar vahimdi. O yıllarda henüz kıtalar arası (uzun menzilli) füzeler yoktu, o silahlar da yapıldıktan sonra merkez karargâhı Hadımköy-Çakmaklı'da olan (bir zamanlar Türk Genel Kurmay Başkanı'nın bile giremediğini gazetelerin yazdıkları) Türkiye'nin çeşitli yerlerindeki "Nükleer harp başlığı" adını alan üsler önemini yitirdi.

Ethel Rosenberg'in -belki de idamına sebep olan "Rusların atom bombasına sahip olmaları, insanlık için bir şanstır. Dünya barışı bu şansa bağlı" diyen sözleri yanlış mıydı? SSCB o silaha sahip olduğu halde ABD nükleer savaş tehdidini savurduysa, bir de aksi durumda neler yapmazdı. Venona belgeleri açıklandıktan sonra Rosenbergler'in atom sırlarını vermediklerini düşünüyorum, ama verselerdi bile barışa hizmet etmiş olurlardı. Çünkü nükleer silaha sahip olmak ABD'nin bir iç meselesi değildi, o silahın sırlarını dışarı çıkarmak ABD yasalarına göre suç olabilirdi, fakat konu tüm dünya güvenliğini ilgilendiren yaşamsal nitelikleydi. Atom sırlarını verdiklerini düşünerek Rosenbergler'i suçlu ilan eden gazeteciler ve benzerleri dünya barışının çıkarları açısından değil, bugün muhibbi oldukları ABD'nin gözlükleriyle olaya bakmaktadırlar, yazımızın girişinde de söylediğimiz gibi onlar hâlâ 1950'lerin Soğuk Savaşı'nda ve McCarthizminde dolaşmaktadırlar.

Yazının sonunda Rosenbergler'i iki mektupla anmak istiyorum: Birisi Ethel Rosenberg'in -"Manny" diye hitap ettiği-avukatı Emanuel Hirsh Bloch'a yazdığı mektup:

Sevgili Manny,

Son haftalarda çok çirkin birşey gelişti. Yavaş yavaş, kocam elektrikli sandalyede can verirken, kadın ve anne olarak benim için ölüm cezasının, insani kaygılardan ötürü müebbet hapse çevrileceği söylentisi yayıldı. Buna bağlı olarak, bu durumda 'casusluk sırrı'mın benimle birlikte ölmeyeceği ve benim olası bir yalanlama yapma ihtimalimin olacağı ümit ediliyor. Ve son olarak, kocamın yaşamı hakkında kararın sorumluluğu benim üstüme yıkılacak ve 'onu kendi tarafıma' çekmeyi açıkça reddedersem elimi onun kanına bulamış olacakmışım!

Yani şimdi kocamın canına karşılık kendi canım söz konusuymuş. Kadınları eve ve ocak başına hapsetmek isteyen bu kahramanların bana uzattığı ipe sarılmalı ve arkama bakmadan onu suda boğulmaya terketmeliymişim. Ne biçim şeytanlık, ne biçim gaddarlık, ne kadar baştan sona pislik, ahlaksızlık. Ancak şeytanlar ve sapıklar inançlı bir kadına böyle iğrenç, böyle aşağılayıcı bir öneride bulunabilirler! Sınırsız bir hiddet duyuyorum ve iğrenmekten kusacağım geliyor, çünkü bu sahte vakarlı kurtarıcılar, bu iğrenç domuzlar gerçekten de bana, içinde yaşayamayacağım ve ölemeyeceğim korkunç bir anıtkabir dikmemi öneriyorlar...

Ya çocuklarımızın hali ne olacak? Taparcasına sevdikleri babalarını öldüren ve evine bağlı annelerini sonsuz bir hiçliğe mahkûm eden ne biçim bir merhamet bu! Böyle bir 'alicenaplık' sayesinde rezillik içinde yaşamaktansa, kocamla birlikte ölmeyi tercih ederim!"

Diğer mektup ise oğullarından küçüğü olan Robert'in sonraki yıllarda "New York Times"a verdiği bir mülakatta anne-babasının –idam edildikleri gün yazdığı– son mektubu ezbere okumuştu:

"Tatlı, sevgili çocuklarım,

Bu sabah yeniden, sanki tekrar birlikte olabilecekmişiz gibi göründü. Fakat bu artık olamayacağına göre, tüm öğrendiklerimi size aktarmak en büyük arzum. Ne yazık ki size sadece birkaç kelime yazabileceğim. Geri kalanını size hayatınız öğretmeli, aynen bana benim hayatımın öğrettiği gibi.

Başlangıçta arkamızdan üzülüşünüz sizin için çok acılı olacak, fakat üzülen sadece siz olmayacaksınız. Bizi teselli eden bu, ve bu son tahlilde sizi de teselli etmelidir. Sonunda siz de yaşamın yaşamaya değer olduğu inancına varmak zorundasınız. Şimdi önüne geçilmez biçimde yaklaşan ölüm karşısında bile bunu bilmenin cellatları yeneceğinden kesinlikle emin oluşumuz size bir teselli olsun.

Aynı şekilde, yaşamınız size, iyinin kötünün ortasında gelişip serpilemeyeceğini, özgürlüğün ve yaşamı gerçekten güzel ve yaşamaya değer kılan her şeyin bazen çok pahalıya ödenmek zorunda olduğunu öğretmelidir. O zaman, sakin olduğu muzu ve uygarlığın henüz yaşamın artık yaşam uğruna kurban edilmek zorunda kalmayacağı noktaya henüz ulaşmamış olduğunu yürekten kavramış olduğumuzu bilmeniz size bir teselli olacaktır. Ve bizim yerimize başkalarının mücadeleyi sürdüreceklerinden emin olduğumuz için biz teselli buluyoruz.

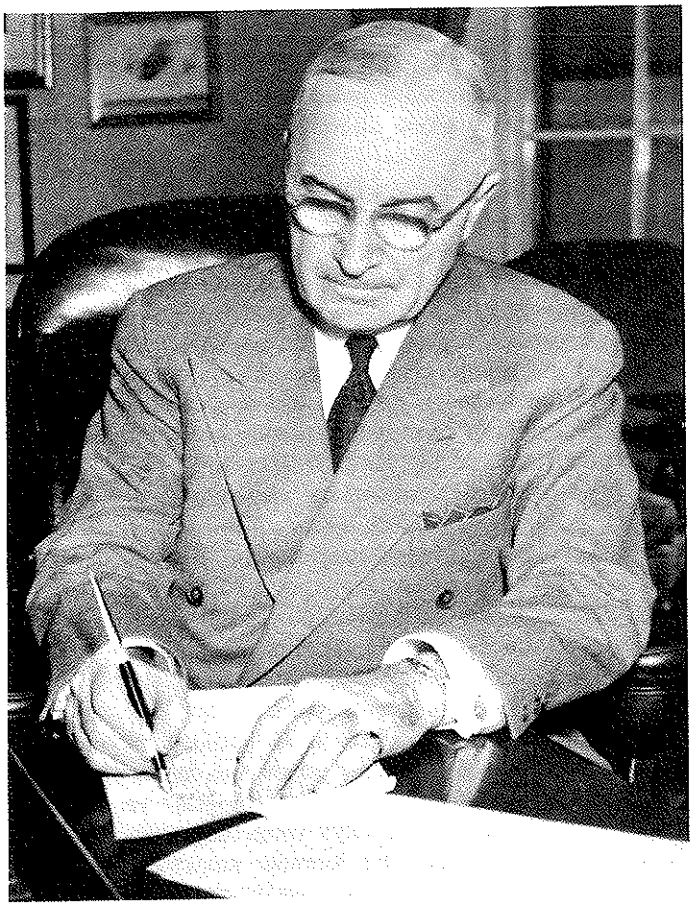
Yaşamımızı sizinle birlikte sonuna kadar yaşayabilme büyük sevinci ve mutluluğunun bize nasip olmasını dilerdik. Babanız size şunu söylemek istiyor: Tüm kalbi ve tüm sevgisi sevgili oğullarına aittir. Suçsuz olduğumuzu ve vicdanımıza aykırı hareket edemeyeceğimizi hiçbir zaman unutmayın.

Sizi bağrımıza basıyor ve hararetle öpüyoruz.

Sevgiyle,

Baba ve AnneJulie Ethel"

Nükleer çağı ABD başlattı

1 Dünya Savaşı'nı savaşı sonuçlandıran Versaille Antlaşması gerçekte bir yeni savaşı başlatmak üzere imzalanıyordu. Yirmi yıl kadar sonra gelen II. Dünya Savaşı insanlığa çok daha büyük bir tehdit bırakarak sona erdi: Nükleer Çağı başlattı.

Termonükleer Silahlar Çağı II. Dünya Savaşı'nın icadıydı. Almanlara karşı başlatılmış bir proje Japonlar üzerinde sonuçlandırıldı. Buna da ne yazık ki, çağın bazı seçkin bilginleri ön ayak oldular.

Harry Truman savaşın bitiminden ve barış kutlamalarından dört ay sonra Hiroşima ve Nagazaki'ye nükleer bombayı attırdı. 140 bini Hiroşima'da, 134 bini Nagazaki'de 274.000 insan hemen veya zamanla öldü. Daha fazlası radyasyondan sakat kaldı, ömrü kısaldı. Bombayı bulan, imal eden Einstein'ın, Oppenheimer'ın, Bohr'un ricalarını dinleyen olmadı. Onu kullanan, istediği gibi kullandı. Truman'ın amacı ABD'nin kudretini tüm dünyaya ilan ederek yeni başlayan dönemin hâkiminin kim olduğunu göstermek, Sovyetler Birliği'ne göz dağı vermekti. Sonra, o da nükleer silah imal edince Soğuk Savaş ve nükleer "dehşet dengesi" başladı.

Bu kitle imha silahının adına "nükleer silah" dememek için, "stratejik silahlar" denildi. Böylece resmi jargonun kandırmaca terimlerinden birisi daha icat edildi. Bugün gidin, sokakta bir yoklama yapın, "stratejik silah" sözünün "atom bombası" olduğunu pek çok kimse bilmeyecektir. Nükleer silahlar "stratejik silah" olunca, nükleer olmayanlara da "konvansiyonel silah" denildi. Derken her iki silah türü birleştirildi tahrip gücü hafif nükleer sahra topları yapıldı veya piyade silahı olan obüslere, roket atarlar mermilerine nükleer başlık konuldu, bunlara da "taktik nükleer silah" adı verildi.

Nükleer silahlanma yarışı başlayınca, artık bombayı uçakla taşımaya gerek kalmadı, yarış uzun menzilli nükleer başlıklı füzelere kadar tırmandırıldı. Kimyasal ve biyolojik (bakteriyolojik) silahlar da eklenince kitle imha silahlarına topluca ABC veya NBC denilir oldu.

Hegemonya emelleri ve nükleer şantaj

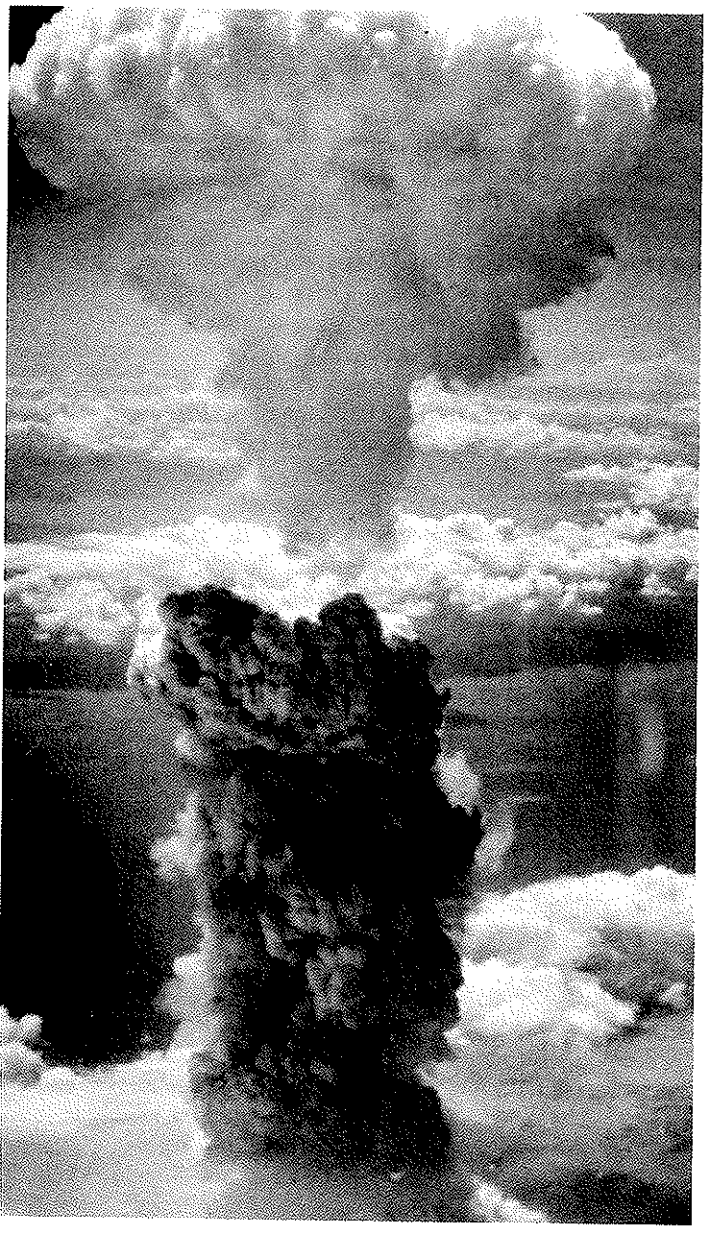
Truman ve sözcüleri, bombanın kullanılmış olmasına yükselen tepkiler karşısında, bu işi "savaşa son vermek için"' yaptıklarını açıklamışlardı; ama daha o günlerde bile asıl amacın bu olmadığı dünya kamuoyu tarafından pekiyi bilinmekteydi. Suçun ABD'nin "hür dünya"nın lideri olarak üstünlüğünü sağlamak amacıyla yapıldığı" yazılı ve sözlü daha sonra bu devletin yetkilileri tarafından da belirtildi.

Hiroşima-Nagazaki trajedilerinden sonra "ABD Stratejik Bombardıman İnceleme Dairesi" raporunda şöyle yazılmıştı:

"Atom bombası saldırısı olmasaydı dahi, Japonya'ya karşı hava üstünlüğümüz onu koşulsuz teslime zorlamak için yeterli baskıyı yapabilecek düzeydeydi... Tüm gerçekleri ayrıntılı olarak inceleyen ve sağ kalmış Japon liderleriyle de görüşen inceleme kurulumuzun kanısı, atom bombaları atılmamış olsa da,Rusya savaşa girmemiş olsa da, çıkartma hiç planlanmamış ve düşünülmemiş olsa da, Japonya'nın 31 Aralık 1945'e kadar teslim olacağı şeklindedir."

Müttefik ordular başkomutanı -sonraki ABD başkanı- General Eisenhower da "Onlara bu korkunç nesneyle vurmak şart değildi" diyecekti.

İlk nükleer silah yapımına ön ayak olmuş bi-

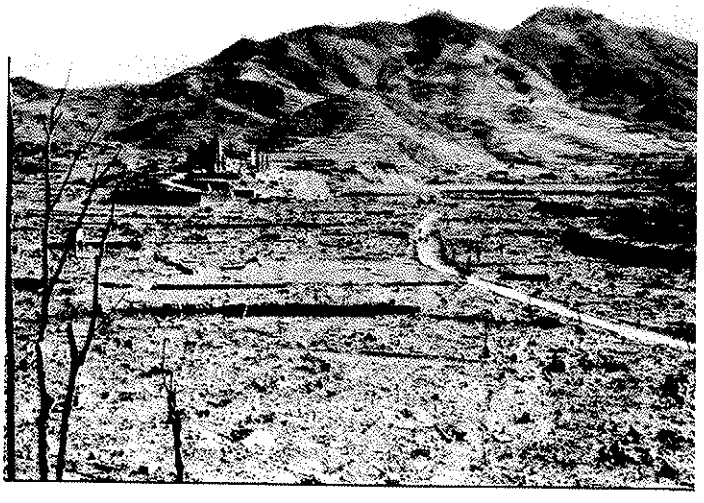
limciler Truman'a sundukları yedi imzalı bir raporda başardıkları projeye, Nazilerden önce bu silahı bulmak için başlamış olduklarını, artık Nazi tehlikesinin bulunmadığını belirttikten sonra, ABD yönetiminin bombayı kullanmak istemesindeki asıl amaca değiniyorlardı: Bu bombaları kullanarak ABD'nin gücünü kanıtlama isteklerini tehlikeli buluyorlar ve tüm ülkelerden gelmiş gözlemciler önünde, bir çöl ortasında ya da ıssız bir okyanus adasında bombanın gösteri olarak patlatılmasını, böyle bir girişimin esasen ABD'nin sahip olduğu "Atom bombası kudretini" kanıtlamaya yeteceğini söylüyorlar, bunun aynı zamanda Japon savaşını sona erdireceğini, çünkü silahın dehşeti karşısında Japonya'nın savaşa devama cesaret edemeyeceğini belirtiyorlardı. Raporun son bölümü ise, haklılığı zaman içinde hep doğrulanan, bugün dünkünden daha da önem taşıyan tarihsel bir uyarı niteliğindeydi.

O bilimciler yaptıkları silahın kullanılmamasını istedikleri gibi, ABD'nin bu silaha sahip tek ülke olarak kalacağını düşünmesinin hayal olacağını, çünkü kısa zamanda nükleer bombanın ABD'nin tekelinden çıkacağını belirtiyorlar ve ileride nükleer güce sahip olacak devletlerle birlikte, uluslararası bir kontrol sisteminin kurulmasını, böylece bu bombanın gelecekte de kullanılmamasının güvence altına alınmasını zorunlu görüyorlardı.

Ne var ki, Beyaz Saray, Pentagon ve tabii ki, "danışmanlar" vasıtasıyla onları yönlendiren büyük sermaye grupları bu uyarı ve önerileri dikkate almadılar. Başkan Yardımcısı olduğu halde projeden haberi bile olmayan, ancak Roosevelt ölünce ve kendisi başkanlığı devralınca ABD'nin nükleer silaha sahip olmak üzere bulunduğunu öğrenen Truman başta gelmek üzere, yetkililer ellerine geçirdiklerini sandıkları müthiş kudretten sarhoş olmuşlardı ve bu silahı kullanmanın, tüm yeryüzünde ABD hegemonyasını kurmaya yarayacağını düşünerek, nükleer güçlerini bir şantaj aracı olarak işlevlendirmek istiyorlardı..

ABD yönetici çevreleri ıssız bir çölde ya da adada yapılacak bir gösterinin dünyadaki geniş yığınları yeterince etkilemeyeceğini düşünüyor olmalıydılar. Ellerindeki silahın dehşeti, ancak bu silah insanlara karşı onların yaşadıkları bir kente atılırsa daha iyi anlaşılacaktı. Bir çölden ya da okyanus adasından kumlarla ya da sularla birlikte yükselecek nükleer bulutun fotoğraf ve filmleri kitleleri dehşete salmaya yetmezdi, o görüntüler ancak bombanın bir kentteki somut sonuçlarının görüntüleriyle birlikte etkili olabilirdi.

Nitekim giden uçak filosuna alınan yeterli sayıdaki fotoğrafçı ve kameramanın görüntüledikleri nükleer mantar, daha sonra alçak hava fotoğraf ya da filmleriyle ve yaşanılan felaketin

yerden alınmış görüntüleriyle tamamlanarak tüm dünyada yaygınlaştırıldı. Bu insanlık dışı görünümler ABD yöneticilerinin gözünde hem propaganda değeri taşıyordu,

Manhattan projesi

Nazilerin nükleer silah yapma olasılığına karşı ABD'de ilk harekete geçen Leo Szilard oldu. Berlin Humboldt Üniversitesi'nde çalışırken 1933'te Hitler'in Şansölye yapılmasından sonra Londra'ya giden, 1938'de Columbia Üniversitesi'ne geçen Macar fizikçisi olan Szilard berilyum üzerinde gama ışınlarının hareketiyle nötron elde ederek bilim dünyasında ün kazanmıştı. Szilard ABD'nin de nükleer araştırmalara başlamasını istiyor, bunu Hitler'den önce başarmak gerektiğini ısrarla söylüyordu. Ama yaptığı çeşitli girişimler sonuç vermeyince, Einstein'a başvurdu, onun olağanüstü ünü etkili olabilirdi, sonuçta Einstein'ı harekete geçmeye ikna etti ve Einstein Başkan Roosevelt'e bir mektup yazarak, nükleer araştırmalara başlanmasına önayak olmasını istedi:

"Efendim,

Enrico Fermi ve Leo Szilard'ın yaptıkları çalışmalar ve bana ilettikleri el yazısı notlar bende uranyum elementinin yakın bir gelecekte önemli bir enerji kaynağına dönüştürülebileceği kanısını uyandırdı. Ortaya çıkan bu durumun bazı yönleri dikkatle izlenilmeyi gerektiriyor ve yönetimin acilen harekete geçmesini öngörüyor. Bu yeni olgu, bomba yapımına da yol açacaktır ve -çok daha az kesin olmakla birlikte- son derece kullanışlı, yeni tip bombaların imal edilebileceği düşünülebilir. Bir botla taşınabilen ve rıhtımda patlatılabilen bu tip bombanın bir teki tüm rıhtımı ve çevresini yıkabilir. Ama bu bombalar havadan nakledilmek için fazla ağır gelebilirler. Almanya'nın teslim aldığı Çekoslovak madenlerinde uranyum satışını durdurduğunu öğreniyorum. Öyle erken davranması Alman Dışişleri Bakan yardımcısının oğlu Von Weisacker'in Berlin'deki Kaiser-Wihelm Enstitütüsü'yle olan bağıntısıyla da açıklanabilir. Amerikalıların yapmış oldukları bazı çalışmalar bu enstitüde şimdi tekrarlanmaktadır." (2 Ağustos 1939)

Einstein Alman nükleer tehlikesi uyarısını 7 Mart 1940'da da tekrarladı. Oysa evhamın boşuna olduğu, Almanların atom bombası konusunu bilmedikleri, girişimlerinin de yok denilecek mertebede kaldığı sonradan görülecekti. Mektubun yazılmasıyla projeye karar verilmesi arasında 2,5 yıl geçmesi gösteriyor ki, ABD yönetimini nükleer silah imaline ısrarla, inatla ikna eden bilimcilerdir. Beyaz Saray askeri niyetlerle re'sen böyle bir projeyi ısmarlamış değildi, hatta uzunca bir süre ayak diremişti. Ama silah yapılınca da, işbaşındaki siyasetçiler ve askerler gözlerini kırpmadan, hem de iki kez onu kullandılar. Bilgin'in rolü ve tarihsel sorumluluğu konusunda o olayın daima anımsanmasında yarar var. [Tıpkı Alfred Nobel'in dinamiti bulmaktan duyduğu büyük pişmanlık gibi.]

Nükleer araştırma çalışması için görev önce Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Dairesine ve onun başkanı Vannevar Bush'a verildi. Sorumluluk, Haziran 1942'de tesislerin kurulmasını yürütecek Manhattan İstihkâm Birliği'ne devredildiği için adına "Manhattan Projesi" denildi ve 1943'te Santa Fe'nin kuzeyindeki Los Alamos'ta çok gizli, çok sıkı güvenlikli bir tesis kuruldu.

Noel hediyesi atom bombası

Başlangıçta çalışmalar sadece araştırma düzeyindeydi. Çünkü Roosevelt yalnızca araştırmaya olanak sağlamış, atom silahının imaline izin vermemişti. 1941'de Almanlar Sovyetler Birliği'ne saldırdıktan, Japonya ile ABD arasındaki gerginlik had safhaya çıkıp Britanya, Alman hava akınları karşısında iyice zorlanır olduktan ve nihayet bilimciler U 235 izotopunu U 238 den ayrıştırmayı başardıktan sonra, Başkan 6 Aralık 1941'de (Pearl Harbour baskınından bir gün önce) nükleer silah imalinin de projeye alınmasına izin verdi. Projeyle devlet adına bir orgenerali görevlendirdi. Bilimciler çalışmaya "Manhattan Projesi" adını verirlerken, idari ve askeri erkân "Manhattan Operasyonu" diyorlardı. Los Alamos'ta da ad Manhattan kaldı.

1942 ortalarında yapılan değerlendirmelere göre bombanın 1945 yazında hazır olacağı tahmin ediliyordu. Aynı yıl Aralık'ta çalışmanın önde gelen isimlerinden Enrico Fermi projedeki bilimcilerin düzenlediği bir konferansta, imal etmekte oldukları silahı insanların kontrol edemeyeceğini söylüyor, endişelerini dile getirerek nükleer silaha ilk tepkiyi gösteriyordu. İtalyan olan Fermi, ülkesindeki faşist diktatörlük nedeniyle ABD'ye gelerek çalışmalarını orada sürdürmüş, 1938'de Nobel ödülünü kazanmıştı. Elektron ve nötronlar üzerindeki çalışmalarıyla tanınan Fermi, uranyum ve grafit atomlarını parçalamak için nötron hareketinden yararlanma denemeleri yapmış, Manhattan Projesi sırasında, 1942'de bunu başarmış ve ilk atom bombasının imal edilmesinde dönüm noktasını bu buluş oluşturmuştu. Ama aynı buluşun sahibi, daha sonra atom bombasının kullanılmasına karşı yürütülen mücadelenin en önünde saf tutacaktı.

ABD'li kimyacı Harold Urey kimyada "ağır su" diye anılan ve (D2O) formülüyle ifade edilen, 1,106 özgül ağırlıklı, 101,4°C kaynama dereceli suyu ve (ve ağır Hidrojen izotoplarından

oluşan) Deuteryumu elde ettiği için 1934'te Nobel Ödülünü almıştı. (Ağır su ve Deuteryum atom reaktörlerinde nötron rölantisör'ü (yavaşlatıcısı) olarak kullanılmaktadır).

Urey proje sırasında Uranyum 235 izotopundaki flor gazını difüze ederek bu izotopu zenginleştiren buluşu yaptı. Bir başka deyişle, Urey de nükleer silahın yapımında çok önemli bir rol oynamıştı ve o da bu silahın kullanılmasına karşı çıkanlar arasında yer alacaktı.

1943 başında general Groves araştırma ekibinin başına kuantum fizikçisi Robert Julius Oppenheimer'ı getirdi. 9 yabancı dil bilen Harvard diplomalı Oppenheimer genel kuanta teorisini atom üzerinde geliştirmiş ve "atom kuanta teorisi"ni bulmuştu. Oppenheimer'ın projenin başkanlığına atanmasına karşı çıkanlar oldu. Kendisinin Nobel ödülü sahibi olmadığı için Nobel ödüllü bilimcilerin bulunduğu bir ekibi yönetemeyeceği söyleniyordu. Ama asıl itiraz gizli servisten geldi. ABD istihbaratçıları Oppenheimer'ın sol görüşlü biri olduğunu, yakın çevresinde çok sayıda komünist bulunduğunu söyleyerek bu atamaya karşı çıkıyorlardı. Roosevelt'in duruma müdahale etmesiyle atama kesinleşti.

Oppenheimer, Hint felsefesini ve onun şiddete başvurmama kavramını benimsemiş birisiydi. Ama Nazi vahşetine karşı şiddet kullanmayı kabul ediyordu. Projede kendi adıyla anılan (fermion) partiküllerini bulduğu için Nobel ödülü kazanmış nötronlar konusunda 1. No.lu bilgin İtalyan Enrico Fermi, ilk kez nükleer zincir reaksiyonu bulmuş Macar Leo Szilard, atomun kuantum kuramının sahibi Nobel ödüllü Danimarkalı Niels Bohr, kendi adını taşıyan fizik formülleriyle ve "yıldız çekirdek sentezi"yle tanınan Alman Hans Albrecht Bethe, Polonyalı nükleer fizikçi Jozef Rotblat gibi çağın önde gelen fizik bilginleri ve yukarıda andığımız Nobel ödülü kazanmış ABD'li kimyacı Harold Urey bulunuyordu.

Uranyum bakımından zengin olan Çekoslovakya işgal altında bulunduğundan, gerekli uranyum Katanga'dan getirildi.

1944 yılı sonunda Groves Başkan'a ve projeden haberli olan diğer bazı yetkililere "Noel hediyesi" olarak atom bombasının 1 Ağustos 1945'te hazır olacağı haberini veriyordu.

General Groves bu haberi müjde ya da hediye olarak nitelerken, bombanın mucitleri bombanın kullanılmasına karşı çabalarını yoğunlaştırıyorlardı. Çünkü savaşın sonu belli olmuş, Nazi Almanyası'nın hezimeti kesinlik kazanmıştı. Nazi orduları doğuda ve batıda bozgun halinde kaçıyorlardı. Ayrıca elde edilen istihbarat Almanya'nın atom bombası yapamadığını, böyle bir umudunun da artık kalmadığım gösteriyordu. ABD ile Pasifik'te savaşmakta olan Japonya'nın ise zaten nükleer araştırmaları yoktu.

1945 Nisanına gelindiğinde Los Alamos'da bombanın yapımı tamamlanmak üzereydi. İlk denemenin 31 Mayıs'ta yapılabileceği tahmin ediliyordu.

Szilard Washington'dan gelen Groves'la görüştü ve generali bombanın kullanılmamasına ikna etmeye uğraştı, yazılı bir rapor haline de getirdiği görüşlerini Roosevelt'e mutlaka iletmek istediğini söyledi. Aldığı, "Dilerim, Başkan'a bu metni gösterebilme olanağını bulursunuz" yanıtının ne anlama geldiğini Szilard aynı gün öğrenecek, Franklin Roosevelt'in ölüm haberi gelecekti.

Soğuk savaş için

Yeni Başkan Truman ve kurduğu savaş komitesi ise bombayı kullanmaya niyetliydi. Szilard bu kez Truman'ın özel temsilcisiyle görüştü. Sonuç çıkmadı. Yedi imzalı rapor bunun üzerine kaleme alındı. Raporda dile getirilen öneriler, tüm dünyadan gelecek gözlemcilerin önünde yapılacak bir gösteriye Japonya'nın temsilci göndermeyeceği, bu nedenle böyle bir denemenin Japonya'ya karşı caydırıcı niteliği bulunmayacağı gerekçesiyle reddedildi. Bombayı kullanma kararında olanların ikinci gerekçesi ise böyle bir denemenin başarısız kalması halinde fiyaskoya dönüşeceği ve etkisiz kalacağı yolundaydı. Oysa daha sonra 16 Temmuz'da yapılan deneme başarılı olduğu halde, bombanın Japonya'ya karşı kullanılması, yöneticilerin getirdikleri bu gerekçenin de bir bahane olduğunu kanıtladı.

Truman uzun yıllar sonra yazdığı anılarında irili ufaklı pek çok şeyi ayrıntılı olarak anlattığı halde Hiroşima ve Nagazaki trajedisinin üzerinde durmayacak, daha da önemlisi, atom bombasının kullanılmasına hangi gerekçelerle karar verdiğini yazmaya bile gerek duymayacaktı. İçeride McCarthizm azgınlığının, dışarıda Soğuk Savaşın, Avrupa'yı silahlandıran Marshall Planının, NATO'nun, Yunanistan ve Türkiye için Truman Doktrini'nin, Kore Savaşı'nın bir numaralı ismi olan Truman'ın tüm başkanlık kariyeri, 1945 Hiroşima ve Nagazaki nükleer bombardımanının da sorumlusunun kendisi olduğunu ortaya koyacaktı. Bir başka deyişle ABD mali sermayesinin İkinci Dünya Savaşı bitimindeki ve sonrasındaki tüm ekonomik, politik ve askeri çıkarları ifadesini eksiksiz bir şekilde Truman yönetiminde bulacaktı.

Bilimcilerin yukarıda sözünü ettiğimiz uğraşlarına projenin şefi Oppenheimer da katıldı. Oppenheimer yetkililerle yaptığı görüşmelerde, sa-

vaşın sonuna gelindiğini Japonya'nın fazla dayanamayacağını söylüyordu. Ama artık her şey projedeki bilimcilerin kontrolünden çıkmıştı.

Proje çok büyük bir gizlilik içinde yürütüldüğü için konuyu kamuoyuna aktarmak ve barışsever güçleri harekete geçirmek de mümkün olmadı. Projede çalışanlara Los Alamos kampını terk etmek yasaktı. Şayet bir görevli çok zorunlu bir nedenle kamptan çıkacaksa, yanına kontrol için gizli servis ajanları veriliyordu. Ayrıca araştırmacıların üzerlerindeki küçük cihazlarla tüm konuşmaları canlı olarak dinleniyor ve bandа kaydediliyordu. Yazdıkları her mektup denetimden geçtikten sonra postaya veriliyor, kendilerine gönderilen mektuplar Santa Fe'deki bir posta kutusu aracılığıyla okunduktan sonra muhatabına iletiliyordu. Kamptaki görevlilerin aileleriyle görüşmeleri ise ancak ailelerini kampa nakletmekle mümkündü. Kampa sadece araştırmacının eşi gelip yerleşebilirdi ve bir daha da hiçbir şekilde kamptan dışarı çıkamazdı. Bütün bu kurallar 1942 Aralık ayından başlayarak katı bir şekilde uygulandı.

Gelgelelim sözünü ettiğimiz bilimcilerin her şeye rağmen o katı kısıtlamaları ve yasakları delecek bir girişimde bulunduklarına, bir şekilde radikal bir atılıma kalkıştıklarına dair bir veri bulunmuyor.

Bütün inisiyatif Hava Kuvvetleri'ndeydi. Bombayı taşıyacak uçak belirlenmiş, mürettebatı seçilmişti. Bombanın kullanılması Nisan sonunda kesinlik kazanmış, uçuş ekipleri projede çalışan bilimciler, teknik personel Pasifik'teki Mariannes adasına götürülüp gizli servis denetiminde bütünüyle enterne edilmişlerdi. 16 Temmuz denemesi küçük bir teknisyen grubu tarafından gerçekleştirildi ve 21 gün sonra da bombayı taşıyacak uçak ve yardımcı uçaklar görevlerine çıkıtlar. Bunu ikinci bomba izledi. Böylece iki büyük kitlesel katliam ABD'nin politik ve ekonomik emellerine hizmet etmekle kalmayacak, yukarıda da değindiğimiz gibi, Soğuk Savaşın da başlangıcı olacaktı.

Korkunç bir savaştan henüz çıkmış olan dünya toplumu, barışın güvenliğini doğru dürüst tadamadan, geçirdiği savaştan çok daha korkunç bir savaşın tehdidi altına girmiş olacaktı.

Ben ölüm oldum artık dünyaları yıkan

Bombanın ilk denemesi, 16 Temmuz 1945'te New Mexico çölünde yapıldı. "Gösteri"yi 30 km. kadar uzaktan izleyen fizikçiler dehşete kapıldılar. Eşi görülmemiş bir alev topunun ardından gelen ve çevredeki dağların yüksekliğini aşan dev bir bulut, ısı ve sesle birlikte, 250 km.lik bir deprem şoku etkisi yapan sarsıntı. Yarattıkları canavarın bu denli dehşetli olabileceğini düşünmemişlerdi. Kimisi sinirinden güldü, kimisi ağladı. Oppenheimer ise Baghavad Gita'nın şu sözlerini mırıldandı: "Ben ölüm oldum artık, dünyaları yıkan."

Liverpool Üniversitesi'nde nükleer çalışmalar yapan Leh bilimci Jozef Rotblat 1944'te Los Alamos'a gelerek ekibe katıldıysa da, Almanya'nın yenilmekte olduğunu öğrenince "atom bombasını Nazilerin bulmasından korkuyordum, madem artık böyle bir tehlike yok, bu bombanın Müttefiklerin eline geçmesi de tehlikelidir, buna alet olmam" diyerek hemen projeyi bıraktı, Los Alamos'u terk etmesine izin verilen tek kimse o oldu. ABD'den ayrılarak Britanya'ya döndü ve hakkında konulan ABD'ye girme yasağı 196'e kadar sürdü. [Rotblat daha sonra dünyanın sayılı barışçılarından olacak ve 87 yaşında 1995 yılı Nobel Barış ödülünü alacaktı.]

Einstein ve Szilard 1945 Mart'ında Başkana mektup yazarak, altı yıl önce söylediklerinin tam tersini istemişlerdi, ama yukarıda yazdığımız gibi, Roosevelt o sırada ölmüş, yerine Harry Truman geçmiş ve Niels Bohr'un yeni Başkan nezdinde kişisel girişimleri de sonuç vermemişti.

İlk bombayı Hiroşima'ya taşıyan B-29 ağır bombardıman uçağının adını kaptan pilot Alb.Tibbets koydu, uçağın gövdesine annesinin adını yazdırdı: "Enola Gay". Hiroşima'ya atılan atom bombasına da "Little Boy" denildi. Sadece bu iki ad bile, savaşın insanlara getirdiği deformasyonun boyutunu göstermeye yetiyordu. Bir dehşet uçağına bir annenin (örneğin, benim annemin, sizin annenizin) adını koymak, insanları kitle halinde imha edecek bombayı da küçük bir oğlan çocuğuna benzetmek bizler için havsala dışıdır ve ancak çürümeyle, had safhaya varmış onursuzlukla açıklanabilir.

Nitekim Alman yazar Hans Herbil 1945'te Hiroşima ve Nagazaki'yi gezdikten sonra yazdığı kitabına "Habil, Kardeşin Kabil Nerede?" gibi çarpıcı bir başlık koyarken, Hiroşima'ya bombayı atmış olan Tibbets, cürümünden sonraki günlerde kılı kıpırdamadan bölgeyi gezmiş, Nagazaki'de bir ABD'li turist gibi dolaşmış, o kadar kadının ve çocuğunun katili olduğu halde, kendi eşine ve çocuklarına hediyelik eşya bile satın almıştı.

Albay 1981'de bir Alman dergisine verdiği mülakatta "Hiroşima bombardımanından dolayı üzgün müsünüz?" diye soran gazeteciye, "Kesinlikle üzgün değilim. O zaman da bunun zorunlu olduğunu düşünüyordum, şimdi de aynı kanıdayım... Ben bir asker olarak yetiştim, öyle eğitildim. Otoritenin emirlerine kayıtsız şartsız uymaya koşullandırıldım... Benim bir seçim hakkım

ve olanağım yoktu. Bugün de yok. Nitekim yarın bana şuraya Hidrojen bombası at deseler, gene aynı sadakatle yaparım" demiştir. (Zeitschrift Metal, 26.8. 1981, Sayı 17/1981.)

Çok insan öldürürsen madalya takarlar

Charlie Chaplin'in "Monsieur Verdoux" diye bir filmi var (yapım yılı 1949.) Sanatçının kara listeye alınmasına –sonra da McCarthy komisyonuna çağrılmasına, ifade vermeyi reddetmesine, sadece McCarthizmi değil, değil ABD'yi de reddetmesine ve terketmesine– neden olan bu film, kadınları öldüren bir çeşit Mavi Sakal Landru öyküsüdür. Verdoux adlı orta yaşlı bir Mösyö, ayrı kimlikler altında evlendiği akrabası olmayan kadınları öldürerek, paralarını almakta ve ortadan kaybolmaktadır. Sonuçta yakalanır, yargılanır, idam edilir. Eskiden bankacıyken 1929 krizinde iflas ettiğini, sonra da geçimini "bu yolla" sağladığını söylediği savunmasında, "Barışta bir kişiyi öldürürsünüz, katil olursunuz sizi giyotine gönderirler, savaşta bir bomba atarsınız bin kişiyi öldürürsünüz, kahraman olursunuz, size madalya takarlar" der. Mahkeme bitiminde salondan ayrılırken, izleyicilere "Yakında öte tarafta hepinizle görüşmek üzere" diye el sallayarak, nükleer çağı ima eder.

Atom bombasını atan diğer ekibin komutanı (Nagazaki bombardımanının kaptan pilotu) Alb. Sweeney de nükleer silah arkadaşı Tibbets gibi fütursuzdu. Her ikisi de nişanla taltif edildiler, generalliğe terfi ettirildiler. [Monsieur Verdoux haksız mıydı?]

Ama çürümüşlüğün daha da resmi kanıtı "Enola Gay" B-29 bombardıman uçağının USAF (ABD Hava Kuvvetleri) müzesine kaldırılmasıydı. O uçağın tamamını eritip, yok edip artığını yedi kat yerin dibine gömseniz bile, o çöp toprağı kirletir, çünkü insanlığın tarihini, bilincini, onurunu... değerli her şeyini ebediyen lekelemiştir. Siz ise kalkıp, suç aletinizi utanmadan müzeye koyuyorsunuz. Ne sebeple? Lanetli zaferinizin hatırası olarak mı? Gidin, o halde başka bir müzeye bakın, atom bombanızı tepelerine indirdiğiniz kentlerde yarattığınız insan ve hayat düşmanlığını sergileyene.

Ve nihayet Hiroşima ile Nagazaki saldırılarına katılan uçağın askeri personelinden bazıları "Atom Bombasını Nasıl Attık?", "Atom Bombası Nasıl Atılır?", "Atom Bombası ve Ben" gibi hayasız kitaplar yazarak, toplu cinayetlerini paraya tahvil ettiklerini de ekleyeyim.

Hiç kuşkusuz, o insanlık suçu ne o kitapları yazanların, ne Tibbets, Sweeney adlı USAF albaylarının mesleki kimlikleriyle açıklanabilir. Sorun emirlerinde oldukları devletin karakterinde, dünya hâkimiyeti emellerinde aranmalıdır. [O karakter değişti mi? Ne gezer! ABD "nükleer silahın var" diyerekten Irak'ı istila etmedi mi? Elindeki "stratejik silah" gücüyle dünya hâkimiyeti kuracaksın, sonra da nükleer silahı küçük bir ülkeyi işgal etmenin bahanesi yapacaksın. Dün Irak'tı, bugün İran'ı tehdit edeceksin Ama bölgenin kabadayısı İsrail'i nükleer olarak silahlandıracaksın.]

Bir an düşünelim: "Nazi Almanyası nasıl olsa teslim olmuştu, savaş bitmişti, ABD o bombayı niçin kullandı?" tarzında bir eleştiri bile, "nükleer silahların kullanılabileceği ve kullanılamayacağı durumların var olabileceğini" kabul etmek, yani nükleer silahı peşinen ve hepten reddetmemek demektir.

Daha önceden, aydınlar "homo economicus"u, "homo politicus"u veya benzeri insan betimlemelerini tanımışlardı, ama "homo atomicus"u hiç bilmiyorlardı, onunla da tanıştılar.

Şimdi tüm barışseverler sadece nükleer silah denemelerinin değil, her türlü nükleer silahın yapımının yasaklanmasını ve insanlık suçu ilan edilmesini savunuyorlar, bütün nükleer silah depolarının ebediyen imhasını istiyorlar, demek ki, o silahlar hiç bir zaman imal edilmemeliydiler.

Einstein bombanın kullanılmaması için girişimlerde bulunmuştu. Oysa dehşet silahını yapıp devletin, politikacının, askerin eline verdikten sonra, "onu kullanma" demek abesti. Sorun o silahı hiç imal etmemekti, bilinci gelişkin bir bilgin ne suretle olursa olsun o suça hiç ortak olmamalıydı. Onların katkıları olmadan da er veya geç başka bilimciler nükleer bombayı yapacaklardı, fakat Einstein'ın, Oppenheimer'ın adları nükleer silahla lekelenmeyecekti.

Hiroşima ve Nagazaki suçunun işlenmesinin hemen ardından Pentagon başarıyı fizikçilere atfederek onları överken, Oppenheimer "İnsanlığın Los Alamos ve Hiroşima adlarını lanetle anacağı bir zaman gelecektir" diyerek şunları söylüyordu: "Hiç bir yabaniliğin, hiç bir şakacılığın, hiç bir abartmanın bütünüyle söndüremeyeceği bir çeşit dobra dobra anlamında fizikçiler günahı anladılar; bu onların hiç kaybetmeyeceği bir bilgidir."

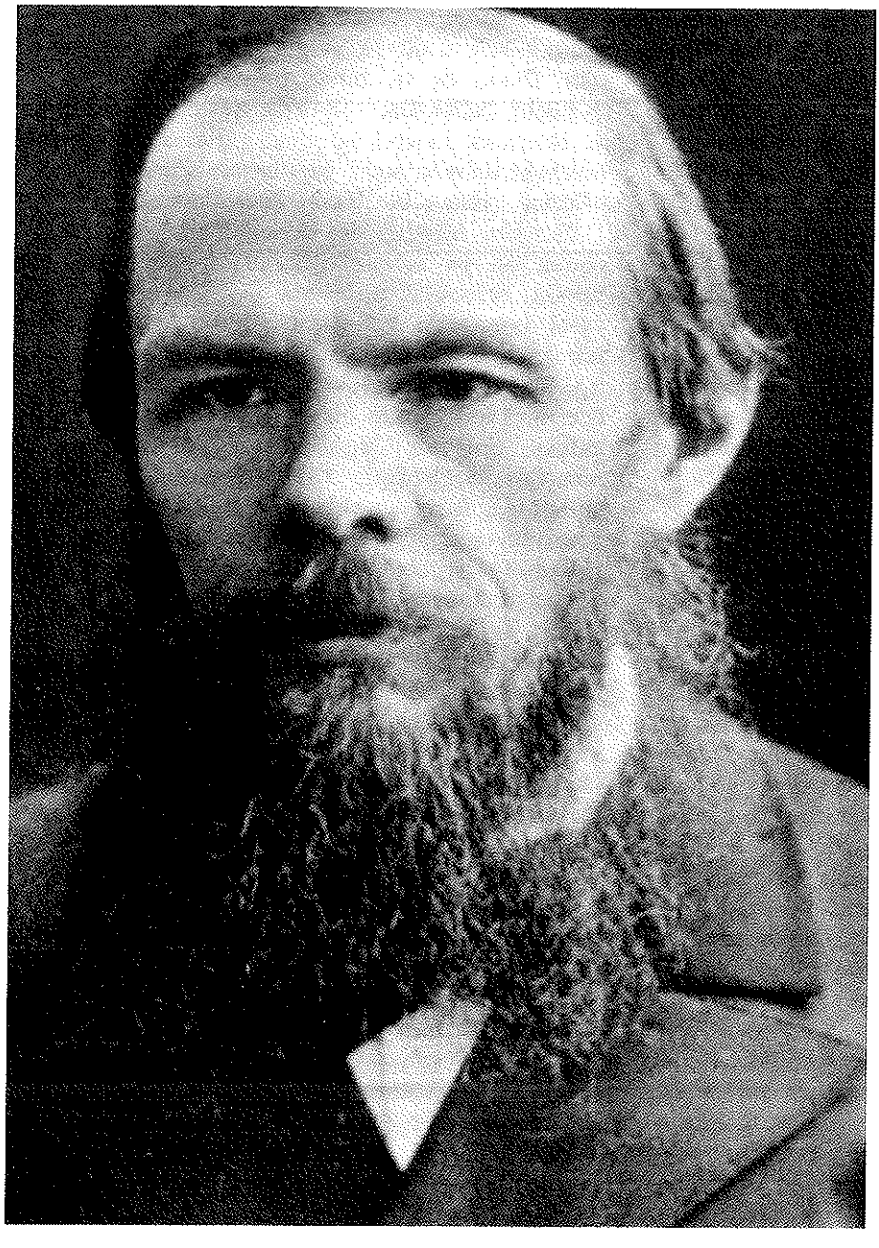
Çıplak bilime tapınanların, onu insandan soyutlayarak insan öğesi üzerine çıkaranların, Oppenheimer'ın yazdığı ve Türkçeye Fransızcasından (Le Science et le bon sens) "Bilim ve Sağduyu" diye çevrilen (Onur Öymen, Bilgi Yay., 1965), özgün adı "Science and the Common Understanding" olan kitabı okumalarında yarar var.

Dünya edebiyatı bağlamında 'Suç ve Ceza'

Klaus Stadke

Çeviren: Oğuz Özügül

Dostoyevski'nin edebi kariyeri Gogol'ün ve Anavatan Yıllıkları'nın etkisi altında başlamıştır. Kendileri de Doğalcı Okula bağlı ünlü birer yazar olan redaktörler Grigoroviç ile Nekrasov yaşıtları Dostoyevski'yi, ilk yapıtı İnsancıklar'ı okuduktan sonra hayran kalarak aralarına almışlardır. Dostoyevski sonradan o günleri, "şiir sanatından, gerçeğin ne olduğundan, 'o günkü durum'dan, Müfettiş ile Ölü Canlar'dan parçalar okuyarak elbette Gogol'den, ama her şeyden önce Belinski'den söz ediyorduk"[1] diye anımsamaktadır. Ancak İnsancıklar öyküsü bağımsız bir yeteneğin doğuşunu haber vermekteydi. Gogol'ün grotesk figürleri öncelikle kendi dış dünyalarının işlevleri halinde görünmekteydiler. Gogol kendi yarattığı ve çevreyle karakter arasındaki istikrarlı ama aynı zamanda düşlemselmiş gibi görünen ilişkiler mekanizmasına sahip bir dünyanın çerçevesini aşmayı başaramamıştı. Dostoyevski ise bireyin sosyal çevreyle olan çelişkisini insanlar arası ilişkiler ve düşünsel yansıtmalar düzeyine aktarmıştır. İlgisini çeken, özellikle psişik bir süreç olarak çevrenin yıkıcı etkileriydi. Makar Devuşkin mektuplarını sadece arkadaşı Varvara Petrovna için değil, bir iç monolog olarak kendisi için de yazmaktadır. Devuşkin gerçeklik karşısındaki güçsüzlüğünden hiç olmazsa bilincinde kaçıp kurtulmaya boşu boşuna

uğraşmış ve satırlar arasında arkadaşı Varvara Petrovna'ya bu uğraşını onaylaması için yalvarmıştır. Devuşkin'in içini döktüğü sözler, çocuksu-sevecen hümanizmini «iyi niyetli yurttaş» ideolojisine bağımlı kıldığı ve bu ideolojiyle uyum sağladığı zaman traji-komik bir etki yaratmaktadır. Burada alaya alınan Devuşkin'in kendisi değil, tersine kişiliğinin toplumsal yönden aşağılanmasına karşılık bu düşünceleri yanılsamalı bir biçimde birleştirme çabasıdır.

Aynı yıl içinde yayımlanan Öteki adlı öyküde düşünce dünyasıyla zorla kabul ettirilen devlet ideolojisi arasındaki çelişki bir bilinç yarılmasına neden olmaktadır. Romantik öteki kişilik-motifi ile Dostoyevski'ye "bir parça düşlemsel gelen" «sıradan memur» motifinin birleştirilişi başlangıçta Gogol'ün etkisiyle biçimlenmişse de bu sentez çelişkinin ancak ana düşünce olarak bilinç alanına aktarılmasından sonra tam anlamıyla gerçekleşebilmiştir. Bir Delinin Notları'nda Poprişçin'in dengesiz ruh durumu memuriyet yaşamının sadece devasa boyutlarda çarpıtılmış gerçekliğini yansıtmaktadır. Gogol'ün aynı adlı öyküsündeki burun, sahibinin bir çeşit öteki kişiliği olarak yorumlanabilmektedir; ama yine de insanları tehdit eden bir nesneler dünyasının simgesi olarak kalmaktadır. Her iki durumda da bir bilinç yarılması söz konusu değildir. Gelenek çizgisi bir parça daha uzatılırsa, o zaman ortaya Hoffmann'ın Şeytan İksiri adlı yapıtıyla olan benzerlikler çıkmaktadır. Kendini şeytani bir yazgı olarak öteki kişiliğine teslim olmuş sanan romanın kahramanı Merdarcius yaşam karşısındaki metafizik korkusuyla Golyadkin'e benzemektedir. Ancak Hoffmann bu garip düşlemsel öteki kişilik figürünü sonuçta gerçekdışı bir hayal olarak ortadan kaldırmaktadır. Dostoyevski ise düşlemsel ve de patolojik yönden açıklanabilen kendi Öteki figürünü somut sosyal bir gerçeklikten çıkarak yaratmaktadır. Memur Golyadkin çevresinden, memurlardan, yazıhanedeki amirlerinden duyduğu panik halindeki korku içinde bu korku sınırını aşmaya çalışmaktadır. Amirinin kızıyla evlenme planının felaketle sonuçlanışı, bir kimlik sahibi olmadığına iyice inandırmaktadır kendisini. İşte bu, kendisince tasarlanan şeyleri şimdi acımasız bir rahatlıkla gerçekleştiren düşlemsel öteki-figürünün doğuş anıdır. Bu yeni Golyadkin yaratıcısının boş yere oynamaya çalıştığı liberal yurttaş, başarılı kariyerist ve gammaz rolünü üstlenmektedir. Devuşkin'in umarsız bir biçimde birleştirmeye çalıştığı şeyler Golyadkin'in bilincinde birbirlerinden kesinlikle ayrılmaktadırlar. Bireyin kendi kimliğine ve sorumluluğuna ilişkin sorun, ortaya görevini mekanik olarak yerine getiren bir tipin çıkmasına neden olmaktadır.

Dostoyevski Bay Proharçin adlı öyküsünde bilinç çelişkisini yeni bir tarzda, büyük romanlarını sezdiren bir tarzda biçimlendirmektedir.

Proharçin'in toplumsal konumu Golyadkin'in durumundan çok daha kötüdür ve o da yaşamdan büyük bir korku duymaktadır, ancak Proharçin çevreye karşı kimliğini kanıtlamaya kalkışmamaktadır. Proharçin'in gitgide artan bir şekilde kendini yalıtlayışı, tüm dünyayı karşısına alan bir ben'in türemesine neden olan duyarsız ve ölçüsüz bir bencillikle sonuçlanmaktadır. Komşusunun bununla ilgili olarak Proharçin'e yönelttiği giderek artan can sıkıcı sorular, tarihsel-felsefi soruna ilişkin bağlamı genişletmektedir : "Kendinizi yeryüzünde yalnız mı sanıyorsunuz? Yoksa dünya yalnız sizin için mi yaratıldı? Belki de siz bir Napoleon'sunuz?"[2]

Edebi çalışmaları 1849'da kesintiye uğradığı ve idamdan dönerek sürgüne gittiği zaman Dostoyevski daha sonraki yapıtlarının kimi ana motiflerine çoktan bir biçim kazandırmıştı bile.

Omsk'ta edindiği acı deneyimlerle yoğrulmuş olarak on yıl sonra Petersburg'a dönen Dostoyevski, reformlar arifesinin gergin ve canlı siyasal ortamında bir yazar ve de gazeteci olarak kamuoyunu etkilemeye kesin karar vermişti. Siyasal tutukluluk yılları Dostoyevski'nin enerjik karakterinde bir değişiklik yapmamış, halkla dolaysız ilişkileri nedeniyle sadece inançları değişmişti. Dostoyevski daha sonra anılarında, Rusya'yı sözümona, devrimci bir mekanizmayla değiştirmek isteyen düşülküsel sosyalizmin karşısında kapıldığı yüzeysel ve kuramsal tutkudan başlayarak, tutukevinin ağır koşulları altında aydınlara özgü bağımsızlığını ve seçkinci başkaldırı bilincini yitirdiği sürgün yıllarına kadar uzanan yolu betimlemiş ve daha sonraki yaşamıyla yapıtları için kendisine yeni kaynaklar sağlayan bir görüşe, "kendisinin halktan biri olduğu, onlarla bir tutulduğu, hatta. en alt tabakalar düzeyine kadar indirildiği"[3] görüşüne varmıştır. Genç Dostoyevski'nin kuramsal dünya imgesi sıkı bir deneyden geçmiş ve önemli birçok noktada tutarlı olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu arada Avrupa'da erken-burjuva ilerleme kavramının ve düşülküsel sosyalizm kuramlarının 1848 devrimleriyle pratikte denenişi burjuvazinin kesin yengisiyle sona ermişti.

1862'de Avrupa'ya yaptığı ilk yolculuğu sırasında kendi deneyimlerini tarihsel deneyimlerle karşılaştırma fırsatını bulan Dostoyevski, bunun sonuçlarını Yaz İzlenimleri Üzerine Kış Notları (1863) adlı yapıtında toplamıştır. Dostoyevski Londra'da büyük kente özgü kitle toplumu-

nun ürkütücü görünümüyle karşı karşıya kalmış ve Paris kenti de özgürlük, eşitlik, kardeşlik ideallerini gitgide artan ekonomik ve ahlaksal bir baskı haline getirmiş olan burjuvazinin rahat yaşamı üzerine kaleme aldığı parlak bir denemeye esin kaynağı olmuştur. Ne var ki Londralı işçi, dilenci ve fahişe kitlesi zengin Paris burjuvazisinden sadece nicel olarak ayrılmaktaydı. Aslında hepsi bencil ve mülk sahibiydiler, toplum da mülk sahiplerinin korkusundan ve mülksüzlerin açgözlülüğünden besleniyordu. Dostoyevski'ye göre o günkü sosyalist düşülküler de bu "batıya özgü yaşam ilkesi"nin dışına çıkmıyorlar ve olsa olsa mekanik biçimde yönlendirilen bir kitle toplumu ("karınca yığını") kurmaktan öteye gidemiyorlardı.

"Yüzyıllar boyunca insanlara yavaş yavaş benimsetilen" bu ilkenin karşısına Dostoyevski kendi "doğal kardeşlik yasası" nı çıkarmıştır: Buna göre, "gelişmiş güçlü bir kişilik" "herkesin mutluluğu" için kendini feda etme gereğini kendiliğinden duyacaktır. "İnsan kardeşlik duygusunu içinde hissetmelidir, hem de halkın yüzyıllar boyunca çektiği acıları dikkate almadan, tek sözcükle, kardeşçe bir beraberlik gereksinimi insanın doğasında bulunmalıdır."[4]

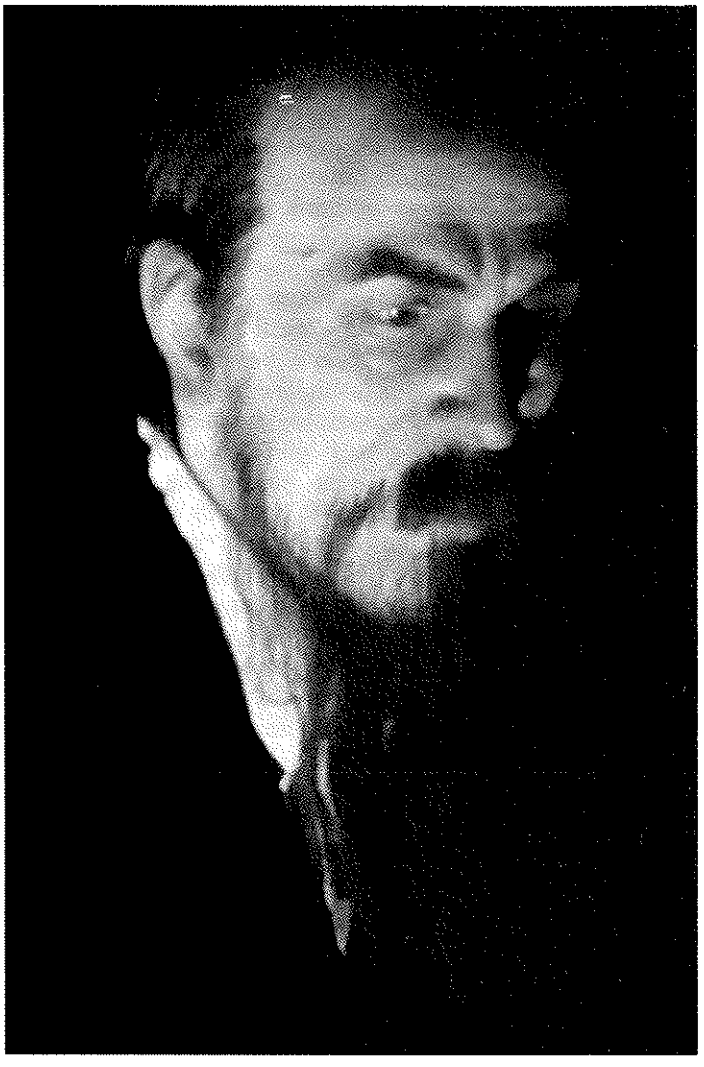
İnsanın doğasını, (entelektüel) kendini tanıma konumundan kardeşliğe giden yolu ve başkaları için kendini feda etmeyi vurgulayan Dostoyevski'nin burada, ilkesel olarak düşülkücülerin etik ve aydınlanma geleneklerinden ayrılmadığı belli olmaktadır. Ancak geçirdiği deneyimler tutumunda bazı değişikliklerin meydana gelmesine yol açmıştır: Avrupa'daki sosyalist hareketin pratik sonuçları karşısında düş kırıklığına uğramış ve devrimcilerle Rus halk kitleleri arasındaki uçurumdan etkilenmiş bir biçimde etiksel konumunu toplumdaki belirli örgütlere olan tüm pratik bağlardan koparmış, kardeşlik kategorisini bireysel bilincin sorumluluğuna bırakmıştır.

Gerçi Dostoyevski etiksel olanın bir bilinç işlevine indirgenmesini düşülkücül buluyordu, ancak öte yandan nesnel bir "insan doğası" na karşı çoktan duyulmaya başlanan kuşkuları çürütmeyi de pek başaramıyordu. Yapıtlarına dinsel bir boyut katmaya karar vermeden önce Yeraltından Notlar'ı (1864) kaleme alan Dostoyevski burada, felsefi ve estetiksel çevrenleri daha sonraki romanlarının büyüklüğüne yaklaştıracak şekilde genişletmiştir. Öykünün kahramanı Marx'ın Proudhon örneğinde toplumsal çelişkinin cisimleşmesi olarak tanımladığı[5] küçük burjuvanın ta kendisidir. Öte yandan, öznelci alaycılığı reel dünyayı ad absurdum'a vardıran Kierkegaard'ın Sokrates'ine de benzemektedir. Dostoyevski'nin paradoksçusu Proharçin türünden "çelişkili öğelerin kaynaştığı" bir Rus'tur; bir parça daha akıllı, felsefe yapan Petersburglu bir memurdur; "Ne Yapmalı?"yı eleştirel gözle okumuştur. Gogol okulunun son örneklerinden, aşağılanışına sadece çevreyi tümüyle yadsıyarak karşı koymaya çalışan biridir. Bu anti kahraman gerçekliği Hegelci anlamda reel ve akla uygun olarak benimsemekten kaçınmakla kalmayıp, aynı zamanda bu gerçekliği gelecekte sosyal yönden akla uygun bir biçimde düzenlemeye ilişkin her çeşit kuramsal düşünceyi de reddetmektedir. Ekonomik yarara ve akılcı bir etik'e dayanan uygarlıkçı ilerleme sistemlerinin karşısına, "tüm bu olumlu akıllılığa kendi uğursuz-fantastik öğesini katmak" için sınırsız öznelciliğini, iradesini ve geçici heveslerini çıkarmaktadır. Her çeşit bilimsel-kuramsal ilerleme düşüncesi, ölçüsüz ve ahlaksız bir mülkiye çabasının süslemeleri haline gelmiştir. "Sonra biri çıkıp da" diye kahraman ders vermektedir, "gövdendeki tek bir yağ damlasının senin için yüz binlerce hemcinsininkinden daha değerli olması gerektiğini, erdemlerin, ödevlerin, önyargıların ve öteki safsataların hep bu sonuca çıktığını kanıtlarsa itiraz etme, çünkü bu matematikte iki ke-re ikinin dört etmesi gibi kesindir."[6]

Kahraman, Kış Notları yazarının ideoloji eleştiricisi konumunu üstlenmekte ve Fourier ile Petraçevski ve de 60'lı yılların devrimci demokratları arasında hiçbir ayrım yapmadan tüm düşülküsel sosyalist seçenekleri, bir zamanlar tanrısal yazgıyı dünyaya akılcı yönden egemen olma konusunda insanın sahip olduğu yeteneğe ilişkin düşünceye çeviren erken-burjuva ilerleme inancı kavramının kapsamına sokmaktadır. Tek ölçüt olarak da edindiği kendi deneyimlerini ve 1848'den sonraki tarihsel deneyimleri almaktadır. Bu noktada yazar ve kahraman, ifade tarzına varıncaya kadar, neredeyse uyum içindedirler. Kahramanın trendi karşıt-konumunu oluşturduğu yerlerde ilkesel ayrılıklar ve ayrımlar aynı şekilde açık seçik belli olmaktadırlar. Dünya ile Ben'in radikal bir biçimde karşı karşıya getirilişi (tek başımayım ama onlar hep birlik - işte böyle), ilk yapıtlara bir geri dönüş gibi görünmektedir. Oysa ilk öykülerin havası, içedönük bir bilincin tüm varoluş biçimlerini incelemek için bir ortam oluşturmaktadır. Kahramanın yaşam öyküsü çalıştığı dairede başlamaktadır. Burada dilekçe sahipleriyle işlerini takip edenlerin karşısında iktidarın tadını çıkarmaktadır. Ne var ki bürokratik işlerdeki hareket serbestliği çok kısıtlıdır. Kahraman rastlantı sonu-

cu bir mirasa konduktan sonra dairedeki işinden ayrılmakta ve "yer altı"na çekilerek kendisini iyice yalıtlamaktadır. Ezilen küçük burjuvanın sosyal konumu, her çeşit eylemden yoksun bırakılan, içini kuşkular kemiren, ama bu kuşkular sayesinde ayakta kalan, kendini gerçekliğe bağımlı hissettiği için bu gerçekliği küçümseyen ve ondan korkan bir bireycinin felsefi konumuna dönüşmektedir. Kahraman ölçüyü kaçırıp taşkınlıklarda bulunduğu sürece sık sık düşler dünyasına sığınmaktadır: "Oysa her şeyi uzlaştıran bir çıkış yolu bulmuştum. Bu, tüm 'güzelliklerin ve yüceliklerin' kurtarılmasıydı, elbette ki hayalimde"[7] Bu düşlerde estetikselfantastik bir kendini beğenmişlik, kendisini Napoleon'un yerine geçiren akıldışı bir haz düşkünlüğü oluşmakta, reel acılarla aşağılanmalar da bilinçte estetiksel bir haza dönüşmektedir. Gogol'ün Poprişçin'i gerçekliği kendi imgelemiyle değiştirmiştir."Yeraltı"nın kahramanı ise estetikleştirici bir alaycılık geliştirmektedir; buna göre, reel dünya ile imgelem sadece bireysel geçici heveslerle tutkuların kaynağı olarak vardırlar. Gerçeklikteki en aşağılık ve bayağı taşkınlıklar imgelemdeki başı göklerde Napoleon düşlerince dengelenmektedir. Reel varoluşun sefilliği ile imgelem dünyasının boyutları arasındaki karşıtlık gitgide keskinleşmektedir. Kierkegaard 'ın kahramanları ve adsız ötekiler, gerçeklikteki varlıkla bilinçteki tasarım arasındaki çözülmez çelişkilerden çıkış yolunu hiç olmazsa dinsel çilecilikte bulmaktadırlar.[8] Dostoyevski ise kahramanını, ahlaksız estetikçiliğin trajikliğini, insanların çektiği gerçek acılar karşısında yitirdiği reel bir karar verme konumuna getirmektedir. Fahişe Lisa, bir dost bulduğuna inanarak kahramanı ziyaret ettiğinde şu açıklamaları duyar kendisinden: "Çünkü bunlar boş gevezelikten, boş hayallerden ibaretti, aslında istediğim nedir bilir misiniz? Hepinizin yerin dibini boylamanız! Huzur, sükûnet istiyorum ben; beni rahatsız etmesinler diye bütün dünyayı bir meteliğe satarım...".[9] Bu kin dolu sözler, kahramanın boş gevezelik diye geri aldığı daha önceki duygusal-ahlaksal vaiz gibi estetiksel bir etki yaratmayı hedeflemektedir. Lisa çıkıp gittikten sonra kahraman kendi yaşamından çıkarak anlattığı öyküde, dünyaya yabancı ve küstahça bir sinsilik içinde bir köşede ahlaksal yönden çürüyen bir anti-kahraman sergilediğini kabul etmek zorunda kalmaktadır.

Kahramanın hayali bir dinleyiciyle ya da okurla sürdürdüğü diyalogda iki önemli temel konum karşı karşıya gelmektedir. Avrupa sosyalizminin ilk yıllarındaki kuramlarında sürüp

gitmiş olan Aydınlanmanın akılcı dünya, imgesi ile Max Stirner'in sosyal, Sören Kierkegaard'ın felsefi düzeyde formüle etmiş oldukları, Dostoyevski'nin de özellikle bu felsefenin estetikçi öğesini incelediği aşırı bir öznel idealizm. Kahramanın sosyal konumdan "katışıksız" bir felsefi konuma geçişi ile erken ve geç-burjuva dünya imgeleri arasındaki diyalog, öncelikle Rus küçük burjuva aydını sorunsalını yansıtan motiflerdir. Bu aydınların duydukları sosyal varoluş korkusu, status quo'ya karşılık seçeneksel bir çözüm içeren yeni, pratik bir dünya imgesini umutsuzca arayışlarının dip düzeyini oluşturmaktadır. Bu, Çernişevski'nin Ne Yapmalı?'sındaki temalardan biridir de aynı zamanda.

Kahramanın romana yönelik imaları, burada sunulan çözümün kendisini tatmin etmediğini göstermektedir. Ancak yazar kahramanını bu noktada ne denli onaylarsa onaylasın, öykünün yapısı bağlamında ortaya çok daha önemli düşünsel bir başat çıkmaktadır: Çernişevski'nin reddedilen devrimci ilerleme düşüncesine seçenek olarak öne sürülen anti-kahramanın felsefi

tekbenciliği (solipsizm). Her iki yazar da felsefi bir savı Rus toplumu pratiğinde deneyden geçirmektedirler. Felsefi düşünceler diyalogda ve bir öykü süjesi içinde dağılıp gitmektedir. Dostoyevski Ne Yapmalı? romanındaki kimi kavramları ve olayları polemik tarzında Yeraltından Notlar'ına aktarmaktadır.

Süjenin merkezinde yer alan kahramanla fahişe Lisa'nın karşılaşması olayı da bunlardan biridir. Ne Yapmalı?'da Kirsanov Kriyukova'yı onursuz bir yaşam sürmekten kurtarırken, Dostoyevski'nin kahramanı bu görevi yerine getirecek değerde görmemektedir kendisini; tersine, Lisa kahramana acımaya ve yardıma hazırdır: "Ezdiğim, aşağıladığım Lisa beni .tahmin ettiğimden çok daha iyi anlamıştı... karşısında mutsuz birisinin bulunduğunu anlamıştı"10. Ama kahraman etkili bir söylevden sonra yine herkesten uzak kendini beğenmişliğine çekilmektedir. Kahramanın konumundaki yapmacık trajiklik toplumsal çevreyle temasa geçtiğinde groteks bir bayağılığa dönüşmektedir. Bu temas ileride Dostoyevski'nin kahramanlarının tüm felsefi-kuramsal düşüncelerinin denektaşı olacak, Yeraltından Notlar'ın biçim ve motifleri de ilk büyük romanı Suç ve Ceza'ya yansıyacaktır.

Dostoyevski roman üzerindeki çalışmalarına 1865 yılında Wiesbaden'de bir otel odasında başlamıştır. Ne günlük yiyeceğini ne de akşamları yaktığı mumu ödeyecek parası vardı. Rus Ulağı redaktörüne birkaç sözcükle şöyle açıklıyordu: "Bu, işlenen bir suç üzerine kaleme alınmış psikolojik bir öyküdür. Olay günümüzde, bu yıl içinde geçmektedir..."11. Ardından konu hakkında kısaca şunları yazıyordu: Eski bir öğrenci tefeci bir kocakarıyı öldürmektedir. Cinayetin motifleri aşırı yoksulluk, kuşkulu inançlar ve düşüncelerdir. Vicdan azabı çeken öğrenci kısa süre sonra kendiliğinden polise teslim olmaktadır. Kriminal-psikolojik tema Omsk'tan döndüğünden beri Dostoyevski'yi meşgul etmekteydi. Yaptığı sayısız gözlemler, Ölüler Evi'ndeki tutuklu suçluların yaşam öyküleri tek bir roman dokusu içinde birleşiyor ve Dostoyevski'nin bu temaya bir biçim kazandırarak dünya çapında ün kazanma isteği, 1866 yılı sonlarında Suç ve Ceza'nın son bölümü basıma girdiğinde yerine geliyordu.

Bu edebi başarıya giden yol bir dizi siyasal-felsefi inceleme ile Yeraltından Notlar türü yapıtlar üzerinden geçiyordu. Dostoyevski'nin ilk romanından, kısa süre sonra okurların aklında sadece oldukça etkileyici olan adı kalmıştı: Aşağılananlar ve Horgörülenler. Dobrolyubov bir eleştirisinde, bu romanı "ayrıntılı estetiksel bir çözümlemenin konusu" yapmaya değmez, diye yazıyor"12 ve yazar da anılarında bu kitaptan yalnızca yaklaşık elli sayfanın edebi bir değere sahip olduğunu belirtiyordu.

Buna karşılık Suç ve Ceza sadece gerekli düşünce yoğunluğunu değil, aynı zamanda kendi yaşantısını ve kuramsal düşüncelerini edebi imgelere dönüştürmesini bilen deneyimli bir yazarın olgunluğunu da sergilemektedir. Bir dönemin estetiksel yönden tipikleştirilmesi olarak Petersburg kentinin keskin çizgilerle belirtilmiş bir anlık görüntüleri gerçekçi bir roman biçimi içinde birbirini izlemektedir. Dostoyevski Dante, Schiller ve Hugo'da bulduğu bir düşünceye biçim kazandırmaktadır... "Onların formülü şöyle: Yüzyılların durgunluğunun, olayların ve toplumsal önyargıların yükü altında haksız yere ezilen kimliğini yitirmiş insanın yenilenmesi"13

Bu yükün Dante'ye özgü simgeleri romanda, Raskolnikov'un caniyane düşüncelerinin dip düzeyinde "Petersburg'un yakıcı sıcağı" olarak, Svidrigaylov'un erotik düşler gördüğü gecede yağan "sağanak" şeklinde ve açgözlü tefeci kadının "ışıldayan gözleri"nde karşılığını bulmaktadır14

Schiller'in Don Carlos Üzerine Mektuplar'da belirttiği, tutkuların bireydeki düşünme sisteminden ayrı tutulmaması gerektiğine ilişkin görüşü yürekten benimsemekte ve bir suçlunun itirafları süjesi de açık seçik Hugo'nun Bir İdam Mahkûmunun Son Günü adlı yapıtını örnek almaktadır.

Evrensel bir edebiyat dilinde varolan simgeleri hiç çekinmeden başka bir dile aktarmak, bir zamanlar Goethe'nin Eckermann'a karşı savunmuş olduğu bir yöntemdir. Dostoyevski bu sanatçılardaki yetkin uygulama tekniğini, özellikle bir ozan olarak kendilerini yabancı bir ulusal karakter yerine koyabilme yetilerinde görüyordu ve Puşkin'in evrensel duyarlığına dikkati çekiyordu; bu duyarlık, kanısına göre, büyük şairin ulusallığınla bir kanıtı da oluyordu aynı zamanda: "Çünkü Rus halk ruhunun gücü, eğer sonuçta tüm dünyayı, insanlığı kapsayan bir evrenselliğe ulaşma çabası değilse nedir? Bütünüyle halkın şairi olduktan sonra Puşkin, halkın gücüyle temasa gelir gelmez bu gücün gelecekteki belirleyiciliğini farketmiştir hemen"15

Dostoyevski ulusallık kategorilerine ve bu kategoriyle içeriğini insanlar ve de halklar için önerdiği seçenekten kazanan edebiyatın tüm dünyayı, insanlığı kapsayan hedefleri arasındaki karşılıklı ilişkilere ilişkin klasik konuma yeniden gelişinin sonuçlarını, 1880 yılında Puşkin üzerindeki konuşmasında yer alan bu sözlerle formüle ediyordu. Dünya edebiyatının motif ve simgelerinden yararlanmak için, halk ruhundan

kaynaklanan kendi edebiyatındaki motif ve simgelerin iyi tanınması gerekmektedir. Deneme tarzında kaleme alınmış Yeraltından Notlar'da ulusallığın ötesinde tarihsel-felsefi bir giriş bölümüyle ele alınan, Suç ve Ceza'da büyük bir sanat yapıtı halinde yoğunluk kazanan "ezilen insanın yenilenişi" teması, böylece Rus motiflerinden çıkarak daha iyi kavrayabilmektedir. Eğer tarihin tutucu yönden tahrif edilişine göz yumulmak istenmiyorsa, o zaman Reform çağının tarihsel konumuna, sınıflarla bireyleri ülkenin gitgide burjuvalaştırılması ile sosyal bir devrim arasında seçim yapma durumunda bırakan ekonomik ve de ahlaksal bir karar verme zorunluluğuna yeniden göz atma gereği doğmaktadır; üstelik bu, yalnızca kuramsal bir sorun da değildir.

Reformlar sırasında yerlerinden olan, yoksullaşan memurlar, çiftlik sahipleri, subaylar, köylüler ve rahipler "Ne yapmalı?" sorusunu, öncelikle kendi canlarını kurtarmak için sormuşlardır. Petersburg'un, Nevski bulvarından ve Aleksandra tiyatrosundan uzak kenar mahallelerindeki yaşamı betimleyen notlardan, konuşmalardan ve öykülerden, açlığı felsefe haline getirenlerin sesi yükseliyordu: "Beni dışlamak isteyen topluma ben de sırt çeviririm... Çalacağım, hem de öyle ufak tefek değil, iki yüz, beş yüz bin ruble filan. Ben ötekilerden daha mı aptalım sanki? ...Büyülü bir dairenin içindeyiz ve bir kez çekilmiş olan bu sınırı aşmaktan korkuyoruz"16

Bu, henüz Rusya'da "hiçbir şeyin tamamlanmadığı, hatta daha hiç başlamadığı"17 sırada boşlukta yüzen bulanık, garip, kuşkulu düşüncelerden oluşan bir dünyadır. Bu gizemli hava Yeraltından Notlar'a egemen olmakta ve Suç ve Ceza'ya da geçmektedir. Ancak kendinden öncekinin, memur ve "anti-kahraman"ın tersine Raskolnikov, bu büyülü dairenin sınırını cinayet işleyerek aşma cesaretini göstermektedir. Bu cinayet romana, bireysel bir yazgının elle tutulur somutluğunu kazandırmaktadır. Ancak sınırı "aşma" denemesi olarak işlenen suç geniş kapsamlı tarihsel ve felsefi bir bağlamı da çağrıştırmaktadır.

Cinayetin motiflerini iki yönden topluma bağlı gören Dostoyevski Ölüler Evi'nde şöyle yazmaktadır: "Adamcağız kendi halinde, sessiz yaşamakta, çilesini doldurmaktadır; diyelim ki ya bir mujik ya da birinin toprak kölesi, bir küçük burjuva, belki de bir askerdir. Bir bakmışsın artık sabrı taşmış, daha fazla dayanamayarak düşmanını, kendisini ezeni bıçaklayıvermiştir"18. Bu durum toplumsal baskıdan kaynaklanmakta ve örneklerde buna uygun olarak seçilmektedir. Suç işleme ile toplum arasındaki

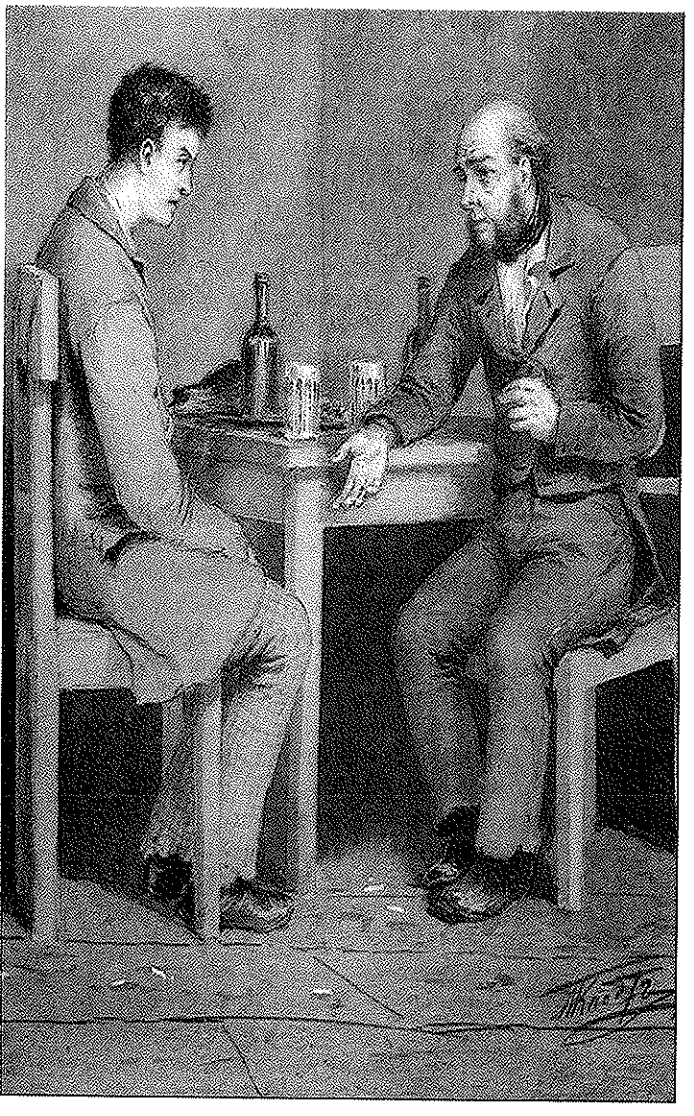
ilişkilerin ikinci yönüne, Puşkin'in Çingene adlı şiiri anımsatılarak dikkatler çekilmektedir: "Aleko cinayet işlemiştir. Kendi idealine yaraşır bir kişi olmadığının bilincine varmak ruhunu acılara boğmuştur. İşte bu, suç ve cezadır"19. Puşkin'in Aleko'sunu çingene yaşamının yabansı ve doğal özgürlüğünden koparmaya çalışmış olan uygarlıkça saygınlık kazanma ve mülkiyet hırsı sonuçta onun cinayet işlemesine ve vicdan azabı çekerek trajik bir yalnızlığa düşmesine neden olmuştur. Yeraltının kahramanı gibi Aleko da Dostoyevski'ye göre, sürekli düşüncelere dalan ve tümüyle bencil bir bilincin acısını çekmektedir. İşlediği cinayetin motifi toplumsal baskıdan değil, entelektüel güdülü bir bencillikten kaynaklanmaktadır.

Raskolnikov'da ise iki motif birbirine bağlıdır; bu motifler yazara, sıradan bir cinayet öyküsü örneğinde bireyle kapitalist toplum arasındaki ilişkileri ayrıntılarıyla araştırma ve aynı zamanda bu toplumun ve bürokratik-mekanik ceza uygulamalarının ötesindeki insan davranışının ahlaksal sınırlarını gösterme olanağını sağlamıştır.

Yoksulluktan doğan bir dürtüyle Raskolnikov "batıya özgü" yaşam ilkesinin etkililiğini denemeye ve kabagüç kullanarak mülkiyet sahipleri sınıfına geçmeye karar vermektedir. Ne var ki kuramın büyüsü cinayetten sonra dağılıp gitmekte, ahlaksal sınırı aşmakla maddi ve ideolojik zorluklardan kurtulamamaktadır. Kendisi için yeni olan acımasız katil ve bencil rolünü hiç olmazsa bir kez bile oynamaya yanaşmadan, burjuva toplumu tarafından sessizce onaylanan, zenginlerin yerini almak için yoksulların dört gözle içinde bekledikleri kısır döngüyü terk etmekte, acı çekerek kendisini yalıtlamaktadır.

Ancak ideolojik çağrışım alanı ahlaksal düş kırıklığıyla sınırlı kalmamaktadır. Dostoyevski, Avrupa romanı için çok tipik olan tarihte kişiliğin rolü sorununu daha da genişletmektedir. Burada sözü edilenin dünya tarihi olduğu Muhammed, Lykurg, Solon ve Napoleon'a yapılan göndermelerden anlaşılmaktadır. Bu kişilikler Raskolnikov'un kuramında büyüklük ve önemlerine, olağanüstü insanlara özgü özel bir etik'in uygulanması nedeniyle ulaşmaktadırlar; bu insanların dünyayı kendi tasarılarına göre değiştirmeye ilişkin güçlü iradeleri, kabagüç kullanma ve suç işleme ahlaksal hakkını da içermektedir. Ancak Raskolnikov bilincinde reel tarihsel bir eylem ilkesini değil, burjuva ideolojisinin sınırları içinde meydana çıkmış bir söylenceyi canlandırmaktadır; bu söylence burjuvazinin sıradan günlük yaşamına kahramanlık günlerinden kalan mirasın meşruiyetini kazandırmaktadır. Çünkü tarih artık değişmiştir. Kahramanlık düşlerini bir zamanlar benliğinde canlandırmış ve tüm dünya tarafından tutarlı bir bütün sayılmış olan Napoleon kişiliği, III. Napoleon' un egemenliği altında imparator söylencesini siyasal sermayeye çeviren sayısız küçük bencillere ve işbilir dolandırıcılara dönüşmüştür. Raskolnikov 1865 yılı Petersburg'unda bu söylenceyi ciddiye almakta ve kaçınılmaz olarak kişiliksiz bir katil rolüne girmektedir. Başarısızlığının anlıksal olarak kavranabilen ilk sonucu, çağdaş Napoleon rolünün kendisine değil, devlet memuru Lujin'e verildiğini anlamış olmasıdır. Raskolnikov'un gerçekleştirmeye kalkıştığı deney, tarihsel-felsefi söylencenin Lujin gibi namuslu insanlarca ciddiye alındığı zaman toplumu hangi tehlikenin beklediğini göstermektedir. Stirner, Cariyle ve III. Napoleon'dan Nietzsche'nin Ecce Homo'suna dek uzanan yolda üstün insan tapıncına yapılan katkılar Dostoyevski'de tarihsel pratik için felakete yol açan sonuçları içinde nitelenmişler ve reddedilmişlerdir.

Yeraltından Notlar'da olduğu gibi yazar burada da sosyalist toplum düşülküsüne bir göz atmaktan kendini alamamaktadır. Razumihin, bir matematikçi kafasından çıkmış, insanları zaman geçirmeden normal bir düzene sokacak olan sosyal sistem20 karşısında coşkuya kapılmaktadır. Ama romanda artık söz konusu olan sadece ideoloji eleştirisi değil, toplumu pratik yönden değiştirme yöntemleridir de aynı zamanda. Raskolnikov kendi makalesini yorumlarken bilim adamlarıyla yasa koyuculara, toplumun mutluluğuna giden yoldaki tüm pratik engelleri gerekirse kabagüce başvurarak ortadan kaldırma hakkını tanımaktadır. Solon ve Lykkurg'un yanı sıra verdiği Newton ile Kepler örneği, sosyalist kuramların Razumihin tarafından bir matematikçi kafasından çıkmış ve salt mekanik diye nitelenişini kolayca anımsatacak şekilde seçilmiştir. Ayrıca Newton ile Kepler'in olağanüstü kişiler olarak Napoleon'la da birlikte anılması, Dostoyevski'nin Napoleoncu ilkeyi sosyalist devrimcilere uyguladığını ve onları, kanısına göre, kabagüce başvurarak ve tarihe karşı çıkarak toplumu mekanik bir kurama bağımlı kılmak istedikleri için kınadığını göstermektedir. Bu keyfi uygulamanın somut tarihsel nedenini, 1866'daki Karakozov-suikastının üzerinde yarattığı derin etki oluşturmaktadır. Güncesinde Çernişevski ile yaptığı hayali bir konuşmadan, 1860 yılında devrimci kuramları onaylama ile eleştiri arasındaki dengenin henüz bozulmadığı anlaşılmaktadır. Romanla ilgili notlarda Razumihin ile Rahmetov' un karakterleri arasında koşutluklar bile görülmektedir. Razumihin'in dü-

şünce sistemindeki ideolojik yön değişikliği, anti-sosyalist tutumu büyük bir olasılıkla Karakozov-suikastından sonra ortaya çıkmıştır.

Dostoyevski'nin Rusya'daki sosyalist hareketin kuram ve pratiğine yönelik saldırısı eleştirmen Pisarev'in Suç ve Ceza üzerindeki bir denemesinde bu saldırıya polemik tarzında yanıt vermesine neden olmuştur: "Kendilerine tanınan hakları ilk önüne geleni öldürmek ya da pazarda hırsızlık yapmak için kullanırlarsa Kepler ile Newton'u olağanüstü kişilikler diye tasarlamak mümkün olur mu?" Bu iki doğabilimcinin Dostoyevski'de içinde bulundukları bağlamı Pisarev burada bir çırpıda ortaya çıkarmaktadır. Pisarev'in tarih anlayışına göre tarihsel kişilikler kendi istek ve kararlarına göre değil, "kapsamlı, genel nedenler"le, yani "ulusun düşünce tarzının niteliği ve elemanter gereksinimleri"yle uyum içinde davranırlar. Kabagüç kullanılması ancak tarihsel bir zorunluluktan çıkarak haklı görülebilir: "Tarihsel kişilikler açık bir savaşın zorunluluğuna inandıkları zaman, danışmanlık rolünü komutanlık rolüyle değiştirirler"21. Pisarev eleştirisinde devrimci-demokratik eylem programının genel ilkelerini geliştirirken, Dostoyevski'nin sosyalizm eleştirisi öncelikle, Karakozov'un da dahil olduğu anarşist-terörist grupları hedef almaktadır. Bu gizli polemik, 6O'lı yıllardaki Rus kurtuluş hareketinin çelişkili yönsemelerini yansıtmaktadır. Ancak bu sorun, burjuva ideoloji-sistemine yönelik kapsamlı eleştirinin sadece küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. Polisin, bir "nihilist" olup olmadığı sorusuna Raskolnikov bir süre düşündükten sonra yanıt vermektedir: "Ha-hayır."

Petersburg kentinin görüntüleri romanda 1865 ilkyazının yalnızca iki haftasıyla sınırlı kalmaktadır. Görünüşte bu denli aşırı kısıtlı bir ortamda bir dönemi ayrıntılarıyla betimleyen bir romanın içerik ve amacını ortaya çıkarmak için yapıtın yapısını inceleme gereği doğmaktadır. Romanın kuruluşundan Dostoyevski'nin, klasik Avrupa romanı için tipik olan süjenin yatay gelişimini toplumsal bir kronik olarak ve kahramanın yaşam öyküsünü de aynı anda gerçekleşen reel ve psişik süreçler nedeniyle bir eşit enine kesit oluşturan dikey bir eksen üzerinde yansıttığı anlaşılmaktadır. Raskolnikov, Marmeladov ya da Syidrigaylov'un yaşam öyküleri romandaki olayların dışında bir ön-öykü olarak kalmakta ve romanda sonuçlanan toplumsal birer dram içermektedirler. Ancak bu ön-öyküler romandaki olaylara doğrudan doğruya bir yön vermemektedir, daha çok kahramanların bilincinde ahlaksal bir yük olarak belirmekte ve buradan, süjenin gelişmesini etkilemektedir. Bu yüzden Dostoyevski'nin romanları, hazırlayıcı bir giriş bölümünün eksik olduğu izlenimini yaratmaktadır. Romanın konusu, aralarında nedensel bir bağ bulunmayan bir dizi felaketin üst üste gelmesinden oluşmaktadır. Raskolnikov'un işlediği cinayet, Marmeladov'un ölümü, Katerina İvanovna'nın evindeki cenaze töreni, ardından kadının ölümü ve Svidrigaylov'un intiharı birbirini izleyen kötü rastlantılar gibi görünmektedir. Bu gerçeklik kişilerin düşüncelere boğulmuş bilinçlerinde defalarca yansımaktadır. Tüm olup bitenler düşünceler ve konuşmalar halinde yeniden canlandırılmakta, açıklanmaktadır. Böylece romanda, örneğin cinayetin ve motiflerinin sekiz değişik yorumuyla karşılaşırız. Düşünceler ve kuramlar konusundaki pro ve contra görüşler de diyalog halinde verilmektedir.

Raskolnikov'un makalesi ile annesinin mektubu gibi belgeler monolog ve diyaloglar üzerinden aktarılmaktadır. Gerçekliğin bireylerin bilincinde farklı şekilde yansıyışını, görünüşe göre sonsuza dek genişletmek mümkün olmaktadır. Bu diyalog ilkesine daha önce yeraltının anti-

kahramanı biçim vermiştir: "Düşünme alıştırmaları yapıyorum ve bunun sonucunda her birincil neden bir başka, çok daha birincil bir nedeni gerektiriyor, böylece sonsuza dek sürüyor bu durum"22. Ne var ki Suç ve Ceza'daki diyaloglar, sınırsız bir alaycılıkla gerçekliği anlamsız hayaller haline getiren semeresiz ve boş monologlar değildir. Romanın kahramanları bir tartışma sırasında olayların ve var oluşlarının anlamını öğrenmeye çalışırlar. "Kendimizi yavaş yavaş gerçeğe uyduracağız"23, diye umut etmektedir Razumihin. Diyalogların havası romanın "gerçeği"nden farklı uzaklıkta bulunsa, hatta onun tam karşıtı olsa bile, bütün bu diyaloglar işlevsel bağlamda roman gerçeğinin meydana çıkarılmasına yardımcı olmaktadırlar. Bu nedenle Bahtin çoksesli roman kategorisinin Dostoyevski'de özellikle diyalog içinde biçimlendiğini söylemektedir: "Birbirleriyle çatışan gerçeklerin bu diyalogu dışında ne önemli bir olay ne de başkişinin önemli bir düşüncesi gerçekleşmektedir"24.

Ancak Dostoyevski bu genel diyalogun üstüne bir ikinci, bilinçsiz düşünce düzeyi çıkarmaktadır. Daha ilk bölümde kahraman adeta muştularcasına şunları açıklamaktadır: "Hastalık durumunda düşler genellikle alışılmışın dışında bir yoğrumsallık, açıklık kazanmakta ve gerçekliğe çok benzemektedirler. Kimi zaman ortaya tüyler ürpertici bir görünüm çıkmaktadır, ama ... şaşırtıcı, ancak estetiksel yönden yine de genel görünüme uygun ayrıntılarla dolu olan bu durum ne kadar gerçeğe yakın olursa olsun, düş gören kişinin uyanıkken bunu düşünebilmesi mümkün değildir..."25. Suç ve Ceza ile ilgili notlarında Dostoyevski, önemini belirtmek için "düş" sözcüğünün altını çizmiş, büyük harflerle yazmış ya da arkasına bir ünlem imi koymuştur. Gerçekten de düşgörüntüler romanda, yazarın önemli mesajlarını aktaran bir çeşit üstgerçekliğe dönüşmektedirler. Örneğin Svidrigaylov'un düşünde, işlediği suçu ve içine düştüğü ruhsal çıkmazı bilinç düzeyine yükselten belirgin görüntüler yüzeye çıkmaktadırlar. Raskolnikov da aynı motifle birbirine bağlı bir dizi düş görmektedir: İlk düşte sarhoş iki mujik bir atı öldürünceye kadar dövmekte, ikincisinde polisin biri Raskolnikov'un ev sahibesine dayak atmakta, üçüncü düşte kendisi, sessiz kahkahalarla yüzünc gülen tefeci kadının kafasına baltayı indirmekte ve dördüncüsünde de dünyanın sonuna ilişkin ürkütücü bir görünüm içinde insanlar birbirlerini öldürmektedirler.

Dostoyevski romanlarının kompozisyonu hakkında çok ender görüş belirtmektedir. Yeraltından Notlarla ilgili olarak kardeşine şöyle yazmaktadır: "Müzikte 'geçiş'in ne anlama geldiğini bilirsin. Burada da durum aynı. İlk bölüm görünüşte boş laf; ancak ardından gelen iki bölümde birdenbire bu gevezelik bir felaketle ortadan kalkmaktadır"26. Müzikteki füg ve karşısürüm tekniğine kısaca değinilmesi, bir kompozisyon ilkesini açığa vurmaktadır.27 Temalar, karakterler, ana motifler karşısürüm tekniğiyle olay ve diyalog düzeyi, bilinçaltı gibi değişik "ses perdeleri" içinde yinelenmektedirler. Bu teknik belirli bir dünya görüşünün ifadesidir. Tüm olup bitenler, arka planda gerçekleşenler çizgileri belirsiz ve anonim bir karakter taşımaktadırlar. Petersburg kenti kahramanlara yabancı kalmakta, değişik nedenler yüzünden kente gelen bu kişiler otel, pansiyon ya da mobilyalı odalarda yaşamaktadırlar. Olaylar meydan ve sokaklarda, merdiven ve koridorlarda geçmektedir. Bu "yankısız" ve "soyut" büyük kentin yaşamından böylesine küçük bir kesitin romanda bir anlam taşıması için, kişilerin bilinçlerinde yansıması gerekmektedir. Dostoyevski'nin reel dünyası bir kaos özelliğini taşımaktadır ve bu dünyayı otantik deneyimlerin kaynağı olarak düşünmek pek mümkün değildir. Düşünsel yansıtmalar olmadan bu gerçeklik, insanların vahşi hayvanlar gibi birbirlerini boğazladığı, katil ve kurban durumuna düştüğü balta girmemiş bir orman haline gelmektedir. Düşünceler ve fikirler böyle bir gerçeklikten uzaklaşılmasına, kişinin insanlığını anlamasına ve korumasına yardımcı olmakta, nasıl olursa olsun biçimlendirilmiş bir ideal tasarlamaya zorlamaktadır. Lüjin'in bencilliği gerçek düşüncelere yer vermeyip sadece küçük çapta bir dolandırıcının entrikalarını tanımaktadır. Svidrigaylov kendisi ve çevreyle ilişkisi üzerinde düşünmeye başladığı zaman, taşıdığı vahşi hayvan karakterini anlayıp intihar eder. İçkici Marmeladov derin bir umutsuzluk içinde başladığı monologunu tüm ezilenlerle hor görülenlerin "diriliş"ine ilişkin duygusal-dokunaklı bir görüntüyle bitirir. Yargıcın sorguları, Raskolnikov'la Sonya Marmeladova' nın karşılaşmasıyla yeni bir ses perdesine aktarılan ve orada çözülen Napoleon teması üzerine bir diyalogun başlamasına yol açar. Diyaloglarda sözü edilenler aynı zamanda, düş gören kişiyi dehşete düşüren biçimi bozulmuş düşgörüntüler halinde düzenli aralarla yinelenerek yansımaktadırlar. Burada Raskolnikov'un bilinçsiz "doğa"sı, bilincin akılcı yüzeyinde kaos özelliği gösteren gerçeklikten dolaysız olarak türetilen, cinayet ve dayak görüntülerine "çevrilen" bir kurama karşı çıkmaktadır.

Romanın, "insanoğlunca beslenen tüm insanlık duygularının adeta kökünü kurutmayı amaçlayan" bir sosyal düzende insan davranışları temasını işleyen "gerçeği", bir dizi garip olayın karşısürüm tekniğiyle mukayese edilmesinden ve kahramanların bilinçlerinde farklı tarzlarda yorumlanmasından doğan bir gerilim alanı içinde meydana çıkmaktadır. Dostoyevski insanda insanı ararken kahramanlarını düşlemsel gibi görünen bir konuma getirmekte, bilinçlerindeki tepkiyi gözlemlemek için toplumsal ve ahlaksal sıkıntılarını en uç noktaya vardırmaktadır. Bu yük altında insani bir "karakter" kıvılcımlarının parladığı yerlerde bir "homo novus"un özellikleri ve Dostoyevski'ye göre yeni, anlamlı ve de uyumlu bir toplum düzeni için zorunlu önkoşulu oluşturan yeni bir etik ortaya çıkmaktadır. Gerçi Dostoyevski idealinin izlerini öncelikle bireysel bilincin ahlak yönünden özerkleşmesinde görmektedir, ama edinilen deneyimler, ancak ötekilerin mutluluğu için kendini feda etme düşüncesini uyardıkları zaman gelecek için bir anlam kazanmakta, yani daha yüksek bir aşama olan halkla "kardeşçe bir beraberlik"e ulaşmaktadır. Suç ve Ceza'da bu ideal, dinsel bir etikle ve İsa söylencesinden imgelerle ilk kez seçik bir bağlam içinde görünmektedir.

1866 yılında Suç ve Ceza yayımlandığı zaman, Flaubert'in Madame Bovary'sine karşı açılan davanın üzerinden dokuz yıl geçmiştir. Zola Therese Raquin'i kaleme almakta ve Tolstoy da Yasnaya Polyana'da Savaş ve Barış üzerinde çalışmaktadır. Gençlik ideallerini yitirdikten sonra Dickens ile Georg Sand Dostoyevski için giderek hoş birer anı haline gelmiştir. Tüm dikkatini 1838'de "hemen hemen tüm yapıtlarını" okuduğu ve 40'lı yılların başlarında Eugenie Grandet'sini Rusçaya çevirdiği Balzac'a vermiştir yeniden. Balzac'ın romanları o yıllarda Ruslar tarafından çok seviliyordu ve 1843 yılında yazar Petersburg'a geldiğinde kendisine hararetli bir karşılama töreni hazırlanmıştı. Dostoyevski o günlerde Balzac'ın romanlarını öncelikle güncel ve ilginç buluyordu. Yirmi yıl sonra Suç ve Ceza'yı kaleme alırken Balzac'ın romanlarındaki, özellikle Goriot Baba'daki imgeler ve düşünceler edebi yönden biçimlenmiş bir malzeme olarak belleğinde yeniden canlanmış ve daha sonraki yaratıcı aşamada Balzac'ı algılayışı kendine özgü bir derinlik kazanmıştır. Ancak Balzac'tan aldığı bütün bu imgeler ve düşünceler, özellikle temel yapısal farklılıkları öne çıkaran bir tertium comparations'tan (İki nicelik - burada: iki büyük yazar- arasında mukayese noktası) başka bir şey değildir. Rastignac'ın Vauquer pansiyonundan Saint-Germaine sosyetesine uzanan yolu ile Raskolnikov'un vahim sonuçlara yol açan Petersburg saman pazarı üzerinden tefeci Alyona İvanovna'ya gidişi arasında pek büyük bir benzerlik bulunmamaktadır. Rastignac 1819'da serüvenine başladığı zaman Paris kentinin bir evrenden farkı yoktur ve başkentin yaşamı toplumsal güç merkezleri arasındaki göreli dengeyi yansıtmaktadır. Sermaye ve aristokratik ayrıcalıklar herkesçe ulaşılabilecek ve değiştirilebilecek bir duruma gelmiş, başarı, iktidar ve para kazanma savaşı bir kumar niteliğini almıştır. Tarih bir fatihin acımasız ruhuyla ve kumarhaneyi iflas ettirebilecek, kamuoyunu lehine çevirebilecek bir kumarcının kayıtsızlığıyla davranan güçlü karakterlerin iradelerine göre deviniyormuş gibi görünmektedir. Dostoyevski'yi büyüleyen, Balzac'ın yapıtlarındaki olayların dinamiği ile ne melodramatik sahnelerden ne de en akıl almaz rastlantılarla entrikalardan çekinen imgelemi olmuştur; kahramanlarından Vautrin'in karakteri ve tutukevini boylamamak için Büyük İskender olduğunu öne süren güçlü kişilik kuramı par exellence'tır. Balzac'ın estetiksel evreni tüm dinamizmine karşın organik olarak kurulmuştur. En bayağı fenomenler bile bu sanatsal organizma içinde kendilerine düşen yerleri bulmaktadırlar. Buna karşılık Dostoyevski 1865 yılı Petersburg'undaki aristokratik toplumu, Raskolnikov'un uzaktan gözlediği bir dünyanın artıkları olarak görmektedir: "Uzakta balkon ve teraslarda süslü kadınları, bahçede koşuşan çocukları görüyordu... kimi zaman zarif kupa arabalarıyla, binicilerle karşılaşıyor, onları meraklı gözlerle izliyor, ama daha gözden kaybolmadan unutuyordu bile"28.

6O'lı yıllarda gerçekleştirilen reformlar istikrarlı bir burjuva düzeninin kurulmasını sağlamamış, tersine Rusya'yı içten içe bir bunalıma sokmuştur. Toplumsal başarı idealini değerlendirebilmek sadece zenginlik ve yoksulluk arasındaki karşıtlıkta mümkün olmaktadır. Petersburg sosyetesi ulusu temsil etmiyordu artık. Rusya'daki kapitalistleşme sürecinin sonucunda, burjuvazinin yapı oluşturucu işlevine pek ulaşamayan zengin bir üst tabaka ortaya çıkmıştı. Öte yandan bu yeni koşullar altında halk kavramını da artık sınıfsal bir yapıya göre tanımlamak mümkün değildi. Belirli sınıf ve katmanlara bağlı tüm idealler ya temellerini yitirmiş ya da ahlaksal bakımdan değerleri düşürülmüştü. İşte Raskolnikov hayallerini yıkan deneyim yolunda, Rastignac gibi ayrıcalıkların, haklarını ve alkışlarını kazanmak için toplumu bir uçtan bir uca adımlamamakta, tersine bu toplumun

ölümcül kurallarını öğrenmek ve bu kurallardan kaçıp kurtulmak için bilincindeki tüm aşamaları boydan boya katetmektedir. Ne var ki, Rastignac gibi kendini toplumun alt katmanları düzeyinden kurtarmak ve yazgısını deneyden geçirmek için Raskolnikov'da "Paris yaşamının bir okyanusa benzeyen enginliği" eksiktir. O sadece yaşamı boyunca izleyeceği deneyim yolunun bir model gibi kısaltılışına, bir deneye bağımlı kalmakta ve Dostoyevski de Rastignac'la arkadaşının bir mandarinin ölümünden söz ederken üzerinde tartıştıkları alegorik-kuramsal sorunu romanına aktarmaktadır. Bu hayali mandarin, Raskolnikov'un reel kurbanı yaşlı tefeci kadına dönüşmektedir.

Dostoyevski ile Flaubert aynı çağda yaşamışlardır. Her ikisi de "doğalcı" okuldan gelmektedirler; Balzac'tan çok şey öğrenmişler ve her biri kendi ulusuna özgü malzemeye dayanarak 1848 sonrası toplumunu betimlemişlerdir. Dostoyevski kapitalist dönemin tarihsel olmayan, rastlantısal niteliğini Flaubert'le birleştirmektedir. Flaubert'in Madame Bovary'de yaptığı gibi o da Suç ve Ceza'da anlatıcının görünür etkinliğini bir yana bırakmış ve dünyaya başkişinin gözleriyle bakmıştır. Ancak çok daha önemli olan farklılıklar yüzyılın ortalarında sanatla gerçeklik arasındaki ilişkiyi ilgilendirmektedir. Balzac'ın renkli evreni İkinci İmparatorluk günlerinde kapitalist meta-para-ilişkilerinin geri planına düşmüştür. Bu yerleşmiş burjuva toplumu yaşamının tüm alanlarında bireyle toplum arasındaki sosyal ilişkilerde hep belli bir şema yinelenmektedir. Balzac'ın sanatı, nesnelerle anlamlarının belli bir hiyerarşisini öngörmektedir; kişiler de çabalarına bu hiyerarşiye göre yön vermektedirler. Kapitalist düzende bu hiyerarşi salt bir dış görünüş haline geldikçe, sosyal dinamizm güçten düştükçe ve birey bir toplumsal çevre olma işlevine dönüştükçe, Balzac'ın romanlarındaki kuruluş ilkesi öğrencilerine artık uygulanması mümkün olmayan estetiksel bir yapı olarak görünmeye başlamıştır. Flaubert serüvene ve dramatik gerilime, yorumlayan bir anlatıcıya yer vermeyip, diyalog açısından görevini, sıradan bir konuşmayı uyumlu tümcelerle aktarmak şeklinde görmektedir. Dostoyevski'nin diyaloglarında görülen bireysel bilincin karmaşık, çok katmanlı dünyasına karşılık Flaubert'in dünyası, üstü basmakalıp ve sıradan konuşmalarla örtülen kaba, bencil arzulardan ve içgüdülerden oluşmaktadır. Düşlemde bile olsa gerçekliğe karşı bir seçeneğe yer yoktur Flaubert'te. Kişilerin bilinç içerikleriyle sıradan bir gerçekliğin birleşmesini Flaubert baştan geçmiş, yaşanmış konuşmalar halinde vermektedir. Bireyle toplum arasındaki duruk ilişkilerin açık seçik ve upuygun betimlenişi öncelikle bir üslup ve "doğru seçilmiş sözcükler"29 sorunudur. Toplumsal gerçeklikler konusunda Fransız romanındaki bu eğilimi, Dostoyevski Rusya açısından reddetmektedir. Madame Bovary'yi okuyup incelemiş olan Dostoyevski, kahramanlarına da Flaubert'i okutmaktadır. Fransız edebiyatındaki gelişmenin açık eleştirisi, Zola'nın doğalcılık tasarımı ve romanları Rusya'da hissedilir bir etkenlik kazandığı 1876 yılında başlamıştır. Balzac'ı ve özellikle Georg Sand'ı Zola'ya karşı savunan Dostoyevski'ye göre, doğalcı romanın erişmeye çalıştığı fotoğrafımsı imgelerde sanatı sıradan olanın üstüne çıkaran ve yapıta "şiirsellik ve de güzellik" kazandıran bir ideale yer yoktur. Dostoyevski ideal kavramından, bugünü ve geleceği birleştiren bir insan imgesi tasarısını anlamaktadır: "Gerçekçiler (kastedilen doğalcı edebiyattır-K. St.) haksızdır, çünkü insan sadece gelecekte bir bütündür ve onu salt bugünkü durumundan çıkarak kavramak mümkün değildir"30 Zola'ya karşı çıkışının nedenleri çok daha derinde yatmaktadır. Dostoyevski doğa yasalarını sosyal bilimlere ve sanatlara aktarma uğraşılarına karşı 60'lı yılların başlarında belirttiği olumsuz tutumunu bu eleştiride bir kez daha yinelemektedir. Ayrıca burada başka bir gerçeklik anlayışı görülmektedir. Flaubert ve Zola burjuva toplumunu gerçi kötü, ama yine de değişmez bir düzen olarak ele alırlarken, Dostoyevski içinde yaşadığı günleri sadece uygarlıkçı çağdan geleceğin uyumlu toplumuna bir geçiş dönemi olarak görmektedir.

Dostoyevski şu soruyu sorduğu zaman dünyaya Balzac'ın gözleriyle bakıyormuş gibi bir izlenim bırakmaktadır: "Gerçeklikten daha düşlemsel ve şaşırtıcı ne olabilir?" Ancak Balzac'a göre alışılmışın dışında olan gün gibi ortadadır; şeylerin özüne yüzeylerinden ve maddeselliklerinden çıkarak yaklaşılmakta, özel olan toplumsal yaşamın sınırları içinde işlev görmektedir. Buna karşılık Dostoyevski şöyle demektedir: "Biz Rusların son on yıl içinde manevi gelişme bakımından başından geçenler tutarlı bir biçimde anlatılmak istenirse, o zaman... bu bir hayalperestliktir diye kim bağırmaz ki?"31. Sosyal ve maddi fenomenler, toplumun büyük bir hızla gelişmesi sonucunda gözle görülen anlamlarını yitirmekte ve yeniden yorumlanmaları gerekmektedir. Konusunu günlük yaşamdan seçen bir Rus ressamının sergisi üzerine kaleme aldığı makalede Dostoyevski şöyle demektedir:

"Gerçeklik nasılsa, öyle betimlenmelidir, de-

niyor, oysa böyle bir gerçeklik yoktur, çünkü insanoğlu şeylerin özüne giremez ve doğayı da sadece düşüncesinde yansıdığı gibi algılar; bu yüzden düşünceye elden geldiğince geniş yer verilmesi ve ideallerden hiç çekinilmemesi gerekir"32. Dostoyevski bir kaosu andıran çağında, geleceğin gerçekliğine ilişkin manevi bir ideali, başka çaresi kalmadığı için, reform dönemindeki toplumsal mekanizmaların ötesinde ve resmi liberal bir devlet ideolojisi dış görünüşünün altında aramaktadır. Bu idealin niteliği müstesna olandan ve düşlemsel bir yalıtlanmışlıktan ileri gelmekte, gerçeklikteki göze çarpmayacak kadar küçük olan izlerinin boyutları aşırı derecede büyütülmekte, suç işleme, karabasan, psişik ve de fiziksel hastalık motifleriyle etkili bir karşıtlık haline getirilmektedir.

Dostoyevski'nin romanlarındaki düşgörüntüler bu noktada Balzac'tan çok Victor Hugo, E. T. A. Hoffmann ve Edgar Poe'ya yakındır. 1861/62 yıllarında yayımladığı Vremya dergisinde Poe üzerine şunları yazdığı zaman, kendi poetiğini değiştirerek yeniden kaleme alıyormuş gibi görünmektedir: "Hemen her zaman en garip gerçeklikleri seçmektedir Poe, kahramanlarını en akıl almaz fiziksel ve psikolojik konumlara sokmaktadır, ardından bu insanların ruh durumlarını nasıl da bir öngörü ve şaşırtıcı bir kesinlikle betimlemektedir!"33 Ne var ki, Poe'nun düşlemsel-olanı Dostoyevski için fazlasıyla somuttur. Hoffmann'ın düşlemsel biçimi gerçek insan güzelliği idealini daha iyi yansıtmakta, ama Hugo'nun Sefiller'indeki "kimliğini yitirmiş insanın yenilenişi"ne ilişkin tasarı kendisine çok daha inandırıcı gelmektedir. Dostoyevski kahramanlarını kuraldışı sosyal ve psikolojik bir durumdan yeni bir ortaklığa, halkla kardeşliğe, sosyal temeli gelecekte atılacak olan etiksel manevi bir ideale getirmektedir. Bu tasarım Rus edebiyatının başlangıç yıllarına kadar dayanmakta ve Tolstoy'un destansı romanı Savaş ve Barış'la bir karşılaştırma yapmayı çekici kılmaktadır. Tolstoy Savaş ve Barış'la gerçek anlamda tarihsel bir roman yazmayı düşünmemiştir. Yaşadığı çağın, tarihsel olaylarla kişilerin bir karikatür gibi yinelenişinden başka bir şey olmadığını göstermek için romanında Austerlitz (1805) ve Borodino (1812) savaşlarını betimlemektedir. Tolstoy bu dönemsel "yinelenme" sırasında yenilgi ile yenginin yer değiştirişini, "1812 yılında biz I. Napoleon'a bir şamar aşkettik, III. Napoleon da 1858'de bize bir tane indirdi"34, diye açıklamaktadır. Çağdaşları da romanın konusunu tarihsel bir tema diye görmemişlerdir. 1868 yılından kalma bir karikatür Tolstoy'u, önünde III. Napo-leon'un bir heykelciği ile Savaş ve Barış üzerinde çalışırken göstermektedir. Savaşların kargaşası içinde doğmuş olan Napoleon söylencesini daha 1812 yılında Tolstoy, beceriyle hazırlanmış bir dekor, burjuvazinin gelecekteki dar görüşlü mülkiyet çabalarının süsleri diye değerlendirmiştir. Romanla ilgili olarak mektuplarındaki açıklamalarda şöyle demektedir: "Napoleon ile Aleksander üzerine yazılmış tarihsel belgeleri incelerken aklıma, insanların çevrelerindeki ve kendilerindeki çelişkiler ve çılgınlıklar, tüm aşağılıklar ve gevezelikler üzerine psikolojik bir tarih romanı kaleme almak geldi birdenbire"35. Böylece Kırım savaşı ile reform döneminin olayları 1812'nin tarihsel sonuçları ve yinelenişi biçiminde betimlenmiştir. Çağlar arasında böylesine bir karşılaştırma yapma çabası tarih felsefesi açısından yeni bir yöntem değildir. Marx Onsekizinci Brumaire'de bu yöntemi uygularken Hegel'e göndermede bulunabilmiştir. Ancak Marx tarihsel olaylarla kişilerin yinelenişini, Napoleon'un hükümet darbesi karşısında bir tragedya ile fars ilişkisi olarak görüyorsa, o zaman Tolstoy ile Rusya'ya olan koşutluklar üzerinde ayak diremek mümkün değildir. Bu eğretilemede kalınırsa, o zaman 1812 halk savaşı Tolstoy açısından bir kahramanlık destanı gibi görünmekte, 1856'daki yineleniş ve daha sonrası ise bir tragedya etkisi bırakmaktadır. Ve gerçekten de Tolstoy'un Savaş ve Barış'ı eski destanlara, Avrupa romanındaki benzerlerinden çok daha yakındır. Tolstoy'un betimleme yöntemi Dostoyevski'deki gibi ayrıntıların aşırı derecede büyütülmesine değil, "birbirine bağlanması"na ilişkin özel bir ilkeye dayanmaktadır. Tipik olan Savaş ve Barış'ta bireşimsel bir niteliğe sahiptir. Tolstoy kişilerin, olayların ve düşüncelerin eşzamansal olarak birbirleriyle ilişkilerini hem yüzeyde hem de derinlemesine incelemektedir. Okur, nesnelerin özünü anlamak ve önemli kavramların birbirine bağlanışından romanın "gerçeğine" ulaşmak için nesneleri dış kalıplarından kendisi kurtarıyormuş gibi bir duyguya kapılmaktadır.

Klasik batıya özgü roman kahramanı, Tolstoy'a göre, entrikaların merkezinde "savaşarak ya da sevişerek" yer almakta ve tarih de yön değiştirici içtepisini özel yaşamdan almaktadır. Tolstoy'un kahramanlarının yaşam öyküleri adeta tarihe koşut olarak gelişmektedir. Kendilerini tarihin ve dünyanın bir bölümü olarak kavramak, her kişisel bencil entrikanın başarısızlıkla sonuçlanmak zorunda olduğunu anlamak yaşam deneyimlerinin amaçlarından

biridir. Örneğin Bezuhov yaşamın anlamını kendi kendine şöyle sormaktadır: "Kendimi hakarete uğramış saydığım için biraz önce Dolohov'a ateş ettim ve XVI. Lui'yi de kendisini suçlu buldukları için idam ettiler, bir yıl sonra bu kez onu idam edenler öldürüldü... Kötü nedir? İyi nedir? ...Ve her şeyi yöneten nasıl bir güçtür bu?"36

Bireysel yaşantılarla tarihsel yönden önemli olayların aynı süreç içinde meydana gelişi, Tolstoy'a göre, belirli düşüncelerle ilkelerin tarihin ve bireylerin yaşamı üzerinde aynı zamanda etkili olmasından ileri gelmektedir. Böylece Austerlitz ve Borodino savaşları, Napoleon düşüncesinin Bolkonski'nin bilincinde ve toplam Avrupa tarihi çerçevesinde pratik deney alanları haline gelmektedirler. Bu epik "birbirine bağlanma" yasası, sadece Tolstoy'un niçin klasik roman-entrikalarını bir yana bıraktığını değil, üstelik bireysel iktidar kavramını, "yardımıyla tarihsel malzemenin üstesinden gelinebilecek biricik araç"37 diye tanımlayan tarihçileri de neden reddettiğini açıklayan bir tarih anlayışını ortaya koymaktadır. Tolstoy tarihsel gelişmeyi halk kitlelerinin birlikte hareketine bağlamakta ve bu kitlelerin tarihsel kişiliğin emrine bilinçli olarak girdiklerini öne sürmektedir.

Bireyler tarihsel gelişmeye yardımcı olmak için halkının yaşam çıkarları ve tarzıyla uyum sağlamaya çalışmalıdırlar. Bu düşülküsel eski destanlara yakın dünya imgesinin, insanoğlunun tarih karşısındaki sorumluluğu ile buradan kolaylıkla türetilebilen tarihsel kadercilik arasında bir çelişkiye yol açmak zorunda kalacağı bir yana bırakılırsa, o zaman kapsamlı bir toplum eleştirisi meydana çıkmaktadır.

Klasik romanlarda ulusun yaşamını burjuva toplumu temsil etmektedir. Kahramanlar bu toplum içinde kendi bireysel hareket alanlarını genişletmek için başarılı ya da başarısız bir tarzda savaşmaktadırlar. Savaş ve Barış'ta Rus aristokrasisinin üst katmanları, istilacıya ve bencil ilkelerine kendi ulusundan, kendi halkından çok daha yakın olan ve yapay bir adaya benzeyen Scherer'in salonlarında buluşmaktadırlar. İşte Tolstoy'un sorunlu kahramanları da bu yapay salon yaşamından gelmektedirler.

Bu kahramanlar yaşam ve bilinçlerinde belirleyici bir dönüm noktası olan 1812 yılında, aristokrasinin tarihsel başarısızlığına olduğu gibi, Napoleon ordularını "halk savaşının sopası" ile Rusya'dan kovan köylülerle askerlerin kahramanca savaşına da tanıklık etmişlerdir. Rus köylüsü Tolstoy'da doğal-ataerkil yaşamının dışına çıkmakta, tarihin belirleyici gücü ve ulusun biricik gerçek tözü olduğunun bilincine varmaktadır. Antikçağ evren idealinin tarihten yoksunluğu ile halk kitlelerinin bilincindeki tarih sorumluluğu arasındaki gerilim işte burada ortaya çıkmaktadır. Romanın merkezi olaylarından biri de Bezuhov'un köylü Platon Karatayev'le karşılaşmasıdır. Tolstoy, Karatayev'in kişiliğinde, Antik evrenbilimdeki gibi tarihsel bir yönü olmadan daire biçiminde devinen bilinçsiz doğal halk yaşamına ilişkin kendi idealini canlandırmaktadır. Bezuhov'un, Karatayev'i gözlemlerken özel öğretmeninin suyla doldurulmuş yer küresini anımsamaması bir rastlantı değildir. Ne var ki, Tolstoy'un romanlarının ana motifi "bâron"la "mujik"in bu karşılaşması Bezuhov için sadece önemsiz bir olaydan başka bir şey değildir.

Karatayev'in etkisiyle Bezuhov'un dünya imgesi, tarihin nedenselliğini tanrının varlığıyla değiştiren dinsel bir öngörü anlamında duruluk kazanmaktadır. Ama Pierre kaderci bir görüş açısıyla yetinmemektedir. Romanın sonunda anlaşılan etiksel soysal etkinliği, tarihi içkin yasalarına göre, "etkin erdem" kavramı içinde biçimlendirmek isteyen tarihsel bir öngörü düşüncesini kapsamına almaktadır. Sınıf çelişkilerini burada ahlak felsefesi açısından birleştirme olanağı doğmuş olmasına karşın, Bezuhov yine de siyasal muhalefet konumuna düşmektedir. Tolstoy sadece Dekabristlere giden yolu değil, aristokrat aydınların ahlaksal özerkliklerini elde etmek için zorunlu olarak kendi sınıflarından kopmaları gerektiğini de sezdirmektedir. Tolstoy bu motifi on yıl sonra Diriliş romanında ayrıntılarıyla işleyecektir.

Ne var ki, Rus halkının bilincinde yer eden bu gerilim sadece romandaki sorunlu kişileri değil, yazarın kendisini de rahatsız etmektedir. 1861'de Aleksander Herzen'e yazdığı bir mektupta Dekabristler üzerine bir roman kaleme alacağını bildirirken kendi aydın konumunu Riyleyev'in 1825'teki konumuyla karşılaştırmaktadır. Başkaldıran soylu bir muhalif olduğunu itiraf ederek, "Katharina'dan bu yana köylülerin kurtuluş hareketini gerek edebiyatta gerek gizli ya da açık örgütlerde gerekse söz ve edimde olsun sadece soylular savundular"38, diye açıklarken aynı zamanda Yasnaya Polyana'daki çiftliğinde köylü çocuklarına tarih dersleri vermekteydi ve kendini onların yerine koyarak dünyayı bu açıdan görebilmeye çalışıyordu. Bu iki konum da anlatım tekniğine yansımakta, ideolojik ve dünyagörüşsel çelişkilerin belirdiği yerlerde roman yararlık bakımından amacına ulaşmaktadır: Estetiksel reel dünya tüm yönler-

den gözle görülür duruma gelmekte, okurda otantik bir gerçeklik karşısında olduğu kuruntusuna kapılmaktadır. Tolstoy aydın bir kont ve çiftlik sahibi olarak köylülerden yana yer aldığı zaman, bilinçsiz yaşam idealini "etkin erdem"le birleştirmektedir. Bu geri-lim alanında edebi yönden verimli olanlar, kendisini bu hayali dünyanın dışında oldukça zor durumlara düşürmüştür. Lenin'in dâhicesine formüle ettiği, "bu konttan önce gerçek bir mujik varolmamıştır" paradoksunda, tüm saygılı tutumuna karşın, gizli bir alayın izleri gözden kaçmamaktadır.

Dostoyevski Anna Karenina'ya ilişkin notlarında, Puşkin'in düşüncesine Tolstoy tarafından yeni bir şeyin eklenmediğini öne sürmektedir. Dostoyevski'ye göre soyluların çiftlik sahiplerinin yaşamı 1861 yılından sonra "Rus yaşamının önemsiz bir köşesi" haline gelmiştir, çünkü "toprak reformundan sonra... bu soylu kişilerden geriye hiçbir şey kalmamıştır". Dostoyevski, Tolstoy'un romanlarında "eski Moskovalı çiftlik sahipleri çevresi"ni değil, sadece çağının toplumsal çelişkilerini bilinç düzeyine çıkaran tiplerle sahneleri aramakta Tolstoy'u mo-dern okurun, "gerçeğe gereksinim duyan yeni Rus insanı"nın gözüyle okumaktadır. Dostoyevski sanatçı Tolstoy'a değil, dünyanın düzenini feodal toplumdaki "baron" ve "mujik"ten oluşan sınıf ilişkilerine göre değerlendiriyormuş gibi görünen aristokrasinin ideologlarına karşı çıkmaktadır. Benzeri suçlamalardan Turgenyev ile Gonçarov da paylarını almışlardır. Dostoyevski'nin gerçeği arayan kahramanları sınıflara ya da belirli sınıfsal ilişkilere bağımlı değildirler: "Bir yanda aristokratlar ve proleterler, dindarlar ve tanrıtanımazlar, öte yanda zenginler ve yoksullar, kültürlü kişiler ve karacahiller boy göstermektedirler"39. Bu sıralamada, reformlar süreci içinde karma karışık bir araya getirilmiş, toplumsal konumları tarih ve mülkiyet tarafından değil, özellikle eğitim durumlarınca belirlenen Raznoçinzen aydınları kolaylıkla seçilmektedir.

Dostoyevski kendisini bu sınıfsız tabakaya yakın bulmakta ve dünya imgesi kölelik çağının eski sosyal yapısında değil, nihilistlerle devrimci demokratların kaosu andıran toplumsal Status quo ile bunun zorunlu olarak değiştirilmesi üzerindeki entelektüel tartışmalarından kaynaklanmaktadır. Tolstoy'da tarih felsefesi ve hümanizm ideali, köylülerle çiftlik sahipleri arasındaki sınıfsal çelişkinin çözümlenmesiyle gelişmektedir. Halkın doğal yaşam tarzıyla aristokratların asalak yaşamı arasındaki ikicilik, kahramanlarının ulaşmaya çalıştıkları kendi kendini yetkinleştirme ideali bu noktada ortaya çıkmaktadır. Tolstoy ayrıntılı sosyal bir uzam içinde, 1812 yılı dönüşümlerine dayanarak, Rusya'daki iki temel sınıfın dünya imgeleriyle tarihsel işlevlerini sergilemektedir.

Dostoyevski'ye göre, 1861 yılındaki dönüm noktasından sonra bu çelişki ulusal ve tarihsel sorunları edebi yönden biçimlendirmek için yeterli verimlilikte değildir artık. Dostoyevski'nin kahramanları soyut-anonim gibi görünen meta-para-ilişkisi koşullarınca belirlenmiş büyük kente özgü anonim bir ortamda davranmaktadırlar. Sınıfların genel olarak kökenlerini yitirdikleri bir durumda, Rusya'nın giderek burjuva düzenine geçtiği bu süreç içinde Dostoyevski, manevi ve maddi anlamda tüm ezilenlere uygulanabilecek bir halk bilincinin etiksel-dinsel tözünü insanla toplumun yenileşmesinin biricik kaynağı olarak görüyordu.

Ne var ki, sonuçta hem Tolstoy hem de Dostoyevski ulusal-tarihsel bir geçiş döneminde birey, halk ve toplumsal yapı arasındaki ilişkileri tümüyle ele almayı amaçlamaktadırlar. Tasarladıkları yeni insan ideali de bu amacı yansıtmaktadır. Çernişevski Ne Yapmalı?'da sosyalizm düşülküsünü, entelektüel bir azınlığın ve devrimci önderlerden oluşan seçkinlerin kuramsal-mantıksal açıdan temellendirilmiş geleceğe ilişkin bir düşgörüntüsü olarak geliştirirken, Tolstoy ve Dostoyevski'deki etiksel-dinsel düşülkü en genel ve en kapsamlı biçimiyle halkçı bir ideale denk düşmektedir.

Bir an için somut içeriği göz önüne alınmazsa reform çağı edebiyatında, toplumsal gerçekliğin karşıtı bu tasarının, bu idealin boyutlarını taşıyan yapı oluşturucu önemli bir öğe hemen farkedilecektir. Ve Rus gerçekçiliğinin gelişme sürecinde böylece yeni bir nitelik ortaya çıkmaktadır.

Felsefe Dergisi-88/2

KAYNAK :

— STUDIEN ZUM RUSSISCHEN REALISMUS DES 19. JAHRHUNDERTS, LİTERATÜR UND GESELLSCHAFT, AKADEMIE-VERLAG BERLİN 1973

NOTLAR:

1) P.M. Dostoyevski: Edebiyat Üzerine. Yayına Hazırlayan R. Schröder. Reclams Universal - Bibliothek, cilt 44, s. 268, Leipzig 1971

2) F.M. Dostoyevski: Tüm Yapıtları, cilt 1, s. 413

3) F.M.D.: Edebiyat Üzerine, s. 318

4) A.g.y., s. 67-68

5) Karşl. P.V. Annenkov'a 28.12.1846 tarihli mektup. MEW cilt 27, s. 426

6) F.M.D.: Tüm Yapıtları cilt 4, s. 158, 142

7) A.g.y., s. 179

8) Karşl. Sören Kierkegaard: Tutkulu Hıristiyan. Yapıtlarından seçmeler. Union-Verlag Berlin 1963; P.P. Gaidenko: Estetikçiliğin Tragedyası. Sören Kierkegaard'ın Dünya Görüşünü Betimleme Denemesi, Moskova 1970

Tuhaf Bir Kadın'daki kimlik sorunsalı

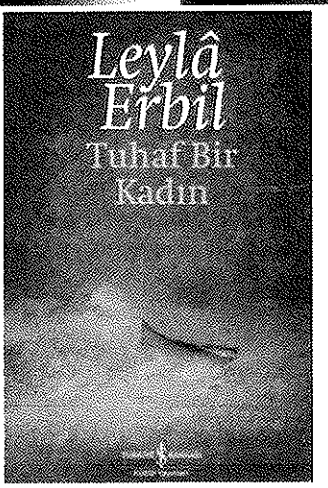
Arzu Kalender

Geleneksel toplumun birbirine bağımlı olarak yaşayan, kolektif sayılabilecek kimliğe sahip kişileri, modern toplumla beraber yerlerini "kendi olma bilinci"ne ulaşmak isteyen ve "varolma nedenleri"ni sorgulayan bireylere bırakmıştır. "Öteki"nden farklı olma ve bireyselleşme arzusu, "kimlik sorunu"nu da beraberinde getirmiştir. Modern toplumlarda bireyin konumu bu kimlik sorunsalı üzerine odaklanmaktadır.

Leylâ Erbil'in Tuhaf Bir Kadın adlı romanı, bireyin kendi varoluşunu ve kimliğini sorgulaması açısından oldukça önemli bir yapıttır. Kolektif bilinçten hareket eden kapalı, geleneksel bir toplumla, başkalarından farklı olmayı arzulayan, tabuları reddeden, özgür ve yeni bir yaşam tarzı arasında sıkışan ve kimliğini bulma çabasında olan bireylerin romanıdır Tuhaf Bir Kadın. Leylâ Erbil, bir genç kızın dünyasından hareketle bireyselleşme ve kendi olma bilincine ulaşma istemini dile getirir. Yazar, kimlik oluşumunu ve buna bağlı olarak ortaya çıkan bireyselleşme olgusunu, aileden ve toplumdan hareketle irdeler.

"Kız", "Baba", "Anne" ve "Kadın" olmak üzere dört bölümden oluşan romanda bölümlere verilen isimler kimlik sorunsalını yansıtması açısından oldukça önemlidir. Leylâ Erbil'in başlıklar konusundaki seçimi, büyük ölçüde geleneksel toplumun kolektif kimliğini yansıtır. Anne ya da baba, birey olarak isimleri ile değil toplum içindeki rolleri ile vardır. Romanın ilk bölümünde kızın ismini bilmediğimiz gibi, anne ve babanın ismini de öğrenemeyiz. Olaylar, kimlik sorununu yaşayan kızın bakış açısından anlatılır; anne, baba onun için sadece rolleri gereği bulunur. Romanın ancak ikinci bölümünde babanın ağzından, isminin Hasan, kızın isminin Nermin, annenin isminin ise Nuriye olduğunu öğreniriz. Leylâ Erbil, romanda kızın kişiliğinden hareket eder ve onun söyleminden olgunlaşmakta olan bir genç kızın kimlik sorununu ortaya koyar. Romanın ilk bölümünde adını bilmediğimiz bir genç kız, toplumsal ve siyasi ilişkileri içinde bizlere tanıtılır. Tutucu, geleneksel değerlere sahip olan ailesinin baskılarından kaçan kız, üniversite arkadaşlarının yanı sıra aralarında şairlerin, yazarların da olduğu entelektüel sayılabilecek bir çevre içerisinde, diğerlerini tanıma yoluyla kendi kimliğini sorgular. Genç kız, yaşadığı sorunlardan dolayı mutsuzdur ve her şeyden kaçıp uzaklaşmak ister.

Başım dönerek anlatıyor, anlatıyor anlatıyordum, Meral'le dertleşircesine en saklı şeylerimi; annemin diktatörlüğünü, geçimsizliklerimizi, bir çeşit tutsak

oluşumu, din baskılarını, acılarımı, özgürlüğümü elde edemezsem kendimi öldürmeyi düşündüğümü bile söyledim ona. Belki de kaçacağımı evden, hiç kimsenin beni anlamadığını, tek arkadaşım Meral'e, şiire sığınarak ayakta durabildiğimi. (10-11)

Arkadaşlarıyla yaşadığı ilişkiler, siyasi sorunlar ve özellikle ailesinin her fırsatta önüne çıkarttığı cinsel tabular, genç kızı kendi kimliğini sorgulamaya zorlamaktadır. Nermin, Kevser'in, Ayten'in, Bedri'nin, Halit'in kişiliğinden hareketle, kendi "ben"i ile onlar arasındaki ayrımı fark etmeye dolayısıyla kimliğini bulmaya çalışmaktadır. Nermin, mutlu olmanın ancak özgürlüğü elde etmekle mümkün olacağını düşünür.

Ben özgürlüğümü elde etmeden mutlu olamayacaksam, dünya da bana bunu vermemekte direnmekteyse mutlu olamayacağım demektir (11).

Özgürlük ise onun için ancak kendisi olma bilincine ulaşıp kimliğini kazandığı noktada başlayacaktır.

Romanda, kimlik bulma çabası tek bir açıdan ele alınmaz. Kültürel kimliğin yanı sıra fiziksel, etnik, siyasi kimlik de sorgulanır. Nermin'in kişiliği daha çok siyasi kimlik üzerine odaklanılarak verilir. Siyasi kimliğin, bireyin düşüncelerinin ve tepkilerinin belirmesinde önemli bir işleve sahip olduğu gerçeği yazar tarafından vurgulanır. Bu konuda Nuri Bilgin şöyle der:

Birey, ideolojik söylemde sadece sosyal baskı nedeniyle değil, aynı zamanda onda kendini anlamlandırabildiği, kimliğini çerçevelediği bir form bulduğu için kendini tanır, yani bir yanda ideoloji üretimi, öte yanda ideolojinin pasif bir tüketimi yoktur; genel bir sosyal pratik söz konusudur. (54)

Bilgin'in belirttiği gibi, politik görüş, bireyin kimliğinin oluşumunda belirleyici rol oynayabilmektedir. Romanda, siyasi görüş ve kimlik ilişkisi Nermin'den hareketle irdelenir. Nermin, kendi düşüncelerine ve inançlarına uygun bulduğu ideolojinin gerektirdiği şekilde davranır. Yazar, siyasi kimliğin yanında fiziksel ya da cinsel kimliğe de sıkça gönderme yapar. Cinsel kimliğin beraberinde getirdiği sorunlar, ailenin ve toplumun bakış açısından yansıtılır. Geleneksel toplum değerlerinin taşıyıcısı olan anne ve baba için "namus" kavramı her şeyin üstündedir. Nermin, siyasi kimliğinde olduğu kadar cinsel kimliğinin oluşumunda da tabuları, özgürlüğünü kısıtlayan değer yargılarını yıkma kararındadır. Özellikle anne ve baba, geleneksel toplum yapısının getirmiş olduğu tabuları, kızlarının üzerinde uygulamaya çalışırlar. Kolektif bilinç burada da devreye girerek birey olmayı isteyen genç kızı cemaatin içine sokmaya, kendileri gibi yapmaya çalışır. Cinsel kimliğe müdahale yalnızca aileden gelmez; aydın, kültürlü kesimde de kadını cinsel nesne olarak görme eğiliminde olan geleneksel düşünceye sahip kişiler vardır, Nermin, kendi kimliğini tanımlamaya çalışırken ailesine olduğu kadar bu kişilere verdiği tepkiyi de dile getirir.

Romanın son bölümünde yer alan ayna konuşması, kimlik sorunsalına yaptığı gönderme açısından önemlidir. Psikolojide, ayna deneyimi çocuğun kimliğinin oluşmasında önemli bir devre olarak tanımlanır. Yazar, bu sürecin insan yaşantısındaki önemini Nermin aracılığıyla ortaya koyar. Nermin, ayna karşısındaki görüntüsüne yönelttiği sorularla kendi varlığını sorgulamaya devam eder. Aynada beliren görüntüden rahatsızlık duyar çünkü bu kendisine uymayan ve olmak istemediği görüntüdür. Nermin için, kendine uymayan görüntüye sahip olmak, sosyal hayatta var olmamak demektir. Aynada beliren imgesi aracılığıyla varoluşunu bir kez daha sorgular.

Leylâ Erbil, romanında bireyin kendi "ben" ini farklılaştırma ve tanıma çabasını yansıtırken kendisi de bir yazar olarak farklı olmanın istemi içindedir. Ahmet Oktay, yazarın bu tavrını şöyle bir nedene bağlar:

Aydınların siyasal, kültürel açıdan bunaldıkları, bunaltıldıktan, baskılandığı ve burada tartışılamayacak nedenlerle 'varoluşçu' söylemin egemen olduğu yıllarda yazmaya başladı Erbil [...] Arka plânda cinsellik, baskı, başkaldırı, kimlik edinme, haslık (authenticity) gibi sorunların tartışıldığı anlatı evreninin tümünü yansıttığı, toplumsal bir birey olabilmek için çabalayıştır. (45)

Leylâ Erbil, bireyin kimlik arayışını irdelediği romanında, geleneksel yazar modeline karşı da bir tavır içerisindedir. Erbil'in kullandığı dil, biçim ve eğretilemeler, mesajını yapıtında açıkça veren geleneksel yazarlardan kendisini farklı kılar. Kimilerinin girmekte tereddüt ettiği tüm çıkmaz sokakları ziyaret eden yazar, okuyucusunu düşüncelerle, sorgulamalarla baş başa bırakır.

Kaynakça

-Bilgin, Nuri. Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu. İzmir: Ege Yayıncılık, 1994.

-Erbil, Leylâ. Tuhaf Bir Kadın, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998.

-Oktay, Ahmet. "Leylâ Erbil'e Birkaç Derkenar. Evrensel Kültür 96 (Aralık 99): 45.

Vasili Vasiliyeviç Kandinsky

Refik Zerengil

Kasimir Malevich' le birlikte soyut resmin başlatıcılarından olan Kandinsky "Bütün sanatlar içinde en zoru soyut resimdir. Çizmeği çok iyi bilmelisiniz, renkler ve uyum konusunda gerçek bir şair kadar yüksek duyarlılığa sahip olmalısınız. Özellikle bu son nokta önemlidir" demekteydi.

Kandinsky için doğadaki objeleri resmetmek önemli değildi, aslolan sanatçının iç dünyasıydı, içinin sesine uyarak yaratmasıydı. İçsel yaratı sanatçının yapıtına melodiler ve renkler olarak yansırdı. Kandinsky müziği en soyut sanat dalı kabul eder, objektif doğanın en soyut anlatımı olarak niteler, soyut resimle müzikle resim arasında paralellik kurar. Soyut resim demek resmin nesneden bağımsız yapılması demekti. Ressam aynı zamanda bir müzisyendi, icracı değil bir besteciydi. Bestekârın içinden ses olarak gelen çalgıya, notaya dönüşen, ressamın fırçasında çizgi ve renk oldu. Resmin objelere bağımlı sayılmasını yadsınması gereken zorunluluk kabul eder ve "Sanatta zorunluluk yoktur, sanat özgürdür" derdi, resimlerin kendi kendilerini ifade ettiklerini, bir eserin amaçlarının sözcükler aracılığıyla açıklanamayacağını söylerdi. Ressam ile onun yapıtını algılayan kişi arasında içsel bir bağ vardı, tıpkı müzik parçasının bestecisi ile o parçayı dinleyen kişi arasındaki bağ gibi iç dünyaya, ruhsallığa ilşkin bir bağdı bu.

1866'da Moskova'da doğdu, çay ticareti yapan babası Sibiryalı, annesi Moskovalıydı. Küçük yaşlarında ailesi Odessa'ya taşınınca çocukluğu bu kültür kentinde geçti, müzik ve resim dersleri aldı, babasıyla İtalya'yı dolaştı. Rusya gezilerinde Rus kültürünün değişik ve yöresel öğelerini tanıdı. Sadece Rus kültürünün değil, o ülkede yaşayan bazı etnilerin de kültürleriyle tanıştı.

Lise öğrenimini tamamladıktan sonra Moskova'da hukuk ve iktisat okudu, doktora değerinde bir akademik unvanla üniversitede hukuk dersleri vermeye başladı.1891'de Doğabilirleri, Etnografya ve Antropoloji Derneği'nin üyesi olarak Kuzey Rusya'da Volenga bölgesinde inceleme gezilerinde bulundu, köylülerin yaşantılarını, törelerini, Suriye'den gelmiş Hıristiyan olmayan göçmenlerin dinlerini, kültürlerini, evlerinin iç mimarisini, renkli renkli giysilerini inceledi. Bir doğa destanı olan önce Sovyet Ermeni yönetmen Agasi Babayan'ın, sonra da Japon Akira Kurosava'nın "Dersu Uzala" filminde ve onun kaynaklandığı haritacı, doğa bilimci Yüzbaşı Vladimir Arsenyev'in anı kitabında da gördüğümüz gibi– devasa bir ülke olan ve sayısız milliyet, halk ve etniden oluşmuş eski Rusya toplumunda masraflarını devletin karşıladığı– Batı dillerinde "expedition" denilen harita yapma, aynı zamanda böyle tanıma ve inceleme gezileri düzenlenirdi. Kandinsky de o çalışmalardan birisine katılmıştı.

Rusya gezilerinden başka Batı Avrupa seyahatleri de yapıyordu. Paris'e seyahatinde Ga-

ugin'le tanıştı, neo-empresyonizm akımını ve onun renk kuramını öğrendi. Empresyonizmin (izlenimciliğin) bir retina tabakası gibi olduğunu söyleyen ekspresyonist (dışavurumcu) akıma yer yer hak vererek empresyonizmin eksik yönlerine karşı eleştiriler getiren Cezanne, Van Gogh, Gaugin, Seurat, Toulouse-Lautrec ve Munch gibi ressamlar sanat tarihinde "post-empresyonistler" olarak adlandırılacaklardı.

Kandinsky çocukluk yıllarından başlayarak hem Doğu, hem de Batı kültürünü tanımıştı, 30 yaşından sonra, asıl eğiliminin hukuk değil sanat olduğuna karar vererek 1897'de Münih'e gitti, 1900'e kadar Sloven ressam Anton Azbè'nin resim okulunun öğrencisi oldu, sonra Franz von Stuck'ın Münih Güzel Sanatlar Akademisi'ne kaydolarak eğitimine orada devam etti.

O yıllarda Münih önemli bir sanat merkeziydi. O sırada yeni yayına başlayan "Jugend" gazetesi Art Nouveau'nun Almanya'daki eşleniği Jugenstil'i savunuyordu. Genç bir mimar ve tasarımcı olan August Endell "Yapılabilecek en büyük hata, sanatın doğayı kusursuz şekilde yinelemek, tekrar üretmek olduğuna inanmaktır" diyordu. Hermann Obrist ve öğrencisi Endell renk ve çizgi kullanımları ile Kandinsky üzerinde doğrudan etki yapan kişiler oldular.

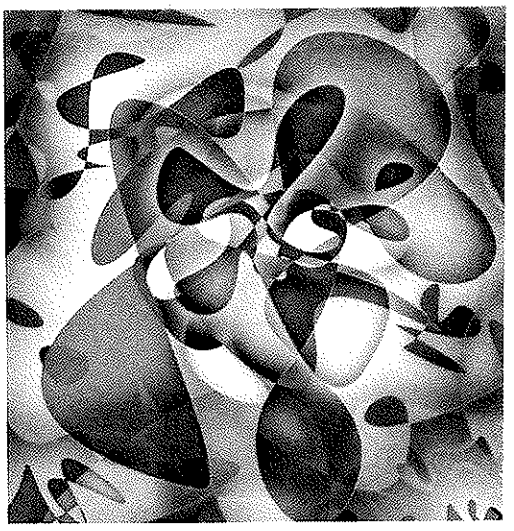
1901'de Phalanx sanatçılar topluluğunu kurdu. Stuck'ın öğrencisi Alexander von Salzmann ve diğer arkadaşlarıyla sergi açtı. Bu sergiler, grubun dağıldığı 1904 yılına kadar devam etti. Resim yapmanın yanı sıra bir Rus gazetesinde sanat eleştirmenliği yapmaya başladı. Kandinsky Münih'teki sanat çevrelerini akademik doktrinlerle sınırlandırılmış, çok tutucu ve dar kafalı buluyordu. Bir sonraki Phalanx sergisinde sembolistlerin, empresyonistlerin ve Jugenstile sanatçılarının çalışmalarına yer verdi. Claude Monet, Paul Signac, Felix Valloton, Henri de Toulouse-Lautrec ve zamanın diğer Fransız empresyonistleri 10. Phalanx sergisinde buluştular (1904). Sadece ekspresyonistlerin değil, başka ekollerin ressamlarının yapıtları da bu sergilerde yer alıyordu. Sanatı dar kalıplara sokmamak, ekolleri kategorikleştirmemek, dogmalar haline getirmemek onun sanat ve yaratı özgürlüğüne dair anlayışıydı.

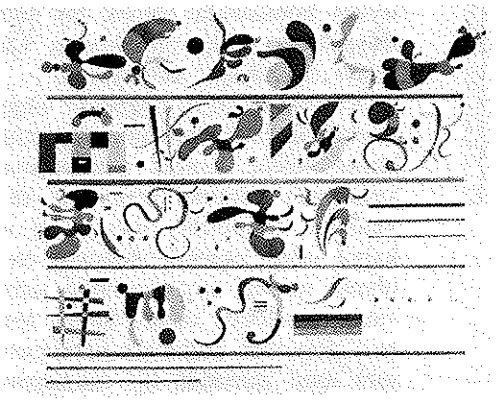
Kandinsky 1903'te Moskova'da ilk kişisel sergisini açtı. Artık Avrupa sanat çevrelerinde tanınmaya başlamış bir ressamdı.

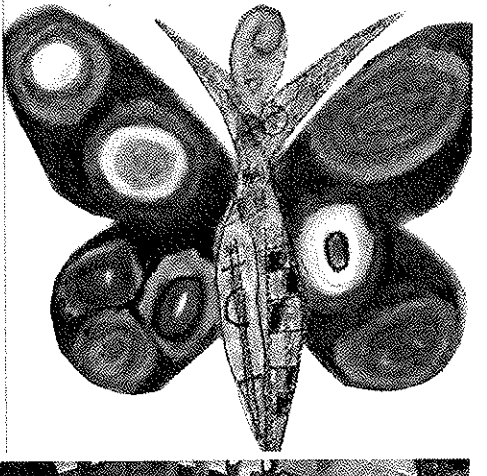
1909'da Kandinsky'nin başını çektiği Münih'teki ressamlar grubu (Alexei von Javlensky, Marianne von Verefkin, Gabriela Münter, Adolf Erbslöh, Alexander Kanoldt) "Neue Künstlervereinigung München" (Münih Yeni Sanatçılar Birliği'ni) oluşturdular. Aynı yıl açtıkları ilk sergilerinde Paul Baum, Vladimir von Bechtejeff, Erma Bossi, Dresler, Eckert, Erbslöh, Pierre Girieud, Hofer, Javlensky, Kandinsky, Kanoldt, Kogan, Alfred Kubin, Münter, Pohle, Verefkin'in eserleri yer aldı, tablolar daha sonra Almanya'nın dokuz kentinde sergilendi.

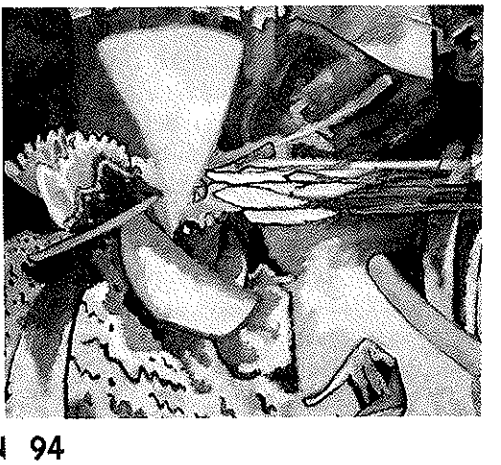
1910'da Almanya'nın sekiz şehrinde Bossi, Braque, Derain, Kees van Dongen, Durio, Erbslöh, Le Fauconnier, Girieud, Haller, Hoetger, Javlensky, von Kahler, Kandinsky, Kanoldt, Kogan, Kubin, Alexander Mogilevski, Münter, Nieder, Picasso, Rouault, Scharff, de Vlaminck, Verefkin, David Burljuk, Vladimir Burljuk, Denissoff, Soudbinine'in eserleri bu ikinci sergide gösterildi.

Franz Marc, August Macke ile birlikte 1911'de "Der Blaue Reiter" imzasıyla yazılar yayınlamaya başladılar. Sonra aralarına Paul Klee'yi de alarak "Der Blau Reiter" (Mavi Süvari) isimli grubu kurdular, yayınladıkları resim yıllığına da "Mavi Süvari" adı-

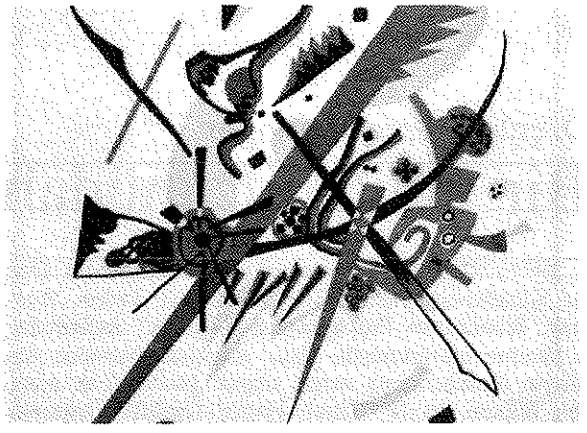

nı koydular. Kandinsky "Marc da, ben de, her ikimiz de maviyi severdik, ama o atları, bense binicileri seviyorduk, bu nedenle Yıllığının adına 'Mavi Süvari' dedik" diye yazdı.

"Der Blaue Reiter"ın ilk sergisi 1911 Aralık ayında açıldı. Katılanlar ekspresyonizmin tanınmış ressamlarıydı: Almanyalı ressamlar August Macke, (1916'da Batı Cephesi'nde Fransızlarla yapılan ünlü Verdun Muharebesinde ölecek olan) Franz Marc, Gabriela Münter, Heinrich Campendonk, aynı zamanda ressam olan, atonal müziğin başlatıcısı Avusturyalı Arnold Schönberg, aralarında en yaşlı olan Rus Vladimir Burlink, Fransız Robert Delaunay, Fransız post-empresyonist Henri Rousseau, Praglı Eugen von Kahler, Ukraynalı Elisabeth Epstein, İsviçreli Jean Bloé Niestlé, ABD'li Albert Bloch gibi sanatçılardı. Kandinsky sergi kataloguna yazdığı tanıtmada "Bizler bu küçük sergide özel bir biçimi veya kesin bir şekli yaymaya, benimsetmeye, lanse etmeye çalışmıyoruz. Amacımız, biçim çeşitliliği içinde ressamın içinden gelenin çeşitli formlarda nasıl şekillendiğini sunmak" diye yazarak özgürlükçü sanat anlayışını dile getirdi.

Bu süreçte ressamın özel hayatındaki değişiklik ise ressam Gabriela Münter'le olan ilişkisiydi. Gabriela o dönemin koşullarına göre her genç kızın sahip olmadığı şekilde özgür yetişmiş, resme olan ilgisi varlıklı olan ailesi tarafından desteklenmiş, Düsseldorf'ta Kadınlar Resim Okulu'nda eğitim görmüş, 21 yaşında anne ve babasını yitirmiş, iki yıl kadar ablasıyla ABD'yi gezdikten sonra 30 yaşına doğru Münih'e yerleşerek -devlet okullarına kadınlar alınmadığı için-Kandinsky'nin kadın-erkek ayırımı yapmayan Phalanx okuluna katılmış olan Gabriela Münter Kandinsky'den çok şey öğrendiğini söyleyecekti.

20. yy.ın sayılı kadın ressamlarından olan Münter şöyle demişti: "Resme başladığımda fırça kullanmakta zorlanıyordum, çok yavaş resim yapıyordum. Bir bakıma yüzme bilmeden suya atlayan, ama yüzemeyen birisi gibiydim, Kandinsky bana yüzmeyi, yeterince hızlı çalışmayı, yaşamın anlarını spontane olarak palete aktarmayı öğretti, bana özgüven kazandırdı."

Gabriela'yla Vasili arasındaki beraberlik istenmedik bir şekilde sona erdi: I. Dünya Savaşı başlarken Rusya ile Almanya düşman kamplarda yer aldıklarından Münter'le Kandinsky tarafsız bir ülke olan İsviçre'ye taşındılar, ama İsviçre'nin tarafsızlığı biçimseldi ve Kandinsky Rusya'ya dönmeye zorlandı, ama Münter "düşman ülkenin vatandaşı" olduğundan onunla gidemedi, ayrıldılar.

Savaş Rusya açısından 1917 Ekim Devrimi'yle sona erdi. Kandinsky Eğitim Bakanlığı demek olan Halk Eğitim Komiserliği'nde Görsel Sanatçılar Bölümünde (İZO) ve Sanat Kültürü Enstitüsü'nde (İNKHUK) görev üstlendi. Fakat bu kurumlarda belirleyici olmaya başlayan Konstrüktivist'lerle (Yapılandırmacılarla) anlaşamadığı için 1922'de Sovyetler Birliği'nden ayrıldı, Weimar Cumhuriyeti'nde kendisine eğitmenlik davetinde bulunan ünlü mimarlık, tasarım ve sanat okulu Bauhaus'da Paul Klee, Moholy Nagy, Lyonel Feininger, Mies van der Rohe gibi sanatçılarla birlikte hocalık yapmaya başladı. Sonraki yıllarda içindeki görüş ayrılıkları ve değişmeler sonucunda Bauhaus bir tasarım ve sanat okulu olmaktan sadece mimari bir kuruma indirgendi.

1933'te Naziler iktidara geldiğine ve Bauhaus kapandığında Kandinsky Düsseldorf'ta bir başka okuldaydı. Naziler başa geçince Almanya'yı terk ederek Paris'e yerleşti. Resim çalışmalarına, sergilerine ve yazılarına orada devam etti, 1944'te öldü.

Özçelik Karahasanoğlu

Bir muhalif müdahilin ardından

1971, 12 Mart Sıkıyönetim tutuklamalarının Doğu Karadeniz ayağı, "Gizli Komünist Partisi Kurmak, Komünizm Propagandası Yapmak" suçlamaları üzerine oturtulmuştu. Daha sonraları düzmece delillerle tutuklamalara örnek olarak gösterilecek olan, pek bilinen adıyla "Titrek Hamsi Örgütü" listesinin 19. sırasındaki sanık Özçelik Karahasanoğlu ile ilgili özgeçmiş şöyle:

Özçelik Karahasanoğlu
Murtaza oğlu 1936 doğumlu
Maçka Yeşilyurt köyü nüfusuna kayıtlı.
Maçka Lisesi Müdür Muavini, edebiyat öğretmeni.

Hemen bir alt sırada da Lisenin Müdürü Gültekin Gazioğlu'nun adı yazılıydı.

Önce Gazioğlu'nu şimdi de Özçelik Karahasanoğlu'nu yolculadık; sözcüğün gerçek anlamıyla eksildik. Biri kararlılığımızın mihenk taşı idi, diğeri bizleri doğru sandıklarımızı her kez yeniden sorgulamaya zorlayan muhalifliğimizin sınır taşı.

Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) bölgede kurulurken de oradaydı Özçelik, TÖB-DER örgütlenirken de; sırası geldi başkan, sırası geldi yedek üye oldu. Mitinglerde de en öndeydi, gözaltlarında da; kâh kürsülerden marşları yönetti, kâh ranzaların üzerinden hapishane türkülerini. Muammer Sun'un içeride bizim için yazdığı ve bestelediği "Devrim Marşı"nı öğretmek de onun işiydi. Özçelik Ankara Yıldırım Bölge Tutukevi korosunun nöbetçi şefi gibiydi. Marşın sözlerinde suç unsuru var gerekçesiyle elimizdeki metinlere el konmak istendiğinde tümünü sobada yakmıştık. Üzerinden bunca yıl geçti, unuttuk gitti. Ölmeden önce Özçelik'e sordum, 40 yıl geçmesine karşın marşı ezbere okudu:

"Devrimci tekse bir damladır
Devrimci çoksa bir sel olur
Halkın içinde halkla devrim
Halkın gücüyle kutsal olur."

Yirmili-otuzlu yaşların coşkusu, inanmışlığı koğuş duvarlarında çınlarken, Özçelik sınıfta, öğrencilerinin karşısındaymış gibi rahat, dingin bir şef otoritesiyle koroyu yönetir, ham seslerin imkânsız uyumunu hiç zorlanmadan sağlardı. Politik duruşunu "farklı, aykırı, muhalif" olma üzerine kurmuş birinde, müzik söz konusu olduğunda ortaya çıkan bu uyumluluk hali, en yakın dostu olmama karşın beni her zaman şaşırtmıştır. Özel dost toplantılarında da öyleydi. Sohbetin koyulaştığı, tartışmaya dönüşüp tıkandığı anlarda birden bir şarkıya başlar, karmaşayı koroya dönüştürürdü. Yanındaysa, Cılavuz Köy Enstitüsü yıllarından kalma kemanı ile de koroya eşlik eder, iklimi değiştirirdi.

O bir partiliydi. Parti, öyle bir üyesi olduğundan belki de hiç haberdar olmayacaktı; ta ki 77 Senato seçimlerinde, aday yapılana kadar. Özçelik için bu da "Devrimci" bir sorumluluktu; ha bir dernekte yedek üye, ha senatoya aday. Özçelik, Mehmet Ezber, Nidai Karahasanoğlu, Hüseyin Serdar gibi yoldaşlarımızın adaylıklarından geriye sadece "Sayın senatörüm" ile başlayan şakalaşmalar kaldı. Onlar daha sonra hatırlayamayacakları seçim bölgelerinde partilerinin nöbetçi adaylarıydı.

1965 yılının son çeyreğiydi; devrimin eli kulağında, akşamdan sabaha ha oldu ha olacak diye bekliyoruz; Özçelik ise çocukları ile birlikte başını sokabileceği bir ev yapma telaşında. Gazioğlu ile birlikte evinin önünden geçerken O'nu da çağırdık, inşaatı bahane edip bizimle gelmek istemedi. Takıldık: "Eve bu kadar bağlanma, devrim sonrasında senin hissene düşmeyebilir." İnşaatın üzerinden elini şöyle bir salladı: "Hele olsun da bir görelim." Gözlerimizdeki hınzır gülümsemeyi fark edince şakalaşmayı sürdürdü: "Her şeyimi devrime veririm, evim hariç". Özçelik yaşamı süresince paraya pula, mülke önem vermedi, bunu tüm dostları bilir. Akşamdan sabaha olur diye beklediğimiz "Devrim" bir türlü gerçekleşmedi. Özçelik evine değil ama sosyalist ideallere bir ömür boyu bağlı kaldı.

12 Eylül Darbesiyle ilgili yargı süreci başladı; ne Gültekin ne Özçelik bu başlangıca tanıklık edebildi. Yaşasalardı davada "müdahil" olurlar mıydı diye düşünmeden edemiyorum; hiç sanmam. "Mağdur" olmadıkları için değil. Özçelik 12 Mart'ta uğradığı mağduriyet için sıkıyönetimden 1974'lerde davacı olmuş, hakkını aramıştı; hem de hiçbirimiz O'na katılmamışken. Gültekin Gazioğlu ise 12 Eylül sonrası yurtdışına çıkmak zorunda kaldığında, 18 Şubat 1981 tarihinde Kenan Evren'e bir "açık mektup" yazmış, darbenin emekçiler, sendikalar, sivil toplum örgütleri, parlamenter yapı üzerindeki yıkıcı etkilerini ağır bir dille eleştirmişti. Mektup şöyle bitiyordu:

"Gerçek yargıç olan tarih sizi de, bizi de yargılayacaktır. Tarihin hükmü her zamanki gibi yanılmaz ve şaşmaz olacaktır."

12 Eylül ile hesaplaşmayı bugünün işi sananlar fena halde yanılıyorlar. Toplumsal vicdanın büyük jüriyi oluşturduğu gerçek mahkeme çok daha önceden başladı. Emek, demokrasi, halk düşmanı darbecilerin şimdi yargı önüne çıkmasının nedeni, darbe politikalarının kamu vicdanında çoktan hüküm giymesidir. Devlet şimdi yalnız 12 Eylül ile değil kendiyle de hesaplaşmaya zorlanmaktadır. Böyle bir zorlamayı, müdahil olmayı devletin iznine bağlamayan devrimcilerin "muhalif" yaşamlarına borçluyuz. Çünkü onlar yaşama her zaman müdahildir; öldüklerinde bile. Kadri Çoban

12 Eylül sadece darbe değil, silahlı soygundur!

02 Nisan 2012 Pazartesi, 09:54:57

32 yıllık darbenin davası başlıyor.

Çok iyi!

Hala o darbenin anayasasıyla "idare" edilen bir memlekette, hiç yoktan iyi.

Darbe lanetleniyor...

Baş darbeciler yargılanıyor...

Yönetime el koymaları, işkenceleri, idamları konuşuluyor.

Hepsi, nihayet, iyi.

Fakat bu darbe ne içindi?

***

Darbe sadece Kenan Evren adındaki generali devlet başkanı, kalan sağlardan Tahsin Şahinkaya'yı konsey üyesi yapmak için miydi?

Darbe ne içindi; anayasası ne içindi?

Sadece "anarşiyi önlemek, kanı durdurmak, herkesi durdurmak, işkence yapmak, ABD'yi memnun etmek için" miydi?

Bu darbe sahi, bir de ne içindi?

***

IMF konuşmadan, 12 Eylül nasıl konuşulur?

24 Ocak kararları konuşulmadan, 12 Eylül nasıl konuşulur?

Bir muhafazakâr yahut bir liberal olarak "1982 sonrası muhafazakâr-liberal-demokrat Özal"ı çok sevebilirsiniz de; Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası'ndan (MESS) Turgut Bey'in "darbe hükümeti"ndeki hayati "Ekonomiden Sorumlu Başbakan Yardımcısı" rolü es geçilip 12 Eylül nasıl konuşulur?

Darbe olduğunda, "Şimdi gülme sırası bizde" diyen Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) Başkanı'nın ifade ettiği büyük sermaye coşkusu konuşulmadan, 12 Eylül nasıl konuşulur?

Çalışanların haklarını gasp eden bir sınıf savaşı aracı olarak darbe konuşulmadan 12 Eylül nasıl konuşulur?

Darbenin kapattığı sendikalara üye işçileri; MESS'in, kankası Türk Metal'e zoraki üye yaptırışı konuşulmadan 12 Eylül nasıl konuşulur?

Bir milletin darbeye yüzde 90'dan fazla oy seren utancı konuşulmadan 12 Eylül nasıl konuşulur?

AKP, CHP, MHP kadro ve seçmenlerinin, 45 yaş üstündekilerin darbeyi ortalama yüzde 90 desteklediği unutularak 12 Eylül nasıl konuşulur?

Medyanın el etek öpmesi, "mess gibi, tisk gibi" kokması konuşulmadan 12 Eylül nasıl konuşulur?

***

12 Eylül'ün...

Bir sınıfın başka sınıflar üstündeki hakimiyetini tesis, tescil, tahkim etmek olan esas derdi konuşulmadan darbe nasıl konuşulur?

Elbet konuşulur ama epey 12 yüzlü olur!

12 Eylül darbesi...

Türkiye'de bir düzeni ihlal ve ilga etmemiş...

Tam tersine, 12 Eylül öncesi cinayet ve katliamlarından başlayarak...

24 Ocak kararlarını işkence ve sopayla garantiye, sağlama almak için IMF ve CIA'den teşvik bularak...

MESS, TİSK vesaire ile işbirliği yaparak...

Hakların, özgürlüklerin ellerini kelepçeleyerek...

O düzeni sağlama almış, yeni baştan yaratmıştır!

Bugün darbe lanetleniyor olabilir...

Ama o günden sonra bütün iktidarların elinde darbeli matkap gibi tepe tepe kullanılan, işte o "haksız" düzendir!

12 Eylül sadece askeri darbe değil...

Milyonlarca insanın çoluk çocuk hakkını, rızkını, alın terini, güvencesini, umudunu, (farkında olmasa dahi) geleceğini gasp eden ve bunu başkasına aktaran...

Büyük bir silahlı soygundur!

Ve "hükmen galip" sınıf savaşının soygun ile gasp çetesi, sadece iki ihtiyar paşadan ibaret değildir!

Soygunun köleleştirici maddi, hukuki mirasını bal kaymak yiyen, yemeyip yanında yatan iş dünyası yahut siyasiler; 12 Eylül'ün ancak geriatrik tabelasını taşlarlar!

Not: Bu konuda iyi bir "Hafıza kitabı" Metis Yayınlarından çıktı: Ebru Deniz Ozan'ın "Gülme Sırası Bizde... 12 Eylül'e giderken sermaye sınıfı ve devlet."

Şimdi siz de kendi sınıfınıza bakacaksınız:

Gülme sırası hiç size geldi mi, diye!

Şöyle doya doya; güle oynaya.

Umur Talu

24 Nisan zihniyeti dünde kalmadı

Bu yıl da Ermeni Soykırım Kurbanları çeşitli etkinliklerle anıldı. Anma Günü'nün 24 Nisan diye benimsenmiş olmasının nedeni Dahiliye Nazırı Mehmed Talat'ın tamimiyle ve gerek Sadrazam Sait Halim Paşa'ya, gerekse Harbiye Nazırı ve Başkumandan vekili Enver Paşa'ya da bildirdiği Ermeni tevkifatının Miladi takvimle 24 Nisan 1915'e rastlamasıdır.

Bu tamimle 2345 kişi tutuklanarak önceden tespit edilmiş yerlere sevkedilmişlerdir. İstanbul'dan alınanlar arasında milletvekili, gazeteci, din adamı, sanatçı gibi Ermeni toplumunun ileri gelenleri vardır.

27 Mayıs'ta ise "Tehcir Kanunu" da denilen bir Kanun-i Muvakkat çıkarılarak mahalli mülki ve askeri âmirlere mıntıkalarında tensip edecekleri Ermenileri sair yerlere sevketme salâhiyeti verildi. Üç gün sonra ise Meclis-i Vükela denilen Osmanlı kabinesi bu yetkileri daimi kıldı.

Haziran'da "Ermenilere Ait Mal, Mülk ve Arazilere Tatbik Edilecek İdare Hakkında bir talimname çıkarıldı, tehcir edilenlerin gayri menkulleri muhacirlere verilecek, el konulan mal ve mülklerine karşılık Ermenilere para ödenecekti. Tabii ki, "para ödeme" lafı zevahiri kurtarmak için yazılmış bir sahtekârlıktı. Kafileler halinde ölüm yolculuğuna çıkartılan insanlara mı para verilecekti? Arkada kimsesi kalmayanların gayrimenkulleri karşılıksız işgal edilecekti, tabii ki kimseye para ödenmeyecekti. Tamimdeki "muhacirler" lafıyla Rumeli ve Kafkas göçmenleri kastedilmekteydi.

Soykırım ve deportasyon işini Teşkilat-ı Mahsusa yürütmüştür. Bu teşkilat 17 Kasım 1913'te Enver Paşa'nın umumi riyasetinde kurulmuş olup fiili reisliği Kosovalı Süleyman Askeri yapmıştı, ama Erkân-ı Harp (kurmay) bir zabit olan Askeri'nin tehcirle bir ilgisi olmadı, o sadece kurucu başkandı ve Harp çıkınca gönderildiği Irak cephesinde (Basra'da) birliği yenilince intihar edecekti.

Teşkilat-ı Mahsusa mensupları Rumeli ve Kafkasya göçmenlerinden, Hamidiye Alaylarının bakiyelerinden veya seleflerinden, ayrıca Tehcir için hapishanelerden çıkarılmış soyguncu, gaspçı, katil, hırsız gibi kriminallerden oluşmaktaydı.

Murat Bardakçı'da bulunan Mehmed Talat'ın defterinde vilayet vilayet yazılan rakamlara göre tehcir edilenlerin listesinde 970 bin kişi vardı. Bardakçı kayıtlı olmayanlarla birlikte 1 milyon 250 bin kişi olduklarını tahmin ediyor. Diğer tahminler 1 ila 1,5 milyon arasında.

Anadolu'nun her yerinden insanlar Suriye çöllerindeki Deyrizor kampına sevkedileceklerdi. O kampın o kadar insanı alamayacağı tabii ki biliniyordu ve zaten Suriye'de bulunan Cemal Paşa da oranın seçilmesine karşı çıkmıştı. Esasen Ermenilerin bir kısmı hemen (yani yola çıkarılmadan), bir kısmı ise oraya kadar varmadan öldürüldüler ya da yolda açlıktan, hastalıktan öldüler.

Ermeni katliamında sadece Ermeniler ölmedi. Türk Genel Kurmayı'nın Yarbay Nihat imzasıyla 1928'de yayınladığı bir çeviri kitaba göre (La Guerre Turque dans la Guerre Mondial) "800.000 Ermeni, 200.000 Rum da katl ve tehcir yüzünden veya amele taburlarında ölmüştür" deniliyor. Eski Milli Eğitim Bakanlarından Hikmet Bayur Yarbay Nihat'ın "bu rakamları bizim resmi kaynaklara göre de doğru saymak gerekir" diye yazdığını aktarmaktadır."

Mardin ve Diyarbekir'de Süryanilerin, Çölemerg 'de (Hakkâri) Nasturilerin de (kararda bu cemaatler zikredilmediği halde) Tehcire tabi tutuldukları bilinmektedir.

Osmanlı'daki Ermeni soykırımı her ne kadar ittihat ve Terakki'nin cürmü kabul edilirse de, soykırım II. Abdülhamid zamanında başlamıştır. Kürt aşiretlerinden getirilmiş silahlı adamlarla kurulan ve Padişahın adıyla anılan Hamidiye Alayları 1895'ten itibaren Osmanlı Devleti adına bu işi yapmışlardır. Cumhuriyet'te de zihniyet değişmemiştir.

1914 Osmanlı nüfus sayımına göre imparatorluk topraklarında yaşayan Ermeni sayısı Suriye, Halep ve Beyrut vilayetleri dahil, Rusya idaresinde bulunan Kars, Ardahan ve Livane (Artvin) hariç 1.295.000 idi.

Ermeni Kilisesinin vergi kayıtlarındaki 1912-1913 istatistiğine göre bu sayı 1.914.000, Encyclopedia Britannica'ya göre sayı 1.750.000'di.

Bugün ise 60.000 civarında Ermeni yurttaş kalmıştır. (Ermenistan Cumhuriyeti'nden çalışmak için gelenler bu rakama dahil değil.) Fakat on milyonlarca Türk o altmış bin kişiye de düşmandır. Dünyadaki tüm Ermenilere düşmandır. Resmi propagandanın bunda önemli payı vardır.

Eğer Hrant Dink'e kurşun sıkan tetikçi katilin başındaki beyaz bereyle on bin Trabzonlu ertesi haftaki maça gidiyorsa kin ve nefretin ne boyutta olduğunu düşünmek gerekir. Bu olay kendiliğinden olmamıştır. Türkiye'de arasanız on bin beyaz bere bulamazsınız: Belli ki, o kadar beyaz bere ısmarlanmış, imal edilmiş ve getirilip on bin kişiye dağıtılmıştır. Yani bu bir organizasyonun, ola ki, Özel Harp Dairesi'nin marifetidir.

Evet, aradan bir asır geçmiştir ve 26 Şubat 2012 günü Taksim'de Türkiye Cumhuriyeti'nin içişleri Bakanı'nın konuştuğu miting Ermeni düşmanlığının son resmi örneği olmuştur. Veya 24 Nisan 2011 günü Batman'daki birliğinde bir er tarafından sırf Ermeni olduğu için öldürülen Sevag Şahin Balıkçı'nın katilinin himaye edilmesi bir başka kanıttır.